

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β', τεύχος 86, Σάββατο 19 Νοέμβρη 1977, Δρχ. 20

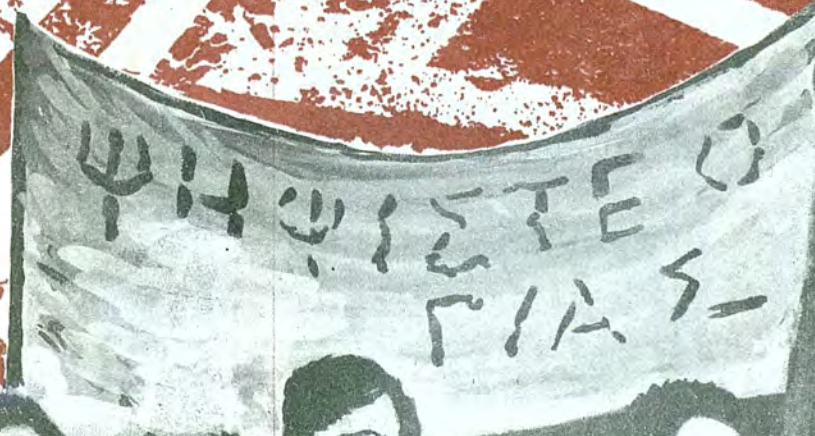
ΔΙΟΝΥΣΗ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ: ΜΟΥΣΕΚΟΕΚΛΟΓΙΚΑ

ΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ:

ΑΘΗΝΑ - ΠΕΙΡΑΙΑ

ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΓΚ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

ΑΠΟΣΤΑΤΕΣ ΚΑΙ ΧΟΥΝΤΙΚΟΙ

ΘΑΥΜΑΣΙΟ

έχαρκτήρισε ή κριτική τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου
τὸ βιβλίο τοῦ καθηγητῆ

Σ. ΒΛΟΝΤΑΚΗ

Η

«ΟΧΥΡΑ ΘΕΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ»

ΧΡΟΝΙΚΟ

τῆς γερμανικῆς κατοχῆς στὰ Χανιά ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη
τοῦ 1944 ὡς τὸ Μάη τοῦ 1945 καὶ τῆς ἀγγλογερμανικῆς
ἀπ' τὸ Μάη ὡς τὸν Ἰούλη τοῦ 1945.

Ζητήσετέ το ἀπό τὰ βιβλιοπωλεῖα

Κυκλοφορεῖ ταυτόχρονα
μέ τήν γαλλική

Ἀφιέρωμα στήν Ἑλλάδα

Ἄρθρα τῶν:

- Παναγιώτη Λαμπρία
- Γεωργίου Μαύρου
- Ἀνδρέα Παπανδρέου
- Ἡλία Ἡλιοῦ
- Μπάμπη Δρακόπουλου

- Κ. Τσουκαλά
- Θ. Πάγκαλου
- Κ. Βεργόπουλου
- Κ. Ζουράρι

ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
LE MONDE DIPLOMATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 τηλ. 3248346

Νέες ἐκδόσεις

ΠΕΤΡΟΣ
ΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ

Ἡ γέννηση τοῦ σούπερμαν
Μυθιστόρημα
6' ἔκδοση

ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ

Παραλλαγές σέ
ξένα θέματα
ποιήματα

ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ –
ΑΝΤΩΝΗΣ ΦΩΣΤΙΕΡΗΣ

Ποίηση '77
Ἀνέκδοτα ποιήματα 34
γνωστῶν ποιητῶν

Περίοδος Β
Χρόνος 4ος
Τεύχος 86

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημογράμους 60,
Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 - 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ: Έκλογικά	5
Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ: Η Σαχάρα και οι Γάλλοι	6
ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΚΟΛΥΡΗ: Δυό «προεκλογικές» μαθητικές ἀπεργίες στην Αθήνα	7
ΚΡΑΤΙΚΗ ΒΙΑ: Ένα γερμανικό μοντέλο - και η ελληνική συμπα- ράσταση	10
ΠΟΙΟΙ είναι ποιοί; Οι υποψήφιοι όλης της Αντιπολίτευσης σέ Αθήνα-Πειραιά	12
Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ: Λαϊκή κυριαρχία ..	15
ΡΕΠΟΡΤΕΡ: Αποστάτες και χουντικοί ξανάρχονται	17
ΕΝΑ «έκλογικό»... «Άγγελμα Έθνικής Σωτηρίας» του Δ. Πα- παποστόλου	18
ΡΕΝΑΣ ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ-ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ: Προεκλογικά του περασμένου αίωνα	21
Γ. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ: Ο κοινο- βουλευτισμός στην Ελλάδα	24
Δ. ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ: Μουσικοπο- λιτικά	28
ΛΕΝΑΣ ΔΟΥΚΙΔΟΥ: Έκλογικό μάρκεντιγκ	31
Σ. ΠΕΠΟΝΗΣ-Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥ- ΛΟΣ: Εμπορική διαφήμιση	34
Γ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ: Χριστιανισμός και Σοσιαλισμός	37
Γ. ΒΕΛΟΥΔΗ: Τό λαϊκό μυθιστό- ρημα	40
Π. ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ: ΣΑΣ έναν... υποπτος πράκτορας	48
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	52

ΜΕΤΑ ΤΑ ΕΚΤΑΚΤΑ
ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΤΕΥΧΗ ΤΟ
«ΑΝΤΙ»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΝΟΝΙΚΑ
ΚΑΘΕ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΑΒΒΑΤΟ:

3 ΔΕΚΕΜΒΡΗ,
17 ΔΕΚΕΜΒΡΗ
Κ.Α.Π.

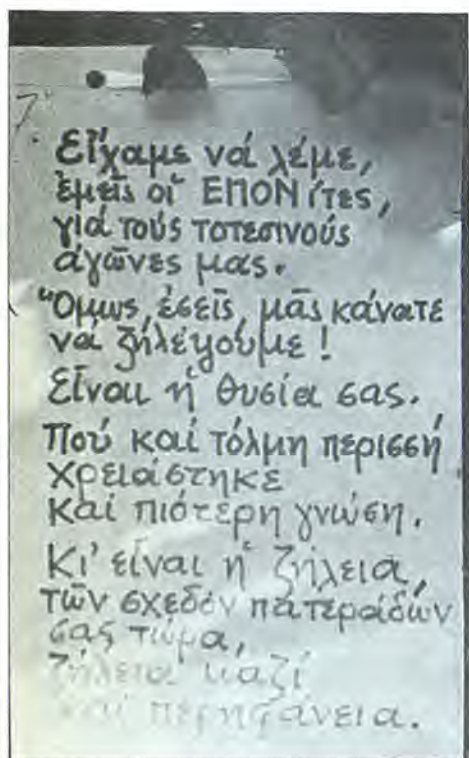
ΟΙ ΑΥΡΙΑΝΕΣ ΕΞΕΛΟΓΕΣ

Τήν Κυριακή φτάνουμε στη στιγμή των εκλογών. Ένα χρόνο μετά
τά γεγονότα του Πολυτεχνείου, με τη προσοχή στραμμένη στην
έντελλως άβεβαιη έκβαση του Κυπριακού και των ελληνοτουρκικών
σχέσεων και με την άνησυχία που προκαλείται από τις ανεπαρκείς
διαδικασίες και προσπάθειες για τη διασφάλιση της επαναλειτουρ-
γίας των δημοκρατικών θεσμών (...). Είναι φανερό, ότι ο κίνδυ-
νος μιας υποτροπής της άνωμαλίας, ανεξάρτητα από τις διαστάσεις
που έχει ή από το βαθμό που έντεχνα διογκώνεται, βαρύνει και
θα βαρύνει για αρκετό διάστημα στις πολιτικές εξελίξεις και θα
έπηρεάζει τις αποφάσεις και τις επιλογές των κομμάτων, των ήγε-
τών και των πολιτών. Όπως, επίσης, αποφασιστική επίδραση θα
άσκει σ' όλη τη δημόσια ζωή της χώρας ή τύχη της Κύπρου και ή
αμερικανοτουρκική απειλή".

Τρία χρόνια πριν, (προεκλογική περίοδος '74 - ίδια ακριβώς,
έποχή) από τούτη δώ τη στήλη ή πολιτική κατάσταση διαγράφονταν
όπως περίπου πάνω κάτω και σήμερα. Στο διάστημα που κύλησε, τά
προβλήματα ουσιαστικά παραμελύνανε - έγιναν μόνο πιο σταθερά:

α. Για το Κυπριακό και τά ελληνοτουρκικά ή άβεβαιότητα του '74
για την έκβασή τους, έχει παραχωρήσει ή θέση της στη βεβαιότητα
ότι άμέσως μετά τις εκλογές έτοιμάζονται λύσεις μέσα στά γνωστά
αμερικανονατοϊκά πλαίσια. Λύσεις που άσκοϋνε και θα άσκήσουν
"αποφασιστική επίδραση σ' όλη τη δημόσια ζωή της χώρας".

β. Για τη "διασφάλιση της επαναλειτουργίας των δημοκρατικών
θεσμών", δέν υπάρχουν πιά άνησυχίες "από τις ανεπαρκείς διαδικα-
σίες"· υπάρχει ή σημερινή πραγματικότητα: οι δημοκρατικοί θεσμοί
"επαναλειτούργησαν" κι αυτοί μέσα στά γνωστά πλαίσια ένδε άμε-
ρικανονατοϊκού ή (έν προτιμᾶτε) εύρωπαϊκού (και πιο συγκεκριμένα:
δυτικογερμανικού) μοντέλου. Έτσι, άναπόφευκτα "ο κίνδυνος μιας
υποτροπής της άνωμαλίας" βαρύνει και σέ τούτη την έκλογική μάχη.
Διατηρήθηκε πολύ σοφά (και από εξόχους θα λέγαμε ανθρώπους)
μέσα στο γενικότερο κλίμα της πρώτης μεταπολιτευτικής τριετίας:
τό άύταρχικό μονοκομματικό κράτος της Καραμανλικής Δεξιᾶς από τη
μιά και τό φασιστικό - ποινοβουλευτικό και έξωκοινοβουλευτικό
- (παρα)κράτος της μή Καραμανλικής Δεξιᾶς από την άλλη. Μπρός
γίρεμός ...

Καί "τό Πολυτεχνείο", σταθμός στή σύγχρονη Ιστορία του τόπου - σύμβολο ένδτητας κι αγώνα, άρχισε νά "συρρικνώνεται", νά "έξηγεϊται" μέ περίεργους τρόπους καί - κυρίως - νά συνδέεται άμμεσα μέ τίς ... έκλογές: "συμπωματικά", καί τό '74 καί τώρα οί έκλογές συμπέσανε μέ τόν έορτασμό της μεγάλης έπέτειου πού φυσικά άναβλήθηκε γιά μετά. Καί κανένας δέν ξέρει πώς, τελικά θά γίνει. 'Η άνθρωποθάλασσα πού άπλώθηκε σ'όλο τό κέντρο της πρωτεύουσας άπό τό Πολυτεχνείο μέχρι τήν άμερικανική πρεσβεία τό '74 καί '75, περιορίστηκε περίου μέχρι τή Βουλή καί είναι άγνωστο πού θά φτάσει ή "συρρίκνωση του έορτασμού" (καί όχι μόνο άπό πλευράς χώρου, βέβαια ...) φέτος. Κάποιοι θέλουν νά μάς πείσουν νά τό ξεχάσουμε - νά τό θυμόμαστε.

Μέσα σ'αυτό τό πολιτικό κλίμα, κυβέρνηση καί άντικολίτευση συμφωνούνε σ'ένα σημεϊο: ότι οί αύριανές έκλογές θά είναι καθοριστικές γιά τό μέλλον του τόπου. Πώς, όμως; Δίνοντας τήν εύχέρεια στή Καραμανλική Δεξιά νά συνεχίσει τή πολιτική της - ολοκληρώνοντας τό μακροπρόθεσμο πρόγραμμά της ή άνοίγοντας τό δρόμο γιά μία ούσιαστική άλλαγή, γιά μία πραγματικά δημοκρατική διακυβέρνηση της χώρας; Χιλιοσυζητημένο καί άπό πολλές πλευρές είδωμένο τό πρόβλημα, δέν προσφέρεται γιά πιό άναλυτική συζήτηση τούτη τή τελευταία ώρα. Τι νά προσθέσει κανείς; 'Η πολυδιάσπαση της 'Αντιπολίτευσης (καί είδικά της 'Αριστεράς), στάθηκε καθοριστικός παράγοντας γιά τή σημερινή μορφή του πολιτικού προβλήματος της χώρας.

Τό μόνο πού μπορούσε νά λεχθεϊ είναι: τά πολλά έρωτηματικά πού εύλογα γεννιώντα γιά τή μακροβιότητα της αύριανης Βουλής καί οί σχεδόν βέβαιες ούσιαστικές άνακατατάξεις πού προδιαγράφονται σέ όλο τό πολιτικό φάσμα.

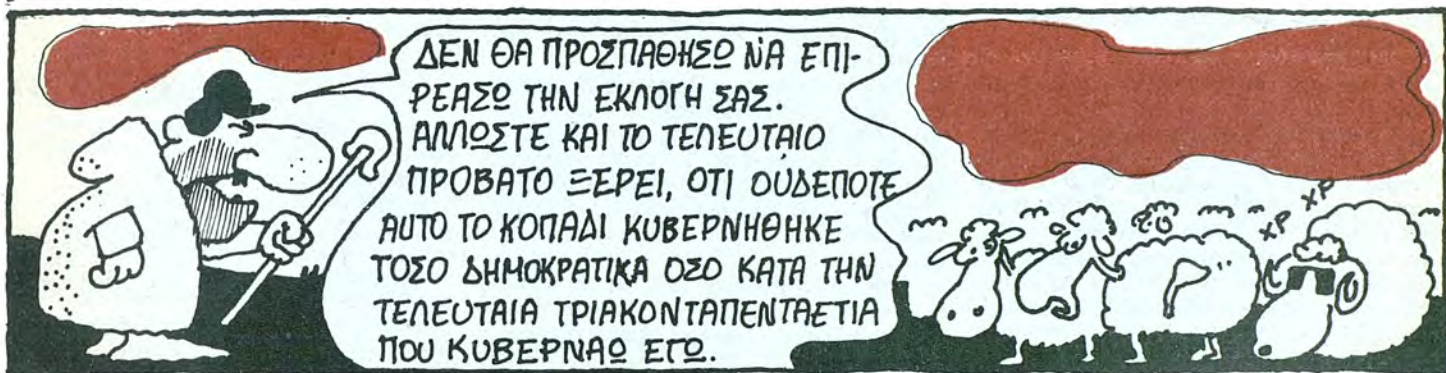
Μέ τά δεδομένα αυτά, έκεϊνο πού προέχει, αυτή τήν ώρα, είναι ή ύπαρξη μιās ίσχυρης 'Αριστεράς στή νέα Βουλή. Όσο τό πολιτικό παιχνίδι παίζεται στό Κοινοβούλιο, ή ίσχυρή 'Αριστερά άποτελεϊ τό μόνο όπλο του λαού, τή μοναδική δύναμη πού μπορεί νά έπισημάνει καί (τίς περισσότερες φορές) νά άποτρέφει τά σκοτεινά σχέδια κάθε έπιβολής των δημοκρατικών θεσμών. Οί περιστάσεις δέν έπιτρέπουν ταλαντεύσεις, πειραματισμούς, χαμένες ψήφους. Στείλτε ίσχυρή 'Αριστερά στήν αύριανή Βουλή ...

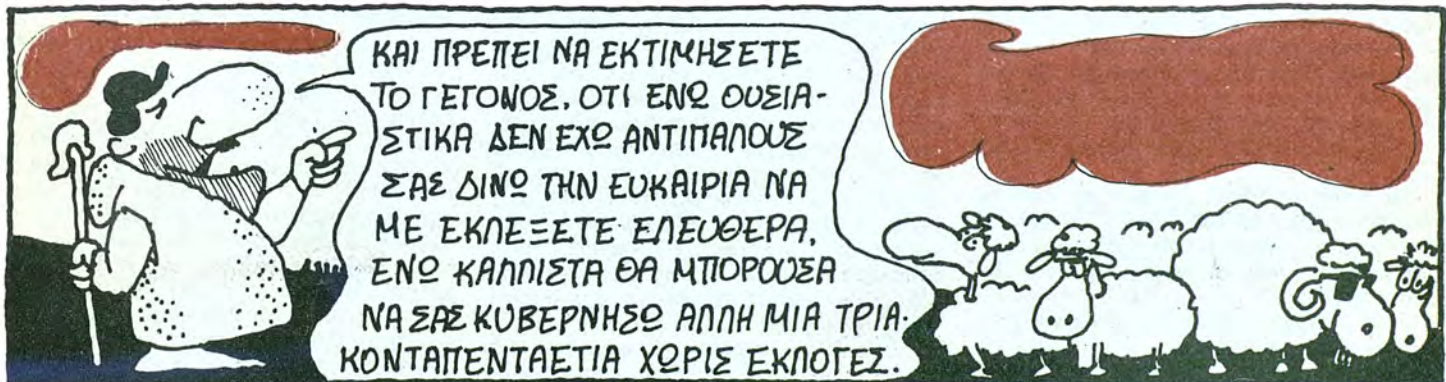
ΣΗΜΕΡΑ, ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ
ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΡΑ ΓΙΑ ΣΑΣ.
ΔΙΟΤΙ ΣΑΣ ΔΙΝΕΤΑΙ
Η ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ
ΕΚΛΕΞΕΤΕ
ΤΟ ΒΟΣΚΟ ΣΑΣ.

ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΑΙ ΣΕ ΣΑΣ
ΣΑΝ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΦΙΛΟΔΟΣΙΕΣ
ΑΛΛΑ ΒΡΕΘΗΚΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗ ΘΕΣΗ,
ΑΠΟ ΒΟΥΚΟΛΙΚΟ ΧΡΕΟΣ.
ΑΝ ΕΙΧΑ ΦΙΛΟΔΟΣΙΕΣ, ΘΑ
ΜΠΟΡΟΥΣΑ ΝΑ ΤΙΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΩ
ΠΟΛΥ ΠΙΟ ΑΝΕΤΑ, ΑΠ' ΟΤΙ ΤΩΡΑ.

ΔΕΝ ΘΑ ΠΡΟΣΠΑΘΗΣΩ ΝΑ ΕΠΙ-
ΡΕΑΣΩ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΑΣ.
ΑΛΛΟΣΤΕ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ
ΠΡΟΒΑΤΟ ΞΕΡΕΙ, ΟΤΙ ΟΥΔΕΠΟΤΕ
ΑΥΤΟ ΤΟ ΚΟΠΑΔΙ ΚΥΒΕΡΝΗΘΗΚΕ
ΤΟΣΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΑ ΟΣΟ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΠΕΝΤΑΕΤΙΑ
ΠΟΥ ΚΥΒΕΡΝΑΩ ΕΓΩ.

ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΚΤΙΜΗΣΕΤΕ
ΤΟ ΓΕΓΩΝΟΣ, ΟΤΙ ΕΝΩ ΟΥΣΙΑ-
ΣΤΙΚΑ ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥΣ
ΣΑΣ ΔΙΝΩ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ
ΜΕ ΕΚΛΕΞΕΤΕ ΕΛΕΥΘΕΡΑ,
ΕΝΩ ΚΑΛΗΠΙΣΤΑ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑ
ΝΑ ΣΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΩ ΑΛΛΗ ΜΙΑ ΤΡΙΑ-
ΚΟΝΤΑΠΕΝΤΑΕΤΙΑ ΧΩΡΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ.

ΚΑΙ ΜΗΝ ΦΑΝΤΑΣΘΗ ΚΑΝΕΙΣ
ΟΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΧΩΡΙΣ
ΕΜΕΝΑ, ΔΙΟΤΙ ΣΤΟ ΚΑΤΟ ΚΑΤΟ
ΕΙΣΤΕ ΠΡΟΒΑΤΑ. ΚΑΙ ΠΡΟΒΑ-
ΤΑ ΧΩΡΙΣ ΒΟΣΚΟ ΙΣΟΝ ΧΑΟΣ.
ΔΕΝ ΞΕΡΕΤΕ ΒΕΒΑΙΑ ΤΙ ΕΙΝΑΙ
ΧΑΟΣ ΚΑΙ ΓΙ ΑΥΤΟ ΑΚΡΙΒΩΣ
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΤΟ ΦΟΒΑΣΤΕ.
ΛΟΙΠΟΝ! ΠΟΙΟΙ ΜΕ ΘΕΛΟΥΝ
ΓΙΑ ΒΟΣΚΟ ΤΟΥΣ;...

ΓΑΛΛΙΑ: καί τώρα στόχος μας ή Δ. Σαχάρα

Του Γιάννη Δημητριάδη

Η ΓΑΛΛΙΚΗ Κυβέρνηση του Ραιμόν Μπάρ με τη σύμφωνη γνώμη καί του προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας Ζισκάρ ντ' Έσταίν, έτοιμάζεται για μία φορά ακόμα μέσα στο 1977, να κάνει μία ιμπεριαλιστική εισβολή, με στρατιωτική επέμβαση, εναντίον της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Δυτικής Σαχάρας. Η επέμβαση μεθοδεύτηκε, σχεδιάστηκε καί υποστηρίχτηκε με σκοπό να σωθούν τα οικονομικά συμφέροντα που παραχώρησαν στη Γαλλία, η κυβέρνηση της Μαυριτανίας καί η Μαροκινή Μοναρχία, με εξασφαλισμένη τη σιωπηλή αποδοχή των εύρωπαϊκών δημοκρατιών καί (για την ώρα) της εύρωπαϊκής άριστερας.

ΤΗΝ Τετάρτη 26 Οκτωβρίου, στις 2 το πρωί, 8 αεροπλάνα του τύπου Transall εγκατέλειψαν την αεροπορική βάση Fncazal κοντά στην Τουλούζ της Γαλλίας, (με προορισμό άγνωστο όπως ανέφεραν οι πιλότοι στον Πύργο Έλέγχου), έχοντας μαζί τους 800 άντρες του 8ου Συντάγματος Πεζοναυτών, που μετέφεραν χειροβομβίδες τύπου ναπάλμ, ειδικά όπλα DASSAULT CLAIRON καί πυραύλους των τύπων MILAN καί CHOUCA. Μία ώρα μετά 8 άλλα αεροπλάνα του ίδιου τύπου καί με 800 άντρες του 2ου Συντάγματος Άλεξιπτωτιστών έφευγαν, με επίσης άγνωστο προορισμό, από την ίδια βάση, ενώ δύο ακόμα αεροπλάνα, μετέφεραν κανόνια όρεινου πυροβολικού των 155 χιλ. καί μερικούς αξιωματικούς του 35ου Συντάγματος Πυροβολικού των Άλεξιπτωτιστών μαζί με 800 τόννους πολεμικού υλικού.

Οι δυνάμεις αυτές, μετέφεραν καί 100 ραντάρ τύπου «RADAΚ», που είναι αυτοκινούμενα καί άρκουν να καλύψουν μία περιοχή όση καί τα θόρεια σύνορα της Μαυριτανίας.

ΓΙΑ την προετοιμασία της «επιχείρησης» τέθηκαν σε κατάσταση συναγερμού 3 ακόμα συντάγματα της Ν. Γαλλίας ενώ κοντά στο Προεδρικό Μέγαρο των Ήλυσιών συγκροτήθηκε μία «έπιτροπή» ή μάλλον «ένα επιτελείο κρίσης», όπου μετείχαν οι ύπουργοί Έθν. Άμυνας, οι άρχηγοί των ενόπλων δυνάμεων καί ειδικοί τεχνικοί σε θέματα του αφρικανικού ανταρτοπολέμου. Σκοπός:

έπιθεση των γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων εναντίον του Μετώπου Άπελευθέρωσης της Δυτικής Σαχάρας (Πολισάριο) με αιτιολογικό την άπελευθέρωση 6 κρατούμενων γάλλων υπηκόων από το Μέτωπο. (Πιάστηκαν την 1η Μαΐου). Σά βάσεις πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ή Μαυριτανία καί τό Μα-

ρόκο που έχουν συμμαχήσει εναντίον του Πολισάριο.

ΑΥΤΗ, ή μετακίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων καί του υπερβολικού στρατιωτικού υλικού, από τα όποια όρισμένα ποτέ δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ως τώρα σε μάχη από τό γαλλικό στρατό, έγινε μετά από μία κατάλληλη προετοιμασία της γαλλικής καί διεθνούς κοινής γνώμης με βάση τη «σωτηρία των συμπατριωτών» που βρίσκονται σε κίνδυνο στη Μαυριτανία. Τα κυριότερα στοιχεία αυτής της προπαγανδιστικής εκστρατείας είναι τα εξής:

● Καταγγελία (12/10) της ADEZAMO (Ένωση για την άμυνα των ξενητεμένων του Ζουεράτε, Άφρικής καί Μ. Άνατολής). Πρόεδρός της είναι ο J. C. EYDELIN αντι-συνταγματάρχης της γαλλικής πολιτοφυλακής του Ζουεράτ, πριν από λίγους μήνες ακόμα, ήταν εκεί με τον «έπίσημο» τίτλο του Έπιθεωρητού για την Ύγιεινή καί την Έργασία.

● Την ίδια εποχή, ή έπιτροπή Οικονομικής της Γαλ. Βουλής, καλεί την κυβέρνηση να «κάνει ότι είναι δυνατό προκειμένου ή άλγερινή κυβέρνηση ν' άπελευθερώσει τούς συμπατριώτες μας» - καί για τό λόγο αυτό την καλεί (ή Γαλλική Κυβέρνηση) να χρησιμοποιήσει «όλα τά μέσα που διαθέτει».

● Στις 15 Οκτωβρίου 1977, με την εύκαιρία της εξαφάνισης στο Νότιο Μαρόκο 5 νεαρών γάλλων, ή γαλλική κυβέρνηση διαμαρτύρεται στην ήγεσία του Μετώπου (άκόμα καί στον El Oukali, που έχει ήδη πεθάνει πρό πολλού) για την «άπαγωγή», όπως τή χαρακτηρίζει, που διεπράχθηκε από τούς «άντάρτες» του Μετώπου. Σέ σχέση με την υπόθεση αυτή, τό Μέτωπο είχε ήδη δηλώσει ότι έχει βρει μία ταυτότητα στο όνομα GUYOT πάνω σ' ένα νεκρό μαροκινό αξιωματικό. Πέρα απ' αυτό, τό Μέτωπο πάντα προειδοποιούσε (καί συνεχίζει να κάνει τό ίδιο) τούς ξένους που πηγαίνουν στη Σαχάρα ότι ή περιοχή είναι εμπόλεμη (κάτι που τό Μαρόκο δεν παραδέχεται) καί έπομένως όσοι φτάνουν εκεί διατρέχουν όρισμένους κινδύνους.

● Στις 20 Οκτωβρίου, ο Jean Dutourd στη «France-Soir», προβλέποντας τις ολοκληρωτικές λύσεις εναντίον του Μετώπου Πολισάριο, έγραφε: «ή κατασκοπεία μας (SDECE) δεν έγινε χωρίς λόγο (...) Διερωτώμαι τί περιμένουν για να στείλουν μία διμοιρία άλεξιπτωτιστών να έλευθερώσει τούς 6 Γάλλους».

● Τό μεσημέρι της 27ης Οκτωβρίου, πραγματοποιείται στο Προεδρικό Μέγαρο των Ήλυσιών, μία έξαιρετικά έπείγουσα σύσκεψη, με θέμα τά μέτρα που θα πάρει ή Γαλλία μετά την εξαφάνιση δύο ανθρακωρύχων γάλλων στο Ζοκεράτ της Μαυριτανίας. Ο Ύπουργός Συντονισμού άπαντώντας σε έρώτηση άν μελετά ή κυβέρνηση, την άποστολή στρατού στη Μαυριτανία,

λέει: «Όλα μπορούν να συμβούν». Ο Ύπουργός Άμυνας άρνείται να άπαντήσει σε παρόμοια έρώτηση. Άντίθετα ο Υνοη Bourges εκπρόσωπος των Ήλυσιών τόνισε: «Δέν άποκλείουν - οι γαλλικές άρχές - καμία μορφή δράσης που θα επέτρεπε την άπελευθέρωση των όμήρων του Πολισάριο».

● Στις 29 Οκτωβρίου ένα άρθρο στο «FIGARO» εξαίρει τη δύναμη του Γαλλικού Άποικιακού Στρατού (PRIMA), ενώ ή «AUREOLE» της ίδιας μέρας, με τίτλο «πράσινο φως στο Μαρόκο» άποκαλύπτει ότι ή Γαλλία δεν έχει άντιρρήσεις για τό βομβαρδισμό τών προσφυγικών στρατοπέδων στο Tindouf, από τη μαροκινή αεροπορία.

● Την ίδια μέρα ο Πρόεδρος της Μαυριτανίας κάνει έκκληση στο Συμβούλιο Άσφαλείας των Η.Ε. για πιθανές επιθέσεις της Άλγερίας, προετοιμάζοντας έτσι τό έδαφος για την εγκατάσταση γαλλικών στρατιωτικών δυνάμεων στην «άπειλούμενη» Μαυριτανία. Συγχρόνως, σύμφωνα με τό ραδιοσταθμό FRANCE-INTER «ο πληθυσμός της Μαυριτανίας έπιθυμεί... την εγκατάσταση στη χώρα γαλλικών στρατευμάτων».

ΟΛΑ, πιά, είναι έτοιμα

Οι Γάλλοι (δηλαδή ή Γαλλική Κυβέρνηση των Ζισκάρ - Μπάρ) θέλησαν καί άφησαν πολλές φορές να έννοηθεί, ότι ή όλη ύπόθεση δεν άποτελεί παρά μία αντίστοιχη «ύπόθεση» Σλάυερ: θέλουν να επέμβουν στη Δυτική Σαχάρα με στόχο την άπελευθέρωση των 6 Γάλλων τεχνικών του σιδηροδρόμου, από τό Πολισάριο, καί αντιγράφουν τούς Γερμανούς καί Ίσραηλινούς κομμάντος των «élite groupe».

Η ΑΛΗΘΕΙΑ όμως είναι διαφορετική. Οι γάλλοι έχουν συγκροτήσει πραγματικά κατά τά Ίσραηλινά φασιστικά πρότυπα καί τά γερμανικά, μία ομάδα «άντιτρομοκρατικού άγώνα». Συνεχίζουν με τον τρόπο αυτό τη φιλοδυτική παράδοση που θέλει τη βία να γεννιέται από τούς... καταπίεσμένους. Άλλά στην πραγματικότητα ή στρατιωτική επέμβαση των Γάλλων στη Δ. Σαχάρα, δεν άποτελεί παρά ένα ακόμα, μόνιμο ίσως, προγεφύρωμα στη Μαύρη Ήπειρο, μετά τό ανάλογο έγχείρημα στο Κογκό καί πιά πριν ακόμα στο Τσαντ. Αυτό που θέλουν να εξασφαλίσουν σε τούτη τη φάση, είναι τά τεράστια άποθέματα φωσφάτων καί φυσικών άερίων που κρύβει μέσα της ή περιοχή. Άποθέματα που ή Γαλλία έχει ολοκληρωτικά εξασφαλίσει ής εκμετάλλευση, μέσω των Κυβερνήσεων της Μαυριτανίας καί του Μαρόκο, οι όποιες όχι μόνο άνήκουν στη ζώνη των οικονομικών συναλλαγών του γαλλικού φράγκου, αλλά καί έχουν σύμφωνα στρατιωτικής βοήθειας με τη Γαλλία.

ΕΙΝΑΙ γνωστό ότι στην Άφρική έχει μεταφερθεί ο κεντρικός άξονας σύρραξης μεταξύ Άνατολής - Δύσης. Καί ή προσπάθεια των υπερδυνάμεων να μετεβάλλουν τό «status quo» της περιοχής, με τις περισσότερες άνεμετάλλευτες πηγές ενέργειας καί εκβιομηχάνισης στον κόσμο, δεν άφησε άπαθή τό γαλλικό καπιταλισμό.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ των αλχημαλτών που - όταν γράφονταν αυτές οι γραμμές - άναγγελλε τό Πολισάριο άφαιρεϊ τό πρόσχημα, μά δεν άλλαζει τις προθέσεις των Γάλλων.

Δυό «προεκλογικές» μαθητικές απεργίες

για άκατάλληλα σχολεία στην 'Αθήνα

Της 'Αθηνᾶς Κακολύρη

«'Αγαπητό ANTI,

Γράφουμε από τό Α' Λύκειο κοριτσιών Αιγάλεω (Βασ. Όλγας 4-7), για νά σᾶς γνωστοποιήσουμε τήν ἐδῶ τραγική κατάσταση καί τό ἀνύπαρκτο σχεδόν μάθημα τῶν δύο ὥρῶν ὅλο τό χρόνο. Εἴμαστε καταδικασμένες μ' αὐτές τίς γνώσεις ν' ἀντιμετωπίσουμε σέ λίγους μήνες στίς πανεπιστημιακές ἐξετάσεις συναδέλφους καλλίτερα προετοιμασμένους. Λένε πῶς προετοιμαζόμαστε γιά τοῦ αἰῶρος τόν ἐκπαιδευτικό ἀγῶνα. Μά τό μόνο πού θά καταφέρουμε θά εἶναι ἡ ἀτομική μας κατάρρευση, συνέπεια τῆς οἰκτρῆς προσωπικῆς μά ἀναπόφευκτης ἀποτυχίας.

Τούτη ἡ στατικότητα στήν ἔλλειψη κτιρίων μᾶς πονάει, μᾶς καίει. Παίζουν μέ τά ὄνειρα, τίς προετοιμασίες, τίς διεκδικήσεις καί τά ἰδανικά μας. Θά θρεθοῦμε ὅλοι μπροστά στό πανομοίτυπο κάλεσμα γιά τά ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα. Τότε χωρίς διάκριση. Τίς λίγες ἐκείνες στιγμές θεωρητικά ὅλοι εἴμαστε ἴσοι. Τυπικά μέ τίς ἴδιες γνώσεις καί τίς ἴδιες παροχές. Ποιά ὅμως εἶναι ἡ ἀλήθεια στίς πολλές ὥρες τοῦ χρόνου, τοῦ χρόνου πού τόσο περιπαικτικά καί γελοῖα μᾶς ἀπορρίπτει καί μᾶς καταδικάζει. Πότε λοιπόν θ' ἀρχίσουμε νά μαθαίνουμε σέ τοῦτο τόν τρόπο πού λέγεται πρωτεύουσα τῆς Ἀττικῆς; Πότε σκοπεύουν πιά νά μᾶς ἀκούσουν οἱ κύριοι ὑπεύθυνοι; Πότε θά πάψουν νά πετᾶνε αὐτά τά γράμματα, πότε ἐπί τέλους θά τά διαβάζουν;

Εἶναι οἱ λαχτάρες μας καί τά καρδιοχτύπια μας. Εἶναι τά καταδικασμένα ὄνειρά μας.

Ἐμεῖς οἱ μαθήτριες ζητάμε νά φύγουμε ἀπό τοῦτες τίς τρώγλες πού μᾶς στεγάζουν, καί πρό πάντων ζητάμε μιά σύντομη ἀπάντηση...

Ἄν κι αὕτη δέ μᾶς δοθεῖ δηλώνουμε κατηγορηματικά πῶς θά πάψει νά ὑπάρχει πιά μαθητικός κόσμος γιά ὅλη τή χρονιά στούς χώρους πού σήμερα στεγαζόμαστε καί πού κάθε ἄλλο παρά μάθηση προσφέρουνε. Θά κλείσουν οἱ τάξεις κι ἐμεῖς τά κορίτσια τοῦ Α' Αἰγάλεω θά διεκδικήσουμε καί μ' ἄλλους, ὅχι τόσο τυπικούς κι εὐγενικούς τρόπους, τά δικαιώματά μας ἀπό τοῦς ἀφανεῖς κυρίους Ὑπευθύνους.

Ἔχουμε – κι αὐτό μᾶς φθάνει – τήν ἠθική συμπαράσταση τῶν γονιῶν μας.

Τά Προεδρεία Α', Β' καί Γ' Λυκείου.

Ἡ Γενική Πρόεδρος

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ἔφτασε στό «ANTI» λίγο πρὶν ἀρχίσει ἡ ἀπεργία τῶν μαθητριῶν στό Αἰγάλεω (5 τρ.) πού – μέχρι τή στιγμή πού γράφονται αὐτές οἱ γραμμές – συνεχίζεται. Μιά ἀπεργία, ἡ ὁποία συνέπεσε χρονικά μέ τήν κινητοποίηση τῶν μαθητριῶν (γιά τό ἸΔΙΟ θέμα) στό Μαράσλειο ὅπου – μεταξύ ἄλλων – στεγάζεται καί τό ... Γ' ΠΡΟΤΥΠΟ δημοτικό!

ΕΝΑ μήνα μετά τήν ἐναρξη τοῦ «νέου σχολικοῦ ἔτους», στήν καρδιά τῆς προεκλογικῆς περιόδου, δύο μαθητικές

ἀπεργίες (στό Κολωνάκι καί στό Αἰγάλεω) δέν εἶναι μικρό πρᾶγμα ... Σχεδόν ταυτόχρονα ὁ «ἀπολογισμός τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου», παράλληλα μέ τό «πολιτικό θαῦμα» μᾶς πληροφοροῦσε ὅτι:

«γιά πρώτη φορά στόν τόπο μας ἐφαρμόστηκε τόσο ὠλοκλήρωμένη, ὀρθολογική καί ριζοσπαστική πολιτική στήν Παιδεία».

ΚΑΙ ἀκόμα ὅτι στό διάστημα 1975-77 θά δαπανηθοῦν γιά τήν. Παιδεία συνολικά 68 δισ. δρχ. ἀπό τά ὁποῖα 19,6 γιά τή Μ. Ἑκπαίδευση καί 24,0 γιά τή Δημοτική Ἑκπαίδευση.

ΣΤΗΝ πράξη ἀποδείχτηκε πῶς καί φέτος ἡ σχολική χρονιά ἄρχισε πάλι μέσα στά ἴδια παμπάλαια ἀκατάλληλα καί ἀντικειμενικά κτίρια, πού ἔχουν κρεμασμένα μιά ταμπέλα μέ τό ὄνομα «ΣΧΟΛΕΙΟΝ».

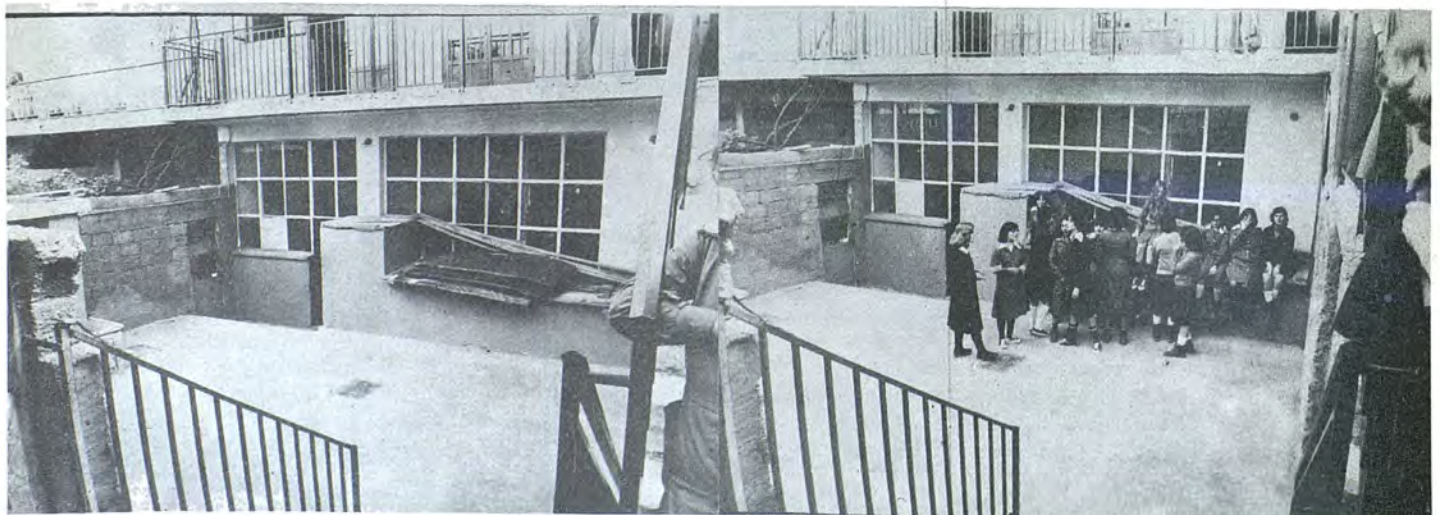
● Ἐνα ἑκατομμύριο πεντακόσιες χιλιάδες περίπου μαθητές ζοῦν 6 ὥρες τυπικά τουλάχιστον, μέσα στά λιγοστά ἀκατάλληλα, κτίρια, καί κάνουν μάθημα σέ αἵθουσες-ἀποθήκες, σέ ὑπόγεια ἢ σέ... διαδρόμους, γιατί ὑπάρχουν λιγότερες αἵθουσες ἀπό τά τμήματα πού λειτουργοῦν. Συχνά διαδίδουμε στίς ἐφημερίδες γιά παλιούς φούρνους, ταβέρνες, μαγαζιά, δωμάτια νοικιασμένα σέ σπίτια, παράγκες ἀπό ξύλα καί ἄλλους ἀπαράδεκτους χώρους πού μεταμορφώθηκαν πρόχειρα-πρόχειρα σέ «αἵθουσες σχολείου». Ἡ πραγματικότητα σήμερα εἶναι ἀκόμα πιό τραγική: ὁ ἀριθμός τῶν μαθητῶν αὐξήθηκε στά δύο τελευταῖα χρόνια, ἔτσι πού τά ἑξάωρα γίνανε δώωρα σέ

Μαράσλειο: άποψη

Συνωστισμός στην έξοδο

Χώρος για διάλειμμα

πολλές περιπτώσεις, όπου στο ίδιο κτίριο στεγάζονται και ένα και δύο και τέσσερα ... «σχολεία» !

ΚΑΙ τό προεκλογικό» αυτό ρεπορτάζ επιβεβαίωσε αυτή τή θλιβερή πραγματικότητα στο κέντρο τής πρωτεύουσας :

ΑΙΓΑΛΕΩ, όδός Βασ. Όλγας 4-7, ώρα 4.30 τό απόγευμα. Στενός ό δρόμος, στενή κι ή πόρτα του διώροφου σπιτιού - πώς νά χωρέσουνε τόσα παιδιά; Τό σπίτι έξωτερικά δέν διαφέρει από τά άλλα σπίτια τής περιοχής. Στήν πρόσ-οψη, πάνω από τή στενή είσοδο, μία ταμπέλα γράφει: «Α΄ ΛΥΚΕΙΟ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΑΙΓΑΛΕΩ». Πιο κεί, μία άλλη, μεγαλύτερη ταμπέλα, κατά μήκος του μπαλκονιού μās πληροφορεί: «Ίδιωτικό Έκπαιδευτήριο ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ». Στρίβοντας τή γωνιά, στο ίδιο οίκημα, άλλη ταμπέλα πιο μικρή: «Α΄ και Β΄ Γυμνάσιο Ἀρρένων Αιγάλεω»!.. Τά χάνουμε! Δια-βάζουμε γιά δημόσιο και βλέπουμε ιδιωτικό. Τί συμβαίνει σ΄ αυτό τό περίεργο σπίτι - «σχολείο»;

ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ κάτι πολύ άπλό και όχι τόσο... πρωτότυπο, όπως θά νόμιζε κανείς: στο ίδιο αυτό κτίριο στεγάζονται:

- Τρία Δημοτικά σχολεία
- Τρία Γυμνάσια
- Τρία Λύκεια

ΠΩΣ γίνεται αυτό; Εύτυχώς πού ή μέρα έχει 24 ώρες. Έτσι περισσεύει χρόνος γιά όλους:

- Τό πρωί, τό ιδιωτικό: Νηπιαγωγείο, Δημοτικό Γυμνάσιο
- Νωρίς τό απόγευμα, (2.30 - 4.20) Τό Α΄ Λύκειο
- Ἀμέσως μετά (4.30 - 7) τό Β΄ Γυμνάσιο Ἀρρένων
- Τό βράδυ, τά νυχτερινά: Α΄ και Β΄ Ἀρρένων Αιγάλεω

Κάνουμε καθημερινά δνόμιση ώρες μάθημα. Τό Γυμνάσιο πού ἔχει περισσότερα τμήματα, ἀφού μπαίνουν χωρίς ἐξετάσεις, ἔχει ἄλλα προδλήματα: μιά φορά τήν ἐβδομάδα κάθε τάξη δέν κάνει μάθημα, γιατί δέ φτάνουν οἱ αἰθουσες!

ΑΛΛΑ ποιές αἰθουσες;

Τό κτίριο εἶναι ἀπαίσιο. Οἱ αἰθουσες πάρα πολύ μικρές. Γύρω στά 40 ἄτομα σέ κάθε αἴθουσα. Στοιβαζόμαστε. Γυμναστική κάνουμε δίπλα στούς καμινέδες. Ἡ ἀβλή εἶναι πάρα πολύ μικρή. Ὅταν μπαينوθαίνουμε στήν ἐξοδὸ εἶναι ἀληθινὴ δοκιμασία.

Καί τὸ μάθημα;

Τό σπουδαιότερο εἶναι ὅτι οἱ ὄρες διδασκαλίας δέν συμπληρώνονται. Καί νά θέλει ἕνας καθηγητὴς νά βοηθήσει τὰ παιδιά, εἶναι ἀδύνατο. Τήν ὥρα πού ἀκούει τὸ κονδούνι ὁ καθηγητὴς ἀρχίζει τήν παράδοση! Τί νά κάνουν κι αὐτοί, παλεύουν σάν ὑπεράνθρωποι. Ἀλλά τελικά τήν πληρώνουμε ἐμεῖς. Μᾶς λείπουν οἱ δάσεις. Τί νά κάνουμε μετὰ; Νά γιατί ἔχει περισσότερες ἐπιτυχίες τὸ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟ! Ἐμᾶς μᾶς ἔπιασε αὐτὴ ἡ κατάσταση στήν Γ' καὶ Δ'. Καί τὰ βασικά μαθήματα, τὸ Συντακτικὸ, τήν οὐσιαστικὴ Γραμματικὴ τότε τὰ διδασκόμαστε. Μὲ μισή ὥρα τὸ κάθε μάθημα τίποτε δέν γίνεται. Τί ὥρα νά ἐξετάσει καὶ ποιούς; τί ὥρα νά παραδώσει καὶ πῶς;

ΚΟΛΩΝΑΚΙ, Μαρασλὴ καὶ Σουηδίας, γωνία. Ἀπόγευμα. Ἡ κίνηση ἀσυνήθιστη. Μερικὲς μαθήτριες προσπαθοῦν νά στηρίξουν ἕνα πανώ. Φωνές. Τὰ αὐτοκίνητα τρέχουν σὰ δαμονισμένα. Ἀποχή. Αἰτία οἱ αἰθουσες. Σ' αὐτὸ τὸ διώροφο κτίριο συστεγάζονται:

- Τό Πο Γυμνάσιο
- Τό Λύκειο
- Δύο Δημοτικά
- Τό Γ' Πρότυπο Δημοτικὸ Μαρασλείου!

ΓΥΜΝΑΣΙΟ καὶ Λύκειο ἀπὸ τρεῖς τάξεις, μέ 4 τμήματα ἢ κάθε μία, σύνολο 964 παιδιά, σέ 14 ἀπὸ τίς 19 αἰθουσες πού ὑπάρχουν (οἱ 5 εἶναι ἀκατάλληλες). Τὸ ἀποτέλεσμα:

«Τό κάθε τμήμα ἔχει 50-60 μαθήτριες. Τρεῖς-τρεῖς σέ κάθε θρανί. Τρία πρωινὰ κάνει μάθημα τὸ 11ο καὶ τρία τὸ Β'. Ἐνας μῆνας εἶναι πού ἔχουν ἀρχίσει τὰ μαθήματα κι ἔχει περάσει μέ δύωρα καὶ τετρώωρα... τριανταπεντάλεπτα! Χωρὶς συγκεκριμένο ὠρολόγιο πρόγραμμα. Ὑπάρχει κι ἔλλειψη καθηγητῶν. Καμμιὰ φορά κάνουν τὰ βασικά μαθήματα δύο καὶ τρεῖς φορές, ἐνῶ ἄλλα μαθήματα δέν ἀρχισαν ἀκόμα.

Ἡ Β' τάξη δέν ἀρχισε ὅλα τὰ δευτερεύοντα: Ἱστορία, Γεωγραφία, Λατινικά...

Ἡ Δ' Τάξη δέν ἀρχισε ἀκόμα Ἱστορία, Ἀρχαία.

ΔΕΝ εἶναι μόνο οἱ μαθήτριες. Εἶναι κι οἱ γονεῖς – ὁ Σύλλογος Γονέων καὶ Κηδεμόνων, πού παραστάθηκε σὸ μαθητικὸ ἀγῶνα. Λένε γιὰ τὸ ἀδιαχώρητο στίς «σχολικὲς αἰθουσες».

Ἡ Α' τάξη ἔχει 4 τμήματα. Τό Α1 τμήμα στεγάζεται σέ 23 τ.μ. αἴθουσα, μέ 18 θρανία καὶ 34 μαθήτριες. Τό Α2 τμήμα, σέ 26 1/2 τ.μ., μέ 23 θρανία καὶ 45 μαθήτριες. Τό Α3 τμήμα σέ 30 τ.μ. μέ 19 θρανία καὶ 45 μαθήτριες. Στὸ Α4 τμήμα σέ 19 θρανία στομῶνγονται 47 παιδιά.

Ὁ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ εἶναι ἐφιαλτικός:

Γιὰ τήν Α' τάξη διατίθενται 0,7 τ.μ. γιὰ κάθε μαθήτρια. Ἄν ὅμως ἀφαιρέσουμε τοὺς κοινούς χώρους (ἔδρα, διάδρομοι κλπ) ἀντιστοιχοῦν 0,5 τ.μ. σέ κάθε μαθήτρια. Ἀνάλογη κατάσταση ἐπικρατεῖ καὶ στίς ἄλλες τάξεις καὶ σὸ Γυμνάσιο πού συστεγάζεται σὸ ἴδιο κτίριο.

ΚΑΙ στίς δύο περιπτώσεις, μαθητὲς καὶ μαθήτριες πρότειναν συγκεκριμένους χώρους πού θά μπορούσαν νά χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νά λυθεῖ τὸ πρόβλημα. Κανένας δέν τοὺς ἄκουσε. Τελικά ἡ ἀποχή σὸ Μαράσλειο σταμάτησε (ἔγινε μιά κάποια πρόχειρη «διευθέτηση» μέ ... ἀνακατανομή τῶν αἰθουσῶν!). ἐνῶ σὸ Αἰγάλεω συνεχίζεται. Τὸ ὑπουργεῖο ὅλο ὑπόσχεται καὶ ... προγραμματίζει. Ἐκλογὲς αὐρο – ἦρθε σέ τόσο ἀκατάλληλη στιγμή αὐτὴ ἡ κινητοποίηση. Ἦταν ἀνάγκη τέτοιες μέρες...

Ἐνα ... σχολεῖο τρισηπτόστατο

Προαυλισμός. Μόνο πού τὸ προαύλιο θημίζει λίγο φυλακὴ ἢ (ἄλλη φωτογραφία) ἀβλή σπιτιοῦ ὕστερα ἀπὸ μπουγάδα

ΣΗΜ.: Ὅλες οἱ φωτογραφίες εἶναι ἀπὸ τὸ Αἰγάλεω, ἐκτός ἀπὸ τίς δύο τοῦ Μαρασλείου πού σημειώνονται σὴν λεζάντα.

Κρατική βία: ένα γερμανικό μοντέλο «πρός έξαγωγήν»...

ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

«Σας εκφράζω τον αποτροπιασμόν μου διά την νέαν πράξιν τρομοκρατίας πού διεπράχθη εις βάρος αθώων επιδατών της «Λουφτχάνσα» καθώς και την ικανοποίησίν μου διά την σύνεσιν και αποφασιστικότητα με την οποίαν ἐνήργησεν ἡ Ὁμοσπονδιακή Κυβέρνησις καί πού ἀπέληξεν εὐτυχῶς στήν ἀπελευθέρωσιν τῶν δμήρων.

Κατά τήν ἀντιμετώπισιν τοῦ κύματος τῆς τρομοκρατίας πού τόσον ἔχει ἐξαπλωθεῖ στόν σημερινόν μας κόσμον, ὁ σεβασμός τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς πρέπει νά πρυτανεύει εἰς τάς ἀποφάσεις τῶν ὑπευθύνων κυβερνήσεων. Ἀλλά ἀπαιτοῦνται ἐνίοτε θυσίαι χωρίς τάς ὁποίας ἡ τρομοκρατία θά ἐπεκταθεῖ καί θά ἐκθέτει σέ καθημερινούς κινδύνους τήν ζωήν ὁλοέν καί περισσοτέρων ἀτόμων.

Εἶναι ἐπιτακτική ἀνάγκη νά συσπειρωθοῦν ὅλα τά κράτη καί νά λάβουν εἰδικά μέτρα διά νά ὑπερνηκίσουν τήν ἀπειλήν αὐτήν ἐναντίον τῆς διεθνούς κοινωνίας καί τοῦ πολιτισμοῦ μας».

(Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ πρὸς τόν πρόεδρο ΣΜΠΤ, 18-10-77, μετὰ τά γεγονότα στό ἀεροδρόμιο τῆς Σομαλίας)

ΤΟ τηλεγράφημα αὐτό τοῦ πρωθυπουργοῦ (στάλθηκε ΠΡΙΝ γίνουν γνωστά τά γεγονότα τῶν γερμανικῶν φυλακῶν, ὅπως ἐπίμονα ὑποστήριζε κυβερνητικός ἐκπρόσωπος, ἀπό τήν ἐπόμενη μέρα, ἀποφεύγοντας νά διευκρινίσει, στίς συζητήσεις μέ τούς δημοσιογράφους ἂν θά στέλνονταν τέτοιο τηλεγράφημα ἀφοῦ εἶχαν γνωστεῖ οἱ «αὐτοκτονίες») πού ἀκολούθησε τήν ἐμπρακτὴ ἑλληνικὴ βοήθεια στή γερμανικὴ «ἐπιχείρηση» – μέ τήν παραχώρηση τοῦ ἀεροδρομίου τῆς Κρήτης – θά προκαλοῦσε πολιτικὸ σάλο, ἂν δὲν ἔπεφτε μέσα σέ προεκλογικὴ περίοδο. Τά κόμματα ἀποφύγανε νά τό «μπλέξουν» στήν προεκλογικὴ διαμάχη – γιὰ διάφορους λόγους. Ἀλλά αὐτό δὲν μειώνει τήν τεράστια πολιτικὴ σημασία του καί τὸν προφητικὸ χαρακτήρα του: δείχνει ΠΩΣ ἡ κυβέρνηση βλέπει τήν (γενικότερα) «ἐνταξή» μας στόν «εὐρωπαϊκὸ χώρο» – καί εἰδικότερα τήν «ἀνευδρων» συνεργασία μέ τὴ Δ. Γερμανία, μέ τίς σημερινές πολιτικές ἐπιλογές τῆς χώρας τοῦ Σμίτ, μ' ἀνταλλάγμα (!) τὴν ἐσοδο στήν ΕΟΚ. Ὅταν ὅλες οἱ ἐνδείξεις τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς πολιτικῆς συγκλίνουν ἀνεπιφύλακτα στήν ἀναδίωξη τοῦ φασισμού, ὅταν τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἐξευτελίζονται καί «τό μπλόκο» εἶναι καθημερινότητα γιὰ τούς Γερμανοὺς πολίτες, ὅταν ἡ ἀνθρώ-

πινὴ ζωὴ, τῶν ἐπιδατῶν τοῦ κατελλημένου ἀεροσκάφους τῆς «Λουφτχάνσα» ἢ τῶν πολιτικῶν κρατουμένων στή Γερμανία δὲν μετράει πιά παρὰ σάν μέσο γιὰ τὴν πραγμάτωση μιᾶς πολιτικῆς – τῆς πολιτικῆς τῆς βίας καί τρομοκρατίας τοῦ γερμανικοῦ κράτους – ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση ... συμπαρίσταται!

ΕἶΝΑΙ γνωστὸ ὅτι «οἱ Σύμμαχοι» γράφοντας σὰ παλιά τους παπούτσια τίς συμφωνίες τοῦ Πότσταμ (1945) πού οἱ ἴδιοι ὑπογράψανε («Ὁ γερμανικὸς милитарισμός καί ὁ ναζισμός θά ἐξαλειφτοῦν κι οἱ Σύμμαχοι θά πάρουν ἀπὸ κοινού, τώρα καί στο μέλλον, ὅλα τά ἄλλα μέτρα πού θά κριθοῦν ἀπαραίτητα γιὰ νά μὴ μπορέσει ἡ Γερμανία νά ξαναγίνει ἀπειλὴ γιὰ τούς γειτονικοὺς λαοὺς καί τὴν εἰρήνῃ τοῦ κόσμου»), πολὺ νωρὶς (1947) ἐπιτρέψανε τὴν ἀναδίωξη τοῦ φασισμού μέ τὴ μορφή (νεο)ναζιστικῶν ὁργανώσεων ἀπὸ ΤΟΤΕ, θάζοντας συγχρόνως πάνω σὰ ἐρείπια τῆς χιτλερικῆς Γερμανίας τὰ θεμέλια ἐνὸς καινούριου милитарιστικοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ἀλλωστε, ὅπως ἔλεγε κι ὁ Μπρέχτ, «ἡ μήτρα ἦταν γόνιμη». Ὁ φασισμός, οὐσιαστικά, συνεχίστηκε... Καί σήμερα ἡ Δυτικὴ Γερμανία ἀποτελεῖ τὸ μοντέλλο πού ἀρχίζει νά πλασσάρεται καί στήν ὑπολοιπὴ Εὐρώπῃ...

ΑΛΛΑ, αὐτὸ τὸ συγχαρητήριο τηλε-

γράφημα τοῦ κ. Καραμανλῆ στὴ Βόννη δὲν ἦταν βέβαια τὸ μόνο «σημάδι» γιὰ τίς κυβερνητικὲς προθέσεις νά ἀκολουθήσουμε τὰ «εὐρωπαϊκὰ πρότυπα» σ' ἓνα τόσο καίριό τομέα. Καθὼς βρισκόμαστε μπροστὰ στίς κάλπες – γιὰ δευτέρη φορὰ μετὰ τὴ μεταπολίτευση – ὁ βασικὸς συντελεστὴς τῆς κατάστασης πού διαγράφεται αὐτὴ τὴ στιγμή στόν πολιτικὸ μας χώρο, ἡ «Ν. Δημοκρατία», ἔχει ἀντεπεξέλθει μέ τὸ παραπάνω, σὲ ρόλο πού προθυμοποιήθηκε ν' ἀναλάβει μετὰ τὴν «ἀλλαγὴ τοῦ Ἰουλίου». Ἐχει ἤδη κάνει οὐσιαστικὰ δῆματα γιὰ τὴν ἐδραίωση τοῦ αὐταρχικοῦ κράτους τῆς δεξιᾶς, μέ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἀναγκαιῶς ἐκείνου θεσμικοῦ καί νομικοῦ πλαισίου, μέ τὴν ἰσχυροποίησιν τῶν κρατικῶν κατασταλτικῶν μηχανισμῶν, μέ τὸ χτύπημα τοῦ λαϊκοῦ καί τὴ φήμιση τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος, ὥστε νά ὑλοποιήσῃ – ὅσο γίνεται πλεονάζοντα γι' αὐτήν – τὴν πολιτικὴ της: πολιτικὴ «λιτότητας» γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό, μεγιστοποίηση τῶν κερδῶν γιὰ τὴν ἐργοδοσία καί τὰ μονοπώλια, πολιτικὴ μειοδοσίας σὰ ἐθνικὰ θέματα. Ἡ ἐναρμόνιση μέ «τὴν Εὐρώπη» γίνεται ἀργά (!) ἀλλὰ σταθερά...

ΘΑ σταθοῦμε σ' ἓνα «ἀσήμαντο» παράδειγμα:

● Στὴ Γερμανία, ὁ νόμος περὶ «ἐγκληματισμοῦ κακοεργήματος» ἀρχισε νά ἐφαρμόζεται γιὰ τὴν ἐξουδετέρωση ὅχι τόσο τῶν μελῶν τῆς RAF ὅσον τῶν ἀτόμων πού ἐπηρεάζει.

● Στὴν Ἑλλάδα, ὁ νόμος αὐτὸς ὑπῆρχε σέ ἀχρηστία ἀπὸ (πότε ἄλλοτε;) τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεταξᾶ, ἀλλὰ ἀνασύρθηκε ἀπὸ τὸ χρονοντούλαπο γιὰ νά ἀναστείλῃ τὴν ὅποια ἐκφραση πολιτικῆς ἀποψῆς ἢ διαμαρτυρίας καί ἤδη ἐφαρμόστηκε γιὰ πρῶτὴ φορὰ: ἤδη προφυλακίστηκαν καί δικάζονται μ' αὐτὸ τὸ νόμο σάν ἠθικοὶ αὐτουργοὶ γιὰ τίς κινητοποιήσεις διαμαρτυρίας ἐναντίον στίς δολοφονίες τῶν ἀγωνιστῶν κρατουμένων τῆς RAF ἀπ' τὴ γερμανικὴ κυβέρνησις, πέντε ἐκδότες καί ἓνας τραγουδιστής: Ὁ Κ. Βασιλειάδης τοῦ «Ἐδῶ καί τώρα», ὁ Ν. Μπαλῆς τοῦ «Ὅταν», ὁ Μ. Πρωτοψάλτης τοῦ «Ὁ κόκκορας λαλεῖ τὴ νύχτα» καί ὁ Ἡρ. Μπακογιάννης τοῦ «Σοσιαλισμός καί Βαρβαρότητα» γιὰ τὴν «ἐν γένει ἀρθρογραφία» τους, ὁ Γ. Φελέκης τοῦ «Ὁδοφράγματος... ἀναδρομικὰ γιὰ ἀναδημοσίευση ἀποφάσεων τῆς 4ης Διεθνούς στοῦ «Μαρξιστικὸ Δελτίο» τοῦ 75 – τὸ ὁποῖο ἔχει πάψει νά κυκλοφορεῖ ἐδῶ καί δυὸ χρόνια – καί ὁ τραγουδιστὴς Ν. Ἀσιμος.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ: βασικὸς μάρτυρας κατηγορίας εἶναι ὁ Σπ. Γκότσης τοῦ Τμήματος Τύπου τῆς Ἀσφάλειας. Φαίνεται ὅτι τὰ προσόντα του καί ἡ εἰδίκευση πού στοῦ ἸΔΙΟ πόστο ἀπόκτησε ἐπὶ χροῦντας σὰ βοηθὸς τοῦ Γουρνιᾶ, τὸν κάνουν καί ἐπὶ (Νέας) Δημοκρατίας ἀντικατάστατο.

ΑΛΛΑ ή προεκλογική μάχη άφησε, από τά πράγματα, στο (δημοσιογραφικό) περιθώριο μία σειρά από γεγονότα τών τελευταίων ημερών πού έρχονται νά επιβεβαιώσουν τίς κυβερνητικές προθέσεις πού προαναφέρθηκαν και νά «διαγράψουν τό μέλλον» - ό κ. Καραμανλής ήταν σ' αυτό σαφής: θά ακολουθήσει - άν ξαναβγει - «τήν ίδια πολιτική»...

ΑΝ ρίξουμε λίγο φώς πίσω άπ' τίς άφίσες τών ύποψήφιων βουλευτών, πίσω άπ' τά μεγάφωνα και τίς προεκλογικές συγκεντρώσεις θά δούμε μία εικόνα πολύ χαρακτηριστική. Νά, μερικά στοιχεία της:

- Συλλαμβάνεται ό 16χρονος εργάτης Λευτέρης Βιδάλης γιά μοίρασμα προκηρύξεων έξω από τήν Α.Ε.Γ. και βασανίζεται μέ φάλαγγα, κλωτσιές και γροθιές, μέ αποτέλεσμα θάλαση στο μοιρό, έκχυμώσεις στο λαιμό και κακώσεις στα πέλματα, όπως βεβαιώνει γιατρός του Έρυνθου Σταυρού.

- Δικάζονται χωρίς άνασταλτικό αποτέλεσμα γιά τή διαμαρτυρία τους στις δολοφονίες τών Μπάαντερ, Ένσλιν και Ράσπε, ό Κωνσταντινίδης σέ 3 1/2 χρόνια φυλάκη, ό Μαθιουδάκης σέ 2, ή Λαγκαδινού σέ 18 μήνες - ίδια ποινή μέ τό βασανιστή Μπάμπλη, πού μόλις άποφυλακίστηκε - ό Τσακτοίδης και ή Παναγιωτίδου, 17 έτών, σέ 2 χρόνια, ενώ στη Θεσσαλονίκη γιά τήν ίδια αίτία 10 μέλη της «Ομάδας γιά μία Προλεταριακή Άριστερά» δικάστηκαν μέ ποινές μεταξύ 22-28 μηνών.

- Γιά τά ίδια γεγονότα δικάζονται άργότερα ό Μιχ. Σύρπος, 20 χρόνων σέ φυλάκισή 28 μηνών (και φυλακίζεται) και ό φοιτητής Π. Ματζουράκης σέ 13 μηνών.

- Δολοφονείται ό Χρήστος Κασίμης. Σύμφωνα μέ τήν άστυνομία τόν σκότωσαν «οί σύντροφοί του». Η όργάνωση «Διεθνιστική άλληλεγγύη» πού ανέλαβε τήν ευθύνη γιά τά γεγονότα στο Ρέντη, δημοσιεύει λεπτομερή περιγραφή μέ σχεδιάγραμμα της ένέργειας και καταγγέλλει τήν «έν ψυχρώ δολοφονία του Κασίμη από τούς άστυνομικούς». Οί συγγενείς του Κασίμη - οί γονείς και ή γυναίκα του - μετά τή νεκροψία μηνύουν τούς δυό άστυνομικούς γιά άνθρωποκτονία...

- Συλλαμβάνεται, δικάζεται και άθώνεται ό Γιάννης Σερίφης (ιδρυτής του εργατικού σωματείου της Α.Ε.Γ. και γνωστό εργατικό - συνδικαλιστικό στέλεχος) κατηγορούμενος γιά «όπλοκατοχή»: είχε ένα «μαχαίρι» από αυτά πού πουλούνται παντού σά σουβενίρ... Προφυλακίζεται, όμως, γιά τά γεγονότα του Ρέντη, μέ μόνο επιβαρυντικό στοιχείο τή μαρτυρία τών δυό άστυφυλάκων πού τραυματίστηκαν - ό ίδιος άρνείται επίμονα όποιαδήποτε άνάμιξη.

- Άστυνομικός, μέ τήν άπειλή του ύπηρεσιακού του περιστροφου άνιγκάζει δυό νέους νά τόν μεταφέρουν μέ τό αυτοκίνητό τους στην άλλη άκρη της Άθήνας γιά «νά συλλάβει κάποιον».

- Καταγγέλεται ότι τρία άτομα πού διασκέδαζαν σέ νυχτερινό κέντρο, επιδεικνύοντας τίς κονκάρδες της «Έθνικής Παρατάξεως» και άπειλώντας μέ περιστροφή θαμώνες και τραγουδιστές, άνήκουν στην τροχαία. Η ύπόθεση έρευνάται...

- Παραπέμπονται σέ τακτική δίκασμο 7 νέοι πού πιάστηκαν έπειδή κολούσαν άφίσες γιά τήν κηδεία του Κασίμη.

- Δικάζονται 106 μεταλλωρύχοι στον Πολύγυρο γιά τά γεγονότα του περασμένου Μάρτη (άπεργίες, κινητοποιήσεις) στα Μαντεμοχώρια της Χαλκιδικής.

- Δικάζονται 140 άγρότες και ή δήμαρχος Άχαρνών Μαρία Πλουμίδη γιά τά έπεισόδια πού έγιναν πέτσι στη διάρκεια της παναγροτικής άπεργίας.

- Διώκονται δικαστικά έπειδή έξετέλεσαν τά συνδικαλιστικά τους καθήκοντα στελέχη της Όμοσπονδίας Τοπογράφων Υπομύχων του Υπ. Γεωργίας.

- Δικάζονται οί συνδικαλιστές του

1976: Οθόρικε Μαϊνχοφ.
1977: Τραυμαρισμένο Μέλλερ, Ένγκρετ Σούμπερτ.

σωματείου εργατικού προσωπικού της Όλυμπιακής γιά παράβαση του νόμου 330.

- Παραπέμπεται σέ δίκη (30 Νοεμβρίου) ό πρόεδρος της Όμοσπονδίας Τραπεζοϋπαλλήλων Όργανώσεων και του Συλλόγου Υπαλλήλων Τραπεζής Ελλάδας, Χ. Παπαμάργαρης, και τό μέλος της Διοίκησης του ΣΥΤΕ Άργυρόπουλος γιά μοίρασμα προκηρύξεων σέ μέλη του συλλόγου.

- Άπολούνται κατά έκατοντάδες μέλη του συλλόγου διπλωματούχων μεταλλουργών μεταλλείων. Άπολύσεις καταγγέλλουν και ή Όμοσπονδία Κλωστοϋφαντουργών Ελλάδας, τά ναυπηγεία Έλευσίνας κλπ.

- Τραυματίζονται μέλη της ΚΝΕ πού κολούσαν άφίσες στην Έλευσίνα (ό ένας στο νοσοκομείο) από 50 άστυνομικούς ιδιωτικούς της εργοδοσίας.

- Διώκονται συνδικαλιστές της Ένωσης Υπαλλήλων Σωφρονιστικών και Άναμορφωτικών Καταστημάτων.

- Παρακολουθούνται οί ιδιωτικοί εκπαιδευτικοί κατά τήν ώρα του μαθήματος, όπως καταγγέλλει ή Όμοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ελλάδας, γιά τά σχολεία Μπαρμπικά, Μακρή, Καπερνέκα και Ίονίδειο.

- Παραπέμπονται σέ δίκη οί «υπεύθυνοι» τών περιωνών κινητοποιήσεων τών τυφλών. Οί τυφλοί διαμαρτύρονταν τότε γιά τήν κυβερνητική άδιαφορία, ζητούσαν άδειες μικροπωλητών γιά νά πίνουν νά ζητιανεύουν, ζητούσαν νά διαχειρίζονται οί ίδιοι και όχι «φιλεύσπλαχνες κυρίες» τά χρήματα πού προορίζονταν γι' αυτούς από τούς έράνους και τίς δωρεές. Η κυβερνητική άπάντηση ήταν συλλήψεις και δίκη - πού αναβλήθηκε γιά μετά τίς εκλογές.

ΓΙΑ μία σειρά από περιστατικά πού προαναφέρθηκαν (και άλλα πού δέν περιλήφθηκαν σ' αυτό τό πολύ σύντομο αθηναϊκό «προεκλογικό χρονικό») ό πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Άθηνών Ε. Γιαννόπουλος καταγγέλλει τή συνέχιση της παραβίασης τών ανθρωπινων δικαιωμάτων και τών συνταγματικών ελευθεριών από άστυνομικά όργανα και γιά δικαστικές αποφάσεις πού «από έσφαλμένη νομική κρίση έρχονται κατά δήλωσέ σέ σύγκρουση μέ τό Δίκαιο», ύπογραμμίζοντας ότι τό δλο θέμα μελετάται από ειδικές επιτροπές του Δ.Σ.Α.

ΦΥΣΙΚΑ όλα αυτά έξυπηρετούν θάυμασια και τό προεκλογικό δίλημμα «Καραμανλής ή τάνκς» πού ύποβόσκει ΚΑΙ σ' αυτή τήν εκλογική άναμέτρηση, μία και τό «κατάλληλο κλίμα» διατηρήθηκε από τήν πρώτη στιγμή - δύσκολα θά αλλάξει, όσο ή Δεξιά παραμένει στην έξουσία...

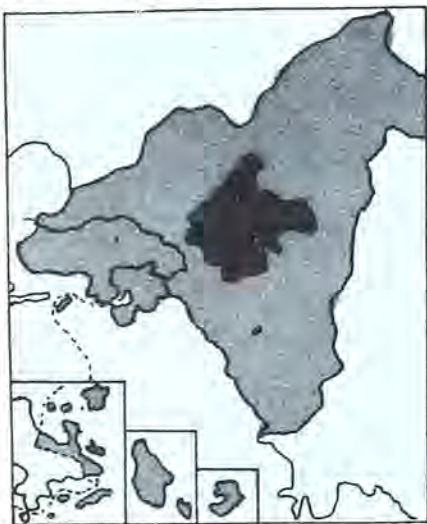
ΚΑΤΩ από αυτές τίς συνθήκες - δηλαδή ΚΑΙ από αυτές τίς συνθήκες - αύριο ψηφίζουμε...

Γ.Ζ.

ΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΣΕ ΕΝΝΕΑ ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΥΜΕ σήμερα τούς υποψήφιους όλων των κομμάτων της 'Αντιπολίτευσης στην 'Αθήνα (Α' και Β' περιφέρεια) και τόν Πειραιά (Α' και Β'), κλείνοντας την παρουσίαση μεγάλων εκλογικών περιφερειών που αρχίσαμε από τό προηγούμενο τεύχος με τή Θεσσαλονίκη (Α' και Β'), τή Λάρισα, τό Βόλο και τή Μυτιλήνη. 'Ο μεγάλος αριθμός των υποψηφίων και ή έλλειψη χώρου δέν επιτρέπει τήν πιο αναλυτική παρουσίαση. 'Ετσι, δημοσιεύουμε μόνο (μαζί μέ τό όνοματεπώνυμο και τό επάγγελμα του υποψηφίου), τόν αριθμό των ψήφων που πήρε στις εκλογές του 1974, είτε βγήκε βουλευτής, είτε όχι, έφόσον μετείχε σ' αυτές μέ τό ίδιο κόμμα και στην ίδια εκλογική περιφέρεια.

Α' ΑΘΗΝΩΝ

● Βουλευτικές έδρες: 22

● 'Εκλογικό μέτρο 4,35% ή γύρω στίς 18.000

● 'Εγγεγραμμένοι 499.447 (έναντι 478.514 του 1974)

● Δισταυρία

ΣΤΕ εκλογές του '74 ψήφισαν 395.511 (έγκυρα 388.882), τό μέτρο ήταν 17676 (4,55%) και οι 22 έδρες μοιράστηκαν ως εξής: ΝΔ 14, ΕΚΝΔ 5 (Γ. Μαύρος, Ι. Πεσματζόγλου, Γ.Β. Μαγκάκης, Δ. Τσάτσος, Χ. Πρωτοπατάς), ΠΑΣΟΚ 2 (Ι. 'Αλευράς, Ι. Κουτσοχέρας) και Ε.Α. 2 (Η. 'Ηλιού της ΕΔΑ και Γρ. Φαράκος του ΚΚΕ). 'Ελαβαν: Ν.Δ. 210085 (54,02%), ΕΚΝΔ 78208 (20,11%), ΠΑΣΟΚ 45.432 (11,68%), Ε.Α. 49528 (12,73%), ΕΔΕ

4721 (1,21%), 'Ανεξάρτητοι 908 (0,23%) από τούς οποίους 503 υπέρ του ΕΚΚΕ. 'Η Ε.Α. πήρε αναλυτικά: ΕΔΑ-ΚΚΕ έσ. 24071 (6,19%), ΚΚΕ 21391 (5,50%).

ΕΔΗΚ: Μαύρος Γεώργιος (78.208), 'Αναγνωστόπουλος Βασ., δικηγόρος, Βαρδάκος 'Ιωάν., δικηγόρος (2.775), Βασιλακόπουλος 'Αθαν., έμπορος, Βογιατζάκη Φαλή, δικηγόρος, Γιατρά-'Ηλιοπούλου 'Αναστασία - συγγραφέας, Δεματάκης 'Ιωάννης, δικηγόρος (1.164), Δεσούλλας Νικ., 'Αρχιτέκτων, τ. πρόεδρος Συλλόγου 'Αρχιτεκτόνων Δ.Α.Σ., Ζούβελος Μιχ., 'Επίτροπος Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, Κανδηράκης Σταύρος, δικηγόρος, Κανελλόπουλος Σταύρος, δικηγόρος, τ. βουλευτής (7.558), Λέστος Θεμ., δικηγόρος, μέλος της ΕΣΔΗΝ, Λιανόπουλος Γεώργιος, τ. ύφυπουργός, οικονομολόγος, Μαγκάκης Β. Γεώργιος, τ. ύπουργός, δικηγόρος, βουλευτής (28.926), Μεραναίος Κωστής, δημοσιογράφος-συγγραφέας (1.357), Παπατσώρης Π. Βασ., δικηγόρος, Παραλίκας Δημ., τ. αξιωματικός, Πεσματζόγλου 'Ιωάννης, βουλευτής, τ. ύπουργός, καθηγητής Πανεπιστημίου (33.669), Ποταμιάνος Γεώργιος-Παναγιώτης, δικηγόρος, καθηγητής 'Ανωτάτης Βιομηχανικής Θεσσαλονίκης, Χατζησταυρίδης 'Ιωάν., αξιωματικός έ.ά. (1.763), Χριστοδουλάκης Πετρ. ιατρός.

ΠΑΣΟΚ: 'Αλευράς 'Ιωάννης, συνδικαλιστής, βουλευτής (16.314), 'Ασημακόπουλος 'Αθαν., πολ. μηχανικός, Βασιλείου Στάθης, δικηγόρος (1.413), Γιαννοπούλου Κωνσταντίνου τό γένος Τεγόπουλου, συντ. δημ. υπάλληλος, Ζουμπογιώργος Νικ., αξιωματικός 'Αεροπορίας έ.ά., Ζωγράφος Βασ., δικηγόρος, Καράμπελας - Σγούρδας Διον., έμπορος, Κουρής Χαράλαμπος, δημοσιογράφος (814), Κουτσοχέρας 'Ιωάννης, δικηγόρος, βουλευτής (15.737), Μηλιαράκης Πέτρος, δικηγόρος, Μυλωνάς Θαλής, δικηγόρος (3.735), Νικολάου Κων., δημοσιογράφος (12.301), Νικολινάκος Μάριος, Καθηγητής Πανεπιστημίου - Οικονομολόγος, Παπαγεωργόπουλος Τάκης, ιδιωτικός υπάλληλος, σύμβουλος Δήμου 'Αθηναίων, τ.άξ/κος (6.947), Παπαμιχαήλ 'Αννα, δικηγόρος, Πάττας Γεώργιος, ύποπτεράρχος έ.ά. (706), Πεπονής Σάκης, συγγραφέας - δικηγόρος, Τσιριμπίας Σπυρ., δικηγόρος, Χαρίτος Σπυρ., οικονομολόγος - διεθνολόγος, έκτακτος καθηγητής, Χαντζής Δημ., εργάτης, Χρι-

στοφορίδου Λίλα, δικηγόρος (3.440), Χρυσικόπουλος 'Αλέκος, δικηγόρος.

ΚΚΕ: 'Αλαβάνος 'Αλέξανδρος, οικονομολόγος, 'Αντωνόπουλος Χριστόδουλος, αρχιτέκτονας - πολεοδόμος, Βαγιανός Κωνστ., γιατρός, πρόεδρος Σωμ. Προσωπικού «Ευαγγελισμός», Βασαράδην Μαρία σύζ. Γεωργίου, φιλόλογος, Γεωργαντάς Βασ., ιδιωτικός υπάλληλος - συνδικαλιστής, 'Επιτρόπου 'Ιωάν., ιδιωτικός υπάλληλος, μέλος του Δ.Σ. της Γ.Σ.Ε.Ε., Ζορμπάλας Σταύρος, ύφηγητής Κοινωνιολογίας, Γραμματέας του Κέντρου Μαρξιστικών 'Ερευνών, Καλλέργης Λυκούργος, ήθοποιός, πρόεδρος της ΠΟΘΑ, Κατσαβάργος Παντελής, εκδότης, μέλος Δ/σης Παν. 'Ομ. 'Εκδοτών, Κωνσταντινίδου Μαρίκα, δημοσιογράφος, Λυμπέρης 'Εμμ., διοτέλης, συνδικαλιστής (3.802), Μυλωνάς Κων., οικονομολόγος - συνδικαλιστής, Νικολόπουλος Κων., τυπογράφος - συνδικαλιστής, Ξένου 'Ελένη, παιδαγωγός, μέλος του Δ.Σ. Ο.Τ.Ε., Παναγιώτοπούλου 'Αδαμαντία, παιδίατρος - συγγραφέας, μέλος του Δ.Σ. Βρεφοκομείου 'Αθήνας, Παπαπέτρος Γεώργιος, οικονομολόγος (265), Σκουριώτης 'Ιωάν., δικηγόρος (797), Σκουφάκης Νικ., εργοδηγός, Σταματάκης Γεώργ., φοιτητής, Γραμμ. της ΕΦΕΕ, Τριανταφύλλου Καλλιόπη, χημικός, μέλος Δ.Σ. του 'Εργατικού Κέντρου 'Αθήνας, 'Υψηλάντη Αίμιλία, ήθοποιός, Δημ. Σύμβουλος Δήμου 'Αθηναίων, Φαράκος Γρηγ. μηχανολόγος - ηλεκτρολόγος, βουλευτής, Δ/ντής «ΡΙζοσπάστη» (18.215).

«ΣΥΜΜΑΧΙΑ»: 'Ηλιού 'Ηλίας, πρόεδρος της «Συμμαχίας» και της ΕΔΑ (26.047), Βάβαλης Πέτρος, δημοσιογράφος-ποιητής, Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία, Βερνίκος Γιώργος, οικονομολόγος, γ' γραμ. Σοσιαλ. Νεολαίας 'Ελλάδας, Πρωτοβουλία, Γαλήνη - Κουκά Θεανώ, αρχιτέκτονας, ΚΚΕ έσ., Γλέζος Μανώλης, δημοσιογράφος, ΕΔΑ, Δρακόπουλος Χαράλαμπος, βουλευτής, γραμματέας της Κ.Ε. του ΚΚΕ έσ., Ζεμπίλας 'Αντρέας, ιδιωτικός υπάλληλος, Σοσιαλιστική Πορεία, Καραγιώργη Μαρία τ. βουλευτής, ΕΔΑ, Κομνηνός Γιάννης, σύμβουλος Δημ. Σχέσεων, Πρωτοβουλία, Λάζος Χρήστος, δικηγόρος, μέλος Κ.Σ. της ΕΚΟΝ «ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ», ΚΚΕ έσ., Λάμπρου 'Ηρώ, τ. βουλευτής, πρόεδρος Κίνησης Δημ. Γυναικών, Μηλιαράκης Μανώλης, φυσικός,

διευθυντής «Χριστιανικής», Χριστιανική Δημοκρατία, Μπαμπάς Στέλιος, δικηγόρος, Πορεία, Μπανιάς Γιάννης, πολιτικός, πρόεδρος αντιπροσωπείας Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, ΚΚΕ έσ., Μυλωνάς Γιάννης, τραπεζικός υπάλληλος, συνδικαλιστής, Πορεία, Ξύδης Αλέκος, τεχνοκρίτης, επίτιμος πρεσβευτής, Πορεία, Πάικος Βασίλης, τ. πρόεδρος του Συλλόγου Γεωπόνων Αττικής, Παπαπέτρου Ανέστος, δικηγόρος, συγγραφέας, ΕΔΑ, Ραζής Άγγελος, Πολιτικός μηχανικός, Πορεία, Τζαβέλας Τάσης, δικηγόρος, ΕΔΑ, Τσάτσος Δημήτριος, καθηγητής Πανεπιστημίου, βουλευτής, Πρωτοβουλία, Φέστας Κώστας, συνδικαλιστής, οικόδομος, ΚΚΕ έσ.

Β' ΑΘΗΝΩΝ

● Βουλευτικές έδρες: 28

● Έκλογικό μέτρο 3,45% ή γύρω στις 17.000

● Έγγεγραμμένοι 606.298 (έναντι 540.455)

● Διοταυρία

ΣΤΙΣ εκλογές του '74 ψήφισαν 469.061 (έγκυρα 462.024), τό μέτρο ήταν 16.500 (3,58%) και οι 28 έδρες μοιράστηκαν ως εξής: ΝΔ 15, ΕΚΝΔ 6 (Γ.Αλ. Μαγκάκης, Φ. Μαύρος, Κ. Αλαβάνος, Τ. Μήνης, Βιργινία Τσουδερού, Άλ. Παναγούλης), ΠΑΣΟΚ 3 (Ι. Χαραλαμπίδης, Α. Κακλαμάνης, Σύλβα Ακρίτα), Ε.Α. 4 (Χ. Φλωράκης, Χ. Δρακόπουλος, Λ. Κύρκος, Κ. Κάππος), Έλαβαν: Ν.Δ. 215216 (46,58%), ΕΚΝΔ 98309 (21,27%), ΠΑΣΟΚ 60850 (13,17%) Ε.Α. 82836 (17,82%), ΕΔΕ 4316 (0,93%), Άνεξάρτητοι 997 (0,22%) από τους οποίους 667 υπέρ του ΕΚΚΕ. Ή Ε.Α. πήρε αναλυτικά: ΕΔΑ-ΚΚΕ έσ. 28847 (6,24%), ΚΚΕ 45069 (9,75%).

ΕΔΗΚ: Αλαβάνος Κωνσταντίνος, βουλευτής, δικηγόρος (14.035). Αποστολόπουλος Κωνστ., δικηγόρος, αξιωματικός έ.ά., Βασιλάτος Γερ., βουλευτής, δικηγόρος (7.279), Γεωργούτσος Άχλ., δικηγόρος, τ. δήμαρχος Βύρωνος (4.402),

Γκούδας Άνδρέας, ασφαλιστής, Δατσέρης Ζαχ., δικηγόρος, Δημητράλλος Χαρ., δικηγόρος (5.325), Ζηκογιάννης Άθ., δικηγόρος (2.792), Καμάρας Άριστ., δικηγόρος, Καράμπελας Θεόδ., δικηγόρος, Κανελλόπουλος Πανσ., δικηγόρος, τ. βουλευτής (4.180), Κλωνιζάκης Μιλτ., ιατρός, δημοτικός σύμβουλος, Κοπελούς Έμμ., έπιχειρηματίας, Κουμανάκος Γεώργιος, στρατηγός έ.ά., Κωστάκης Δημ., δικηγόρος, Λεκατσάς Πάνος, ύπομηχανικός, συνδικαλιστής (1.581), Μαύρος Φίλ., βουλευτής, οικονομολόγος (17.145), Μπαντουβάς Έμμ., ιατρός, Οικονόμος Παν., δικηγόρος, Παπαμιχαλάκης Γεώργιος, πολ. μηχανικός, Παπασπύρου Κωνστ., τ. βουλευτής, Παπατέρπος Άλέξ., τ. αξιωματικός, Σπέντζος Ίωάν., τ. έφότης, Στυρόπουλος Χρ., τ. νομάρχης, Σταυριανίδης Ίωάννης, δικηγόρος (1.565), Στεφανάκης Γεώργ., δικηγόρος (5.469), Τσουδερού Βιργινία, βουλευτής, κοινωνιολόγος (9.938), Χαλλούς Νικ. δικηγόρος.

ΠΑΣΟΚ: Άλεξανδρής Στάθης, δικηγόρος, Άναγνωστόπουλος Παναγιώτης, άξ/κός έ.ά. (3.552), Άντωνόπουλος Λύσανδρος, δικηγόρος (2.285), Άσημακόπουλος Γεώργ., δικηγόρος, Βερυδάκης Έλ., δικηγόρος (9.942), Βλάχος Άνέστης, ήθοποιός - συνδικαλιστής, Εύαγγελάτος Δημ., δικηγόρος - ποινικολόγος (2.471), Ζαφειρόπουλος Ίωάν., δικηγόρος, Ζερβάκης Κώστας, δικηγόρος, Ίασονίδης Δημοσθ., γεωπόνος (1.951), Κακλαμάνης Άπόστολος, δικηγόρος (14.483), Κατριβάνος Ήλιος, δικηγόρος, Κοντογεώργης Παναγ., δικηγόρος (1.890), Κουκουλάκης Δημ., πολ. μηχανικός, Κραουνάκης Μιχ., συν/χος ΔΕΗ, Κυπριωτάκη - Περγάκη Μαρία, γιατρός, Λαμπράκη Ειρήνη, δικηγόρος, Μαργέλης Γεώργ., γιατρός (2.276), Μαρκόπουλος Τάκης, δικηγόρος, Παναγιούλης Στάθης, πολιτικές έπιστήμες, Παπαδιονυσίου Νικ. καθηγητής Μαθηματικών, Παπακωνσταντίνου Ίωάν., δικηγόρος, Παπανδρέου Νικ. καθηγητής ξένων γλωσσών, Περχίζας Νικ., φαρμακοποιός, Σπηλιόπουλος Πάνος, δικηγόρος, Χαραλαμπίδης Ίωάννης, άξ/κός έ.ά. (15.627), Χαραλάμπους Ίωάν., δικηγόρος:

ΚΚΕ: Φλωράκης Χαρίλαος (42.973), Άλεξανδρής Ήλιος, εργάτης, δημοτικός σύμβουλος Ύμηττου, Άρταβάνης Λάμπρος, εργάτης - συνδικαλιστής, Γκούδας Βασ., δικηγόρος, Δαμανάκη Μαρία, χημικός - μηχανικός, Θεού Κυριακούλα, δημοσιογράφος, Κακίτσος Σταμάτης, εργάτης, πρόεδρος Όμοσπονδίας Συνταξιούχων, Κακουλίδου Άνθούλα, υπάλληλος, Κάππος Κων., υπάλληλος, βουλευτής (16.295), Κεφαλληνού Μαρία, εργάτρια Άντιπρ. Σωμ. Γυναικείων Ένδυμάτων, Κομνηνός Νικ., εργάτης, δημοτικός σύμβουλος Περιστέριου, Κυριαζόπουλος

Νικ., υπάλληλος δημοτικός σύμβουλος Αιγάλεω, Κυριακίδου Μαρία, ιδιωτ. υπάλληλος, πρόεδρος ΣΕΕΓ, Κωτσάκης Σπυρ., επαγγελματίας, πρόεδρος Άντιστασιακών Όργανώσεων, Λαζαρίδης Δημ., έπιστήμονας, Λαμπρόπουλος Δρόσος, επαγγελματίας, πρόεδρος Όμοσπονδίας Ήλεκτρικών Έγκαταστάσεων, Νομαρχ. Σύμβουλος Άττικής, Μαργακουδάκης Κων., λογιστής, πρόεδρος Πανελ. Όμοσπονδίας Λογιστών, Γραμμ. ΕΣΑΚ-Σ (984), Μαυριδόγλου Διαμ., πρόεδρος Όμοσπονδίας Οικοδόμων, Μιχαλόπουλος Άλέξ., επαγγελματίας, γραμματέας Όμοσπονδίας Προσφύγων Μ. Ασίας, Νικολαΐδης Δημ., δικηγόρος, δημοτικός Σύμβουλος Βύρωνα, Ντάρδας Βασ., εργάτης, Παπανικολάου Κων., εργάτης - συνδικαλιστής (659), Παπαρήγα Άλεξάνδρα, φιλόλογος, Σακελλαρίου Λουκάς, εργάτης - συνδικαλιστής, Σκαμνάκης Θαν., δημοσιογράφος, Σκάμπας Δημ., πολιτικός μηχανικός, Σταματινίδης Παν., εργάτης - συνδικαλιστής, Τζώρτσος Γρηγ., αρχιτέκτονας, δημοτικός σύμβουλος Ν. Ίωνίας.

«ΣΥΜΜΑΧΙΑ»: Βασταρδής Νίκος, ήθοποιός, ΚΚΕ έσ., Βουλγαράκης Νίκος, οικόδομος, Πορεία, Βούτσης Νίκος, πολιτικός μηχανικός, τ. αντιπρόεδρος ΕΦΕΕ, ΚΚΕ έσ., Γεωργούλας Χαράλαμπος, οικονομολόγος, μέλος του Κ.Σ. «ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΪΟΣ», ΚΚΕ έσ., Γρατσίας Νίκος, πολιτικός μηχανικός, ΚΚΕ έσ., Ήλιόπουλος Σταύρος, τ. βουλευτής, ΕΔΑ (6.503), Κάζος Σπύρος, δικηγόρος, ΚΚΕ, έσ., Καλέργη Μαρία, δημοτικός σύμβουλος Ύμηττου, ΚΚΕ έσ., Καρά Μαρία, συνδικαλίστρια, ΕΔΑ, Κουτσούνης Δημήτριος, μέλος Δ.Σ. Όμοσπονδίας Οικοδόμων ΚΚΕ έσ. (566), Κύρκος Λεωνίδας, βουλευτής, ΚΚΕ έσ. (17.436), Κωνσταντόπουλος Νίκος, δικηγόρος, Πορεία, Μαγκάκης Γεώργιος-Άλέξανδρος, βουλευτής καθηγητής Πανεπιστημίου, Πρωτοβουλία, Μανδηλαράς Νίκος, εργάτης, Σ.Π., Μαρακωνάτος Διονύσης, εργάτης, Πρωτοβουλία, Μπαρτζώκας Άνδρέας, οικονομολόγος, ΕΔΑ, Μπενάς Τάκης, ιδιωτικός υπάλληλος, μέλος του Ε.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ έσ., Παπαδάκης Μανώλης, γιατρός, Δημ. Σύμβουλος Ν. Ήρακλείου, Παπαδομηνωλάκης Άκύλας, πτυχιούχος Οίκ. Έπιστημών, ΕΔΑ, Παπαθανασοπούλου Άσπα, καθηγήτρια, γραμ. Σουλ. Έλλην. Έπιστημ. ΚΚΕ έσ. (1.739), Παπούλιας Άλέκος, ασφαλιστής, ΕΔΑ (928), Περγιαλίδης Ναπολέον, ιδιωτικός υπάλληλος, ΚΚΕ έσ., Περιστεράκης Μιχάλης, δικηγόρος, ΕΔΑ, Πρωτοπαπάς Χαράλαμπος, βουλευτής, Πρωτοβουλία, Ρουμελιωτάκης Χρήστος, δικηγόρος, Δημ. Σύμβουλος Ν. Ίωνίας, ΕΔΑ, Στάγκος Άστέρης, δημοσιογράφος, Πορεία, Χριστοφόρου Δημήτριος, συνδικαλιστής, Πρωτοβουλία, Ψαρουδάκης Νίκος, δημοσιογράφος, πρόεδρος της Χ.Δ.

Α' ΠΕΙΡΑΙΩΣ

● Βουλευτικές έδρες: 8

- Έκλογικό μέτρο 11,12% ή γύρω στίς 17.500
- Έγγεγραμμένοι 194.501 (έναντι 190.885)

● Μονοσταυρία

ΣΤΙΣ εκλογές του '74, ψήφισαν 149.500 (έγκυρα 146.564), τό μέτρο ήταν 18320 (12,50%) και οι 8 έδρες μοιράστηκαν ως εξής: Ν.Δ. 5, ΕΚΝΔ 2 (Σ. Παπαπολίτης, Α. Ντεντιδάκης), ΠΑΣΟΚ 1 (Ι. Πατασπύρου). Έλαβαν: Ν.Δ. 79582 (54,29%), ΕΚΝΔ 28614 (19,52%), Ε.Α. 17908 (12,26%), ΕΔΕ 1457 (0,99%), Άνεξάρτητοι 23 (0,01%). Ή Ε.Α. πήρε αναλυτικά: ΕΔΑ-ΚΚΕ έσ. 7168 (4,89%), ΚΚΕ 9898 (6,75%).

ΕΔΗΚ: Κατράκης Παναγιώτης, δικηγόρος, λογοτέχνης, Μουρχάκος Σαρ., δικηγόρος (2.123), Μπίρης Σταύρος, τ. ύπουργός, Ντεντιδάκης Άντ., βουλευτής, δικηγόρος (4.158), Παπαπολίτης Σωτ., βουλευτής, ύφηγητής Πανεπιστημίου, δικηγόρος (7.320), Σακαλής Ήρακλης, τ. βουλευτής, δικηγόρος (2.971), Χριστοδουλάκης Άναστ., χημικός μηχανικός, Καραϊτιανός Θωμάς, ιατρός.

ΠΑΣΟΚ: Βασιλείου Γιώργος, ηλεκτροσυγκολλητής - συνδικαλιστής, Καναβάκης Κώστας, ύπάλληλος ΔΕΗ (897), Κασμάτης Γρηγ., δικηγόρος (2.042), Μπεντενιώτης Έμμ., δημοσιογράφος - δικηγόρος, Παπασπύρου Ίωάν., οικονομολόγος, βουλευτής (6.743), Στρατινάκης Κωνστ., δικηγόρος - οικονομολόγος, Χονδροκούκης Δημήτρης, στρατηγός έ.ά., Χριστόπουλος Κώστας, έκτελωνιστής.

ΚΚΕ: Άμπατιέλος Άντώνης, ναυτεργάτης (8.386), Άράκης Γεώργιος, δημ. σύμβουλος - συνδικαλιστής (1.000), Κολιαράκης Δημ., δημοτικός σύμβουλος Πειραιά, ναυτεργάτης (224), Μουτζίκος Δημ., μέλος της Δ/σης Έργατικού

Κέντρου Πειραιά, μέλος της ΕΕ της ΓΣΕΕ, Μπίστης Νικ., δικηγόρος, Παπακωνσταντοπούλου Βαρβάρα - Κυριακούλα, καθηγήτρια, Σαμπαζιώτης Άντώνης, κουρέας, Τζατζάνης Κων., αρχιτέκτονας, διδάκτωρ γεωγραφίας.

«**ΣΥΜΜΑΧΙΑ**»: Γιωτόπουλος Γιώργος, ιδιωτικός ύπάλληλος, ΕΔΑ, Ζαφόπουλος Άναστάσιος, Λογιστής, πρόεδρος Ίδ. Ύπαλλήλων Πειραιά, Πρωτοβουλία, Ζησιάδης Άλέκος, επιχειρηματίας, ΕΔΑ, Λιακόπουλος Κανέλλος, εκπαιδευτικός, Πορεία, Μεταξάς Ζώης, εκπαιδευτικός, Δ/ντής έκδοσ. «Μήνυμα», Χ.Δ., Μπελιβίλιας Γιώργος, μηχανικός, ΚΚΕ έσωτ., Μπριλλάκης Άντώνης, δημοσιογράφος, Δ/ντής «ΑΥΓΗΣ», μέλος του Ε.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ έσ. (5.432), Παυλόπουλος Βαγγέλης, Οικονομολόγος, Πρωτοβουλία.

Β' ΠΕΙΡΑΙΩΣ

● Βουλευτικές έδρες:8

- Έκλογικό μέτρο 11,12% ή γύρω στίς 18.000
- Έγγεγραμμένοι 184.058 (έναντι 168.172)

● Μονοσταυρία

ΣΤΙΣ εκλογές του '74, ψήφισαν 97.988 (έγκυρα 96.648), τό μέτρο ήταν 16374 (12,50%) και οι 8 έδρες μοιράστηκαν ως εξής: Ν.Δ. 5, ΕΚΝΔ 2 (Ν. Παπαπολίτης, Δ. Διαμαντίδης), Ε.Α. 1 (Δ. Γόντικας, του ΚΚΕ). Έλαβαν: Ν.Δ. 53831 (39,64%), ΕΚΝΔ 32728 (24,10%), ΠΑΣΟΚ 16813 (12,38%), Ε.Α. 31433 (23,14%), ΕΔΕ 990(0,72%). Ή Ε.Α. πήρε αναλυτικά: ΕΔΑ-ΚΚΕ έσ. 9386 (6,91%) ΚΚΕ 14541 (10,71%).

ΕΔΗΚ: Διαμαντίδης Δημ., βουλευτής, έμπορος (6.170), Ίωσηφίδης Κων., πολ. μηχανικός (3.048), Κοντόπουλος Άβραάμ, δικηγόρος, Μώρος Μιχ., άξιωματικός έ.ά. (1.424), Ντάγγας Δημ., δικηγόρος, τ. βουλευτής, Παπαπολίτης Νικόλα-

ος, καθηγητής Πανεπιστημίου, βουλευτής (10.722), Χατζής Ίωάν., καθηγητής (3.584), Χονδροματίδης Χρ., τ. βουλευτής, συνδικαλιστής (2.657).

ΠΑΣΟΚ: Κρητικός Παν., δικηγόρος (2.695), Μερχούρη Μελίνα, ήθοποιός (5.770), Νικολαΐδης Παντελής, δικηγόρος, Πεντάρης Εύάγγελος, πλοίαρχος έμπ. Ναυτικού, Πεردικούρης Άγγελος, έπιστημονικός πανεπιστημιακός συνεργάτης Έδρας Γεν. Μαθηματικών, Τουμαζάτος Ραϋμόνδος, Ναυτεργάτης, Φουλίδης Ίορδάνης, Ίδ. ύπάλληλος, Χάσκας Γεώργιος, τεχνικός δομικών έργων.

ΚΚΕ: Άναστασίου Άγγ. εργάτης (597), Γιανναράκος Βασ., δημοτικός σύμβουλος Κερατσινίου, Γόντικας Δημήτρης, εργάτης, βουλευτής (12.619), Δήμου Τάσος, δημοσιογράφος, Κεπέσης Νίκανδρος, ιδιωτικός ύπάλληλος (1.054), Κυζίλης Κλεάνθης, βιοτέχνης, Λογοθέτης Στυλ., χημικός μηχανικός, Παπαδοπούλου Έλένη, ιδιωτικός ύπάλληλος.

«**ΣΥΜΜΑΧΙΑ**»: Άσλανίδης Νικήτας, επιχειρηματίας, Πρωτοβουλία, Γεωργιάδης Γιάννης, ραπτεργάτης, Πρωτοβουλία, Καλαφάτης Άρτέμιος, συνδικαλιστής, ΚΚΕ έσ., Κλαπανάρας Νίκος, φαρμακοποιός, δημ. σύμβουλος Δραπετσώνας, ΕΔΑ, Κουλάκος Σταμάτης, οικονομολόγος, δημ. σύμβουλος Κερατσινίου, ΚΚΕ έσ., Μάνου Μαρία, δημ. σύμβουλος Κορυδαλλού, ΚΚΕ έσ., Παπαδημητρίου Γιάννης, βουλευτής, δικηγόρος, ΕΔΑ, Φιλίνης Κώστας, μέλος του Ε.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ έσ. (7.862).

ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΟΥΜΕ ότι στίς εκλογές του 1974 ψήφισαν 4.963.588 ψηφοφόροι από τίς 6.241.066 πού ήταν έγγεγραμμένοι. (Δέν ψήφισαν 1.277.478 ή 20,43%). Φέτος οι έγγεγραμμένοι είναι 6.389.255, δηλαδή έχουν γραφτεί 148.189 περισσότεροι. Κι ακόμα διτι σύμφωνα με τον εκλογικό νόμο τίς 288 έδρες πού μένουν μετά την άφαιρέση των 12 «εδρών επικρατείας» (τίς όποιες κερδίζουν χωρίς σταυρούς ισάριθμοι βουλευτές των κομμάτων πού μπαίνουν στη δ'κατανομή, ανάλογα με τό ποσοστό έπιτυχίας τους) τίς μοιράζονται σέ τρεις φάσεις (κατανομές) τά κόμματα ως εξής: ή χώρα ύποδιαιρείται σέ 56 εκλογικές περιφέρειες - τούς νομούς, βασικά, πλην της Άττικής (5 περιφέρειες) και της Θεσσαλονίκης (2). Έτσι έχουμε:

● **Α' ΚΑΤΑΝΟΜΗ:** Κάθε κόμμα, σέ κάθε εκλογική περιφέρεια, παίρνει τόσες έδρες όσο είναι τό πλήκο (άκέραιο, χωρίς δεκαδικά) της διáιρεσης του συνόλου των ψήφων πού τό κόμμα πήρε σ' αυτή την περιφέρεια με τό εκλογικό μέτρο. Έκλογικό μέτρο είναι τό πλήκο της δι-

αίρεσης του συνόλου των έγκυρων ψηφοδελτίων της περιφέρειας με τον αριθμό των έδρων της αυξημένο κατά 1. (Γι' αυτό πριν την ψηφοφορία δεν είναι δυνατό να δοθεί ακριβώς ο αριθμός του εκλογικού μέτρου, αφού δεν είναι γνωστά τα έγκυρα ψηφοδέλτια).

● **Β' ΚΑΤΑΝΟΜΗ:** Στη Β' κατανομή συμμετέχουν τὰ (αυτοτελή) κόμματα που θά πιάσουν 17% ή οι συνασπισμοί δύο κομμάτων που θά πιάσουν 25% ή ή συνασπισμοί περισσότερων κομμάτων που θά πιάσουν 30% και μοιράζονται τις άδidasτες από την Α' κατανομή έδρες κατά τον εξής τρόπο: ή χώρα χωρίζεται σε 9 μείζονες εκλογικές περιφέρειες (Μ.Ε.Π.) και αθροίζονται οι άδιάθετες έδρες που αντιστοιχούν σε κάθε μία από αυτές τις ΜΕΠ. Αθροίζεται μετά τό σύνολο των ψήφων που κάθε κόμμα (από αυτά που μετέχουν στη Β' κατανομή) πήρε στη κάθε μία ΜΕΠ. Ύστερα, διαιρείται ο αριθμός των ψήφων της ΜΕΠ με τον αριθμό των άδιάθετων έδρων τους και τό πηλίκο αποτελεί τό νέο εκλογικό μέτρο. Τέλος, τό σύνολο των ψήφων της ΜΕΠ διαιρείται με τό νέο εκλογικό μέτρο και τό άκέραιο πηλίκο είναι έδρες που κάθε κόμμα παίρνει.

● **Γ' ΚΑΤΑΝΟΜΗ:** Όσες έδρες μείνουν άδιάθετες από τη Β' κατανομή (τό '74 μείναν 9) τις μοιράζονται αναλογικά τὰ κόμματα που μετέχουν στη Β' κατανομή, με την ίδια διαδικασία - στο σύνολο της χώρας. Αν και από τη Γ' κατανομή μείνει άδιάθετη έδρα (ή έδρες) τις παίρνει τό πρώτο κόμμα. Τό 1974 ξμείναν 9 άδιάθετες έδρες από τη Β' για τη Γ' κατανομή: ή Ν.Δ. με 2.669.133 ψήφους (54,37%) και ή ΕΚΝΔ με 1.002.559 ψήφους (20,42%). Προστέθηκαν οι δύο αριθμοί και τό σύνολο (3.671.692) διαιρέθηκε με τό 9 για να βρεθεί τό νέο εκλογικό μέτρο (407.965). Ακολούθησε ή διαίρεση του αριθμού των ψήφων κάθε κόμματος με τό μέτρο (ΝΔ: 2.669.133: 407965 και ΕΚΝΔ: 1.002.559: 407.965) και τό πηλίκο (6 και 2 αντίστοιχα) έδειχνε τις έδρες που κάθε κόμμα πήρε από αυτή τη Γ' κατανομή. Η μία έδρα που περίσσεψε (από τις 9) δόθηκε στη Ν.Δ. σαν πρώτο κόμμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ

νέα πολιτική
έφημερίδα
για την πάλη
ένάντια στη Δεξιά.

Οι Δυνάμεις της 'Αλλαγής και ή Λαϊκή έτυμηγορία

Του Κώστα Νικολάου

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ από τό που ανήκει ο καθένας σε τούτη τη φάση που διανύει τό λαϊκό κίνημα και με την αρκετά βάσιμη εκτίμηση πώς μετά τις εκλογές δεν μπορεί παρά να συντελεστούν ουσιαστικές ανακατατάξεις στο χώρο των αντιιμπεριαλιστικών και αντιαστικών δυνάμεων στη χώρα μας, μία και θά αποδειχτεί ύστερα απ' αυτές ή πραγματική δύναμη του κάθε πολιτικού σχηματισμού (και ειδικότερα ή άνθεκτικότητα και ή συνοχή ή ή ευκαιριακότητα και ή άνομοιογένεια του προεκλογικού πολιτικού κρυσταλλώματος που αποκλήθηκε «Συμμαχία των 5»), θέλω να κάνω ύπαινκτικά μερικές πρόχειρες διαπιστώσεις που γίνονται από μία συγκεκριμένη όπτική γωνία. Και έχουν σαν προϋπόθεση πώς, κατά την εκτίμησή μου, τό ΠΑ.ΣΟ.Κ έχει σε τούτη τη φάση τη μεγαλύτερη και άμεσότερη πρόσβαση στη λαϊκή βάση και μαζικοποιεί άποσπασματικότερα από άλλους πολιτικούς σχηματισμούς τις ριζοσπαστικοποιημένες λαϊκές δυνάμεις.

Μ' ΑΥΤΗ την άφετηρία, που δικαίωμα δέβαινα του καθενός να την άμφισβητήσει, έπισημάνω τέσσερα σημεία, για τὰ όποια δεν βλέπω να υπάρχει διαζευκτικότητα στην αντιμετώπισή τους. Έτοῦτα:

1. Η μάχη για την άυθεντικότητα και τη σωστή στρατηγική του κομμουνιστικού κινήματος στην Ελλάδα - μάχη που συνεχίστηκε άμείωτη και στη βραχυρόνια περίοδο της Ένωμένης Αριστεράς - εγκαταλείφθηκε από τη μεριά του Κ.Κ.Ε. έσ. Τό ΚΚΕ έσ. διέπραξε τό μοιραίο του σφάλμα, αφήνοντας άμαχητί ελεύθερο τό χώρο στο ΚΚΕ, τό όποιο έπωφελείται και θά έπωφεληθεί και στο μέλλον απ' τό άδόκητο αυτό δώρο. Η συνεργασία του ΚΚΕ έσ. μόνο με την ΕΔΑ ή έστω και με τη «Σοσιαλιστική Πορεία» θά ήταν θεμιτή (και πιθανώς και σκόπιμη), χωρίς να προσφέρει έπιχειρήματα στο ΚΚΕ ότι εγκαταλείφθηκε ο μαρξιστικός χώρος. Η διεύρυνση όμως της συνεργασίας και ή

σύμπληξη συμμαχίας (πού πραγματοποιήθηκε μάλιστα σε βάση μακροπρόθεσμη) με άστικές και μέχρι προχτές ακόμα κατά τεκμήριο αντικομμουνιστικές δυνάμεις, άλλοιώνει τό χαρακτηρισμό του ΚΚΕ έσ. - με έπιπτώσεις που έχουν γίνει κιόλας όρατές.

2. Η «Συμμαχία των 5» είναι προϊόν πολλαπλής διάσπασης. Διάσπασης στο χώρο του κομμουνιστικού κινήματος, στο χώρο του ΠΑ.ΣΟ.Κ και στο χώρο της ΕΔΗΚ. Στόν τελευταίο αυτό χώρο ή διάσπαση ήταν μάλιστα διπλή. Γιατί, εκτός απ' τούς τρεις βουλευτές που ίδρυσαν τη «Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία», και ο κ. Ν. Ψαρουδάκης είχε πολιτευτεί τό '74 με την ΕΚ - ΝΔ. Οι διαπιστώσεις αυτές δεν αποτελούν αξιολόγηση, ούτε θίγεται μ' αυτές τό θέμα των όποιων ευθυνών για τη διάσπαση στους τρεις αυτούς πολιτικούς χώρους - είναι, ώστόσο, άντικειμενικά σωστές και δεν επιδέχονται άμφισβήτηση.

3. Η ένότητα είναι αίτημα άποδεκτό από όλους. Όταν όμως δεν υπάρχουν οι άντικειμενικές προϋποθέσεις καταντάει άπλή συνθηματολογία που δεν πείθει. Η ένότητα προϋποθέτει ουσιαστική και εύρυθμη ζύμωση, ξεκάθαρους και πραγματοποιήσιμους στόχους, εκλεκτικές συγγένειες και φορέα με λαϊκή άπήχηση. Ένότητα στην κορυφή χωρίς αντίστοιχη ένότητα στη βάση - ή αντιδικτατορική ένότητα στη βάση δεν αξιοποιήθηκε ούτε μπορούσε να αξιοποιηθεί μετά τη μεταπολίτευση απ' τη στιγμή που προσφέρθηκε στο λαό πολιτική στήγη από τό ΚΚΕ, τό ΠΑ.ΣΟ.Κ και τὰ δύο άστικά κόμματα της κοινοβουλευτικής Δεξιάς - δεν νοείται. Γύρω από τί και ένάντια σε ποιούς πραγματοποιήθηκε ή μίνι - ένότητα της «Συμμαχίας»; Γιατί δεν πρόκειται άσφαλώς για «έπιθετική» ένότητα υπέρ του σοσιαλισμού και της άλλαγής, μία και δεν κατόρθωσε να προκαλέσει αξίες λόγου λαϊκές συσπειρώσεις, αλλά για «άμυντική» ένότητα ένάντια σε πραγματικές ή και ελκαζόμενες παραχαράξεις στους διάφορους πολιτικούς χώρους.

4. Η άλλαγή δεν είναι προνόμιο και άποκλειστικό δικαίωμα κανενός. Όλοι όσοι ανήκουν στο στρατόπεδο της αντιιμπεριαλιστικής και αντιαστικής πάλης μπορούν - κι όχι μόνο μπορούν, αλλά έχουν χρέος - να την έπικαλούνται και να την ευαγγελίζονται. Τό ζήτημα δεν είναι ποιός είναι ο άυθεντικότερος φορέας της άλλαγής, αλλά ποιός είναι σε θέση, κάτω απ' τις σημερινές άντικειμενικές συνθήκες, να σταθεί ο κύριος μοχλός της άλλαγής.

Μ' ΑΥΤΗ την έννοια - μ' αυτή και μόνο - μοχλός της άλλαγής δεν μπορεί να είναι ούτε τό ΚΚΕ ούτε ή «Συμμαχία» ούτε άλλες άριστερές δυνάμεις που κινούνται στις παρυφές των μαζικών χώρων.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Σ. ΠΗΓΗΣ 3 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 360.32.34

Κυκλοφορούν

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1977

κυκλοφόρησαν

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΕΤΡΟΥ ΑΝΤΑΙΟΥ

Συμβολή στην ιστορία της ΕΠΟΝ

» Τόμος Α1

» Τόμος Α2

ΤΑΚΗ ΑΔΑΜΟΥ

Τό λαϊκό τραγούδι της Αντίστασης

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ

Τό χαμένο κουμπί

ΜΕΛΕΤΕΣ

Μ. ΠΑΠΑΔΟΛΑΜΠΑΚΗ

*Γιά μιά κοινοτική δομή καί μιά
αυτοδιαχείριση του χώρου*

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΝΤΑΙΒΙΝΤ ΚΟΥΠΕΡ

Η Γραμματική της ζωής

ΡΟΝΑΛΝΤ ΛΑΙΝΓΚ

Τά Γεγονότα της ζωής

ΡΟΝΑΛΝΤ ΛΑΙΝΓΚ

Μ' ΑΓΑΠΑΣ;

Διασκέδαση μέ διάλογο καί στίχους

ΤΟΜΑΣ ΧΑΡΡΙΣ

ΕΙΜΑΙ Ο' ΚΕΥ - ΕΙΣΑΙ Ο' ΚΕΥ

*Ψυχολογία των καθημερινών ανθρώπινων
σχέσεων*

ΠΟΙΗΣΗ

ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ - ΔΕΔΕ

*Μέ τά φτερά του Ίνδιάνικου δράκου
Μετάφραση - κείμενα*

ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ

ΣΑΝΤΑΡΣ Ν. Κ.

Τό έπος του ΓΚΙΛΓΚΑΜΕΣ

PYLARINOS

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ

ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Κυκλοφορεί

ο πολίτης

Νίκου Αντωνάτου, Πλήν Λακεδαιμονίων. Αντώνη Μανιτάκη, Οι εκλογές της 20ής Νοεμ., ή πολιτική σταθερότητα καί ή έναλλαγή στην έξουσία. Γιώργου Καρρά, Τρομοκρατία: ή ποινικοποίηση της πολιτικής. ■ Άγγελου Ελεφάντη, Οι πολιτικές δυνάμεις της έξουσίας. ■ Ελένης Δημητρίου, Ένα έθνος όλόκληρο καταδιώκει δολοφόνους. Μαριάννας Δήτσα, Τσέ Γκεβάρα: από επαναστάτης ψυχεδελικό πόστερ. Γιάννη Μηλιού, Η αποκατάσταση της αυτονομίας της Καταλωνίας. ■ Δ. Φατούρου, Τό εκπαιδευτικό πλέγμα. Άννας Φραγκουδάκη, Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση καί φιλελεύθεροι διανοούμενοι. ■ Βάως Κιζήλου, Όταν οι καταστροφείς του περιβάλλοντος εμφανίζονται σάν προστάτες του. ■ Γιώργου Πάσχου, Άπλή έμπορευματική παραγωγή, ισότητα καί έλευθερία. ■ Georges Haurt, Για την ιστορία του εργατικού κινήματος. ■ Βιβλιοκρισίες: Βιβλία για την ιστορία του ΚΚΕ καί του εργατικού κινήματος. Συζητήσεις: για την «Πολιτειομετρία» καί την «Ψυχοπαθολογία του Ρεμπέτικου».

Τεϋχος Νοεμβρίου 1977, αριθ. 14

“Ένα «γκράν (γκινιόλ) ρετρό»: ΟΙ ΑΠΟΣΤΑΤΕΣ ΤΟΥ '65 ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ '77

ΑΚΡΟΔΕΞΙΑ: από τόν Πέτρο στο Στέφανο...

«Τό ένδοκυβερνητικόν κίνημα κη-
δεμονεύσεως ή έξοστρακισμού τών
δύο Παπανδρέου διηυρύνθη κατά τό
διαρρεῦσαν 48ωρον καί απέκτησε
συγκολλητικήν ὕλην. Πληροφορού-
μεθα ὅτι συνεφωνήθη συσχετισμός
ἐκδηλώσεων μεταξύ ἀνομοιογενών
κυβερνητικῶν παραγόντων, ὡς οἱ κ.κ.
Στεφανόπουλος, Μητσοτάκης καί
Τσιριμώκος, οὔτινες μολονότι ἐμπνέ-
ονται ἕκαστος ἀπό κεχωρισμένων
σκοποῦς, συνηντήθησαν εἰς κοινόν
ἔδαφος ἀντιδράσεως ἐναντί τοῦ πρω-
θυπουργοῦ καί τοῦ υἱοῦ του. Παράλ-
ληλοι κινήσεις φέρουν εἰς τό προσκή-
νιον τῆς ἀντιδράσεως πρός τήν σημε-
ρινήν ἡγεσίαν τοῦ Κέντρου τά περισ-
σότερα μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ Συμ-
βουλίου τά ὁποῖα, ἐνῶ συντηροῦν τά
προσχήματα τῆς νομιμοφροσύνης εὐ-
ρίσκονται καί εἰς ὀργανικήν ἐπαφὴν
πρός τοὺς κ.κ. Στεφανόπουλον, Μη-
τσοτάκην καί Τσιριμώκον σχηματί-
σαντες κατ' οὐσίαν ὑποκυβέρνησιν
ἐντός τῶν κόλπων τῆς Πολιτικῆς
Ἐπιτροπῆς. (...) Ἀλλ' ἐπειδὴ θεωρεῖ-
ται ὅπως ἀπίθανον ὅτι ὁ Παπανδρέου
καί ὁ υἱός θά δεχθοῦν ὅπως τεθοῦν
ὑπὸ κηδεμονίαν, ἀναμένεται ὅτι ἐντός
τοῦ Ἰουλίου θά πραγματοποιηθῇ ἡ
ἀναμέτρησις...».

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ μέρες πρὶν ἐκδηλωθεῖ
ἡ πρώτη φάσις τῆς «αὐδόμητης» ἀποστα-
σίας μιᾶς σειρᾶς κεντρῶν ὑπουργῶν
καί βουλευτῶν, μιᾶ ἑξαλλῇ ἐφημερίδα
τῆς Δεξιᾶς, ἡ «ΗΜΕΡΑ» (ποῦ ἐκλείσε,
κατρακυλώντας στό πῶ χαμηλό σκαλο-
πάτι τῆς κυκλοφοριακῆς σκάλας) ἀπο-
κάλυπτε σέ ρεπορτάζ τῆς – καί μέ ἐκ-
πληκτικῇ ἀκρίβειᾳ – ὅλα ὅσα μέλλονταν
νά δοῦμε διαδραματιζόμενα στήν πολι-
τικῇ ζωῇ τοῦ τόπου γιά ἀρκετοὺς μῆνες –
ὅπως ἀπὸ τῆς παραπάνω περικοπῆς φαί-
νεται.

ΤΗ ΝΥΧΤΑ τῆς 15ης Ἰουλίου, ὁ πρω-
θυπουργός Γ. Παπανδρέου ἔδινε μέ τό
γνωστό λακωνικὸ διάγγελμά του τὴν εἰ-
κόνα τῆς ἀπαρχῆς τοῦ βασιλικοῦ «συ-
νταγματικοῦ πραξικοπήματος»:

«Συντελέσθη σήμερον παραβίασις
τοῦ πολιτεύματος. Ἡ κυβέρνησις τοῦ
λαοῦ ἐξηναγκάσθη εἰς παραίτησιν.
Καί ἐκλήθη νά κυβερνήσῃ μία ὁμάς
προδοτῶν τῆς Ἑνώσεως Κέντρου.
Καταγγέλω πρὸς τόν δημοκρατικόν
κόσμον τῆς Χώρας τὴν ὁμάδα τῶν
προδοτῶν καί τὸν καλῶ εἰς πάνδημον
εἰρηνικὴν ἐκδήλωσιν ἐναντίον τῆς
προδοσίας».

ΔΕΚΑ χρόνια μετὰ, ἀφοῦ μεσολάβησε
ἡ 7χρονη δικτατορία καί τό «ὁμάλῳ πέ-
ρασμα» ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ δικτατορία
στον κοινοβουλευτισμὸ – καί τῇ Δεξιᾷ,
φυσικά – ἄρχισε μιὰ μεθοδευμένη προσ-
πάθεια «ἱστορικῆς ἀποκατάστασης» τῶν
ἀποστατῶν καί (ἔμμεσα) τοῦ βασιλιά
πού ρύθμιζε – τότε – τά πάντα. Ὁ σκο-
πὸς ἦταν ὀλοφάνερος: οἱ ἀποστάτες
ΕΠΡΕΠΕ νά ξαναγυρίσουνε στό πολι-
τικὸ προσκήνιο – καί ἡ «ἱστορικὴ δικαί-
ωσὶς τους» ἦταν μιὰ καλὴ ἀρχή, μιὰ «φυ-
σικὴ προετοιμασία». Ἦδη, μερικοὶ ἀπο-
στάτες εἶχαν βρεῖ «πολιτικὴ στέγη»
στήν-ν. Δημοκρατία».

ΣΗΜΕΡΑ, ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ
τοὺς ἀποστάτες τοῦ '65, ἤρθαν νά δια-
φεύσουν ἐμπρακτὰ αὐτοὺς ποὺ θέλησαν
νά μᾶς πείσουν πὼς τάχα εἶχαμε παρεξη-
γήσει τό «φαινόμενο τῆς ἀποστασίας»
καί πὼς ὁ λαὸς – κάτω ἀπὸ τῆς εἰδικῆς
συνθήκης καί τό κλίμα τῆς ἐποχῆς ἐκεῖ-
νης – δὲν μπόρεσε νά «πιάσει» τίς... δη-
μοκρατικὲς προθέσεις τῶν διασπαστῶν
τῆς «μεγάλῃς δημοκρατικῆς παράταξης»:
στήν τωρινή (δεύτερη, μετὰ τὴ δικτατο-
ρία), ἐκλογικὴ ἀναμέτρηση οἱ ἀποστάτες
καλύπτουν ὅλο τό φάσμα τῆς («καθα-
ρῆς») «ἐθνικοφρόνου παρατάξεως» –
ἀπὸ τὴ φασιστικὴ πτέρυγὰ τῆς (Στεφα-
νόπουλος) μέχρι τὴν πῶ... «προοδευτι-
κὴ» (Μητσοτάκης). Ἔτσι, τὴν «ἐξήγηση»
τοῦ φαινομένου ποὺ λέγεται ἀποστασία
τὴ δίνουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀποστάτες...

ΑΣ ΔΟΥΜΕ πῶ ἀναλυτικὰ τά πρά-
γματα:

● Οἱ ἀποστάτες τοῦ '65 ἦταν συνο-
λικά 50 καί ἐφυγαν ἀπὸ τὴν ΕΚ σέ τρεῖς

φάσεις: κυβέρνηση Νόβα (15/7), κυβέρ-
νηση Τσιριμώκου (20/8), κυβέρνησις
Στεφανόπουλου (17/9). Πρὶν ἀπὸ τὴ δι-
κτατορία πέθανε ὁ Ἑμ. Λουλακάκης
(Ἡράκλειο) καί μέχρι σήμερον οἱ Τ. Γε-
ωργίου (Λάρισα), Ἀπ. Παγκουῦτσος
(Τρίκαλα), Στ. Κωστόπουλος (Μεσση-
νία) Ἡλ. Τσιριμώκος (Ἀθήνα) Φωκ.
Ζαΐμης (Ἀχαΐα).

ΑΠΟ τοὺς λοιποὺς ἀποστάτες, ζητᾶνε
σ' αὐτὲς τίς ἐκλογές τὴν ψῆφον μας 17 –
καί συγκεκριμένα:

● Μὲ τό νέο «Κόμμα τῶν Νεοφιλελευ-
θέρων» τοῦ Κ. Μητσοτάκη 4: ὁ ἀρχηγός
(Χανιά) καί οἱ Ἀν. Λώρας (Γιάννενα).
Μιχ. Γαληνός (Λέσβος), Κ. Μαρής
(Ἡράκλειο).

● Μὲ τὴ «Νέα Δημοκρατία» 7, (ἐνῶ
ἓνας, ὁ Στ. Ἀλαμανῆς (Καρδίτσα) εἶναι
μέλος τῆς Δ.Ε. τοῦ Κόμματος): Κ. Στε-
φανάκης (Α' Ἀθηνῶν), Δ. Παπασπύρου
(Βοιωτίας), Θεοχ. Ρέντης (Κορινθίας), Γ.
Μπακατσέλος (Α' Θεσσαλονίκης), Ἑμ.
Κοθρῆς (Λασιθί), Ἀλ. Βερνίκος (Α'
Ἀθηνῶν), Φ. Πιτούλης (Θεσπρωτία).
Δυὸ ἀκόμα ἀποστάτες, ὁ Ι. Τούμπας (Α'
Ἀθηνῶν) καί ὁ Ι. Τσουδερός (Ἐπικρα-
τείας) μετεῖχαν στήν προηγούμενη Βουλὴ
(χωρὶς νά εἶναι καί τώρα ὑποψήφιοι).

● Μὲ τὴν «Ἐθνικὴ Παράταξι» 6: ὁ
ἀρχηγός Στ. Στεφανόπουλος (Ἠλεία)
καί οἱ Τζάκ Διαμαντόπουλος (Α' Ἀθη-
νῶν), Ε. Δενδρινός (Κεφαλλονιά), Ἀχ.
Λιακόπουλος (Δράμα), Χρ. Ἀποστολά-
κος (Β' Ἀθηνῶν) καί Ἑ. Σαβδόπουλος
(Ἐπικρατείας). Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Διαμαν-
τόπουλος (Α' Ἀθηνῶν) καί ὁ Ἀποστο-
λάκος (Β' Ἀθηνῶν) εἶχαν βάλει ὑποψη-
φίότητα καί τὸ '74. Ὁ πρῶτος μέ τὸν
πασίγνωστο Μπάμπη Κωνσταντόπουλο –
καί πῆρε 107 σταυροὺς. Ὁ δεύτερος μέ
τὴν ΕΔΕ (1574).

ΑΚΟΜΑ, στίς ἐκλογές αὐτὲς πολιτεύ-
ονται μέ τὴ Ν.Δ. τά παιδιά 6 ἀποστατῶν:
Α. Φ. Ζαΐμης (Ἀχαΐα), Ἀλ. Χρ. Ἀδρα-
μίδης (Κιλκίς), Ι. Κ. Δημόπουλος (Πι-
ερία), Τζούλια, Η. Τσιριμώκου – Πιμπλῇ
(Φθιώτιδα), Κλεοπάτρα Ι. Γκλαβάνη, –
Βασιλειάδου (Μαγνησία) καί Ε. Ἀπ.
Παγκουῦτσος (Τρίκαλα). Οἱ δυὸ πρῶτοι

βγήκαν και τό 1974 μέ τή Ν.Δ.

ΤΕΛΟΣ, τό 1974 πολιτεύτηκαν μέ τήν ΕΔΕ του Π. Γαρουφαλιά (Αθήνα), εκτός από τον αρχηγό, και τους Χρ. Αποστολάκο, Ι. Διαμαντόπουλο, που προαναφέρθηκαν και ο Ι. Τσιριμώκος (Α' Αθηνών).

ΔΗΛΑΔΗ, δέν πολιτεύτηκαν από τή μεταπολίτευση και μετά οι έξι αποστάτες: Γ. Μελάς (Α' Αθηνών), Αθ. Ρουσσοπούλου (Α' Αθηνών), Χ. Ψαρρός (Β' Αθηνών), Δ. Κωστής (Φθιώτιδα), Δ. Παπαδημητρίου (Αργολίδα), Αγ. Σπηλιόκος (Λακωνία), Αθ. Γιαννόπουλος (Αχαΐα), Αν. Δρούλιας (Αχαΐα), Γ. Στεφανόπουλος (Ηλεία, αδελφός του Στέφανου), Ι. Γιαμάς (Ημαθία), Ι. Ίγνατιάδης (Πέλλα), Αθ. Μαυρίδης (Σέρρες), Χρ. Βασματζίδης (Χαλκιδικά), Θ. Μανωλόπουλος (Καβάλα), Κλ. Πιαλόγλου (Ξάνθη), Στ. Μανούσης (Δωδεκάνησα), Ισ. Μαυριδόγλου (Χίος), Γ. Ήγουμενάκης (Ηράκλειο), Χρ. Αδραμίδης (Κιλίκις), Κ. Δημόπουλος (Πιερία), Ι. Γαλαβάνης (Μαγνησία) και ο Γ. Αθανασιάδης - Νόβας (Αιτωλοακαρνανίας). Συνολικά από τους 50 του '65, δέν ζούνε 6, πολιτεύονται σήμερα 17 (7 μέ τή Ν.Δ., 6 μέ τήν Ε.Π. και 4 μέ τό Κ.Ν.). 3 πολιτεύτηκαν μόνο τό '74 και δέν πολιτεύονται 23 από τους οποίους ένας (Αλλεμανής) είναι - όπως προαναφέρθηκε - μέλος της Δ.Ε. της Ν.Δ. Ας προστεθεί ακόμα ότι σχεδόν όλοι οι αποστάτες (πλν των Η. και Ι. Τσιριμώκου, Π. Γαρουφαλιά, Αθ. Ρουσσοπούλου, Φ. Ζαΐμη) προσχώρησαν στο κόμμα που τότε (9-12-65) ίδρυσε ο Στ. Στεφανόπουλος (τό «Φιλελεύθερον Δημοκρατικόν Κέντρον» ή ΦΙ.ΔΗ.Κ.), ενώ δυό (Αποστολάτος, Δρούλιας) έφτασαν μέχρι τήν ΕΡΕ.

ΑΛΛΑ ή νεκρανάσταση των αποστατών και ή κυριαρχία τους σ' όλη τή «γκάμα» της Δεξιάς δέν είναι τό μόνο στοιχείο «ρετρό» αυτής της εκλογικής περιόδου που σκορπάει τουλάχιστον μεγαλύτερη για τή «μορφή» νέας Βουλής, αν κάποιοι κάτι πετύχουν τελικά. Μέ όχι μικρή εκπλήξη βλέπει κανείς ότι ζητάνε μία θέση στο κοινοβούλιο:

● Οι «ψιλοσυνολητές» του Παπαδόπουλου Π. Βαρδινολιάνης (Ρέθυμνο), Αλ. Σπανορρήγας (Κορινθία) μέ τό Κ.Φ., Χ. Κιτσίδης (Λάρισα) Δ. Θανάπουλος (Καρδίτσα), Κ. Βενέτης (Καβάλα) μέ τήν Ε.Π.

● Όλα τά γνωστά από τή δράση τους στην προηγούμενη Βουλή ακροδεξιά στοιχεία της Ν.Δ. (Παπαδάκης και σία). Πραγματικά, ή Ν.Δ. κράτησε ΟΛΟΥΣ τους δουλευτές της «δεξιάς πτέρυγας», μέ εξαίρεση τό Θεοτόκη που παραιτήθηκε, τό Στερεπίσιο που έφυγε ΜΟΝΟΣ του και τον Ίπ. Σαβδόουρα που διαγράφηκε και κατεβαίνει σάν ανεξάρτητος στις εκλογές. Άλλωστε είναι χαρακτηριστική ή συμμετοχή του ύμνητή του παπαδοπουλικού συντάγματος Σόλωνα Γκίκα στο ψηφοδέλτιο Έπικρατείας, όπου όμως επικεφαλής είναι ο Π. Κανελλόπουλος! (Νά μή χάνουμε και τό παλαντζάρισμα...).

● Ένα «νέο σχήμα» ακροδεξιάς, τελείως διαφορετικό από αυτό του 1974 (ΕΔΕ), που άξίζει να τό δεί κανείς κάπως πιο προσεκτικά.

ΜΕΤΑ τήν τραγική άποτυχία του «πειράματος Γαρουφαλιά» (ΕΔΕ : 52.768 ή 1,08%) οι διαβουλευσεις στους χουντικούς και βασιλικούς κύκλους εδώ, στο έξωτερικό και τό πολύ... «έσωτερικό» (τις φυλακές) συνεχίστηκαν έντονες, και ή προετοιμασία της «λαϊκής βάσεως»

άρχισε μέ τήν (άποτυχημένη) προσπάθεια συγκέντρωσης ύπογραφών για άμνηστία των χουντικών (Φάρσαλα κ.ά.) που μετατράπηκε άργότερα σε μανιφέστο άποστρωτων στρατιωτικών που ύπογράφανε οι γνωστοί «άνησυ-χούντες». Η πρόωγη και άλλων αϊφνιδισιακή προσφυγή στις κάλπες βρήκε τους νοσταλγούς της δικτατορίας (και της βασιλείας) να συζητάνε τό πράγμα - έτσι ή τελική «λύση Στεφανόπουλου», ήταν λύση άνάγκης, ή «καλύτερη δυνατή» για τή δεδομένη στιγμή.

ΑΡΧΙΚΑ, από τό «νέο σχήμα» αποκλειστήκανε σχεδόν όλοι οι της ΕΔΕ (μέ εξαίρεση τους Χρ. Αποστολάτο, Ι. Μάστορα (649 ψήφοι τό '74), Μελέτινα Καζακοπούλου (628), Δ. Κοσμοπούλο (177), Μ. Παναγιώτου (162), Δ. Πατσουρό (84), Χ. Ψάρρα (186), Β. Βερνίκο (352), Εμ. Γκιγκιλίνη (441), Χρ. Κροντήρη (207), Μ. Κολέση (34), Ι. Λελεδάκη (89), Κ. Λιδωρίκη (756), Γ. Καρομέρο (198), Η. Κυπραίιο (23) και δυό τρεις άλλους καθώς και τά χτυπητά χουντικά δνόματα. Άλλά ο χουντικός κορμός διατηρήθηκε σε έπίπεδο «μικρών». Έτσι, άνάμεσα στους 286 υποψηφίους του Στεφανόπουλου, βλέπουμε π.χ.

● 26 υποψηφίους ή μέλη της άείμνηστης Παπαδοπουλικής «Συμβουλευτικής» και του «κόμματος» της ΕΠΟΚ : Άλεξόπουλος Κων. δικηγόρος, Κουραμάνης Ι. εργοστασιάρχης, Μπητσιδής Χρ. δημοσιογράφος/Β' Αθηνών/, Πατσούρος Δημ. συνταξιούχος και Ραγγούσης Γρ. εκτελωνιστής/Α' Πειραιώς/, Μπέζας Ήλ. δικηγόρος/Αργολίδας/, Κοσσυδάκης Νικ. δικηγόρος/Αρτης/, Μαλεβίτης Ήλ. δικηγόρος/Αχαΐας/, Λέττας Νικ. δδοντίατρος/Γρεβενά/, Εύμοιριδής Κων. δικηγόρος/Δράμας/, Μπαρσάκης Άν.

Άγγελμα Έθνικης Σωτηρίας

Φίλοι μου Γαρουφαλιά...

Αυτό μάλιστα, είναι εκλογικό πρόγραμμα. Ένας πολύ γνωστός (έδώ και στην Κύπρο) άνθρωπος της χούντας, ο Δ. Παπαποστόλου, έστειλε από τις φυλακές της Άμφισσας ιδιόχειρο «άγγελμα έθνικης σωτηρίας» προς τον... λαό της Ρούμελης - μία δλόκληρη άνάλυση της πολιτικής, οικονομικής, κ.λπ. κ.λπ., κατάστασης της χώρας, σωστό περιδόλι. Διορατικός κι αισιόδοξος προβλέπει από τις... 25 Μαρτίου τις εκλογές, αυτοχρίζεται «πολιτευτής Φθιώτιδας» και ζητάει να έδραιώσουμε «τό Έθνικόν Λαϊκόν Κόμμα των (βασυλοφρόνων) μία και διαφαινεται πως προς αυτήν τήν κατεύθυνση μπορεί ή πατρίδα μας να βρει τον σωστό της δρόμο». Τώρα αν έπρεπε λίγο έξω στις προβλέψεις του δέν είναι και τόσο σπουδαίο. Σε τρία-τέσσερα χρόνια θά ξανάχουμε πάλι εκλογές. Έδώ είμαστε πάλι...

Σας στέλλω σήμερα αυτό τό μήνυμα, γραμμένο μέσα σ' ένα ύφρο και μισοσκοτεινό κελλί 1,20Χ2 μ. των Φυλακών Άμφισσας, μέ διπλό σκοπό: Πρώτον, διά να σας δώσω και τήν ιδική μου εκτίμηση επί της γενικής πολιτικοοικονομικής καταστάσεως της Ελλάδος. Και δεύτερον, διά να σας προτείνω τον - κατά τήν γνώμην μου - καλλίτερον τρόπον αντιμετώπισεως αυτής της καταστάσεως, ή οποία, αν εξακολουθήσει, μόνον δεινά και συμφορές διά τήν Πατρίδα μπορεί να φέρη.

1. Έξωτερική Πολιτική: Μετά τήν έξοδόν μας από τό ΝΑΤΟ, έχομεν περιέλθη εις πλήρη διπλωματικήν άπομόνωσην. Συνέπειαι; Όλοι πλέον ύποστηρί-

ζουν τήν Τουρκίαν, της οποίας, μέ τήν άποχώρησίν μας, άνέβη-καν μοιραίως οι μετοχές διεθνώς. Άκόμη και στο Δικαστήριο της Χάγης πήραμε μόνον τήν ιδικήν μας ψήφον. Ούτε μίαν άλλην!! Οικονομικώς δέ, εκλείσαν όλες οι πηγές έξωτερικού δανεισμού και βοηθείας. Διά τήν ΕΟΚ, τέλος, (που στην ουσία είναι τό ίδιο τό ΝΑΤΟ) άς μή γίνεται συζήτησις. Μάς περιπαίζουν όλοι.

2. Στάσις μας έναντι Τουρκίας: Είναι τουλάχιστον έξεντελιστική διά τήν Ιστορίαν μας. Δεχόμεθα προσβολάς και καταπάτησιν των δικαιωμάτων μας (σκεφθήτε πως τό «Σισμίκ» έφθασε έρευνώντας για πετρέλαια ακόμη και στην Άνδρό, πράγμα που άπεκρούη από τον Έλληνικόν Λαόν), διαπραγματευόμενοι τό Α. Αίγαίον, λέτε και είναι ταυφλίκι του όποιονδύποτε πρωθυπουργού. Και μάλιστα όταν, χάρις στους έξ-

οπλισμούς που παρηγγέλλησαν ΠΡΟ της παρούσης Κυβερνήσεως, έχομεν πλήρη στρατιωτικήν ύπεροχήν και ασφαλώς τήν θέλησιν των στρατευμένων τέκνων να ύποστηρίξωμεν τά δικάιά μας.

3. Οικονομική Κατάστασις: Συγκριτικώς μέ τό πρόσφατον παρελθόν, αυτή έχει ως εξής:

● Έθνικόν Εισόδημα: Ο έτήσιος ρυθμός αύξήσεως κατά τήν Έπταετίαν ήτο 8,5%· τώρα, κατέθηκε στο 3%.

● Γεωργικόν Εισόδημα: Τό κατά κεφαλήν γεωργικόν εισόδημα κατά τήν έπταετίαν έδιπλασιάσθη· τώρα' στασιμότης.

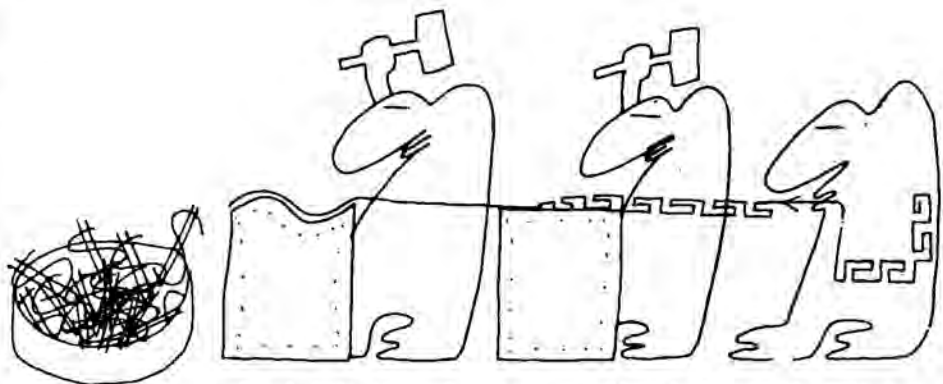
● Μισθοί και Ήμερομίσθια: Πραγματική αύξησης κατά τήν Έπταετίαν 65%· μετά τήν «μεταπολίτευσιν» παρέμειναν πραγματικώς στάσιμα.

● Παιδεία, Κοινωνικά Ύψη-

δικηγόρος/Εύβοιας/, 'Αποστολόπουλος Γ. δικηγόρος/Εύρυτανίας/, Μπέσης Λ. δικηγόρος/Θεσπρωτίας/, Ψάρας Χρ. οικονομολόγος/Β' Θεσσαλονίκης/, Φλούδας 'Αχ. τ. δημόσιος υπάλληλος/'Ιωάννινα/, Γλύπτης Κων. φοροτεχνικός/Καβάλας/, Τζινιέρης Σπ. δικηγόρος/Λακωνίας/, 'Ανάγνου Εύθ. επιχειρηματίας και Γεωργούλης 'Αθ. δικηγόρος/Λάρισας/Γκιγκιλίνης 'Εμ./Λέσβου/, Μανουσάκης Δ. οδοντίατρος/Πέλλης/, Μέμηγκας Σ. φαρμακοποιός και Τάσιος Ι. δικηγόρος/Τρίκαλα/, Κωτσόπουλος 'Αθ. δικηγόρος/Φλώρινα/, Παπαευθυμίου Β. δικηγόρος/Φθιώτιδας, Σιώκος Θ. δικηγόρος/Χαλκιδικίης/.

● Μερικά γνωστά ονόματα από την εποχή της χούντας ή τις δίκες – και πολλούς τέως: ο εκ των ηγετών του ΧΡΙΚΕ Φ. Γκούρας πολ. μηχανικός, οί συνήγοροι των χουντικών Χρ. Κοφίτσας, Γ. Παπαϊωάννου, Ι. Κατσιέρης, οί τ. νομάρχες (επί χούντας φυσικά) Π. Σκεμπέας, Ι. Λιακόπουλος, Π. 'Αντωνίου, οί τ. δήμαρχοι ή πρόεδροι κοινοτήτων Γ. Στρατογιαννάκος (Πετρούπολη), Π. Μπάτρης (Σπάτα), Π. Βούλαρης (Μεσολόγγι), Α. Συριόπουλος (Νεάπολη), Κ. Γλύπτης (Χρυσούπολη), Γ. 'Αδαμόπουλος (Γαστούνη), Ι. 'Ηλιοπούλος ('Αμαλιάδα), ο Δ. Μαυρομάτης τ. πρόεδρος ΠΑΣΕΓΕΣ και ΣΕΚΕ (Αιτωλοακαρνανία), ο Γ. Ματζουράνης τ. πρόεδρος ΟΛΠ, ('Αρκαδία), ο Ι. Στασινόπουλος τ. πρόεδρος Ταμείου Νομικών ('Αρκαδία), ο Π. Μανωλόπουλος (στρατοδικής), ο Ε. 'Ανάγνου τ. πρόεδρος εμπορικού Συλλόγου (Λάρισα), Θ. Μπάζας (Μαγνησία) τ. πρόεδρος Γεωργικών Συνεταιρισμών, ο Π. Στεριώτης τ. διοικητής ΕΤΒΑ, ο Δ. Πέττας τ. επιθεωρητής ΟΛΠ κ.ά.

ΑΞΙΖΕΙ ακόμα να επισημανθούν μερικές υποψηφιότητες της Ε.Π. όπως ο

γνωστός καθηγητής Ν. Δεβλέτογλου, ο γιός του Τσαούς-'Αντών Θ. Φωστηρίδης (430 ψήφοι τό '74 με την ΕΔΕ), ο δικηγόρος της Θεσσαλονίκης Ν. Τσιτσιλής, ο αστυνόμος Α. Ντόντος, ο θεατρικός συγγραφέας - δημοσιογράφος Ν. Μολυβδάς - Βυζαντινός, ο Θ. Μεντζελόπουλος ξενοδοχειακός επιχειρηματίας και ο αξιωματικός ε.ά. Π. Μπούλος που διώχτηκε από τη χούντα, ίδρυσε δικό του κόμμα, συνεργάστηκε (δημοσιογραφικά, τουλάχιστον) με τό Ναστούλη και τό 1974 σάν ανεξάρτητος πήρε μία (αριθμός 1) ψήφο...

● ΑΛΛΑ ανάμεσα στους υποψηφίους της Ε.Π. υπάρχουν και 26 τ. βουλευτές – τό «βαρύ πυροβολικό» του Στεφανόπουλου. Ποιοί, όμως, είναι αυτοί οί έθνοπατέρες; Κατ' αρχή μόνο ΔΥΟ προέρχονται από την προηγούμενη Βουλή – και συγκεκριμένα από τη Ν.Δ.: 'Ο Σπ. Θεοτόκης (Κέρκυρα, 9.622 ψήφοι) και ο Κ. Σερεπίσιος (Λευκάδα, 7.774). 'Ολοι οί άλλοι είναι «παρελθόντων ετών» και προέρχονται από τη Δεξιά («'Ελληνικό Συναγερμό» ή ΕΡΕ) ή τό Κέντρο (άποστάτες), με εξαίρεση τό στρατηγό Π. Κα-

τσώτα, τό Ν. Δεληβοριά ('Αρκαδία) που δγήκε (για πρώτη και τελευταία φορά) βουλευτής τό 1950 με τό ΔΣΚ του Γ. Παπανδρέου και έβαλε τό 1974 υποψηφιότητα με την ΕΔΗΚ για νά πάρει 1066 ψήφους (τελευταίος) και τόν 'Απ. Γρηγοριάδη (Πέλλα) που δγήκε τό '61 με την ΕΚ και προσχώρησε τό '62 στο «Κόμμα των Προοδευτικών». (Τό '74 με την ΕΔΕ πήρε 231 ψήφους).

ΜΙΑ κατηγορία, είναι οί άποστάτες (Στεφανόπουλος, Διαμαντόπουλος, Λιακόπουλος, Δενδρινός, 'Αποστολάκος και ο Σαβδόπουλος – επικρατείς) και οί «φιλοσυννομιλητές» (Θανόπουλος, Βενέτης, Κιτσιδής) για τούς οποίους, ήδη, μιλήσαμε. 'Υπάρχουν ακόμα: ο δικηγόρος Ι. Δερδεμέζης (Γιάννενα), που δγαίνει συνέχεια από τό 1946 μέχρι τό 1964, ο σμήναρχος ε. ά. Γ. Γραφάκος (Λακωνία) που δγήκε τό 1946 και τό 1964, ο δικηγόρος Σταμ. 'Ελαφρός (Μαγνησία) που δγήκε μία φορά (1964), ο γιατρός 'Αλ. Παυλόπουλος ('Αρκαδία) που πήρε τό 1974 σάν Ν.Δ. 4.192 ψήφους (τελευταίος χωρίς νά εκλεγεί), ο γιατρός Ν. Σκανδαλάκης (Λακωνία) που δγήκε μία φορά μόνο (1961), ο δικηγόρος Κ. Λιδωρίκης (Φωκίδα) που πήρε τό '74 με την ΕΔΕ

ρεσίοι: διπλασιασμός του ποσοστού των διατιθεμένων πόρων επί του εθνικού εισοδήματος κατά την 'Επταετίαν· τώρα, πλήρης στασιμότης.

● **Βιομηχανική Παραγωγή:** Κατά την 'Επταετίαν, αύξησης με έτήσιον ρυθμόν 14%· τώρα, ο ρυθμός κατέθηκε στο 4%.

● **'Ιδιωτικά 'Επενδύσεις:** Κατά την 'Επταετίαν, αύξησης με έτήσιον ρυθμόν 14%· τώρα, σημαντική μείωση.

● **Δημόσιαι 'Επενδύσεις:** Πρίν, ρυθμός αύξησης 11%· τώρα, σημαντική μείωση.

● **Τιμάρημος:** Κατά την 'Επταετίαν, αύξησης με ρυθμόν 6%· τώρα, αύξησης με ρυθμόν 15%.

● **'Εξαγωγαι:** Κατά την 'Επταετίαν, αύξησης με ρυθμόν 18%· τώρα, πλήρης στασιμότης.

● **'Επενδύσεις:** 'Η άφθονία ξένων επενδύσεων κατά την 'Επταετίαν, είναι άπλώς ένα όνειρον διά την σημερινήν 'Ελλάδα· και τούτο, χάρις στην «σοσιαλμανίαν» των κυδερώντων.

4. **Παδεία – Νεολαία:** 'Η πλήρης παράδοσις των 'Εκπαιδευτικών 'Ιδρυμάτων εις τούς 'Αναρχοκομμουνιστάς εδημιούργησε τάς προϋποθέσεις του πλήρους 'Αφελληνισμού της Νεολαίας μας. Είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος διά τό μέλλον της Χώρας. 'Αν αυτό δέν σταματήσει ΤΩΡΑ (άλήθεια, πώς και από ποιούς;), τότε σέ λίγο δέν θά αναγνωρίζωμε τά παιδιά μας!

'Αλλά, ίσως μου πητε: «Καλά όλα αυτά· τά βλέπουμε κι έμεις· τί όμως μπορούμε νά κάνουμε;» 'Ε, λοιπόν, σάς άπαντά: 'Εγκαταλείψατε την μοιρολατρείαν. 'Η παθητική αυτή στάσις και

αδράνεια ίσοδυναμεί με εθνικόν έγκλημα. 'Ενεργοποιηθείτε! 'Εγκαταλείψατε όλους αυτούς τούς πολιτικώς ύπευθύνους της καταστάσεως. Πλαισιώσατε και υποστηρίξατε Νέους Πολιτικούς 'Οργανισμούς και Κινήσεις που νά σάς έμπνέουν έμπιστοσύνην διά τό μέλλον. Στελερώσατε και έδραιώσατε τό 'Εθνικόν Λαϊκόν Κόμμα (των Βασιλοφρόνων), μιά και διαφαίνεται πώς προς αυτήν την κατεύθυνσιν μπορεί ή πατριδα μας νά βρη τόν σωστό της δρόμο.

Σ' αυτή σας όμως την προσπάθεια, νά είσθε δέδαιοι πώς θά βρητε δυσκολίες, μιά και οί σημερινοί έν ενεργεία πολιτικοί έχουν τίς δυνατότητες νά σάς παραπλανούν, αλλά και νά σάς πιέζουν. Είσθε όμως έξυπνοι και πρό παντός αγαπάτε την Πατρίδα. Μή παρασυρθητε και ακολουθήσετε πάλι τόν γνωστό παλιό τους δρόμο. Δώστε τους ένα

πολιτικό μάθημα. Τά «πιστοποιητικά εθνικοφροσύνης τους» είναι παλαιά, παμπάλαια. Τά σημερινά πιστοποιητικά τους βασίζονται σέ άλλες πράξεις τους και τά υπογράφουν πλέον ο Θεοδωράκης, ο Φλωράκης, και ο Μάγκος Βαφειάδης.

'Όσον, τέλος, για μās που δρι-σκόμαστε στίς φυλακές, νά είσθε δέδαιοι, φίλοι μου Ρουμελιώτες, πώς πιο πολύ υποφέρουμε από την σημερινή πορεία της Πατρίδος μας, παρά από την στενότητα του κελλιού μας. Και με ειλικρίνεια ενόχμαστε νά πάνε όλα καλιά για την 'Ελλάδα μας, έστω κι άν χρειασθή έμεις νά πεθάνουμε εδώ μέσα.

Σας εύχομαι «Καλό Πάσχα»,
ΔΗΜ. Ε. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
Συν/ρχης ε.ά.
Φθιώτιδος
Πολιτικός Κρατούμενος
εις Φυλακάς 'Αμφίσσης
(25 Μαρτίου 1977)

756 ψήφους, ο γιατρός Ι. Παπαπέτρου (Γιάννενα) που βγήκε τό '52 και τό '61, ο δικηγόρος Γ. Παπευθυμίου (Καρδίτσα) που βγήκε τό '58 (ΕΡΕ), ενώ τό '74 σάν ανεξάρτητος πήρε 4.327 ψήφους, ο δικηγόρος Δ. Ζησόπουλος (Κοζάνη), ο ιδ. υπάλληλος Δ. Θεοχαρίδης (Κοζάνη) που βγήκε τό 1946 και τό '50, αλλά τό '74 μέ την ΕΔΕ πήρε 548 ψήφους, ο δικηγόρος Δ. Καρατζένης (Άρτα) που δγαίνει συνέχεια από τό 1951 μέχρι τό '64 και ο Μαρκεζινικός (1964) Χασάν Χατίπογλου (Ροδόπη) που τό '74 μέ την ΕΔΕ πήρε... 13 ψήφους!

ΞΕΧΩΡΙΣΑΜΕ μιιά ειδική περίπτωση: τόν απόστρατο αξιωματικό Στυλ. Τζουβάρα. Τό 1951 έγινε τό γνωστό «πραξικόπημα του ΙΔΕΑ» (31/5). Τό πόρισμα της ανάκρισης θεωρεί τόν Τζουβάρα μέλος της Δ.Ε. της παραστρατιωτικής αυτής οργάνωσης από τή Μ. Ανατολή (!) μέχρι τό τέλος του εμφύλιου! Αλλά, ο Τζουβάρας αποστρατεύτηκε στίς 14-8-51 και βγήκε βουλευτής Άρτας μέ τόν «Έλληνικό Συναγερμό» (φυσικά) τό 1951 και 1952. Και τό πόρισμα, ζητάει «νά διαχωρισθεί ή δίκη» μιιά και είναι βουλευτής, «να τηρηθούν προηγούμενως αί υπό του Συντάγματος καθοριζόμεναι διαιτυπώσεις». Τελικά ΟΛΟΙ άμνηστευτήκανε - και ο κ. Τζουβάρας ζητάει σήμερα νά τόν ξαναψηφίσουμε...

ΤΕΛΟΣ τουλάχιστον σέ 25 περιπτώσεις υποψηφίων που ανακοινώθηκαν τά όνόματά τους, είχαμε άνηση (ή ύπαναχώρηση): από τόν άνηψιό του «αρχηγού» Σ. Στεφανόπουλο (βουλευτή Ήλείας της Ν.Δ. τό '74) μέχρι τόν επιχειρηματία Σ. Μηλιώνη, που ο Σαββούρας «αποκάλυψε» ότι τόν χρησιμοποιούσε σάν κλητήρα του...

ΤΙ μπορεί νά κάνει, αλήθεια, τό «νέο σχήμα» της άκροδεξιάς στίς αύριανές εκλογές; Πόσο μεγαλύτερο ποσοστό μπορεί νά συγκεντρώσει από την ΕΔΕ; Οί «έγκεφαλοι» υπολογίζουν σέ 5% και δύο βουλευτές: τόν «αρχηγό» στην Ήλεια και τόν κόντε Θεοτόκη στην Α' Αθηνών. Στην Ήλεια, τό 1974 τό εκλογικό μέτρο ήταν 15.640 ή 14,29%, οί έγγεγραμμένοι 138.695, αυτοί που ψήφισαν 110.427 (έγκυρα 109.483) και από τίς 7 έδρες, 4 πήρε ή Ν.Δ., 2 ή ΕΔΗΚ και 1 τό ΠΑΣΟΚ. Σήμερα, οί έγγεγραμμένοι είναι 143.185 και τό μέτρο 12,5% ή γύρω στίς 13.000 όπως υπολογίζεται. Ο συνδυασμός της Ε.Π. δέν συμπληρώθηκε - δέν βρέθηκε έβδομος... Στην Αθήνα, ο Σπ. Θεοτόκης πρέπει νά συγκεντρώσει 4.35% - κάπου 18.000 ψήφους.

Μ' ΑΥΤΑ τά δύο νέα στοιχεία (τήν «άνανεωμένη» άκροδεξιά και την καινούρια «κεντροδεξιά») σέ σχέση μέ την εκλογική μάχη του '74 ή αύριανή αναμέτρηση παίρνει κάποιο ιδιαίτερο γιά τόν άλλοτε συμπαγή χώρο της Δεξιάς, ένδιαφέρον. Οί αποστάτες του '65 «κάλυψαν» (στην κορυφή - και όχι μόνο σ' αυτή) τά νέα σχήματα, καθώς ούτε ο τ. βασιλιάς ούτε οί χουντικοί βγήκαν άνοιχτά νά δώσουν τό επίσημο χρίσμα τους σέ μιιά παράταξη. Θά μπουν (οί μέν ή οί δέ) στη καινούργια Βουλή; Οί μέν ύπόσχονται... περισσότερη έθνικοφροσύνη ή - όπως θά 'λεγε κι ο άείμνηστος Καρδαμάκης - «όσο δεξιότερα τόσο καλύτερα»... Οί δέ ύπόσχονται... «διέξοδο» (τή μόνη!) στό «αδιέξοδό μας»: Τελικά, μήπως δέν φταίνει... μόνο αυτοί;

ΡΕΠΟΡΤΕΡ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

μόλις κυκλοφόρησε

Βασίλης
Νεφελουδής

**ΟΙ ΡΙΖΕΣ
ΤΟΥ
ΕΥΡΩΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΥ**

στιγμές από την ιστορία
του αριστερού κινήματος

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

**ΒΑΣΙΛΗΣ
ΝΕΦΕΛΟΥΔΗΣ**

Οί ρίζες του
ευρωκομμουνισμού
στιγμές από την ιστορία
του αριστερού κινήματος

Κεντρική διάθεση:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 3248346

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΔΕΣΗ: «ΜΑΥΡΟ ΡΟΔΟ» ΔΕΛΦΩΝ 2 (ΚΑΙ ΔΙΔΟΤΟΥ) ΤΗΛ. 3608635

ΕΥΠΝΑ ΡΩΜΗΕ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΤΟ ΡΟΥΣΦΕΤΙ

ΟΧΙ ΦΡΑΓΚΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

ΜΕ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΕ ΒΟΥΛΗ ΜΕ ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ

ΚΑΙ ΜΕ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΣΠΗΛΙΩΤΑΚΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

33 - ΟΔΟΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ - 33

1881

Της Ρένας Σταυρίδου - Πατρικίου

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ τοῦ 1881, τυπώνεται στήν Ἀθήνα ἓνα βιβλιαράκι, σαράντα ὀκτώ σελίδες ὅλο κι ὅλο, μέ τόν τίτλο «Εὐπνα Ρωμῆ καί κάτω τό ρουσφέτι». Τό φυλλάδιο κυκλοφορεῖ «χάρισμα», ὅπως μάς λέει τό ὀπισθόφυλλο, καί συγγραφέας του εἶναι ἓνας πρώην ὑπουργός τοῦ Ἑ. Δεληγιώργη, ὁ Ἰωάννης Σπηλιωτάκης. Τό περιεχόμενό του συνοψίζεται - ὅπως ἄλλωστε τό μαρτυρεῖ κι ὁ τίτλος του - σέ μιά παραίνηση γιά τήν ἐξυγίανση τῶν πολιτικῶν κι ἰδιαίτερα τῶν κοινοβουλευτικῶν πραγμάτων στή χώρα.

Ἡ Βουλὴ ἀποτελεῖ γιά τήν ἐποχὴ ἐκείνη καί γιά τίς δεκαετίες πού ἐπακολουθοῦν τό κατ' ἐξοχὴν, ἂν ὄχι τό μοναδικό, πεδίο τῶν πολιτικῶν ζυμώσεων καί συγκρούσεων καί πάντως τήν κύρια πολιτικὴ ἀναφορὰ τῶν Ἑλλήνων, πού ἄλλοτε τή βλέπουν σάν τήν πηγὴ τοῦ καλοῦ, ἄλλοτε σάν τή ρίζα τοῦ κακοῦ, ἄλλοτε ὑπέρτατη ἔκφραση τῆς ἐλευθερίας κι ἄλλοτε συγκάλυψη τῆς τυραννίας, ἄλλοτε κατάκτηση κι ἄλλοτε κατάδίκη. Ἡ ἀντιφατικὴ αὐτὴ θεώρηση τοῦ θεσμοῦ ὑπῆρξε βασικὴ συνιστώσα τῆς πολιτικῆς ἀντίληψης τῶν εὐρύτερων σωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τουλάχιστον μέχρι τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας. Ἄν ἄλλοι θεσμοί, ὅπως ἡ βασιλεία ἢ τό σύνταγμα, προκάλεσαν, σέ φάσεις κρίσεις, βίαιες ἀντιδράσεις

πού ὀδήγησαν ἀκόμη καί στήν ἐπανάσταση, ἡ Βουλὴ παρέμενε ἐπὶ χρόνια σταθερὸ ἀντικείμενο τοῦ ἐνδιαφέροντος καί μαζί καθημερινὸς στόχος τῶν λογῆς λογῆς ἐπικρίσεων, αἰτία δυσφορίας καί μικρῶν ἢ μεγάλων παθῶν.

Τίποτα, λοιπόν, τό ἀσυνήθιστο δέν ὑπάρχει στήν ἰδέα τοῦ Ἰωάννη Σπηλιωτάκη νά θγάλει ἐκείνη τήν ἐποχὴ μιά μπροσούρα μέ τίς δικές του προτάσεις καί τὴ δική του συνταγὴ γιά τὴ βελτίωση τῆς ἑλληνικῆς κοινοβουλευτικῆς ζωῆς. Παράλληλα μ' αὐτό, ὁ Σπηλιωτάκης δέν παραλείπει ν' ἀσκήσει μιά ὀξύτατη κριτικὴ γιά τό Σύνταγμα, νά εἰσηγηθεῖ τήν ἐνίσχυση τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ καί νά προτείνει ὀρισμένες διοικητικὲς μεταρρυθμίσεις. Αὐτὰ εἶναι σέ γενικὲς γραμμὲς τὰ θέματα τοῦ φυλλαδίου, πού δέν ἀπομακρύνονται, ὅπως εἴπαμε, καί πολὺ ἀπὸ τὴ θεματολογία πολλῶν τότεων πολιτικῶν κειμένων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Δύο ὡστόσο πράγματα ἀξίζει νά σημειωθοῦν ἐδῶ. Ἡ γλώσσα του κι ὀρισμένες ἀπόψεις του πού ἀφοροῦν στὴ ρύθμιση τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί στήν ἀποκέντρωση τῆς ἐξουσίας.

Ἡ γλωσσικὴ μορφή τοῦ κειμένου εἶναι πράγματι χαρακτηριστικὴ. Πρόκειται γιά μιά δημοτικὴ πού ὅπωςδήποτε θά τὴ ζήλευε ὁ Ψυχάρης. Ἐνας πρώην ὑπουργός κάνει τήν κριτικὴ ἀνάλυση τῶν ἑλληνικῶν θεσμῶν σέ μιά γλώσσα πού ἂν τὴ χρησιμοποιοῦσε λίγα χρόνια ἀργότερα θά ἔπρεπε νά παραιτηθεῖ ὅλη ἡ κυβέρνησις. Τί συμβαίνει; Ἡ κινητοποίηση τοῦ καθαρευουσιανισμοῦ, βέβαια, καί ἡ σκληρὴ ἀντεπίθεσή του στό δημοτικισμό, πού γίνεται μετὰ τό ψυχαρικό ταξίδι (1888) καί πού κορυφώνεται μέ τὴ συνταγματικὴ κατοχύρωση τῆς καθαρεύουσας (1911), δέν ἔχει ἀρχίσει ἀκόμα. Δέν ἀρκεῖ ὡστόσο αὐτὴ ἡ ἐξήγηση. Παραδείγματα τέτοια ἔχουμε καί μεταγενέστερα, ἀκόμη καί στὴ φάση τῆς ἐξαρσεως τοῦ καθαρευουσιανισμοῦ. Ὑπάρχουν, δηλαδή, φυλλάδια, προκηρύξεις καί γενικὰ ὕλικο πού ἀποδίδει στήν προσέλευσιν ψηφοφόρων, γραμμένο στὴ δημοτικὴ. Εἶναι λοιπόν φανερό πὺς καί τότε καί ἀργότερα, ὁ πολιτικὸς χρειάζοταν τήν καθαρεύουσα γιά νά κυβερνήσει καί τὴ δημοτικὴ γιά νά ἀπευθυνθεῖ στό εὐρὺ ἀκροατήριό ἢ καί νά δημοκοπήσει. Στὴν περίπτωσιν τοῦ Σπηλιωτάκη μάλιστα παρουσιάζεται καί τό φαινόμενο, πού δέν ἦταν, ἄλλωστε, καί τόσο σπάνιο, νά γίνεται ἡ δημοτικὴ φορέας ἀρχαϊκῶν καί συντηρητικῶν ιδεῶν, κι ὄχι νεωτεριστικῶν, ὅπως συνέβαινε, συνήθως, μερικὰ χρόνια ἀργότερα.

Πράγματι, τό σύστημα ἀντιλήψεων πού ἐκφράζει ὁ συγγραφέας τοῦ φυλλαδίου εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀντισυνταγματικό, ἀντικοινοβουλευτικό καί φιλομοναρχικό. Καί γιά νά ἀποδοθεῖ τό σωστό περιεχόμενο στοὺς χαρακτηρισμούς αὐτοὺς, ἀρκεῖ νά θυμηθοῦμε σέ ποιά ἀκριβῶς στιγμὴ γράφεται ἡ μπροσούρα. Τό 1881 πρωθυπουργὸς εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδούρος, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη ἀποκαταστήσει ἓνα κλίμα ὁμαλότητος στήν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Ὁ Τρικούπης ἔχει σχηματίσει κυβέρνησις δύο φορές ἀπὸ τό 1875 χωρὶς ὡστόσο νά μπορέσει οὔτε τὴ μιά οὔτε τὴν ἄλλη φορὰ νά διατηρηθεῖ στήν ἐξουσία. Σέ λιγότερο ἀπὸ ἓνα χρόνο, ὅμως, (Μάρτιος τοῦ 1882) θά σχηματίσει τὴν πρώτη του ἰσχυρὴ κυβέρνησις, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἡ φιλοτροικονομικὴ τάσις σταθεροποιεῖται καί μαζί μ' αὐτὴν οἱ φιλελεύθερες κοινοβουλευτικὲς ιδέες τοῦ Τρικούπης. Ὅταν, λοιπόν, ὁ Σπηλιωτάκης ἀπορρίπτει ἐντελῶς τὴν ἀρχὴ τῆς δεδηλωμένης, πού ὁ Τρικούπης ἔχει ἤδη ἐπιβάλει ἀπὸ τό 1875, ὄχι μόνο στό βασιλιά ἀλλὰ καί στὴ λαϊκὴ συνείδηση, εἶναι φανερό ὅτι ἐκφράζει μιά στάσις ἀντικοινοβουλευτικὴ μέ τὴν πιὸ πλατιά καί τὴν πιὸ οὐσιαστικὴ σημασία τοῦ ὅρου. Ἐπίσης, ἐκφράζει καί μιά σαφὴ ἀντισυνταγματικὴ διάθεση ὅταν, σέ μιά ἐποχὴ πού οἱ κυβερνήσεις προσπαθοῦν νά ἐυμενίσουν τόν κόσμον, ὁ ὁποῖος θυμᾶται ὀργισμένος τίς συνταγματικὲς παρανομίες τοῦ Βούλγαρη, καί ὑπόσχονται

πρώτα απ' όλα να τηρήσουν τό σύνταγμα, ὁ Σπηλιωτάκης γράφει: «*Εἶχαμε μιά ἁμαρτία μέ τό σκοτωμό τοῦ Κυβερνήτη, τίς κάναμε δυό μέ τό διώξιμο τοῦ Ὁθωνα. Καί τίς δυό γιά τό Σύνταγμα τίς κάναμε καί γιά τοὺς πολιτικούς. Καί γιά τοῦτο ὁ Θεός τοὺς ἴδιους τοὺς πολιτικούς καί τό ἴδιο τό Σύνταγμα διάλεξε γιά νά μᾶς παιδέψει*» (σ. 9). Ὅσο γιά τό φιλομοναρχισμό του, δέν πρόκειται ἀπλῶς γιά μιά προτίμηση τῆς μοναρχίας ἀπέναντι στή δημοκρατία – ἡ συναινέση στή βασιλεία εἶναι κοινή γιά ὅλους τοὺς πολιτικούς τῆς ἐποχῆς – ἀλλά πολύ περισσότερο γιά ἐπικρότηση τῆς βασιλικῆς ἀνάμιξης στή διακυβέρνηση τῆς χώρας. Καί σ' αὐτή τήν περίπτωση, χαρακτηριστικό παράδειγμα εἶναι οἱ ἐπαινοί πού ἀπευθύνει στό βασιλιά γιά τή διάλυση τῆς Βουλῆς καί γιά τήν ὑποστήριξη πού δίνει στό Βούλγαρη.

Οἱ προτάσεις τοῦ Σπηλιωτάκη ὡστόσο, παρά τήν ἀπολυταρχική τους τάση, περιέχουν στοιχεῖα δημοκρατικά, ἀκόμη καί προδρομικά. Ἀπό τίς προτάσεις αὐτές, ἡ πρώτη, ὅπως εἶπαμε καί πιό πάνω, πού προκαλεῖ τό ἐνδιαφέρον, ἀφορᾷ τή ρύθμιση τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος.

Σήμερα πού ἡ ψήφος εἶναι συνταγματικά ἀναγνωρισμένη ὡς καθολική, ἴση, προσωπική καί ἀμεση, ἔχουμε ἴσως ξεχάσει τήν πορεία πού διήνυσε, μέσ' απ' τοὺς συνταγματικούς καί νομοθετικούς δαιδάλους, τό ἐκλογικό δικαίωμα. Ἡ ἐπισήμανση μερικῶν χαρακτηριστικῶν σταθμῶν τῆς ἐξέλιξής του ἔχει αὐτή τή στιγμή εὐτυχῶς χαρακτήρα ἱστορικῆς ἀναθύμησης. Ὁρισμένα, ὡστόσο, πράγματα πού θγαίνουν ἀπ' τό κείμενο τοῦ Σπηλιωτάκη μᾶς ἐκκαλοῦν μνήμες ἀρκετά πρόσφατες καί δείχνουν πῶς οἱ ἀνωμαλίες γύρω ἀπ' τήν ἐκλογική διαδικασία διάρκεσαν στή χώρα μας ἀπ' τήν πρώτη ἐπαναστατική ἐθνοσυνέλευση ὡς τίς μέρες μας.

Τό γεμάτο ἀγανάκτηση αἶτημα νά «μὴν ψηφίζουν κι οἱ πεθαμένοι», πού τ' ἀκούσαμε μέχρι καί στίς ἐκλογές τοῦ 1961 – γιά νά μὴν ἀναφερθοῦμε στά κατασκευασμένα δημοψηφίσματα τῆς δικτατορίας – διατυπώνεται στή μικρή προσοῦρα τοῦ 1881 μέ τὰ ἴδια σχεδόν λόγια: «*Πρώτα κι ὁρχῆς νά πάψουνε οἱ ψεντοκαταλόγοι, πού γράφουνε τώρα ὅποιας θέλουν, καί παιδιά στό θυζὶ ἀκόμα, καί πεθαμένους, κι ὀνόματα πού δέν ὑπάρχουν καί θγάνουν ὅξω κείνους πού ἔχουν ψήφο, γιατί εἶναι τῆς ἀντιθέτου, καθὼς τό λένε, μερίδος*» (σ. 31). Ξεκινάει, λοιπόν, ὁ Σπηλιωτάκης, ζητώντας τή λήψη μέτρων πού θά ἐμπόδιζαν αὐτές τίς παρανομίες, μέτρων, δηλαδή, πού θά ἔκαναν τήν ψήφο οὐσιαστικά κι ὄχι τυπικά καθολική.

Τό πρώτο αὐτό βασικό ζήτημα τῆς οὐσιαστικῆς καθολικότητας τῆς ψήφου, ὁ Σπηλιωτάκης τό θέτει μέσα σέ συνθήκες μεγάλης νομοθετικῆς ἐξέλιξης. Στά 1881, ἰσχύει πιά ὁ ἐκλογικός νόμος ΧΜΗ' τῆς 17ης Σεπτεμβρίου 1877, πού ἀποτελεῖ ὁπωσδήποτε ὁρόσημο στήν ἱστορία τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, μιά κι ἀναγνωρίζει δικαίωμα ψήφου σ' ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς Ἕλληνες πολίτες πού ἔχουν συμπληρώσει τό 21ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους. Ἡ καθολική ψηφοφορία καθιερώνεται ρητά γιά πρώτη φορά ἀπό τό Σύνταγμα τοῦ 1864 (ἀρθρ. 66). Ὡστόσο, ὁ ἐκλογικός νόμος πού ψηφίζεται ταυτόχρονα μέ τό Σύνταγμα ἀναγνωρίζει δικαίωμα ψήφου σ' ὅσους ἔχουν κάποια – δέν ὀρίζει πόση – ἰδιοκτησία ἢ ἑξασκοῦν ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα. Οἱ περισσότερες συνταγματικές ἐρμηνεῖες θεωροῦσαν τίς ἐξαιρέσεις αὐτές τυπικές καί τήν ψήφο πού καθιέρωνε τό σύνταγμα τοῦ 1864, πράγματι καθολική. Μόνο ὅμως μέ τό νόμο ΧΜΗ' τοῦ 1877 καταργοῦνται ρητά καί οἱ λεγόμενες τυπικές αὐτές ἐξαιρέσεις, δηλαδή δεκατρία χρόνια ἀργότερα. Ἀλλά οὔτε αὐτός ὁ νόμος καθιερώνει οὐσιαστικά καθολική ψήφο, ἐφόσον στό ἐκλογικό σῶμα δέν περιλαμβάνονται καί οὔτε περνάει ἀπό τό μυαλό κανενός ἐκείνη τήν ἐποχή ὅτι μπορεῖ νά περιληφθοῦν – οἱ γυναῖκες. Οἱ γυναῖκες θά ψηφίσουν γιά πρώτη φορά σέ βουλευτικές ἐκλογές, τό 1956.

Δικαίωμα ψήφου γιά τήν ἐκλογή νομοθετικοῦ σώματος θά τοὺς δώσει ὁ νόμος 2159 τοῦ 1952, πού ψηφίζεται σύμφωνα μέ ἐρμηνευτική δήλωση τοῦ συντάγματος τοῦ 1952. (Στίς ἐκλογές τοῦ 1952 δέν ψηφίζουν, προφανῶς γιατί δέν ὑπῆρξε καιρὸς νά ἐγγραφοῦν στοὺς καταλόγους). Τό πρόβλημα ὡστόσο τῆς καθολικότητας τῆς ψήφου δέν παύει νά ὑπάρχει ὡς τίς μέρες μας, ὅπου μοναδικό πιά κριτήριο ἐκλογικῆς ἱκανότητας εἶναι ἡ ὠριμότητα τῆς ἡλικίας. Τό κριτήριο αὐτό ἐξακολουθεῖ νά ἀποκλείει ἕνα τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ, τοὺς νέους δηλαδή τῶν 18 ἕως 20 ἐτῶν, τοὺς ὁποίους ἐντούτοις ἡ πολιτεία θεωρεῖ, κατὰ τήν περίοδο αὐτῆς τῆς ἐκλογικῆς ἀνικανότητας, ἱκανοὺς γιά ἐργασία καί ποινικά ὑπεύθυνους.

Τό αἶτημα τῆς καθολικότητας τῆς ψήφου, ὅπως τό ἔθετε ὁ Σπηλιωτάκης στά 1881, ἀφοροῦσε τελικά στή λήψη μέτρων γιά νά ἀποφευχθοῦν παρόνομες ἐνέργειες πού θά ἐμπόδιζαν ψηφοφόρους νά ἀσκήσουν τό δικαίωμά τους. Ὁ ἴδιος ζητάει, κατὰ τὰ ἄλλα, τήν καθιέρωση κριτηρίου γιά τήν ἀπόκτηση τοῦ δικαιώματος, καί γράφει ὅτι «*χρειάζεται νά μὴν ψηφοφοροῦν ἄλλοι, παρά κείνοι πού μποροῦν νά δίνουνε τήν ὑπογραφή τους*». Ἀποκλείει δηλαδή τοὺς ἀναλφάβητους. Ὑπάρχει δηλαδή ἡ ἐδῶ, γι' ἄλλη μιά φορά, ἡ ἀντίφαση ἐνός ιδιόμορφου συντηρητισμοῦ πού διαπερνάει ὁλόκληρο τό ἔργο. Στὴ συνέχεια ὁ Σπηλιωτάκης ζητάει νά διαφυλαχτοῦν οὐσιαστικά δύο ἄλλα χαρακτηριστικά τῆς ψήφου. Ἐπιμένει δηλαδή νά εἶναι ἡ ψήφος πραγματικά ἴση καί προσωπική. Τυπικά, βέβαια, δέν ἔμπαινε τέτοιο θέμα. Οὐδέποτε ἐκλογικός νόμος στήν Ἑλλάδα προσέβλεπε πολυπληθῆ ψήφο ἢ ψήφο διὰ πληρεξουσίου. Τό πρόβλημα, ὅμως, ὑπῆρχε, οἱ παραβιάσεις γίνονταν καί τό διδιδιάραι τίς καταγγέλλει, προτείνοντας ταυτόχρονα μεθόδους γιά τήν πρόληψή τους: «*Ὅσοι δέν μποροῦν νά πᾶνε στή ψηφοφορία γιατί τοὺς ἔτυχε κανένα ἐμπόδιο, νά μὴ μπορεῖ ἄλλος νά δώσει ψήφο γι' αὐτονοῦς, ὡς καθὼς γίνεται τώρα, πού ὁ Γιάννης δίνει ψήφο γιά τό Μῆτρο, κι ὁ Κώστας γιά τὸν Πάνο*» (σ. 33). Γιά νά λείψει αὐτή ἡ κατάχρηση προτείνει ὄχι μόνο νά δείχνει ὁ ψηφοφόρος τό «δίπλωμά» του ἀλλά νά δάζει καί τήν ὑπογραφή του στοὺς καταλόγους. Μέ τοῦτο συνδέει, ἄλλωστε, καί τήν ἀνάγκη νά γνωρίζουν γραφή οἱ ψηφοφόροι. Ἀς μὴν ξεχνᾶμε, βέβαια, ὅτι τήν ἐποχὴ ἐκείνη ψηφίζουν, σύμφωνα μέ ρητὴ διάταξη τοῦ ἴδιου τοῦ συντάγματος (ἀρθ. 66), μέ σφαιρίδια. Τό φυλλάδιο ζητάει, λοιπόν, κατὰ τήν ἀσκηση τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί γιά καλύτερη προστασία του, νά γίνονται τρεῖς ἐνέργειες: ἐπίδειξη «διπλωματος», ὑπογραφή καί ρίψη τοῦ σφαιριδίου στήν κάλπη. Τά σφαιρίδια καταργοῦνται τυπικά μέ τό σύνταγμα τοῦ 1911, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὴ σχετικὴ διάταξη ἔχει ἀφαιρεθεῖ τό «διὰ σφαιριδίων» πού ἔλεγε ἡ ἀντίστοιχη διάταξη τοῦ συντάγματος τοῦ 1864. Τά σφαιρίδια, ὡστόσο, χρησιμοποιήθηκαν μέχρι καί τίς ἐκλογές τοῦ 1920.

Στίς τελικὲς προτάσεις του σχετικά μέ τό ἐκλογικό δικαίωμα, ὁ Σπηλιωτάκης ἀπορρίπτει ἐντελῶς δύο ἄλλα στοιχεῖα τῆς ψήφου, συνταγματικά κατοχυρωμένα σήμερα. Τό πρώτο εἶναι ὁ ὑποχρεωτικός χαρακτήρας τῆς. Στά 1881, ἡ πρότασή του νά μὴν εἶναι ἡ ψήφος ὑποχρεωτική, δέν εἶχε ἀντικείμενο, μιά καί τό θέμα αὐτό ἀπασχόλησε γιά πρώτη φορά τὴ Βουλὴ μόλις στά 1911. Πράγματι, στό σύνταγμα πού ψηφισε ἡ Β' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1911 ὑπάρχει στό ἀρθ. 66 ἐρμηνευτικὴ δήλωση πού ἐπιτρέπει στό νομοθέτη «νά καταστήσει ὑποχρεωτικὴν τὴν ἐνάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος». Ἡ ὑποχρεωτικὴ ψήφος καθιερώνεται τελικά μέ τὸν «περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν» νόμο 3363 τοῦ 1926. Ὁ Σπηλιωτάκης ὅμως ἔχει κάτι ἄλλο στό νοῦ του. Πιστεύει πῶς ὅσοι δέν θέλουν νά ψηφίσουν, δέν πρέπει νά εἶναι γραμμένοι σέ καταλόγους, δεδομένου ὅτι ἡ καταχώρηση ψηφοφόρων πού δέν πρόκειται νά ἀσκήσουν τό δικαίωμά τους γιά τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο λόγο, ἐπιτρέπει σέ ἄλλους νά

ψηφίσουν στη θέση τους, πράγμα που οδηγεί σε νόθευση των αποτελεσμάτων. Για να λειτουργούν, λοιπόν, σωστά οι κατάλογοι, πρέπει να περιλαμβάνουν αποκλειστικά τα όνοματά, όχι μόνο όσων έχουν δικαίωμα αλλά κι εκείνων που θέλουν πράγματι και μπορούν (δεν λείπουν π.χ. από τη χώρα) να ψηφίσουν. Όσο για τον έλεγχο των καταλόγων, προτείνεται το κλείσιμό τους δύο μήνες προτού αρχίσει η εκλογή, ώστε να υπάρχει καιρός να διαγραφούν όσοι έχουν εγγραφεί παράνομα. Κι ερχόμαστε στο ακανθώδες αυτό θέμα των εκλογικών καταλόγων, που δεν έχει χάσει την επικαιρότητά του απ' τον καιρό του Σηπλιωτάκη ως τις μέρες μας. Η κατάρτιση κι η αναθεώρησή τους απασχόλησαν πάντα την κοινή γνώμη, που καταλάβαινε πώς η ατέλεια σ' αυτές τις δυο λειτουργίες δημιουργεί και το καταλληλότερο έδαφος για την εκλογική νοθεία. Όλοι οι εκλογικοί νόμοι, βέβαια, προβλέπανε μέτρα ώστε η εγγραφή των ψηφοφόρων να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Παρ' όλα αυτά, όμως, η διαδικασία αναθεώρησης γινόταν με τόσο βραδύτητα, με τόσο έλλειψη έγγραφων, με τόσα εμπόδια, ώστε συχνά να παρουσιάζεται το φαινόμενο και ψηφοφόροι που είχαν δικαίωμα να μην εγγράφονται και ανύπαρκτοι ψηφοφόροι να παραμένουν. Ακόμη πρόσφατα, οι Meynaud, Μερόλπουλος, Νοταράς, στο βιβλίο τους «Les forces politiques en Grèce», 1965, αποδίδουν σ' αυτό το τελευταίο, στην πληθώρα δηλαδή εγγραφών προσώπων που δεν ψηφίζουν, τη σχετικά μεγάλη διαφορά που υπήρχε στα εκλογικά αποτελέσματα ανάμεσα στον αριθμό των εγγεγραμμένων και τον αριθμό όσων είχαν ψηφίσει. Διαφορά μάλλον αδικαιολόγητη σε μία χώρα όπου είναι καθιερωμένη η υποχρεωτική ψήφος και όπου επομένως το ποσοστό αποχής θά έπρεπε να είναι μικρό.

Κανένας νόμος φυσικά δεν υιοθέτησε ποτέ αυτή την ιδέα του Σηπλιωτάκη. Να ψηφίζει, δηλαδή, όποιος θέλει, αλλά, πάλι, αυτός που δεν θέλει, να αποκλείεται υποχρεωτικά από το εκλογικό σώμα. Οι απόψεις του, ωστόσο, και η φροντίδα του να περιφρουρηθεί η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος δείχνουν πώς ακόμη κι ένας άνθρωπος που δεν πολιτιστεύει στη λαϊκή κυριαρχία, όπως αυτός, αποκρούει, ωστόσο κατηγορηματικά την ιδέα της εκλογικής νόθευσης. Τό αν πρόκειται για πολιτικό ήθος ή για στάση ενός αντιπολιτευόμενου που φοβάται μήπως η κυβέρνηση αδικήσει την παράταξή του, δεν έχει και πολλή σημασία. Σημασία έχει ότι καταγγέλλεται η νοθεία που γίνεται και διατυπώνεται το αίτημα της εξάλειψής της.

Οι αντίληψεις του Σηπλιωτάκη σχετικά με το εκλογικό δικαίωμα, περιέχουν όπωσδήποτε ορισμένα στοιχεία που, καθώς βρίσκονται σε αντίφαση με τις κατ' αρχήν αντιδραστικές του ιδέες, μās επιτρέπουν, μ' αυτά που είδαμε ως τώρα, να χαρακτηρίσουμε το συντηρητισμό του κάπως ιδιόμορφο. Η τελευταία του άποψη ωστόσο ως προς τον άμεσο ή έμμεσο τρόπο άσκησης του εκλογικού δικαιώματος, είναι συντηρητική χωρίς καμιά ιδιομορφία. Ο Σηπλιωτάκης κηρύσσεται ανεπιφύλακτα υπέρ της έμμεσης ψηφοφορίας και τὰ επιχειρήματά του φανερώνουν πόσο βαθιά ήταν ακόμη ριζωμένες οι αντίληψεις για την αποκλειστική ένταξη της εξουσίας από τους δηמוγέροντες και τους προκρίτους. Μόνο αυτοί – κατά το Σηπλιωτάκη – ξέρανε να μās διοικούν, μόνο αυτοί επομένως ξέρουν και τώρα ποιοί πρέπει να εκλεγούν, όχι μόνο βουλευτές αλλά και τοπικοί άρχοντες. Την εποχή εκείνη το σύνταγμα όριζε ρητά την άμεση, χωρίς εκλέκτορες δηλαδή, εκλογή των βουλευτών. Στο παρελθόν, ωστόσο, και ειδικότερα στην επαναστατική περίοδο, είχε ισχύσει πολλές φορές η έμμεση εκλογή, πράγμα που προσφέρει στην επιχειρηματολογία του βιβλίου ένα σοβαρό στήριγμα: «... για νάχουμε καλούς βουλευτάδες(...) δεν πρέπει να τους εκλέγουμε οι ίδιοι, παρά μεις να εκλέγουμε μερικούς από τ' εμάς, όποιον έχουμε σε υπόληψη, και

εκείνοι να μαζεύονται και να εκλέγουν τον βουλευτή(...) Με τούτον τον τρόπο κάνανε οι γονέοι μας της εκλογαίς, και της κάνανε καλλίτερα». (σ. 34)

Τό καθεστώς της έμμεσης εκλογής υπήρξε αντικείμενο πολλών συζητήσεων και διαφωνιών σ' όλο το διάστημα που ίσχυσε. Πρωτοκαθιερώθηκε με τον εκλογικό νόμο ΙΖ' της 9ης Νοεμβρίου 1822, που ψηφίστηκε σύμφωνα με το σύνταγμα της Επιδάουρου, και ο οποίος όριζε ως εκλέκτορες τούς «γέροντες του συνοικισμού». Με την αναθεώρηση του Αστρους (1823), η έθνοσυνέλευση κάνει δημοκρατικότερο τον εκλογικό νόμο, όρίζοντας σάν προσόν των εκλεκτόρων την ιδιότητα του «άνδρος» και όχι του «γέροντος». Η έμμεση εκλογή εφαρμόζεται, τέλος, και για την ανάδειξη των αντιπροσώπων στην έθνοσυνέλευση που γίνεται στην Αθήνα μετά την επανάσταση του 1843. Η ίδια έθνοσυνέλευση καθιερώνει την άμεση εκλογή με ειδικό νόμο που ψηφίζεται ταυτόχρονα με το σύνταγμα και ανοίγει, έτσι, το δρόμο για τη συνταγματική κατοχύρωση όλων των ουσιαστικών και τυπικών στοιχείων που είναι αναγκαία για να αποτελέσει η ψήφος, πράγματι, έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας.

Με το αίτημα της έμμεσης ψηφοφορίας που διατυπώνει ο Σηπλιωτάκης συνδέεται κατά κάποιον τρόπο και η υπόδειξη του για την αναμόρφωση και ενίσχυση του θεσμού των επαρχιακών συμβουλών. Κατά τη γνώμη του, τὰ μέλη των επαρχιακών συμβουλών θά πρέπει να εκλέγονται από τούς ίδιους εκλέκτορες που θά εκλέγουν και το βουλευτή της περιοχής και στά καθήκοντά τους θά πρέπει να προστεθεί ο έλεγχος του νομοθετικού έργου της Βουλής. Πρόκειται, στην ουσία, για πρόταση που αποδίδει στην αποκέντρωση της εξουσίας και στο δυνάμωμα της περιφερειακής διοίκησης. Ένα τέτοιο αίτημα, μέσα στις τότε συνθήκες, ίσως να είναι αντιδραστικό, μιά και τείνει, στην πραγματικότητα, να δώσει ένα τμήμα της εξουσίας στους τοπικούς προύχοντες. Έντούτοις και σ' αυτή την περίπτωση δεν μπορούμε να μί δεχτούμε πώς αυτό καθ' αυτό το αίτημα, όπως άλλωστε το αναγνωρίζουμε σήμερα, είναι προοδευτικό.

Τὰ στοιχεία αυτά που μαρτυρούν κάποια λαϊκόφρονη ως δημοκρατική διάθεση, έρχονται, όπως είπαμε και πιο πάνω, σε κατάφωρη αντίφαση με τις περισσότερες αρχαϊκές αντιλήψεις του Σηπλιωτάκη. Την αντίφαση αυτή – ακόμη μιά στις τόσες που χαρακτηρίζουν τον ελληνικό πολιτικό βίο – τη συναντούμε σε πολλούς πολιτικούς όχι μόνο εκείνη την εποχή αλλά και γι' αρκετά χρόνια αργότερα: μπορούμε να πούμε σχηματικά μέχρι την καμπή του 1909-1911. Άλλες φορές στην αντίφαση αυτή βαρύνουν στοιχεία είναι ο φιλελευθερισμός κι ο έκσυγχρονισμός, άλλες φορές ο συντηρητισμός. Τις περισσότερες φορές, ωστόσο, θά υπάρχουν και τὰ δύο, σάν συστατικά στοιχεία μιάς πολιτικής που πολύ σπάνια θ' ανοίξει μεγάλες τομές.

Η έλλειψη έκφρασμένης ιδεολογίας των πολιτικών παρατάξεων, η μεγάλη ομοιότητα που παρουσιάζει η κοινωνική προέλευση των βουλευτών τους, η ρευστότητα στη συγκρότησή τους – οι βουλευτές μετακινούνται συνεχώς από τό ένα κόμμα στο άλλο – είναι μερικά απ' τὰ χαρακτηριστικά που δικαιολογούν ως ένα βαθμό την ύπαρξη μικρών ή μεγάλων τέτοιων αντιφάσεων. που υπάρχουν στις προτάσεις και τὰ προγράμματα κυβερνώντων και αντιπολιτευομένων.

Πέρα, όμως, απ' όλα αυτά και μέσα στην πληθώρα των συντηρητικών και αρχαϊκών του απόψεων, μπορούμε να εντοπίσουμε, και στο φυλλάδιο του Σηπλιωτάκη, εκείνα, έστω τὰ λίγα που αποδίδουν, όμως, στην εξασφάλιση της άνοθευτης άσκησης του εκλογικού δικαιώματος. Οι προτάσεις του αυτές εντάσσονται αναμφισβήτητα στη χορεία εκείνη των αιτημάτων, για τὰ όποια επί πολλές δεκαετίες δόθηκαν μάχες απ' όλους όσους αποσκοπούσαν στην εμπέδωση της δημοκρατίας μέσα στην ελληνική πολιτική ζωή.

Η ΧΡΟΝΙΑ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το κείμενο αυτό είναι η όμιλία του ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ
σέ συγκέντρωση ελλήνων επιστημόνων και φοιτητών, που όρ-
γάνωσε τό τμήμα Λονδίνου τής ΕΛ.Ε.Μ.Ε.Π στή **LONDON**
SCHOOL OF ECONOMICS στις 2 Νοεμβρίου.

ΑΠΟ τίς άρχές του αιώνα έως σήμερα ή πολιτική ιστορία τής
Έλλάδας είναι ιστορία μεγάλων, παρατεταμένων και δραματικών
έσωτερικών πολιτικών συγκρούσεων. Είναι ιστορία επαναστάσεων,
κινήματων και δικτατοριών, ήρωισμού, καταπίεσης και δδύνης. Οι
συγκρούσεις ήταν πάντα τόσο βίαιες, πού, στήν ούσία, ο λαός δέν
γεύτηκε ποτέ τήν όμαλότητα - άν ή όμαλότητα ταυτίζεται μέ τή
θεβαιότητα γιά τό αύριο - άκόμη και όταν ή κλαγγή των όπλων
είχε κατασιγάσει. Ή χώρα δέν γνώρισε ποτέ τήν έσωτερική γαλή-
νη, πού στηρίζεται στήν άπελευθέρωση όλων από τό φόβο τής
βίας του αντίπαλου· οι θριαμβευτικές κραυγές νίκης των νικητών
συνοδεύονταν πάντα από τόν όλοφυρμό των ήττημένων.

ΚΟΙΝΟΣ παρανομαστής όλων των πολιτικών εξελίξεων στήν Έλ-
λάδα ήταν ή βία από τήν όποία προέκυψαν· δέν υπήρξε περίπτωση
πού ή άλλαγή νά ήρθε μέσω των έκάστοτε προβλεπομένων συντα-
γματικών διαδικασιών.

ΜΕΤΑ από τήν επανάσταση του 1909 άκολούθησε ο έθνικός δι-
χασμός, ή επανάσταση του 1916, ή νέα επανάσταση του 1922 και ή
άκόλουθη εκδίωξη τής δυναστείας, τά πολλαπλά κινήματα του με-
σοπολέμου, ή δικτατορία του 1925, ή δικτατορία του 1935 πού πα-
λινόρθωσε τή μοναρχία, ή δικτατορία του 1936. Σύγκρουση στά
βουνά και τή Μέση Άνατολή κατά τή διάρκεια τής κατοχής, σύ-
γκρουση στους δρόμους τής Άθήνας μετά τήν άπελευθέρωση και
έμφύλιος τήν εποχή πού οι άλλοι λαοί άρχιζαν νά χτίζουν αυτά πού
γκρέμισε ο πόλεμος.

• ΜΕ ένα τέτοιο παρελθόν φτάνουμε, έτσι, στή δικτατορία του
1967 και τά νέα κινήματα: τό άνεπιτυχές μοναρχικό, τό έπιτυχές
ϊωαννινικό και, τέλος, τό πραξικόπημα πού βύθισε τήν Κύπρο στό
αίμα και τή συμφορά και πού, ταυτόχρονα, άνέτρεψε τήν ελληνική
δικτατορία.

ΜΙΑ τέτοια παρουσίαση τής ιστορίας είναι, βέβαια, άτελής, γιατί
είναι έπιφανειακή. Κάνει όμως φανερό ότι ή άρχή τής λαϊκής κυ-
ριαρχίας, πού στήν άστική δημοκρατία εκφράζεται μέ τόν κοινο-
βουλευτισμό, δέν έγινε ποτέ σεβαστή, ότι ο κοινοβουλευτισμός,
παρά τή μακρόχρονη ιστορία του, δέν έχει άκόμη κατορθώσει νά
ριζώσει στο πολιτικό σύστημα τής χώρας. Παραπαίει στο πρώτο
φύσημα του άέρα τής άλλαγής, άδυνατεί, σάν θεσμός, νά κατοχυ-
ρώσει τήν όμαλή και άπρόσκοπτη διαδοχή νέων φορέων τής κοινής
γνώμης στήν έξουσία και, κατά πάγια πλέον τακτική, παραγνωρίζε-
ται όταν παύει νά βολεύει. Παραμένει στήν άναπηρική πολυθρόνα
πού τόν έθαλε ή μοναρχία έως τό 1922, ή Δημοκρατία έως τό 1935
και ή άκρα δεξιά από τό 1935 έως σήμερα.

Ή μοναρχία

Η ΜΟΝΑΡΧΙΑ παρέμεινε πάντα στήν Έλλάδα ο πόλος έλξης
των αντι-κοινοβουλευτικών δυνάμεων και έχει ιστορικά τήν κυριό-
τερη εύθύνη γιά τήν ούσιαστική χρεωκοπία του θεσμού.

ΤΟ βαρύτερο πλήγμα κατά του κοινοβουλίου τό κατάφερε σέ
μιά ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο ο Κωνσταντίνος Ι, όταν, τό 1915,

άπομάκρυνε από τήν έξουσία τήν κυβέρνηση Βενιζέλου και, ήγού-
μενος πιά ο ίδιος τής αντι-βενιζελικής και φιλο-γερμανικής παρα-
τάξεως, προώθησε μιά πολιτική πού άποδοκιμαζόταν από τήν
πλειοψηφία τής βουλής και του λαού. Ή πράξη του και όσα άπέρ-
ρυσαν απ' αυτή άφησαν άνεξίτηλα ίχνη στήν πολιτική ζωή του
τόπου. Διείρεσαν τόσο πολύ τόν άστικό πολιτικό χώρο, πού τό
σχίσμα, ο έθνικός διχασμός, δέν έχει άκόμη άρθεί. Βενιζελικοί και
άντι-βενιζελικοί, κέντρο και δεξιά παρέμειναν από τότε δύο άσυμ-
βίβαστα στρατόπεδα, πού συμάχησαν μόνον περιστασιακά όταν ή
δύναμή τους άπειλήθηκε από τήν άριστερά.

ΒΑΣΙΚΑ, τό 1915 κατέστρεψε τή δικομματική βάση του πολιτικού
συστήματος· άφαίρεσε από τόν κοινοβουλευτισμό τήν πεμπτούσια
του, δηλαδή τή δυνατότητα μεταλλαγής κομμάτων στήν έξουσία
χωρίς βίαιους τρανταγμούς του πολιτικού οικοδομήματος.

ΤΟ πραξικόπημα του Κωνσταντίνου άκολούθηθηκε, έτσι, από τή
βενιζελική επανάσταση του 1916 και τήν άποπομπή του· τή νέα
ρεπουμπλικανική επανάσταση του 1922 και τήν έκτέλεση των έξι·
τό άνεπιτυχές φιλο-μοναρχικό κίνημα των Μεταξά, Λεοναρδόπου-
λου και Γαργαλιδή, και, τέλος, τήν κατάλυση τής μοναρχίας.
Μεταξύ των δύο παρατάξεων του άστικού πολιτικού κόσμου δέν
υπήρχαν πιά σημεία έπαφής· υπήρχε μόνο βαθύτατο και άμοιβαίο
μίσος. Οι βενιζελικοί, γιά νά άμυνθούν κατά των άσύδωτων άντιπά-
λων τους αλλά και γιά νά κατοχυρώσουν τά προνόμια πού τους
έξασφάλιζε ή άποκλειστική μετά τό 1922 νομή τής έξουσίας, έχτι-
σαν τό βενιζελικό κράτος και ταύτισαν τήν έξουσία και τή Δημο-
κρατία μέ τό βενιζελισμό. Ο κοινοβουλευτισμός ήταν αδύνατο
ύπό τίς συνθήκες αυτές νά λειτουργήσει. Τόν είχαν παραλύσει οι
όξύτατοι άνταγωνισμοί στους κόλπους τής κυρίαρχης τάξης, ή έμ-
πάθεια, προϊόν των προγενέστερων γεγονότων, και ο άσύδωτος
φατριασμός πού χαρακτηρίζει τήν ελληνική πολιτική ζωή. Έγινε
μόνον ή hitρίνα πού έκρυβε έναν άγριο άγώνα γιά έξουσία μεταξύ
δύο παρατάξεων, πού εκφυλίστηκαν σέ συνασπισμούς γυμνών και
αδιάντροπων συμφερόντων, όχυρωμένων, γιατί έτσι βόλευε, πίσω
από τίς λέξεις έστεμμένη· και προεδρική δημοκρατία. Ή σύ-
γκρουσή τους δέν είχε κανένα ιδεολογικό κοινωτικό ή ούσιαστικό
περιεχόμενο· έξέφραζε μόνο τά πρωτόγονα πολιτικά ήθη μιάς
έποχής πού, άτυχώς, δέν έχει άκόμη παρέλθει.

Ή Δημοκρατία

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ του μεσοπολέμου, πρίν ύποκύψει στους
έχθρους της, είχε ήδη ύποκύψει στους φρουρούς της· είχε εκφυ-
λιστεί, σχεδόν από τή στιγμή πού εγκαθιδρύθηκε, σέ έναν άγονο
θεσμό. Όταν ύπέκυψε στο μοιραίο, τά δάκρυα λύπης πού έρευσαν
άφορούσαν λιγότερο τό παρελθόν και περισσότερο τό μέλλον. Ή
Δημοκρατία δέν είχε ύποσχεθεί κοινωνικές μεταρρυθμίσεις ούτε
μεταθίβαση τής έξουσίας από τά χέρια του μονάρχη στα χέρια του
λαού· ή κατάργηση τής μοναρχίας δέν ταυτιζόταν μέ τήν άποκα-
τάσταση τής λαϊκής κυριαρχίας. Συνεπής προς τό συντηρητικό της
πρόγραμμα, κάλυψε, έτσι, τήν είδεχθή οικονομική εκμετάλλευση
των εργαζομένων και τή λύμανση τής έξουσίας από τό νέο, «δη-
μοκρατικό», πολιτικο-στρατιωτικό κατεστημένο. Περιχαρακωμένο
στά τείχη τής έξουσίας, από τήν όποία είχαν άποκλειστεί όχι μό-
νον οι ταξικοί, αλλά και οι πολιτικοί αντίπαλοί του, τό νέο κατε-
στημένο στηρίχτηκε, παρά τήν κοινοβουλευτική του πρόσοψη, στή
βία και τίς διακρίσεις.

ΠΙΟ εύέλικτος και διορατικός από τους στρατιωτικούς, πού ήθε-
λαν άνοικτή δικτατορία, ο Βενιζέλος τάχθηκε, πάντως, υπέρ ενός
αύταρχικού καθεστώτος στο όποίο ή κοινοβουλευτική διαδικασία
θά γινόταν σεβαστή. Αυτό υπό τήν προϋπόθεση, βεβαίως, ότι ο
στρατός θά παρέμενε πάντα υπό τόν έλεγχο των ρεπουμπλικάνων,
έτοιμος νά επέρθει άν κινδύνος, ύποτίθεται, ή Δημοκρατία.

Η ΚΗΔΕΜΟΝΕΥΟΜΕΝΗ Δημοκρατία είχε όμως δύο έγγενείς
άδυναμίες. Είχε κατ' άρχάς ταυτιστεί μέ ένα μεγάλο τήν περίοδο
έκεινη, αλλά, μέ ιστορική έννοια, έφήμερο κίνημα - τό βενιζελισμό
- έτσι πού όποιαδήποτε κρίση του βενιζελισμού θά όδηγούσε άνα-
πόφευκτα σέ κρίση και το καθεστώς. Γιά τήν άντιμετώπιση αυτού
του ένδεχομένου, βενιζελισμός και Δημοκρατία στηρίζονταν στο
στρατό, ο όποιος όμως, κατ' άντίθεση προς τό στρατό τής μετα-
πολεμικής Έλλάδας, δέν είχε όμοιογένεια - και αυτή ήταν ή δεύ-
τερη άδυναμία του καθεστώτος.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ, αυτός ο αυτο-διορισμένος φρουρός του κοινωνικο-
πολιτικού κατεστημένου, χρειάζεται όμως περισσότερη προσοχή.
Παρά τήν πολιτική άυτόδυναμία και τίς μεγάλες προστριβές πού

δημιούργησαν στα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας οι συνεχείς επεμβάσεις του στην πολιτική, οι διαφορές μεταξύ του στρατιωτικού και του πολιτικού κατεστημένου δεν ήταν αγεφύρωτες. Φρουρώντας την προεδρική δημοκρατία κατά των μοναρχικών και τό αστικό καθεστώς κατά των σοσιαλιστών, ο στρατός εξέφραζε εν πάσει περιπτώσει την περιστασιακή πλειοψηφία, πού, από πλευράς της, ανάδειχνε επί μία δεκαετία κυβερνήσεις στον ίδιο άρεστές ή άνεκτές.

Η ΔΙΠΟΛΙΚΗ έξουσία, ασκούμενη επί Βενιζέλου περισσότερο από την κυβέρνηση και επί άλλων πρωθυπουργών περισσότερο από τη στρατιωτική ήγεσία, νομιμοποιούσε όμως τη μετατροπή του στρατού σε φορέα και πηγή έξουσας. Ίσος και, πολλές φορές, υπεράνω της πολιτικής έξουσας, ο άνεξέλεγκτος στρατός ήταν, έτσι, σε θέση να παραγνωρίζει τό λαό και τούς πολιτικούς του εκπροσώπους, γελοιοποιώντας ταυτοχρόνως, μέ τά συνεχή όπερετικά στρατιωτικά κινήματα, την προεδρική δημοκρατία.

ΑΥΤΟΣ ό στρατός σύντομα δέχτηκε την ιδεολογική έπιρροή του φασισμού, όποτε, αντίτιθέμενα στον κοινοβουλευτισμό περισσότερο άπ' ό,τι αντίθέτονταν στη μοναρχία, πολλά βενιζελικά στρατιωτικά στοιχεία άρχισαν τότε νά εύθυγραμμίζονται μέ τά αντιβενιζελικά φιλο-δικτατορικά στοιχεία. Ή συνοχή του ρεπουμπλικανικού στρατού, κλονίστηκε, καθώς έπιπλέον άκόμη και οι ρεπουμπλικάνοι άξιωματικοί πού διατήρησαν τόν αντι-μοναρχισμό τους διχάστηκαν μεταξύ κοινοβουλευτικών και αντικοινοβουλευτικών.

ΟΤΑΝ έξοσπεσε ή πολιτική κρίση, συνέπεια της οικονομικής, πού έφερε τούς αντιβενιζελικούς στην έξουσία, τό 1933, ή προεδρική δημοκρατία πάτησε, έτσι, άμέσως σε άναμμένα κάρθουνα. Ταυτισμένη μέ τό βενιζελισμό, μπήκε αυτόματα ή ίδια σε μία κρίση θεσμική, πού ό στρατός της, τό στηρίγμά της, μπορούσε νά δαμάσει, άλλα μόνον εις βάρος του κοινοβουλευτισμού. Ή άπόπειρα του Πλαστήρα νά έπιβάλει δικτατορία όμως απέτυχε, όποτε οι αντιβενιζελικοί άντεπιτέθηκαν μέ άνεση, άρχίζοντας εύρειες έκκαθαρίσεις βενιζελικών στίς ένοπλες δυνάμεις και τά σώματα άσφαλείας. Τά μέτρα τους ήταν πολιτικά δικαιώμενα: άν οι προηγούμενες κυβερνήσεις άνέχονταν, γιά λόγους ανάγκης ή σκοπιμότητας, νά μένουν αιχμάλωτες του φιλικού πρós αυτές στρατού, ή κυβέρνηση Τσαλδάρη δεν μπορούσε νά παραμείνει δέσμια του έχθρικού πρós αυτή στρατού.

ΑΛΛΑ ή πολιτική τραγωδία της Έλλάδας συνεχιζόταν. Γιατί, οι αντιβενιζελικοί δεν απέβλεψαν στην άπο-παραταξιοποίηση του στρατού, άλλα προσπάθησαν νά τόν μετατρέψουν στό όπλισμένο τμήμα της παρατάξεώς τους. Όπως και οι βενιζελικοί, έπιδίωξαν και αυτοί την ταύτιση τους μέ τό κράτος, μόνον πού εξέλιχτηκαν σε δύναμη πολύ πιό θίαη και άδίστακτη. Υπό τις συνθήκες αυτές, ή κοινοβουλευτική δημοκρατία, πού τύποις εξακολουθούσε νά ύφίσταται, ήταν μόνον ή θλιβερή πρόσψη του πολιτικού οίκου άνοχής στον όποίο είχε σπρώξει την Έλλάδα ό ασύδοτος άγώνας μεταξύ των διαφόρων φατριών. Υπό τη σημαία της προεδρικής δημοκρατίας, οι βενιζελικοί ήταν άποφασισμένοι νά κάνουν τά πάντα γιά νά ανατρέψουν τούς αντιπάλους τους από την έξουσία, όπως και οι αντιβενιζελικοί, υπό τη μοναρχική σημαία, ήταν άποφασισμένοι νά κάνουν τά πάντα γιά νά άποκλείσουν γιά πάντα τούς βενιζελικούς από την έξουσία. Στόχος της κάθε παρατάξεως ήταν ή δημιουργία ενός άνοικτά μονοκομματικού και αντιδημοκρατικού κράτους, προεδρικού ή βασιλευσμένου. Τό μόνο θέμα πού έκκρεμούσε ήταν τό ποιος θά κατόρθωνε νά κάνει πρώτος τη δικτατορία του.

Η ΕΚΒΑΣΗ της συγκρούσεως μεταξύ των δύο κόσμων κρίθηκε, τελικά, όταν ό Βενιζέλος κινήθηκε πρώτος: όταν, τό Μάρτιο του 1935, έκανε νέο κίνημα μέ σκοπό την έπιβολή δικτατορίας και ήττήθηκε. Ή έξουσία πέρασε από τότε στα χέρια της άκρας δεξιάς, πού τόν Όκτώβριο του 1935 έκανε δικτατορία και παλινόρθωσε τη δυναστεία, πού μέ τη σειρά της, επέβαλλε νέα δικτατορία, τόν Άύγουστο του 1936. Ή κοινοβουλευτική δημοκρατία ήταν πιά και τυπικά νεκρή: ή πολιτική άλλαγή είχε περάσει πάνω από τό πτώμα της.

Κατοχή

Η ΣΚΛΗΡΗ πολιτική πού άκολούθησε τό ΚΚΕ πρίν από τόν πόλεμο έναντι των διεφθαρμένων άστικών πολιτικών σχηματισμών ήταν, έτσι, ήθικά δικαιωμένη. Ήταν μάλιστα τόσο ήθικά δικαιωμένη, πού άργότερα, κατά την κατοχή, άποτέλεσε, καλώς ή κακώς, έγγυση της αδιάφθορης φύσης του. Ή ταυτόχρονη πολιτική του

δικαίωση ήταν, πάντως, συμπτωματική: ήταν δικαίωση από εξέλιξεις - τόν πόλεμο, την ήττα και την κατοχή - πού δεν είχε και δεν μπορούσε νά προβλέψει. Ή πολιτική της αυτή, ενώ κέρδιζε τό λαό, πού άκόμη και από αντίδραση πρós την προπολεμική διαφθορά πύκνωνε τις γραμμές του, άπωθούσε όμως τις ήγεσίες των άστικών πολιτικών κομμάτων. Αυτή ήταν ή αντίφαση πού κληρονόμησε ή παράδοση και πού δυσκόλεψε τόσο πολύ τη μεταγενέστερη ένωτική πολιτική του. Τά άστικά πολιτικά κόμματα, πλήρως άποκομμένα από τό λαό, ήταν έν τώ μεταξύ άνίκανα νά άνταποκριθούν στίς άπαιτήσεις του άγώνα κατά των κατακτητών. Άρνήθηκαν νά άναμιχθούν στην αντίσταση από κοινού ή χωρίς τούς κομμουνιστές και, χειρότερα άκόμη, καταδίκασαν τόν ένοπλο άγώνα κατά του έχθρου. Και ή μέν δεξιά, θαρυνόμενη μέ τη δικτατορία της 4ης Αύγούστου και διασπασμένη μεταξύ γερμανόφιλων και άγγλόφιλων, είχε χρεωκοπήσει πολιτικά. Άλλά τά βενιζελογενή κόμματα ήταν άκόμη σε θέση νά διαδραματίσουν κάποιο ρόλο. Ό ρόλος όμως πού επέλεξαν ήταν θλιβερός: τη λίγη πολιτική δύναμη πού τούς άπόμεινε τη χρησιμοποίησαν γιά νά άποκλείσουν την έπιστροφή των μοναρχικών γιά νά αναλάβουν πάλι αυτά μετά την άπελευθέρωση, άν και όταν έρχόταν, τη μονοπωλιακή νομή της έξουσας.

ΣΤΗΝ πρώτη φάση, τό ΕΑΜ δεν συνάντησε, έτσι, αντίδραση: κατέλαθε άπώρητή και δικαιωματικά τό χώρο της αντίστασης από τόν όποίο τά άστικά κόμματα είχαν λιποτακτήσει. Ή αντίδραση άρχισε τότε μόνον όταν άνδρώθηκε: όταν τά άστικά κόμματα κατάλαβαν ότι έχαναν τό τράινο της έξουσας. Άλλά τά άστικά κόμματα και πάλι δεν προσέφυγαν στό λαό: προσέφυγαν στους άγγλους. Υπό την βρετανική αιγίδα, βενιζελικοί και μοναρχικοί συγκρότησαν κοινό μέτωπο έναντιόν του, χωρίς όμως ταυτοχρόνως νά έγκαταλείψουν τόν μεταξύ τους άνένδοτο άγώνα. Οι αντίθεσεις τους ήταν πολλές φορές τόσο έντονες, πού οι βενιζελικοί ήγέτες του Καΐρου - Τσουδερός, Βενιζέλος και Παπανδρέου - γνώρισαν συχνά στιγμές τραγικής άμφιβολίας γιά την όρθότητα της τόσο αντι-ΕΑΜικής πολιτικής τους. Ή σύγκρουση μεταξύ ΕΑΜ και Καΐρου ήταν όμως αναπόφευκτη. Αυτό πού συνέβαινε στην κατεχόμενη Έλλάδα ήταν επανάσταση κατά του προπολεμικού κατεστημένου, πού, από την άλλη μεριά, άγωνιζόταν λυσσώδως γιά νά μήν παραχωρήσει ούτε μία σπιθαμή από τη γή των προνομίων του.

ΤΟ έργο της συντριβής του ΕΑΜ τό ανέλαβαν, πάντως, οι βρεταννοί, άλλα υπό την πολιτική κάλυψη των βενιζελικών, πού δέχτηκαν νά θγάλουν τά κάστανά από τη φωτιά, άλλα φυσικά, γιά λογαριασμό τους. Δέχτηκαν νά αναλάβουν την εύθύνη της έπιθέσεως κατά του ΕΑΜ, πιστεύοντας ότι θά ήταν έν συνέχεια σε θέση νά άποκλείσουν πάλι, όπως τόν παλιό καλό καιρό, τούς μοναρχικούς και τη δεξιά από την έξουσία. Άλλά τό ΕΑΜ μέν ήττήθηκε, ενώ ή προετοιμαζόμενη αντι-ΕΑΜική και αντι-μοναρχική δικτατορία του κέντρου ναύαγησε. Αυτό πού αναδύθηκε από τη θάλασσα του Δεκεμβριανού αίματος ήταν, αντίθετα, ή τυραννική έξουσία της άκρας δεξιάς, πού, όταν ήρθε ή ώρα, άπέκλεισε μόνιμα όχι μόνο την άριστερά άλλα και τό κέντρο από την έξουσία.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ειρηνικής διευθετήσεως των διαφορών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων δεν υπήρχε, πάντως, πρίν από τό Δεκέμβριο του 1944. Τό ΕΑΜ, παρά τό ότι μπορούσε, άρνήθηκε νά πάρει και τυπικά την έξουσία, πιστεύοντας ότι, λόγω της ύπεροχής δυνάμεως πού θά είχε, θά ήταν σε θέση νά προωθει τις θέσεις του μέσα από την κυβέρνηση έθνικής ένότητας. Δεν ήθελε τη σύγκρουση κατά τόν ίδιο όμως τρόπο πού δεν ήθελε νά έγκαταλείψει τη θέση ισχύος πού είχε κατακτήσει στην κατοχή μέ τούς άγώνες του. Αυτό πού έκανε αναπόφευκτη τη σύγκρουση ήταν, έτσι, ή άρνηση των βρεταννών και των άστών πολιτικών νά δεχτούν τόν καθοριστικό ρόλο πού είχε και ήταν διατεθειμένο νά διατηρήσει τό ΕΑΜ.

Τό μεταπολεμικό καθεστώς

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ άλλαξε όμως ριζικά μετά τό Δεκέμβριο του 1944, στη Βάρκιζα, όταν τό ΕΑΜ, παρά τό ότι διατηρούσε άκόμη την έπιρροή του, έχασε τόν καθοριστικό του ρόλο. Ή Βάρκιζα έξισορρόπησε την ισχύ των πολιτικών δυνάμεων, απέδειξε, μέ τόν άφοπλισμό του ΕΛΑΣ, ότι τό ΚΚΕ δεν είχε πρόθεση νά καταλάβει θίαη την έξουσία, και, κατά συνέπεια, πρόσφερε μία πολύ λογική βάση της όποίας θά μπορούσε νά στηριχτεί ή μεταπολεμική κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ της Βάρκιζας στην κοινοβουλευτική ιστορία της Έλ-

λάδας ήταν τεράστια, τόσο όσο, ίσως, κανένα άλλο πολιτικό γεγονός, καθώς από την τήρησή της ή όχι εξαρτιόταν ή επιβίωση ή όχι της μεταπολεμικής αστικής δημοκρατίας. ‘Αλλά η συμφωνία καταπατήθηκε σκαί από τον αστικό πολιτικό κόσμο και ιδιαίτερα τους μοναρχικούς. Δολοφονήθηκε εν ψυχρώ, όπως και τόσοι ΕΑΜίτες, από τη θαρβαρότητα και τον πρωτογονισμό των ελληνικών πολιτικών ήθων, την απληστία, ηλιθιότητα και κτηνωδία της άρχουσας τάξης, τον άδίστακτο και εξοντωτικό χαρακτήρα του αγώνα των πολιτικών πατριών για τη μονοπώληση της εξουσίας και τη δικτατορία της χώρας. ‘Ο θάνατος της συμφωνίας σήμανε λίγο-πολύ το θάνατο της μεταπολεμικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

ΤΟ ΚΚΕ, παγιδευμένο από τις εξελίξεις, βγήκε τότε πάλι στα θουνά, αυτή τη φορά όμως για να αυτοκτονήσει, και η άκρα δεξιά, έπωφελούμενη από την αντίρρηση κατά τον ίδιο τρόπο που έπωφελήθηκε από το ανεπιτυχές βενιζελικό κίνημα το 1935, επέβαλλε την άδιαμφισβήτητη μονοκρατορία της.

ΦΤΑΝΟΥΜΕ, έτσι, στο μετεμφυλιακό αυταρχικό καθεστώς, που θά είχε πάρει τη μορφή της ανοικτής δικτατορίας, αν οι άγγλοι, άρχικά, και οι άμερικανοί, αργότερα, δεν έβαζαν κάποιο φρένο στις φιλοδοξίες του. Τό καθεστώς αυτό – τό κράτος των μοναρχικών και της στρατοκρατικής δεξιάς – έθεσε υπό τον πλήρη έλεγχο του τό στρατό, τά σώματα άσφαλείας και τον κρατικό μηχανισμό, αποκλείοντας πλήρως την αντίρρηση, τό κέντρο και αυτήν άκόμη τη μετριοπαθή δεξιά. Στρατός, σώματα άσφαλείας και κρατικός μηχανισμός αποτέλεσαν τό σιδερένιο θραχίονα της «κοινοβουλευτικής δημοκρατίας», που λειτουργούσε μόνον για να νομιμοποιεί την ανάδειξη κυβερνήσεων αποδεκτών στην άκρα δεξιά. ‘Ακρα δεξιά και κράτος ταυτίστηκαν πλήρως, όπως είχε ταυτιστεί προηγουμένως ο βενιζελισμός με την προεδρική δημοκρατία, μόνον που η άκρα δεξιά υπερφαλάγγισε σε πολιτική ώμότητα τό βενιζελισμό.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ της άκρας δεξιάς, όπως προηγουμένως τό βενιζελικό κράτος, δέχτηκε τον κοινοβουλευτισμό μόνον όσο δεν θά έτιθετο υπό άμφισβήτηση ή ύπαρξή του, όσο, δηλαδή, δεν θά επιχειρείτο να άμφισβητηθεί ή έπιρροή του στις ένοπλες δυνάμεις και τά σώματα άσφαλείας. Με άλλα λόγια, μόνον όσο δεν θά γινόταν άπόπειρα να του άφαιρεθεί τό όπλο με τό όποιο έκθιάζε την πολιτική ζωή του τόπου.

ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ, μη έχοντας άλλη έπιλογή και άποδεχόμενο τό ρόλο του κομπάρσου της πολιτικής ζωής, δέχτηκε, έτσι, να μπει σε ένα παιχνίδι τούς κανόνες του όποιου καθόριζε μόνον ή άκρα δεξιά. ‘Η τελευταία τό άνεχόταν γιατί, σε αντίλλαγμα, έξασφάλιζε μία έπιφαση δημοκρατικής νομιμότητας, που διαφορετικά δεν θά είχε. Τά πράγματα όμως άλλαξαν πάλι, όταν ή άκρα δεξιά, τρομοκρατημένη από την άνοδο της άριστερας στις έκλογές του 1958, έστρεψε τά όπλα της και έναντι του τό κέντρου, στις έκλογές της θίας και νοθείας του 1961. ‘Εξαγριωμένο πιά τό κέντρο για τον παραγκωνισμό του και τη μεταχείρισή του, εξαπέλυσε τότε τον άνένδοτο αγώνα που κατέληξε στον έκλογικό θρίαμβο του 1964.

ΤΟ 1964 ήταν για τό κράτος της δεξιάς ό τι ήταν τό 1933 για τό κράτος των βενιζελικών. Και στις δύο περιπτώσεις έμπαινε υπό άμφισβήτηση τό παγιωμένο μονοκομματικό κράτος και ο έλεγχος του στρατού. Ούτε ο Τσαλδάρης τό 1933, ούτε ο Παπανδρέου τό 1964, ήταν διατεθειμένοι να ύποκύψουν στο στρατιωτικό έκθιασμό των αντίπαλων τους. ‘Ο Παπανδρέου άρχισε να έπεμβαίνει για να αλλάξει τη σύνθεση της ήγεσίας του αντίδημοκρατικού στρατού. ‘Η χώρα, όπως και τό 1933, μπήκε άμέσως στη δίνη της καθεστωτικής κρίσης, που αποκάλυπτε, για μία άκόμη φορά, τό νόθο και άπατηλό χαρακτήρα του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος. Τό κέντρο έθεσε υπό άμφισβήτηση τό θεσμό της μοναρχίας, ενώ ή άκρα δεξιά τούς κοινοβουλευτικούς θεσμούς. Τελικά, ή άκρα δεξιά και ο στρατός άντεπιτέθηκαν και ο υπό όρους κοινοβουλευτισμός παραχώρησε τη θέση του στο πιο ελίκρινές καθεστώς της 21ης ‘Απριλίου 1967.

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ της δικτατορίας τό 1974 δεν άλλαξε πάντως τη μεταπολεμική διάρθρωση εξουσίας. Στρατός, σώματα άσφαλείας και κρατικός μηχανισμός εξακολουθούν να παραμένουν υπό τον έλεγχο της άκρας δεξιάς, που ο μεταδικτατορικά μετριοπαθής Καραμανλής προσπαθεί, χωρίς όμως να θέλει να διακινδυνεύσει τη θέση του, να δαμάσει. Και ή χώρα εξακολουθεί να παραμένει υπό την άπειλή μιάς νέας στρατοκρατικής έπεμβάσεως – αν τολμήσει να άμφισβητήσει εκ νέου τό κράτος της άκρας δεξιάς – άπειλή επί της όποίας ο ίδιος ο Καραμανλής κεφαλαιοποιεί χωρίς ένδοιασμούς.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ δημοκρατία ύφίσταται, έτσι, υπό την αίρεση ό τι δεν λειτουργεί. Οι ‘Ελληνες είναι έλεύθεροι υπό τον όρο ό τι δεν κάνουν χρήση της έλευθερίας τους.

ΟΜΗΡΟΣ στά χέρια των ένόπλων της άκρας δεξιάς, ή άοπλη δημοκρατία άντιμετωπίζει, έτσι, ένα άδιέξοδο που δεν αίρεται εύκολα. ‘Αρνούμενη, από τη μία, να άποδεχτεί την όμηρία της, δεν μπορεί, από την άλλη, να προσφύγει στη θία ή να περιμένει την άπελευθέρωσή της μέσω κοινοβουλευτικών διαδικασιών. Δεν ύπάρχει εύκολη διαφυγή από τη φυλακή στην όποια έβαλε τον κοινοβουλευτισμό ή άκρα δεξιά επί σχεδόν μισό αιώνα.

ΝΙΚΗ της άντιπολίτευσης στις προσεχείς έκλογές δεν θά έχει νόημα όσο οι παραπάνω συνθήκες παραμένουν άναλλοίωτες, γιατί ή άντιπολίτευση δεν είναι άκόμη σε θέση να κρατήσει την εξουσία που θά της παραχωρούσε ο λαός: δεν μπορεί να άντισταθεί στη θέβαιη άντεπίθεση του κράτους της άκρας δεξιάς. ‘Η νίκη της καταντά, έτσι, σχεδόν άνεπιθύμητη, μία και μοναδική της άποτελεσμα, υπό την προϋπόθεση θεβαίως ό τι θά αξιοποιηθεί για να ξεδοντιαστεί ή άκρα δεξιά, θά είναι ή έπικράτηση ενός νέου κύματος άναταρχής με πιθανότατη κατάληξη την εκ νέου κατάληψη της εξουσίας από τούς στρατιωτικούς.

ΑΥΤΗ είναι άλλωστε ή μόνη έπιλογή που έπιτρέπει στο έκλογικό σώμα ή ελληνική Δημοκρατία: μεταξύ της δεξιάς και της άκρας δεξιάς. Εύθύνη γι’ αυτό δεν έχει μόνον ή άκρα δεξιά που έκθιάζει τον λαό τόσο ώμά, αλλά και ή καραμανλική δεξιά, που, πιστεύοντας ό τι ή ίδια είναι σχετικά άσφαλής, άνέχεται τον έκθιασμό γιατί τη θελεύει τόσο όσο και την άκρα δεξιά.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ της δημοκρατίας στην ‘Ελλάδα θά μπορέσει να συζητηθεί σοβαρά μόνον όταν οι ένοπλες δυνάμεις, επανδρωμένες από τό 1935 με στελέχη της άκρας δεξιάς, πάψουν να είναι τό πολιτικό όπλο της μόνον όταν ο στρατός έκδημοκρατικοποιηθεί. Αυτό όμως είναι ένα έξαιρετικά δύσκολο έργο. ‘Ο στρατός του κράτους της δεξιάς δεν είχε θέβαια ποτέ του άπόλυτη μονολιθικότητα. Με την παλινόρθωση της δυναστείας, τό 1935, διχάστηκε μεταξύ των πολυαριθμοτέρων όπαδών της βασιλικής δικτατορίας και των μειοψηφούντων στρατοκρατών, όπαδών της στρατιωτικής δικτατορίας, που, έπιπλέον, μισούσαν θανάσιμα τον Μεταξά. Οι δύο πτέρυγες συγκρούστηκαν κατά την κατοχή, καθώς οι στρατοκράτες συνεργάστηκαν με τούς γερμανούς και οι μοναρχικοί με τούς βρεταννούς, αλλά μετά την άπελευθέρωση άποκατέστησαν τη συνεργασία τους, αν και οι σχέσεις τους δεν ήταν ποτέ εγκάρδιες.

ΤΟ 1967 τό στρατοκρατικό στοιχείο υπερφαλάγγισε τό μοναρχικό και επέβαλλε δικτατορία που άνέτρεψε τη δυναστεία και άπέταξε από τό στρατό χιλιάδες μοναρχικούς αξιωματικούς, πριν διασπαστεί μεταξύ των «σκληρών» του ‘Ιωαννίδη και των «ρεαλιστών» του Παπαδόπουλου. Τά λάθη της δικτατορίας ένίσχυσαν εν τώ μεταξύ τη μικρή και έως τότε άσήμαντη κίνηση της μετριοπαθέςτερης δεξιάς στο στρατό, που συσπειρώθηκε γύρω από τον Καραμανλή, που, με τη σειρά του, επάνεφερε στις τάξεις του στρατού άρκετούς μοναρχικούς και άπέταξε άρκετούς στρατοκράτες. ‘Ο στρατός της Δημοκρατίας είναι, έτσι, σήμερα ένα άμάγαλμα βασικά τριών στοιχείων: του ισχυρότερου στρατοκρατικού, του καραμανλικού και του μοναρχικού. ‘Αλλά τό στρατοκρατικό στοιχείο δεν είναι όμοιογενές: μία πτέρυγα του τείνει να συνεργαστεί πάλι με τούς μοναρχικούς, μία άλλη παραμένει άντι-μοναρχική και άντι-κοινοβουλευτική και μία τρίτη, ή μικρότερη, φαίνεται ό τι τάσσεται ύπέρ ενός είδους στρατοκρατικού σοσιαλισμού.

Η ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ δεν έχει καμιά έπιρροή στον παραπάνω χώρο, με μία μόνον έξαίρεση: τό χώρο του στρατοκρατικού σοσιαλισμού, ο όποιος φαίνεται ό τι έμπνέει έναν από τούς ήγέτες της και έμπνέεται απ’ αυτόν.

Η ΜΑΧΗ για την εξουσία στην ‘Ελλάδα δίνεται, έτσι, μόνον μέσα στις τάξεις του στρατού: οι έκλογές είναι άσχετες. Και είναι μάχη που δεν κερδίζεται από τη δημοκρατία. ‘Εκτός και αν ο έμφύλιος πόλεμος στο χώρο της δεξιάς φέρι τό χάος, από τό όποιο μπορεί ένδεχομένως να έπωφεληθεί ή δημοκρατία – όπως φαίνεται να έλπίζει ο ‘Α. Παπανδρέου, ο όποιος με τη δυναμική πολιτική του προσπαθεί να φέρι τό καθεστώς της δεξιάς σε κρίση – ή αν μία μακροπρόθεσμη πολιτική της άντιπολίτευσεως μπορέσει να άνατρέψει βαθμιαία τό σημερινό συσχετισμό δυνάμεων στις ένοπλες δυνάμεις – πολιτική που φαίνεται ό τι έχει υιοθετήσει ο Γ. Μαύρος και τό ΚΚΕ έσωτερικού.

ΟΤΙΔΗΠΟΤΕ και αν συμβεί, είναι πάντως άπίθανο να συμβεί χωρίς να γνωρίσει ή ‘Ελλάδα τη δίνη μιάς νέας και έπώδυνης δοκιμασίας.

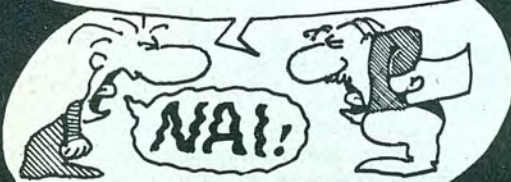
ΞΕΡΕΤΕ ΓΙΑΤΙ ΨΗΦΙΖΕΤΕ;
ΞΕΡΕΤΕ ΤΙ ΘΑ ΨΗΦΙΖΕΤΕ;
ΞΕΡΕΤΕ ΓΙΑΤΙ ΘΑ ΨΗΦΙΣΤΕ
ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΘΑ ΨΗΦΙΣΕΤΕ;

ΞΕΡΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ;
ΞΕΡΕΤΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥΣ;
ΞΕΡΕΤΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ
ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΟΥΣ;

ΞΕΡΕΤΕ ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΒΓΗ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ;
ΞΕΡΕΤΕ ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΗ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ;
ΞΕΡΕΤΕ ΠΩΣ ΘΑ ΑΙΣΘΑΝΕΣΘΕ ΜΕΤΑ;

ΓΑΜΜ...
ΕΠΕΣΑ ΣΕ
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

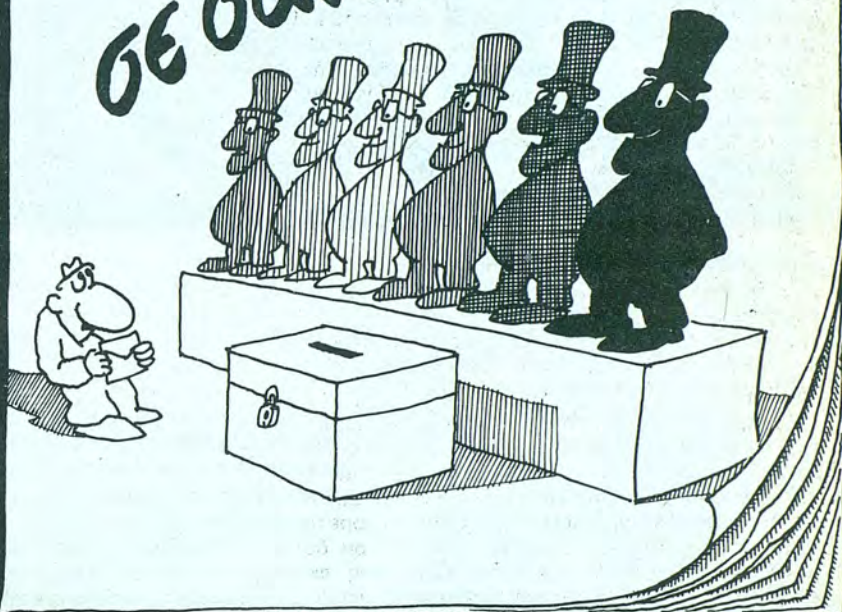
ΔΕΝ ΜΟΥ ΕΙΠΑΤΕ ΟΜΩΣ,
ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ
ΝΑ ΜΟΥ ΠΟΥΛΗΣΕΤΕ!

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΝΤΙ

Εκλογές
σε σκιτσα

αυτολοφορει

ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ Ν°84
ΤΟΥ "ΑΝΤΙ"
ΠΟΥ ΛΕΕΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ
ΓΙΑ ΕΚΛΟΓΕΣ
ΚΟΜΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ
ΜΟΝΟΝ
ΜΕ ΣΚΙΤΣΑ

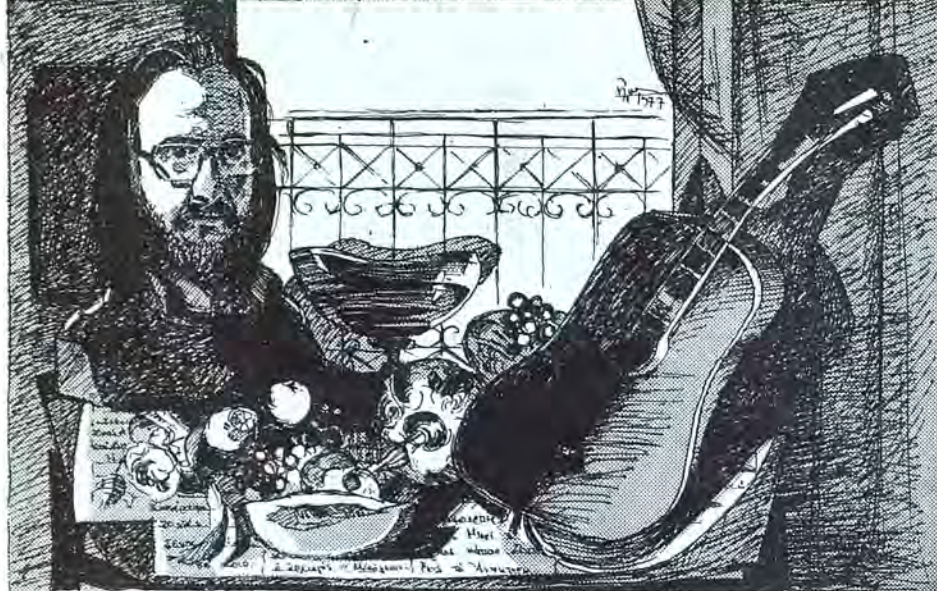
ΚΙ ΗΤΑΝ
ΑΝΑΤΚΗ ΝΑ ΜΕ ΠΡΙΖΕΙΣ
ΤΟΣΗ ΟΡΑ;

ΜΑ ΤΟ ΚΑΝΑ
ΧΑΡΙΝ
ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΣ

1:23-10-77

ΔΙΟΝΥΣΗ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΕΚΚΛΟΓΙΚΑ

Σχέδιο: 'Ηλίας Παπαγιαννόπουλος

Ο ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ έδγαλε πριν λίγες μέρες σέ δίσκο τούς «'Αχαρνής» τού 'Αριστοφάνη καί έτοιμάζεται μέσα στό 1978 νά δγάλει έναν άκόμα δίσκο μέ γενικό τίτλο «Ρεζέρβα», πού θά περιέχει τά καινούργια του τραγούδια. Τό χειμώνα δέ θά εμφανιστεί πουθενά.

ΣΤΗ συνέντευξή του γιά τό «'Αντί» μιλάει γενικά γιά τά πολιτιστικά ζητήματα καί γιά τό έλληνικό τραγούδι καί... αναπόφευκτα αναφέρεται στίς έκλογές καί τά κόμματα.

— Μέ τί άσχολείσαι αὐτή τήν έποχή;
— Κόντευα νά συμπληρώσω τή «Ρεζέρβα», αὐτά τά τραγούδια πού έγραψα άπ' τό 76 καί μετά καί τάχως παίξει άπό δω κι' άπό κει καί εἶπα νά τά δγάλω σέ δίσκο σιγά σιγά, άφού γράψω καί ένα δυό άκόμα. Κόντευα λοιπόν νά τελειώσω αλλά έπεσαν οί έκλογές καί δέν

ξέρω πώς, μπερδεύτηκα καί σταμάτησα. Μοῦ εἶναι φανερό ότι δέν θά μπορέσω νά συμπληρώσω τή σειρά άν δέν συμπεριλάβω καί τήν υπόθεση τών έκλογών σ' ένα τραγουδάκι. Μέ άναστατώνουν οί πολιτικές σκηνοθεσίες, όχι τόσο έπειδή τίς βρίσκω καθήκτικές αλλά κάθε φορά διαπιστώνω ότι εἶμαι άπροετοιμαστος νά πῶ τό δικό μου ή τόσο άνώριμος όσο καί τήν άλλη φορά. Έχει άρχίσει νά μέ μυρίζεται καί τό άκροατήριο. Ζήτημα άν θά μοῦ δώσει κι' άλλη άναβολή. Τέλος, ίσως καταφέρω νά κάνω κάτι καλό μέ τό τραγούδι αὐτό γιά τίς έκλογές. Σέ συνέντευξη όμως δύσκολο νά έξηγηθῶ σαφώς. Συμπαθατε με.

★

— Οί «'Αχαρνής» εἶναι ή όριστική άποψη σου γιά τήν παρουσίαση τών άρχαίων έργων;

— Μπά! 'Οριστικά πράγματα δέν σηκώνουμε ούτε μεις ούτε ή έποχή μας. «'Οριστικό» σημαίνει κάπως «θάνατος» έτσι δέν εἶναι; Γι' αὐτό καί μεις χοντραίνουμε καί φοράμε καί τιράντες. Πάντως τό ενδιαφέρον μέ τούς 'Αχαρνής εἶναι τοῦτο: Τί μᾶς επιτρέπει νά έχουμε έπαφή μέ τό έργο ενός άλλου κόσμου, όπως εἶναι οί 'Αχαρνής τού 'Αριστοφάνη; 'Υπάρχουν δέβαια κοινά σημεία στήν ιστορία του καί στήν ιστορία μας, όμως αὐτό δέν άρκει γιά νά τραγουδήσουμε ζωντανά. 'Αμα εἶταν έτσι θά φτιάχνανε άριστουργήματα κάθε φορά πού θά συμφωνούσαμε μεταξύ μας,

κι' αὐτό μπορεί νά τό πιστεύει ένας πολιτικός — δέν ξέρω, ή Συμμαχία φερειπείν — αλλά ένας τραγουδιστής σίγουρα όχι, γιατί στό τραγούδι δέν πρόκειται νά διευκολυνθεῖ, είτε συμφωνήσει είτε δέν συμφωνήσει. Ούτε πάλι ό ένθουσιασμός καί ή συγκίνηση πού βγαίνουν άπ' τό κείμενο μπορούν νά τά δγάλουν πέρα. 'Ολ' αὐτά εἶναι μέν ό μόνος κόπος πού μπορεί νά δάλλει κανείς γιά τό έργο, όμως κι' αὐτά εἶναι τής φθοράς. Πόσες φορές δέν εἶδαμε έρωτευμένους νά κάνουν σάν παλαβοί κι' ύστερα νά χωρίζονται σάν ξένοι! Μά ό 'Αριστοφάνης δέν εκφράζει προσωπικά αισθήματα καί αὐθαιρεσίες. Πιστεύει σέ κάτι πού όλα αὐτά τά ξεπερνά. Πιστεύει στήν γιορτή, πού μπορεί μέν αὐτός νά τήν έμαθε στά 'Ελευσίνια καί στήν Περσεφόνη, αλλά όλ' αὐτά, τά εἶδε σάν μιá ύψηλή λειτουργία καί τακτοποίηση, σάν υπερέργο, κι' αὐτό εἶναι πού μᾶς επιτρέπει νά τόν δλέπουμε καί μεις έτσι. Ξεχειλίζει, καί φτάνει ως εἰς σάν μιá εκπαγή όμορφιά πού άμα τήν δεις, χάνεις τόν νοῦ σου καί δέν σ' ενδιαφέρει διόλου τό παρελθόν της παρά μόνο πώς αὐτή μπαίνει μέσ' τή δική μας τή ζωή καί τήν αλλάζει. 'Ακόμα-καί σέ μᾶς, πού δέν ξέρουμε τί θέλουμε καί κάνουμε ότι μᾶς κατέβει.

Βέβαια, τό πανηγύρι τού 'Αριστοφάνη στά 425 π.Χ. ούτε τόν Πελοποννησιακό πόλεμο σταμάτησε, ούτε τόν άρχαίο κόσμο εμπόδισε άπ' τήν πτώση του. 'Ομως αὐτό τό έορταστικό έργο έχει

σημασία, για μας, γιατί πού θα στηριχτεί ο άνθρωπος για να αλλάξει τη ζωή του αν όχι στο ξεχείλισμα αυτής της ζωής, την δημιουργία; "Αν αντί γι' αυτό τό ξεχείλισμα, διαλέξει στήριγμα την ίδια του τη συνθήκη δηλαδή την ίδια του την έλλειψη, δεν πάει να αγωνίζεται έναντιον του κακού; Κατά βάθος θα κακοποιεί τον ίδιο του τον άγωνα, ή 'Ιστορία του θα φουσκώνει και θα τραβάει και θα χοντραίνει, ωπου θα έχουμε να διαλέξουμε σ' αυτήν την περίπτωση, ή φαισιμό ή άνθρωποφαγία ανάμεσα σε «αυτεξούσια» άτομα. Δεν παίζω.

★

— Ποιά είναι ή γνώμη σου για τό νεοελληνικό τραγούδι;

— Πάντως κρατάει ακόμα κάτι απ' την δύναμη της αρχής του. Μόνο πού όσο πάει και συμπιέζεται μέσα στά καταναλωτικά πλαίσια. Τό τραγούδι δέβαια έχει πάντα μιά καταναλωτική πλευρά, δίσκοι, φασαρία κλπ. αλλά σώζεται στο βαθμό πού την ξεπερνάει και ξεχειλίζει, μεταβάλλοντας τούς καταναλωτές σε μουσικό κοινό και τό τραγούδι σε έλευθερία. "Αν αυτό τό ξεχείλισμα χαθεί τότε τί σημασία έχει αν θά μάς φάνε οί ξένοι δίσκοι όπως φοβούνται μερικοί συνδικαλιστές του έπαγγέλματος; "Αν τό τραγούδι μεταβληθεί σε σκέτο καταναλωτικό προϊόν τί σημασία έχει αν θ' άκούμε ξένα ή ελληνικά; "Επόμενο να νικήσουν οί ξένοι πού στά καταναλωτικά ήταν πάντα πιό έξπέρ από μάς.

— Γιατί όμως τό τραγούδι μας,

• αντιμετωπίζει μιά τέτοια κατάσταση; Πώς έφτασε σ' αυτό;

— Γιατί υπήρχε στραβοπάτημα απ' την αρχή απ' τόν Τσιτσάνη, τόν Χατζηδάκι και τόν Θεοδωράκη. Νά πω μιά ιστορία; Πρίν πολλά χρόνια, ένα χοντρό παιδί, έρχεται από την επαρχία στην 'Αθήνα να κάνει μουσική. Λοιμοτατίζει. Γνωρίζει τόν Τσαρούχη και διαβάζει τόν Σεφέρη, θέλει να γράψει σοδαρά έργα, αγαπάει τόν Μάλερ και όνειρεύεται μιά συνέχεια του Σκαλκώτα. Δέν είναι όμως και έντελώς σίγουρος για δλ' αυτά. Τριγύρω του επικρατεί φθορά κι' αυτός αποτελεί μέρος της κατά κάποιο τρόπο. Τεμπέλης και πολυπράγμων. Θέλει να γίνει— λέει — ήθοποιός. Τό λέει άστεία όντως; "Υστερα είναι ο πόλεμος; ύστερα οί Γερμανοί. 'Ο 'Εμφύλιος. Και ή διήγηση δέν μπορεί πιά να είναι εύθυμη. 'Η πόλη έχει κοπεί στά δυό, ο τόπος όλος συντρίβεται και τά σχέδια του νέου πού άλλωστε δέν ήταν ποτέ πολύ σοδαρά έχουν γίνει φύλλο φτερό και ο ίδιος είναι σχεδόν σε κατάσταση άφασίας. Καί ξαφνικά, σάν μέσα σε όνειρο, άκούει για πρώτη φορά, πάντως για πρώτη φορά τόσο έντονα, μιά μουσική πού παίζουν λαϊκοί όργανοπαίχτες πίσω από μιά μάντρα και αισθάνεται, επειδή κατά βάθος είναι σοδαρότατος μουσικός άσχετως της

φαινομενικής του επιπολαιότητας, ότι αυτό πού άκούει είναι ένα απόλυτο μουσικό σύστημα, απ' αυτά πού κάνουν τόν άνθρωπο, δημιουργό, ταπεινό ίσως σε σχέση με του Μάλερ, αλλά τό μόνο γι' αυτόν. Είναι μιά άποφασιστική στιγμή, όπου ο λαός άρθρώνει κάτι μέσα στην κατά τά άλλα γενική άναρση κατάσταση της φτιαγμένη από οίμωγές και κρότους και ο νέος πάντα σάν μέσα σε πυρετό, πάει στο πιάνο και ύστερα, δεκάξη χρονώ εγώ, άκουγα τό «μή τό ρωτάς σόν ούρανό» κι' ανατρίχιαζα κι' αισθανόμουν ότι ο κόσμος αλλάζει γύρω μου. 'Αλλά πώς μέσα απ' τούς λαϊκούς δρόμους θγαίνει ένα τραγούδι σάν τό «μή τό ρωτάς σόν ούρανό»; Βγαίνει, γιατί έδώ τό λαϊκό τυπικό

αντιμετωπίζεται μ' έναν έντελώς άλλο τρόπο πού συνήθως όνομάζεται προσωπικός αλλά πού κατά βάθος κινδυνεύει να είναι υπέρογκος έαυτός, άσυνέπεια σόν τύπο, είσβολή του δαιμονικού στοιχείου ή δέν ξέρω τί άλλο. "Όσο αυτή ή κατάσταση ελέγχεται και μπορεί να παίρνει πράσινο φώς απ' τη μουσική της δάση κι' όχι απ' τόν έαυτό της, θγαίνουν τραγούδια ώραιότατα. Πόσο όμως θ' άντέξουμε στη συνέχεια αφού άνοιχτηκαν οί άσκοί του Αιόλου; Πόσο καιρό άντεξε ο Χατζηδάκις ώσπου να δραπετεύσει στην Παρωδία, στο περήφανο καταφύγιο κάθε μουσικού πού τό χιούμορ και εύφυία του δέν του επιτρέπουν να πάρει στά σοδαρά τό έργο του και πού θάταν πολύ διασκεδαστικό αν δέν ήταν τόσο καταθλιπτικό μέσα σόν άριστοκρατικό μηδενισμό του; (Και επί τη εύκαιρία, τόν παρακαλώ αν διαβάσει αυτές τις γραμμές ως πεί κάτι σ' αυτούς τούς, να μή πω τί, της Ραδιοφωνίας, γιατί μόν τόν πεσόκοπαν πάλι τόν δίσκο πού έβγαλα για τούς 'Αχαρνής του 'Αριστοφάνη). 'Υπήρχε όμως ήδη ο Τσιτσάνης. Στην ουσία ο Χατζηδάκις άνοιξε διάπλατα την πόρτα πού είχε άφήσει ήδη μισάνοιχτη ο Τσιτσάνης. Αυτός πρώτος εισήγαγε δαιμόνια άναμιγνύοντας κλίμακες, πυκνώνοντας τις άρμονικές σειρές προσθέτοντας «τρελλά» δίστιχα. Κι' όλ' αυτά με μιά τέχνη άφραστη αν ξεαιρέσει κανείς όρισμένους κουτσαδαισμούς του. Εισήγαγε λοιπόν τό στοιχείο του υπέρογκου έαυτού σ' ένα μουσικό σύστημα πού μέχρι τότε ήταν απόλυτο γιατί οί λειτουργοί του, άναθρεμμένοι μ' αυτό, τό πίστευαν μοναδικό, θεωρούσαν κάθε άλλη μουσική άδιανόητη, τό έβλεπαν σάν έναν ύψηλό νόμο πού σάν να υπήρχε πρίν απ' τούς ανθρώπους, κάτι σάν Παιδεία Θεού, κι' αυτό φαίνεται στη μουσική τους. Κι' ο Τσιτσάνης λοιπόν άνοιξε την πόρτα στην άτομική έλευθερία αλλά και στην έξαχνείωση γιατί αυτά τά δυό είναι σχεδόν τό ίδιο κι' είναι μιά άλλη ιστορία να άποδείξεις ότι δέν είναι. Διότι θά ώφελήσθουμε απ' τόν Θεοδωράκη αλλά πώς θά προφυλαχτούμε απ' τόν κύριο φρεϊπειν Σαμουηλίδη πώς τόν λένε; Εύτυχώς πού επιδιώνουν μερικοί λαϊκοί συνθέτες και μάς συνεφέρουν. Είναι

άπορίας άξιο πώς καταφέρνουν και γλυτρούν τις συμπληγάδες της κουλτούρας απ' ενός και της ύσπεδωσης των εταιριών απ' έτέρου. Ένναω τόν "Ακη Πάνου, τόν Μουσαφίρη, τόν Μητροπάνο, τόν Νικολόπουλο και τόν Καζαντζίδη. "Όταν τούς άκούω μούχεται σχεδόν να βάλω τα κλάματα. Περιφέρουν ανάμεσά μας και έν έτει 1977 τόν επιτάφιο του λαϊκού μας τραγουδιού με τέτοιο ήθος και τόσο δουβοί πού κάθομαι και σκέπτομαι: Μπας και ύπάρχει άνάσταση;

— Και ο Θεοδωράκης;

— Έρχεται από μιά άλλη σκοπιά. Μέσα στο γενικό κλίμα της άνανέωσης, άποσταλνοποίησης κ.τ.λ. θά πρέπει να σκέφτηκε γύρω στο 1960 ότι ή άλήθεια του δέν ήταν μόνο για τούς μεμνημένους ιδεολογικά, αλλά μπορούσε ν' άκουστεί κι' απ' τόν λαό, άρκει ο συνθέτης να χρησιμοποιούσε την γλώσσα αυτή, τό λαϊκό τραγούδι. Μά, μιά λαϊκή γλώσσα δέν είναι γραμματική προς χρήση, ούτε διπλωματία πού πετσοκόδει ότι είναι φοιχτό και θαυμάσιο απ' αυτό πού μπορεί να είναι ή άλήθεια της. Δέν είναι άμφισβήτηση και διαμαρτυρία γιατί λειτουργεί σάν δικαίωμα ήδη κερδισμένο και σάν δικαιοσύνη. Τό λαϊκό τραγούδι περισσεύει συνεχώς μέσ' απ' τά σχήματά του και στερεώνεται ακριβώς σ' αυτό του τό ξεχείλισμα. "Αν τούτη ή διάσταση χαθεί, τότε τό τραγούδι μεταβάλλεται σε άντικείμενο, και ο τύπος του δέν τό σώζει με τίποτε, είτε αυτός ο τύπος μοιάζει να είναι ο ίδιος ο Θεός, όπως πίστευε ο Βαμβαχάρης, είτε μοιάζει με τις «οικονομικές προδιαγραφές της κοινωνίας» όπως θάλεγε ένας άμφισβητίας του τραγουδιού, και πού δέν ξέρω ποιός κάνει περισσότερο λάθος.

"Ετσι ο Θεοδωράκης μ' όλη την ίσχυρή και μεταδόσιμη συγκίνηση πού άντλησε από τό χάριμά του, δέν έπαψε να τείνει να μεταβάλλει τό τραγούδι σε γραμματική και μάλιστα της διαμαρτυρίας, σε ιδεολογικό άντικείμενο, χρησιμοποιώντας τη λαϊκή γλώσσα, όχι χάριν της γλώσσας αλλά των ιδεών του. Λάθος, πού έν τέλει δέν απέφυγε όλόκληρη ή 'Αριστερά, κι' όχι μόνο στα πολιτιστικά πράγματα νομίζω.

Μέ τό ποιητικό άλμα του Χατζηδάκι και Θεοδωράκη άνδρώθηκε όλόκληρη γενιά συνθετών, μεγάλωσε ή άγορά πλήθυναν οί δίσκοι, οί εταιρίες και τά κέντρα, τό άκροατήριο έμαθε ν' άκούει μόνο ελληνικά, πουθενά δέν πέτυχε τό ανάλογο, ούτε στο σινεμά ούτε στο θέατρο κι' όλα αυτά από δύο σπουδαίους μουσικούς πού επηρέασαν άντιλήψεις, άκροατήρια, κόμματα κι' έφημερίδες. Καί τώρα όλο αυτό μαράζώνει, ο ξένος δίσκος εισβάλλει, έφτασε λένε τό 50% των πωλήσεων. Μά είναι άπλό. "Όταν τό τραγούδι από κεί πούταν μιά μισοθησκευτική ύπόθεση δείχνει διαθέσιμο να άντικειμενοποιηθεί, να γίνει ιδεολογία, αισθητική,

τουρισμός, πόσο απέχει απ' τό νά γίνει καί ἀντικείμενο τών ἐταιριών ή τοῦ καταναλωτῆ κόσμου;

Σοῦ φαίνεται παράξενο πού ἀγαπῶ πολύ τόν Χατζηδάκι καί τόν Θεοδωράκη; Μᾶς κληροδότησαν ἕνα ἀδιέξοδο, μά ἕνα ἀδιέξοδο ἐντελῶς γνήσιο, πού θά πεί ὅτι ή λύση θά προέλθει μέσ' απ' αὐτό κι' ἀπό πουθενά ἄλλου. Κι' ἂν φλυαρῶ τόσην ὥρα, (κι' ἴσως κάποιος ἀναγνώστης κουνάει τό κεφάλι του καί σκέπτεται πῶς μιλάω πολύ γιά τραγουδάκια) εἶναι γιατί πιστεύω, ὁ χώρος τοῦ τραγουδιοῦ μας εἶναι σηµαδιακός κι' ὅσοι τόν ἐξησαν ξέρουν ὅτι ἐκεῖ μέσα φαίνεται τό πρόβλημα ἑνός κόσμου ὀλόκληρου πιά, πού νοιώθει τίς ἀρχαίες δάσεις του χρεωκοπημένες, καί πού ταυτοχρόνως διψώντας τήν δημιουργία ξανά, κινδυνεύει νά σχεδιάσει δάσεις καινούργιες πού τείνουν νά γίνουν αὐταξίες, καί παγιδεύεται ἀπό προβλήματα σάν τών Ἑλλήνων μουσικῶν τοῦ '60. Καί μή ρωτήσεις πῶς θά βγοῦµε απ' αὐτό τό δυναµικό ἀδιέξοδο γιατί ή ἐρώτηση εἶναι βασική καί ή ἀπάντηση θά δοθεῖ μέ τό ἔργο κι' ὄχι μέ πληροφορίες ἔστω καί µελοποιημένες ὅπως κάνει ὁ φερρεϊν Μικρούτσικος τοῦ πολιτικοῦ τραγουδιοῦ, προτιμώντας ἀντί τοῦ ἔργου τήν περιγραφή του.

★

— Πῶς βλέπεις τή δική σου δουλειά; Πῶς κρίνεις τήν ὥς τώρα πορεία σου καί πῶς βλέπεις τήν µελλοντική ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς σου;

— Συνθέτω αὐθαίρετα. Κάνω ὅ,τι µοῦ κατέβει. Στηρίζομαι στόν ἑαυτό µου, ταυτοχρόνως ἔχω τήν ἀπόλυτη ἐπίγνωση ὅτι µ' αὐτόν τόν τρόπο στηρίζομαι σ' ἕνα πρᾶγμα πού εἶναι συνεχῶς νά εἶναι ἀντιδηµιουργικό καί καταστροφικό. Μ' αὐτόν τόν τρόπο, τό ἔργο µοιάζει νά εἶναι ἀδύνατον γιά μένα. Τί ἄλλο νά κάνω ὅµως; Νά µαϊµουδίζω τοὺς μουσικούς τοῦ 1920; Θάµουν ψώνιο κι' ὄχι συνθέτης. Νά τοὺς παρουσιάσω µέ νεωτερισμούς; "Αν µπορεῖ κανεῖς νά ζήσει μέ τά παλιά γιατί νά τ' ἀλλάξει καί νά κάνει τόν θλιβερό διασκευαστή;

Μάλιστα, στηρίζομαι στόν ἑαυτό µου. Ἐλπίζω ὅµως ὅτι ή ἀνάγκη µου γιά τό τραγούδι εἶναι πιό βαθεῖα απ' αὐτόν καί πῶς θά καταφέρει νά ξεπεράσει τό ἐμπόδιο. Θά τά καταφέρει ὅµως; "Η θά µείνω ἕνας ἐπεισοδιακός νέος;

★

— "Ολοι οἱ καλλιτέχνες θεωροῦνται στρατευμένοι, ή θεματογραφία τους εἶναι σχεδόν πάντα ἄµεσα πολιτική ἀλλά οἱ ἴδιοι δέν εἶναι ἐνταγμένοι σέ κόµµα. "Η δική σου στάση διαφέρει γιατί εἶσαι μέ τήν πλατεία ἔννοια στρατευµένος ἀλλά ή κριτική σου στοχεύει πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις, ἀπλώνεται ἀπό τήν δεξιά ὡς τήν ἀριστερά.

— Δέν νομίζω ὅτι οἱ συνάδελφοι νοιάζονται περισσότερο ἀπό μένα.

Διατηροῦν βέβαια οἱ περισσότεροι σχέσεις μέ ὅλες ταυτοχρόνως τίς παρατάξεις τῆς ἀριστερᾶς κι' ἔχουν µιά δυσκολία νά ἐνταχθοῦν. Τήν ἴδια δυσκολία ἔχω κι' ἐγώ, μόνο πού τή θεωρῶ γόνιµη κι' ὄχι ἀποτέλεσμα ἀδυναµίας, γι' αὐτό καί παραμένω µή ἐνταγµένος. Εἶναι βέβαια μεγάλο πρόβλημα γιά μένα νά ἀνήκω στήν ἀριστερά διαφωνώντας πλήρως μαζί τους, ἀλλά τί νά κάνω;

"Όσο γιά τήν πολιτική θεματογραφία πιστεύω ὅτι τά πολιτικά θέµατα, δέν κάνουν τό πολιτικό τραγούδι. Κι' οὔτε ἔχει καµµιά σηµασία νά εἶσαι θυµωµένος. Μιά ἐποχή δάροῦσα τήν κιθάρα µου κι' ἔδωξα τά τζιγιέρια µου κι' ἔτσι ἐξῆς κι' ἐγώ μέ τόν τρόπο µου· τί πληγωµένος ἐγωισμός, τί παιδική δαιµονία εἶναι πολλές φορές ή ἀµφισβήτηση, ὁ ἀριστερισμός· καί ή νεότητά. Μολονότι γουστάρω ἀκόµα, κι' ὅταν μιλάω μέ κανένα απ' τά παιδιά βουβαίνοµαι, δέν µπορῶ νά βγάλω τσιµουδιά.

★

— Ποιά εἶναι ή ἀποψή σου γιά τόν Καραµανλῆ;

— Γραφικός κύριος. Ἀρκετά κοµψός. Ἐπίσης δέν µπορῶ νά πῶ ὅτι ή προφορά του δέν ἔχει γοητεία. Βρίσκω µάλιστα ἐνδιαφέρουσες ἀναλογίες σ' αὐτή μέ τοῦ κ. Χαρίλαου Φλωράκη ἂν καί ἀπό διαφορετική ἀποψη. Τοῦ πρώτου ἔχει κάτι απ' τά ἀγνά ἤθη τῆς Μακεδονικῆς υπαίθρου μέσ' στή διαφθορά τῶν ἀθηναϊκῶν σπιτιῶν, ἐνῶ τοῦ δευτέρου ἔχει κάτι Θεσσαλικώτερο, θυμίζει µάλλον ἐπαρχιώτη, πού ἔρχεται ν' ἀνοίξει γαλατάδικο σέ κεντρική περιοχή. Συγγνώµη πού δέν εἶχα καλύτερη ἐμπνευση.

★

— Πῶς βλέπεις τίς ἐκλογές;

— "Η δεξιά δέν τίς προκήρυξε; Γιά νά ἀνανεώσει τήν ψήφο της πρὶν εἶναι ἀργά. "Ετσι ὅµως εἶναι σάν νά ὁµολογεῖ τήν ἐπικείμενη φθορά της. Μόνο πού ἐδῶ δέν ξέρω ἂν µπορεῖ νά χαίρεται ή ἀντιπολίτευση γιατί στήν προκειµένη περίπτωση ή φθορά µοῦ φαίνεται εἶναι κοινή. "Η ἀντιπολίτευση στό µεγαλύτερο μέρος της ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ, ὄχι βέβαια στά µεγάφωνα της ἀλλά παρασκηνακά, ὅτι δέν θάθελε νά δεῖ τόν Καραµανλῆ καί πολύ χαµένον. Ἐγώ στήν καθηµερινή µου ζωή, ζῶ καί τόν συντηρητισµό καί τήν ἐπανάστασιν µου ἐλπίζω. "Όταν φέροµαι δεσποτικά στά παιδιά µου συντηρητικός δέν εἶµαι; Κι' ὅταν ὀλοκληρῶνω κάτι, µηδενίζοντας ὅ,τι πάλαι νά µοῦ παραστήσει τό θεµέλιο, εἶµαι — ἐλπίζω — ἐπαναστάτης. Περνάµε απ' τό ἕνα στρατόπεδο στό ἄλλο ἀνά πᾶσα στιγµή καί θάχε πολύ ἐνδιαφέρον νά βλέπουμε πῶς ή ἐποχή µας κάθε φορά ἐκτµά τά ποσοστά συντήρησής της καί ἀλλαγῆς της. "Όµως ή πολιτική µας ζωή οὔτε ἐκφράζει οὔτε τήν ἐνδιαφέρει τί µᾶς συμβαίνει πραγµατικά κάθε µέρα, ἔχει

σχέσει μακρινά ἀντανakλαστική, καί τά κόµµατα εἶναι σκιές σκιῶν, ἀπλῶς συμβολοποιοῦν τή ζωή µ' ἕνα τρόπο ἐντελῶς τυπικό καί ἄτεχνο καί ἄσαφη, οὔτως ὥστε ὅταν θέλω νά ἐκφράσω τόν συντηρητισµό µου βλέπω ὅτι αὐτός καλύπτεται ἀπό τήν ἀριστερά ὅπως καί μέ τή δεξιά, κι' ὅσο γιά τήν ἐπανάστασιν µου, δέν ξέρω ἂν ὑπάρχει, πάντως κανένα κόµµα δέν µοῦ τή θυμίζει. Δέν εἶµαι ὁ µόνος. Στή χώρα µας σήµερα ὅ,τι δῆποτε μιλάει εἶναι πολύ μακρινά απ' τοῦ νά ἐκφραστεῖ καί δέν παραδοξολογῶ.

"Ενας ὀλόκληρος τόπος διψάει τό ἔργο του καί µένει συνεχῶς μακρινά απ' αὐτό ἄµορφος καί ἄ — σχηµος. Τί ἄλλο εἶναι ή ἄµορφη παρα ή ἴδια ή κόλαση;

"Ανέβηκα στή Σαλονίκη στίς 29 τοῦ περασµένου µῆνα. "Ο Ἑορτασµός τοῦ Πολιοῦχου εἶχε τεµατίσει, εἶταν ὅµως ἀκόµα ὁ Τσάτσος, τό Γ' σῶµα στρατοῦ, παρέλαση, ἐθνική γιορτή καί ή προεκλογική ἀτµόσφαιρα. Περπατοῦσα δίπλα στήν διανοιγµένη παραλία, ὅπου, ή θάλασσα εἶναι ἀκριβῶς µαύρη, ρηχή καί πηχτή μέ ψόφια ποντίκια καί μέ µοῦχλες στήν ἐπιφάνεια. Μυρίζει ἄσχηµα, εἶναι προειδοποίηση ὅτι θά µολυνθεῖ ή πόλη. "Η πόλη εἶναι ὄλο πιτσιρίες, πολυκατοικίες ρόζ καί σιέλ. Παίζαν ὅλα μαζί τά µεγάφωνα τῶν ἐκλογικῶν κέντρων καί τῶν ὑποψηφίων. Ἦταν σάν ζωοπανήγυρι. Παίζαν ἀκριβῶς τίς ἴδιες μουσικές. Κάποιος ποντιακά, γιά ποντίους ψηφοφόρους. "Ο κόσµος σουλάτσερεν μέσ' τά χαρτιά ὅπως στό Λούνα Πάρκ. Τό δηµόσιο αἶσθηµα γιά τίς ἐκλογές εἶναι πολύ κοντά σ' αὐτό πού γίνεται φέτος. "Ας μήν ἀπαγορέψουν τά µεγάφωνα καί τά µιγλινμπιά. Νά µένει ὁ προεκλογικός ἀγῶνας στό ἀσήµαντα καί εὐθυµα του πλαίσιο. Τό βράδυ ἦρθαν οἱ παλιοί µου φίλοι στό ξενοδοχεῖο καί μιλάγαµε ὅλη νύχτα. Ἦταν χάλια. Ἀποτυχηµένοι πολιτικά ὅπως κι' ἐγώ. Οἱ δουλειές µας καί τά ἔργα µας πιάσχαν πολύ απ' τό προσωπικό στοιχεῖο. Λέγαµε μήπως πρέπει νά ψηφίσουμε Συµμαχία. Δέν ξέρω σ' αὐτή τήν περίπτωσιν τί ἀπαντάει κανεῖς στοὺς ἀγαπηµένους του φίλους, ἀραγε ὅπως αἰσθάνεται ή Συµμαχία, ή ἐν γένει ή ἀριστερά, ἔστω κι' ἕνα ἀπειροελάχιστο ἀπό τήν ἀγωνία τους; Πολλοί λένε ὅτι δέν εἶναι καιρός γιά νά ψηφίζει κανεῖς μέ τά ὅλα του, ἀλλά νά ψηφίζει δάσει τοῦ τί εἶναι χρησιµο ἐκείνη ἐκεῖ τῇ στιγµή. Δέν διαφωνῶ, οὔτε εἶπα ποτέ ὅτι οἱ ἐκλογές εἶναι ἀχρηστες. "Όλο καί κάποιον στυλάκι θά βγεῖ πιό ἔξω, κι' οὔτε εἶµαι τόσο ἄσχετος νά μή νοιάζοµαι τήν ἀριστερά.

★

— Τί θά ψηφίσεις λοιπόν, ἂν ἐπιτρέπεται;

— Μά ξέρεις, ἐγώ ψηφίζω στή Σαλονίκη καί δέν µπορῶ τώρα νά πηγαίνω ἐκεῖ πάνω. Ἐχω δουλειά πῶς νά σοῦ πῶ, φτιάχνω ἐκεῖνο τό τραγούδι πού λέγαµε στήν ἀρχή.

— Μήπως αὐτό σηµαίνει ἀποχή;

— Μά ὄχι, ὄχι. Εἶναι προσωπικό κώλυµα.

Τό μάρκετιγκ των έκλογών στην Ελλάδα

Της Λένας Δουκίδου

ΤΟΣΑ τετραγωνικά μέτρα ή πλατεία, τόσες χιλιάδες τό ακροατήριο, τόσος ό ένθουσιασμός, τόσες οί διακοπές απ' τά χειροκροτήματα. Όλα ύπολογίζονται στην άναμετάδοση των συγκεντρώσεων από την τηλεόραση. Καί οί φωτογραφίες αυτών των χιλιάδων πού, γιά ένα άγύμναστο μάτι, δέν λένε σπουδαία πράγματα, δημοσιεύονται καθημερινά στίς πρώτες σελίδες.

Αν ή προηγούμενη προεκλογική περίοδος ήταν συναρπαστική, τούτη εδώ ήταν διαφορετική. Άνεπαίσθητα ίσως, άλλ' άμετάκλητα, κάτι είχε αλλάξει. Όχι μόνο στην επιφάνεια, μά καί στό βάθος. Μόνο πού μέ άγύμναστο μάτι ή αλλαγή δέ φαίνόταν.

«Πολιτικοί παρατηρητές», έγραφε ή «Καθημερινή», έπεσήμαναν ότι, «τόσον ό κ. Παπανδρέου, όσον καί ό κ. Φλωράκης άντιλαμβάνονται έστω καί μέ καθυστέρηση - ότι ή κενή συνθηματολογία καί ή άμετροέπεια ύφους, όχι μόνον δέν έχουν άπτήρηση, άλλ' άντίθετα προκαλούν την δυσφορία της κοινής γνώμης. Καί τούτο, διότι ό έλληνικός λαός έχει δώσει ό ίδιος τό μέτρο της ήπιότητας καί της μετριοπάθειας...»

Παρατήρηση ήν μέρει μόνο σωστή καί γι' αυτό έντελώς παραπλανητική:

Αν ό τόνος άλλαξε κι έγινε ήπιότερος σ' αυτή την προεκλογική περίοδο ήταν γιατί ό άνταγωνισμός είχε γίνει όξύτερος.

Τήν άρχή την έκανε ή «Νέα Δημοκρατία». Άν δέν άμύνονταν, άν δέν έμπαιναν στό χορό καί τ' άλλα κόμματα στην άντιπολίτευση, τό παιχνίδι ήταν χαμένο.

Η προεκλογική αυτή περίοδος - κάτι πού άγνοούν ίσως πολλοί ψηφοφόροι - ήταν ήπια γιατί κατευθύνθηκε από έμπειρους μάνατζερ δημοσίων σχέσεων καί διαφημίσεων. Καλά εκπαιδευμένους γιά την καλύτερη δυνατή έκμετάλλευση των μαζικών μέσων επικοινωνίας, γιά την καλύτερη προβολή της εικόνας καί του ήχου πού μεταδίδονταν μέ τίς άφίσεις καί τά μεγάφωνα καί, πολλαπλάσια, μέ την τηλεόραση καί τό ραδιόφωνο.

Ήταν ήπια επί πλέον, γιατί ή προεκλογική μάχη έντάθηκε στην περιοχή των άναποφάσιτων εκεί όπου συγκεντρώθηκε ή προσοχή των κομμάτων σ' αυτή την περίοδο - άποτέλεσμα κι αυτό μιάς έπιστημονικότερης προσέγγισης των ψηφοφόρων.

Στίς έκλογές του 1951, ό «Έλληνικός Συναγερμός» συγκέντρωσε τό 36,53% των ψήφων, ένώ τά κόμματα του Κέντρου, μαζί, τό 42,53%. Τήν επόμενη κιόλας χρονιά, ή ίσορροπία είχε

άνατραπεί: Ξαναγίναν έκλογές κι ό «Συναγερμός» πήρε 49,22% ένώ τά κόμματα του Κέντρου 34,22%. Άνάλογη άνατροπή έγινε καί στίς έκλογές 1961, 1963, 1964: Τό 1961, ή ΕΡΕ συγκέντρωσε τό 50,81% των ψήφων, ή Ένωση Κέντρου μαζί μέ τούς Προοδευτικούς τό 33,66%. Τό 1963, ή ΕΡΕ πήρε 39,37%, ή Ένωση Κέντρου, μόνη της, 42,04%. Μέσα σέ τρισήμιση μόνο μήνες, τό Φλεβάρη 1964, ή τάση γιά άνατροπή του άποτελέσματος του 1961 κορυφώθηκε: Η ΕΡΕ, μαζί μέ τούς Προοδευτικούς, πήρε 35,26% καί ή Ένωση Κέντρου 52,72%.

Τά ποσοστά αυτά δίνουν μιά ιδέα της «κυμαινόμενης εκλογικής δύναμης», της μέσης κοινής γνώμης, της φευγαλέας, της άχρωμάτιστης, πού τελικά δίνει τό χρώμα της κάθε εκλογικής περιόδου, γίνεται τό «ρεϋμα», πού φέρνει τή νίκη ή τόν καταποντισμό. Αυτήν προσπάθησαν κυρίως νά άνιχνεύσουν, νά γνωρίσουν καί στη συνέχεια νά προσελκύσουν έφέτος οί ύποψήφιοι. Γι' αυτήν τή «δύσκολη» νά κερδηθεί ψήφο χρησιμοποίησαν τίς έπιστημονικές διαφημιστικές μεθόδους.

Η προεκλογική περίοδος άρχισε μ' ένα ποσοστό «κυμαινόμενης εκλογικής δύναμης», δηλαδή άναποφάσιτων, 30%, κάπου ένα μήνα πρίν πάει μικραίνοντας.

Περιστέρια καί μηρυγκία

Όπως έπισήμανε ό Γ. Μαύρος καί άλλοι πολιτικοί, «μπήκαν τά ήθη της λεωφόρου Μάντισον στίς έκλογές μας» - μπήκε δηλαδή ή έπιστήμη των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Τά περιστέρια της «Νέας Δημοκρατίας» είναι ένα παράδειγμα. Μαζί μέ τό πραιο αλλά στιβαρό ύφος του πατέρα-άρχηγού, τό περιστέρι έδωσε έξαιρετα όπτικά μηνύματα. Ό άρχηγός, ποτέ κατά πρόσωπο, γιά νά μήν ένοχλήσει τόν άδιάφορο, τόν άναποφάσιτο, πού άρκετά δομολογείται από τή μορφή του μέσ' απ' τά μαζικά μέσα επικοινωνίας σ' όλη την τριετία, εμφανίζεται τώρα τρελά τέταρτα, προφίλ, κάποτε κι από πίσω σχεδόν. Άνυψώνει λίγο τό χέρι, σάν άγαλμα, σέ μιά στάση μνημειακή. Τά περιστέρια δέν πάνε στ' άγάλματα;

Η μνημειακή, ιστορική μορφή του άρχηγού είναι πιά «καθιερωμένη», λέει τό μήνυμα. Είναι μορφή άδιαμφισβήτητου κύρους, παγκόσμια άναγνωρισμένη, άμετακίνητη. Θά φέρει στό λαό γαλήνη καί ειρήνη, δηλαδή εύμερσία κι εύτυχία. Στο λαό, πού διακρίνεται σά μηρυγκία στό δεύτερο πλάνο της φωτογραφίας (κάτι πού φαίνεται πιό «άνάγλυφα» στην έγχρωμη, τριδιάστατη φωτογραφία. Έξω απ' τό εκλογικό κέντρο της Ν.Δ.)

Οί φωτογραφίες των ύποψήφων, ίδίως εκείνων πού χρησιμοποίησαν διαφημιστικούς μάνατζερ, ήταν κι αυτές άνεπαίσθητα παραλλαγμένες. Δέ σέ κοιτάνε κατάματα. Ήταν τρία τέταρτα, γιά νά μήν ένοχλούν τόν διστακτικό καί άναποφάσιτο. Χαμόγελο ύπήρχε, άλλα όχι πλατύ, γιά νά μή δείχνει ύπερβολική έγκαρδιότητα, δηλαδή έλλειψη σοβαρότητας. Ήταν τόσο μόνο ώστε νά πείθει ότι ό ύποψήφιος είναι αισιόδοξος κι έπιτυχημένος. Έπιτυχημένος φαίνεται ό ύποψήφιος κι από την περιποιημένη του εμφάνιση, στό χτένισμα, στό ρούχο. Όχι ζιβάγκο ή πουλόβερ - γραβάτα. Πού όμως είναι μισοκρυμμένη, δέ χτυπάει στό μάτι. Καί άνετη στην πόζα. Όλα μαζί δίνουν τό πλαίσιο του ανθρώπου του πετυχημένου. Τέλος, ύφος συλλογισμένο πού, σέ συνδυασμό μέ τό μετρημένο χαμόγελο, δείχνει περίσκεψη καί σοβαρότητα.

Έπιτυχημένος, σοβαρός, αισιόδοξος, καθησυχαστικός, ένας από μάς καί λίγο καλύτερός μας - νά ό άνθρωπος πού μπορεί νά οδηγήσει τή χώρα σά καλύτερα δυνατά πεπρωμένα της. Άνάλογες ήταν, όπτικά, κι ακόμα πιό προσεκτικές, οί εμφανίσεις στην τηλεόραση.

Εισβολή μνημάτων

Πιό έντυπωσιακή ώστόσο ήταν ή έπεξεργασία πού έγινε στίς όμιλίες. Στίς προηγούμενες έκλογές, τό ΠΑΣΟΚ είχε υιοθετήσει τά συνθήματα του ΕΑΜ, λαϊκή κυριαρχία, έντική άνεξαο-

τησία. Στην κατοχή, τά συνθήματα αυτά είχαν ένθουσιάζει κι ενώσει όλους σχεδόν τους Έλληνες στην Έθνική Αντίσταση. Ένθουσιάζαν και στην προηγούμενη προεκλογική περίοδο. Οί συγκεντρώσεις του ΠΑΣΟΚ είχαν παλμό και χωρίς προηγούμενο ένθουσιασμό. Τό αποτέλεσμα ήταν όμως μέτριο. Οί αναποφάσιμοι, αυτοί που δεν πατάνε ή πηγαίνουν σπάνια σε συγκεντρώσεις, φοβήθηκαν την αλλαγή. Έδωσαν άλλου την ψήφο τους.

Φέτος, όλα σχεδόν τά κόμματα είχαν υιοθετήσει τά συνθήματα του ΕΑΜ. Γιατί εξακολουθούν και σήμερα να έχουν την ίδια απήχηση στο λαό. Στη βάση του, ο λαός είναι τό ίδιο ενώμενος όπως στην κατοχή. Τότε αντιμετώπιζε την εισβολή των ξένων κατακτητών. Τώρα, αντιμετωπίζει την εισβολή αθρόων άνησυχητικών μηνυμάτων: Τό ξένο κεφάλαιο, οί πολυεθνικές, τά μονοπώλια, ή μόλυνση του περιβάλλοντος. Καί, παράλληλα μέ τά μηνύματα αυτά, οί ξένες πολιτιστικές αξίες, που εισβάλλουν από τά μέσα μαζικής επικοινωνίας και άπειλούν – μέσα στο ύποσυνείδητο πάντα – την έθνική ταυτότητα. "Ολ' αυτά συσπειρώνουν πάλι τό λαό και καθιστούν έλκυστικά τά γνώριμα παλιά συνθήματα.

Όσοσo και ή λαϊκή κυριαρχία και ή έθνική ανεξαρτησία, όπως και άλλα συνθήματα, για κοινωνική αλλαγή, ανακατανομή του εισοδήματος, έφέτος άλλαξαν, έγιναν «μιά δικαιότερη κοινωνία», έγιναν ή «έξασφάλιση των συνόρων, τής ειρήνης και των δημοκρατικών θεσμών».

Όπως παρατήρησε ένας καθηγητής Πολιτικής Έπιστήμης, «οί διαφωνίες έμοιαζαν να συνδέονται πιά μέ την ιδεολογία των μέσων κι όχι μέ την ιδεολογία των σχολών. Έκει που φαίνονταν να διαφωνούν μεταξύ τους οί παρατάξεις ήταν μόνο στην ταχύτητα τής μετάβολής».

Συνθήματα «ντυμένα»

Γιά να γίνουν αποδεκτά από τόν μή οπαδό, από τόν αναποφάσιμο, για να μήν τόν ένοχλούν, και μήν τόν τρομάζουν και τόν απομακρύνουν, τά μηνύματα αυτά πρέπει να επικαλούνται, όπως λέει ή έπιστήμη τής επικοινωνίας, «μνημικά ίχνη» γνώριμα και άπ' όλους παραδεκτά. "Ας μήν ξεχνάμε ότι, μετά τό ΕΑΜ ακολούθησε ό έμφύλιος, ή περίοδος του ψυχρού πολέμου και ή πλήση έγκεφάλων άπ' όλα τά μαζικά μέσα επικοινωνίας μέ τό άπορρυπαντικό «έθνικοφροσύνη». ακολούθησε κι ή δικτατορία.

● «Οί άρχηγικοί λόγοι είναι λόγοι οργανικοί», πιστεύει ό ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΛΤΣΟΣ, που έκανε (για τό «Αντί» την παρακάτω άνατομία του φαίνοντου:

«ΜΕ τόν οργανισμό, που δεν είναι τίποτ' άλλο παρά ή κατάσταση όπου έκμηδενίζεται τό πνεύμα στο άποκορύφωμα τής σεξουαλικής έμπειρίας, οί άρχηγοί επιδιώκουν να έκμηδενίσουν την κρίση του άκροατή-θεατή ψηφοφόρου: τό κόμμα είναι δικό σου. Σου άνήκει, όδήγησέ το στην έπιτυχία, στη νίκη... «δέν μπορούμε να χωριστούμε»... Οί άρχηγικοί λόγοι μάς έναγυρίζουν στην περίοδο εκείνη τής παιδικής ηλικίας, στην όποια δλόκληρο τό σώμα είναι έρωτογόνο. Φτάνουμε έτσι σε μία έρωτική σχέση μέ τά μάτια και τ' αυτιά.

ΣΤΑ δεδομένα αυτά στηρί-

ζονται οί πάσης φύσεως άρχηγικοί λόγοι. Στο φασισμό λ.χ. λόγοι όπως του Μουσολίνι είναι έρωτικοί, έχουν, δηλαδή, την ίδια σωματικότητα, μόνο που εκεί ό έρωτισμός είναι πεισιθανάτιος, έχει κεντρικό του μοτίβο τό θάνατο που συμπλέκεται μέ τόν έρωτα. Οί άντρες καλούνται να πέσουν υπέρ πατρίδας, οί γυναίκες να τιμούν τούς νεκρούς στα νεκροταφεία.

ΣΤΗΝ Έλλάδα, αντίθετα, τά πρότυπα είναι καπιταλιστικά. Η έρωτικότητα του άρχηγικού λόγου είναι μία πρόσκληση σε ψεύτικη αίσιοδοξία, μη πραγματοποιήσιμη, σάν αυτή που άποπνέουν οί διαφημίσεις των προϊόντων τής καπιταλιστικής κοινωνίας. Στην ίδια παγίδα ενός ουδέποτε εκπληρωμένου πόθου, πέφτουν όμως και οί ίδιοι οί όμιλητές που καταντούν να

Τά συνθήματα εκείνα εξακολουθούν να συγκινούν ρετικά, μόνο όμως όταν είναι κατάλληλα φιλτραρισμένα: Δέν έγινέ ό τρόπος σκέψης ώρισμένων ήγετών παραδοσιακός σ' αυτές τίς έκλογές, ούτε των δεξιών προοδευτικός. Άπλώς άλλαξε ή τακτική τής επικοινωνίας. Τά συνθήματα ντύνονται.

Προέκυψε, βέβαια, τό ερώτημα – είναι όπορτουριστική ή όχι αυτή ή συμπεριφορά των κομμάτων; Πρόβλημα ήθικό πελώριο.

Άπό τη μία μεριά μπαίνει τό επιχείρημα: Ό λαός που ύφίσταται τόν έπιστημονικό βομβαρδισμό δέν ξέρει την τεχνική, δέν έχει άπόλυτη συνείδηση του πώς διαμορφώνεται ή άπόφασή του. Έπί πλέον, ή άνισότητα είναι διπλή, ή καλύτερα τριπλή: Ό λαός είναι σε άνιση σχέση μέ τά κόμματα, άφου ύφίσταται, χωρίς να έλέγχει, τούς μηχανισμούς αυτούς. Τά κόμματα μεταξύ τους είναι σε άνιση θέση γιατί δέν διαθέτουν τά ίδια οικονομικά μέσα. Η ίδια άνισότητα επικρατεί ανάμεσα στους ύποψήφιους του ίδιου κόμματος. Πράγμα που επιβεβαιώνει πόσο σημαντική για τούς δημοκρατικούς θεσμούς είναι ή χρηματοδότηση των κομμάτων.

Άπό την άλλη μεριά, μπαίνει τό ερώτημα: Γιατί να θεωρείται όπορτουρισμός ή τάση των κομμάτων να προσαρμοστούν στις νέες τεχνικές; Σκοπός τους είναι να κερδίσουν την έξουσία, άμεσα ή στο μέλλον, άφου μόνο μέσ' άπ' αυτήν μπορούν να μεταβάλλουν ένα πρόγραμμα σε πραγματικότητα. Άν δέν προσαρμόζονταν, αν δέν αγωνίζονταν να πετύχουν, τότε θα μπορούσε κανείς να τούς άμφισβητήσει την ειλικρίνεια των προθέσεων τους.

Οί σφυγμομετρήσεις είχαν διπλό αποτέλεσμα: Ένημερώνουν τά κόμματα και τό λαό – σ' όσο βαθμό μπορούν να είναι κοντά στην πραγματικότητα – αλλά ταυτόχρονα επηρεάζουν. Τό ίδιο και ή δημοσίευση ή ή άναμετάδοση των μαζών που συμμετείχαν στις συγκεντρώσεις: ήταν κι αυτές ένα γκάλοπ, λιγότερο ή περισσότερο αξιόπιστο ή επηρεαζόμενο.

Στην επικίνδυνη περιοχή

Διαμαρτυρήθηκαν οί παρατάξεις που κυρίως θίγονταν από τά νέα τεχνικά μέσα αναζήτησης ψήφων. Οί παρατάξεις που εκφράζουν αυτή την ένοποιητική και έξομαλυντική των διαφορών τάση, ή Συμμαχία και ή ΕΔΗΚ. Βρίσκονταν γι' αυτό, μέσα άκριβώς στις περιοχές του «κυμαινόμενου εκλογικού σώμα-

μήν επιθυμούν τίποτ' άλλο παρά μόνο τόν έαυτό τους.

Η ΠΑΡΑΓΩΓΗ πόθου από τούς λόγους αυτούς κατάληγει σ' ένα αvertisμό. Οί άνθρωποι διπλώνονται στον έαυτό τους. Μένουν μόνοι. Τελικά, βρίσκονται έξω άπ' όποιαδήποτε άπόλαυση, που σημαίνει άναβολή τής άπόλαυσης και συγχρόνως άναβολή τής πραγματικότητας, άναβολή, δηλαδή, τής πιθανότητας αλλαγής. Οί λόγοι των άρχηγών δημιουργούν μία σχέση έξωπραγματική, πλαστή, που τούς δίνει την έντύπωση ότι μετέχουν, ότι έξουσιάζουν, ότι ποθούν. Είναι ένα διάλειμμα μέσα σ' ένα χρόνο άπόλυτα άλωμένο από τόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Η ψευδής συμμετοχή εξαφανίζεται, άμέσως μετά την άποχώρηση από την πλατεία ή τό κλείσιμο τής τηλε-

όρασης. Οί όπαδοί επιστρέφουν στη ρουτίνα, στο εργοστάσιο, στην τράπεζα, στο μεγάλο κατάστημα, ρουτίνα που επεκτείνεται και στο σώμα και στο μυαλό και που τό άπονεκρώνει. Γι' αυτό κι ή αλλαγή που ύπόσχονται οί άρχηγοί είναι άδύνατο να πραγματοποιηθεί, γιατί την ύπόσχονται μέσα από κείνα άκριβώς τά μέσα που διατηρούν τό σύστημα που θα 'πρεπε κανονικά ν' άλλαξει.

ΘΑ μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι ή προεκλογική περίοδος μοιάζει μέ «γιορτή» (γιορτάζουμε σήμερα Λαέ...), μέ πανηγύρι άνομολόγητων και άπραγματοποιητών πόθων και τό θεσμοθετεί τό ίδιο τό σύστημα, κατά τακτά διαστήματα, για να έκτονώνει τούς πανηγυριώτες. Δέν είναι δηλαδή ή προεκλογική περίοδος

τος». Μέ το μετριασμό των εκφράσεων και την επίκληση γενικά παραδεκτών «μνημικών ίχνων», ή Ν.Δ. και το ΠΑΣΟΚ κέρδισαν ψηφοφόρους από την περιοχή της ΕΔΗΚ, τό ΠΑΣΟΚ και τό ΚΚΕ (ούτε ΝΑΤΟ, ούτε Βαρσοβία) κέρδισαν ψηφοφόρους από την περιοχή της Συμμαχίας. Ή δημοσίευση των γκάλλοπ με τέτοιες προβλέψεις και των φωτογραφιών των συγκεντρώσεων ύσφαλώς επηρέασαν τό αποτέλεσμα.

Ή άναμετάδοση των συγκεντρώσεων έχει κι ένα άλλο ψυχολογικό αποτέλεσμα: Τό αίσθημα της κοινότητας – «τόσο πολλοί κι εγώ μαζί» – αίσθημα πού συμπληρώθηκε και έγινε προσωπικότερο, με τίς πολιτικές συγκεντρώσεις στά σπίτια. Οί υποψήφιοι έρχονται σέ άμεση και άμοιβαία έπαφή με τό άπλησίαστο άλλως κοινό των ψηφοφόρων των πόλεων. Οί προσκεκλημένοι κολακεύονταν άπ' την πρόσκληση. Ταυτόχρονα, ή συνάντηση στή συγκέντρωση με άλλους 4-5 γνωστούς πού θά ψηφίζουν τό ίδιο κόμμα, έδραίωνε την πεποίθηση γιά τή σωστή άπόφαση και καθισούχαζε τίς άμφιβολίες.

Ή άλλη μεγάλη συνέπεια του νέου ρόλου των μαζικών συγκεντρώσεων σά μέσων επηρεασμού της κοινής γνώμης ήταν τό φαινόμενο του έντονου «άρχηγισμού»: Όπως ή μεταδικτατορική Βουλή ήταν γιά τόν κόσμο όσο ποτέ άλλοτε «άρχηγική» (μόνο αυτές οί συζητήσεις μεταδίδονταν από την τηλεόραση), έτσι και πολύ περισσότερες από άλλοτε προεκλογικές συγκεντρώσεις ήταν «άρχηγικές», γιατί μόνο αυτές συγκεντρώναν πλήθη και άναμεταδίδονταν άπ' όλα τά μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Ό Άρχηγός μπαίνει στό κάθε σπίτι, πλησιάζει τόν ψηφοφόρο μ' εκπληκτική συχνότητα και γίνεται σύμβολο, έντονότερο από τό σημά κατατεθέν του κόμματος.

Είχε παρατηρηθεί από καιρό και σ' άλλες χώρες, άναπτυγμένες: Άκόμα κι όταν δέν υπάρχουν χαρισματικοί ήγέτες, προβάλλονται έντονα και άναπόφευκτα από τά μαζικά μέσα επικοινωνίας οί άρχηγοί. Καί προβάλλονται ακόμα κι οί άρχηγοί των παρατάξεων πού οί όπαδοί τους είναι αρκετά πολιτικοποιημένοι ώστε νά μή χρειάζονται χαρισματικό ήγέτη (Μιττεράν, Μαρσαί, Μπερλιγκουέρ). Μόνο πού στίς χώρες αυτές παίρνει άνάλογη δημοσιότητα και ή διαδικασία γιά την άνάδειξη των άρχηγών κομμάτων.

Τά τελευταία χρόνια, τ' άριστερά κόμματα επηρέασαν τίς έσωτερικές διαδικασίες των παραδοσιακών κομμάτων στίς δυτικές δημοκρατίες. Τ' άστικά κόμματα πού ήταν πριν «παρέες», γιά ν' άνταγωνιστούν τ' άριστερά κόμματα, άπόκτησαν όργάνωση και δομή. Άντίστροφα, με τά μαζικά μέσα επικοινωνίας,

τίποτ' άλλο παρά ή εισαγωγή μέσα στό σύστημα γιά ένα μόνο μήνα ενός άλλου χρόνου κι ενός άλλου θεάματος κι άκροάματος, μέσα στην πνιγηρή κανονικότητα του καπιταλιστικά όργανωμένου χρόνου.

Ο ΕΚΛΟΓΕΑΣ, έκθετος στό πάσης φύσεως μηνύματα, στην καλύτερη περίπτωση προσπαθεί νά συλλαβίσει μία πολιτική γραμμή ή ένα πολιτικό πρόγραμμα. Στή χειρότερη, άφήνεται νά ταυτιστεί συγκινησιακά με την εικόνα και τό λόγο του άρχηγού. Στό σημείο αυτό θά τόνιζα τή συνεισφορά της Συμμαχίας, πού προσπαθεί ν' άπαρχηγοποιήσει αυτές τίς εκλογές, πού εισάγει στον άγώνα όσο τό δυνατόν λιγότερες εικόνες κι όσο τό δυνατόν λιγότερους «ψευδο - επιθυμητικούς» ού-

τοπικούς και τελικά πλάνους λόγους.

ΤΑ Κ.Κ. μετέχουν σ' αυτό τό παιχνίδι γιατί δέν μπορούν νά κάνουν άλλιώς. Όχι μόνο γιά λόγους τακτικής, αλλά και γιατί ή συμμετοχή και παρουσία των κομμουνιστικών κομμάτων στους θεσμούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας όπως ή έκλογική είναι άπαραίτητη, είναι άναγκαία, γιά νά ούσιαστικοποιηθούν αυτοί οί θεσμοί και γιά νά ξεπεραστεί κάποτε τό σχήμα των έπαγγελματιών πολιτικών από τή μία μεριά και της έκλογικής θάσης από την άλλη. Νομίζω πώς ή διατήρηση και διεύρυνση των ήδη θεσμοθετημένων πολιτικών μας έλευθεριών συνεπάγεται και τή διατήρηση και διεύρυνση εκείνων των θεσμών πού τίς έλλοποιούν. Κι έδώ συμβαίνει τοúτο τό παράδοξο: Ότι αú-

Ύπενθυμίζουμε τή δίκη του «ΑΝΤΙ» (5 Δεκεμβρίου) στό Ε' τριμελές Πλημμελειοδικείο Άθηνών γιά παράβαση του Ν. 375/36 «περί κατασκοπείας»

Τό
«ΑΝΤΙ»
συνιστά:
Ψηφίστε

«Ν. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»
Ψηφίστε Ν. 375/36!

ωνίας, τά παραδοσιακά κόμματα ύποχρέωσαν τ' άριστερά νά υίοθετήσουν, έπιφανειακά έστω, τή φιγούρα του άρχηγού, μόλο πού οί πολιτικοποιημένοι όπαδοί τους δέν τή χρειάζονται. Οί άνεξάρτητοι εξαφανίζονται και οί επιλογές των επικρατέστερων ύποψηφίων γίνονται μέσ' από τους μηχανισμούς των κομμάτων. Οί βουλευτές ύποχρεωτικά δηλώνουν άπόλυτη ύποταγή στό κόμμα, μέσ' από τό όποιο άποκλειστικά διοχετεύεται ή λαϊκή έξουσία. Σ' ένα μεγάλο βαθμό έτσι ή δημοκρατικότητα ενός πολιτεύματος έξαρτάται από την ύπαρξη ή όχι έσωτερικής δημοκρατίας στά κόμματα.

Άλλοί σημαντικοί μέτρο δημοκρατίας, πού επιβάλλουν από την προεκλογική αυτή περίοδο τά νέα τεχνικά μέσα, είναι ή έννημέρωση και ή μόρφωση του λαού. Θέμα πού συνδέεται άμεσα με τή χρηματοδότηση των κομμάτων, με την έλευθεροτυπία, την έλεύθερη κουλτούρα και παιδεία.

τοί άκριβώς οί άστικοί θεσμοί στους όποιους όλοι είμαστε φυσιολογικά παρόντες, όπως οί εκλογές, ή τά πανεπιστήμια, ή τά συνδικάτα, λειτουργούν συγχρόνως υπέρ και κατά της κατεστημένης έξουσίας. Είναι δυνατόν από τή μία νά ενισχύουν τό «σύστημα», νά τό δομούν, κι από την άλλη νά τό αποδομούν. Νά προάγουν την έξουσία του και παράλληλα νά την έκθέτουν και νά τή μειώνουν. Νά δημιουργούν, δηλαδή, ρωγμές. Καί τοúτο συμβαίνει γιατί και οί ίδιοι αυτοί θεσμοί διατρέχονται από άντιφάσεις, είναι ήδη ραγισμένοι. Αυτή είναι και ή διαφορά των θεσμών από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους, όπως ή άστυνομία, ή διοίκηση και ή δικαιοσύνη πού, όπως σωστά γράφει ό Ν. Πουλαντζάς, δέν κάνουν τίποτ' άλλο παρά νά

ύλοποιούν και νά συμπυκνώνουν την κρατική έξουσία. Γιά όλους αυτούς τους λόγους πιστεύω ότι θεσμοί όπως οί εκλογές, άπαιτούν δική μας ούσιαστική συμμετοχή. Όφείλουμε έμεις νά δώσουμε τό δικό μας νόημα και τή δική μας όπτική στό πώς πρέπει νά διεξάγεται ό έκλογικός άγώνας και νά μην παρασυρόμαστε στίς μεθόδους του μάρκετινγκ και της διαφήμισης. Άς μην έχουμε αύταπάτες ότι μπορούμε νά παίξουμε τους άλλους όταν δεχτούμε τό παιχνίδι τους.

Ο ΑΡΧΗΓΙΚΟΣ λόγος συγχεί ηθελημένα έξουσία κι επιθυμία κι αυτό είναι τό άδιέξοδό του. Όταν ή έξουσία ύποκαθιστά την επιθυμία ή ή επιθυμία ύποκαθιστά την έξουσία, δέν ύπάρχει ούτε τό ένα ούτε τό άλλο.

Ἡ διαφήμιση είναι παιδί τῆς μαζικῆς παραγωγῆς καί τῆς μαζικῆς κατανάλω-
σης. Καθώς μεγαλώνει προσθέτει τή
συμβολή τῆς στή μαζικοποίηση
τῶν ἀνθρώπων. Μαζικοποίηση σέ παγ-
κόσμια κλίμακα. Αὐτό θά πεί, ὅτι εἰσ-
άγει, πρὶν ἀπὸ τὸ προϊόν, τὴν «ἀνάγκη»
τῆς χρήσης του. Εἰσάγοντας μιά τέτοια
ἀνάγκη, ἐπιβάλλει τελικά ἕνα τρόπο ζω-
ῆς. Ὁ ὁδὸς πού ἐξειδικεύει στήν ἐποχὴ
μας αὐτὴ τὴν ἐπιβολή, εἶναι γνωστός:
ἐξαμερικανισμός. Μασάμε τσιγὰρες, πί-
νομε τὰ διάφορα PEPSI ἢ COCA-COLA
καὶ οὐίσκυ, κάνουμε καὶ λίγη «ἐπανά-
σταση» φορώντας μπλούζ - τζινς. Γιατί,
νὰ τὸ καταλάβουμε κι αὐτό, ἡ διαφήμιση
περνᾷ μέσα ἀπ' τὰ κανάλια τῆς καὶ ἀφο-
μοιώνει ἐπικίνδυνα - γιὰ λογαριασμό
τοῦ καπιταλισμοῦ - ἱμπεριαλισμοῦ -
ἀκόμα καὶ τὰ αἰτήματα γιὰ ριζικὲς ἀλλα-
γές. Προσπαθεῖ νὰ τὰ κάνει καὶ αὐτὰ
μόδα.

Ἡ διαφήμιση ὑπηρετεῖ κι ἕνα πολιτι-
στικό ἱμπεριαλισμό, καὶ ὄχι μόνο μὲ τὸ
πέρασμα καὶ τὴν ἐπιβολή καταναλωτι-
κῶν συνθηθειῶν. Τὸν ὑπηρετεῖ νοθεύον-
τας καὶ ἀλλοιώνοντας τὴν ἐθνικὴ
γλώσσα τῶν πληθυσμιακὰ ὀλιγάριθμων
λαῶν. Κοιτάξτε τὶς διαφημίσεις στοὺς
δρόμους, προσέξτε τὶς φωτεινὲς ἐπι-
γραφές. Κυριαρχοῦν οἱ ἀμερικάνικες
λέξεις, πού οἱ περισσότερες εἶναι ἀκα-
τανόητες ἀλλὰ λειτουργοῦν μὲ τὸν ἐν-
τυπωσιασμό πού ἔχει ὡς ψυχολογικὸ
στήριγμα τὴν ἐντεχνη καλλιέργεια ψυ-
χολογίας ἐπαρχιωτισμοῦ (ἐπαρχία τῆς
Εὐρώπης ἢ, τώρα, τῆς Δύσης).

Συνηθίσαμε μὲ τὴ διαφήμιση τὴν ἀνα-
κρίβεια πού μᾶς ἐξασπᾷ. Ἐχομε παραι-
τηθεῖ ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ τὸν ἐλεγχό. Ἡ
διαφήμιση εἶναι ἀσύδοτη καὶ ἔχομε
ἀποδεχθεῖ αὐτὴ τὴν ἀσυνδοσία, ἀκόμα
καὶ ὅταν ἀγγίζει τὸ πιὸ ζωτικό ἀπὸ τὰ
προβλήματα, δηλαδὴ τὴν ὑγεία. Ἡ δια-
φήμιση, ἔγινε κέντρο ἐξουσίας καὶ ἐξ-
άρτησης. Εἶναι τώρα μιά ἀπὸ τὶς πιὸ κα-
θιερωμένες διαδικασίες χρηματοδότη-
σης τῶν μέσων πληροφόρησης. Πρέπει
ν' ἀποδεχθεῖ τὸ ἐντυπο τὴν «πληροφό-
ρηση» τοῦ προϊόντος, γιὰ νὰ ἐξασφαλί-
σει ἑαυτὴ τὴν οἰκονομικὴ δυνατότητα
κάθε ἄλλης. Γιὰ νὰ δώσουμε πολιτικὴ ἢ
καλλιτεχνικὴ πληροφόρηση, χρειάζεται
νὰ ἔχομε ἐξασφαλίσει τὴν καταχώριση
κάποιων διαφημιστικῶν μηνυμάτων.

Ἡ ἀναζήτηση τῶν λύσεων θά πρέπει
νὰ ἀντιμετωπισθεῖ σέ δύο ἐπίπεδα, δη-
λαδὴ σέ δύο χρόνους. Ἡ ριζικὴ ἀντιμε-
τώπιση προϋποθέτει τὴ ριζικὴ
κοινωνικὴ-πολιτικὴ ἀλλαγὴ. Ἀλλὰ σὲ
μεταξὺ, ἔχομε ὑποχρέωση νὰ παλαί-
ωμε γιὰ κάθε δυνατό ἄμεσο μέτρο.
Χρειαζόμαστε ἕναν αὐστηρὸ κώδικα καὶ
ὄργανα ἐλέγχου πού νὰ μὴν εἶναι κάτω
ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο ἐλεγχό τῆς διοικητι-
κῆς γραφειοκρατίας. Φορέας ἐλέγχου,
κάπως ἀποτελεσματικοῦ, θά μπορούσε
νὰ εἶναι ἐκεῖνος πού θά ἐκφράζει τὰ
συμφέροντα τῶν θυμάτων τῆς ἀσύστο-
λῆς διαφήμισης, δηλαδὴ μὲ γνήσιους
ἐκπαιδευμένους τοῦ καταναλωτικοῦ κοι-
νοῦ, τῶν ἐργαζομένων στὶς πόλεις καὶ
στήν ὑπαίθρο, καθὼς καὶ ἐπιστημόνων
ὅπως οἱ γιατροί, οἱ ἀρχιτέκτονες, οἱ ψυ-
χολόγοι κ.ά.

Σάκης Πεπονῆς

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

μιά μορφή ἔκφρασης

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐμπορικῆς διαφήμισης στή σημερινή (ἐλ-
ληνικὴ) καταναλωτικὴ κοινωνία, εἶναι τεράστιο. Τὰ δύο δη-
μοσιεύματα (ἕνα μικρὸ σημείωμα τοῦ ΣΑΚΗ ΠΕΠΟΝΗ καὶ
ἕνα κείμενο τοῦ ΣΩΤΗΡΗ Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ πού ἀνα-
φέρεται στήν ἐμπορικὴ διαφήμιση σάν μιά ἄλλη μορφή «ἱμ-
περιαλιστικῆς ἔκφρασης») ἀποτελοῦν μιά πρώτη προσέγγιση
- κι ἕνα κέντρισμα - γιὰ εὐρύτερη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος.

τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ

Ἡ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀνα-
γνωρίζεται σάν σημαντικὸς παράγοντας
προώθησης προϊόντων καὶ ἐταιριῶν καὶ
στὸ ἐλληνικὸ ἐπιχειρηματικὸ κύκλωμα,
ἀκολουθώντας τὰ ξένα - τὰ δυτικὰ -
πρότυπα ἀνάπτυξης. Χρησιμοποιώντας
ὅλες τὶς τεχνικὲς καὶ τὰ μέσα πληροφό-
ρησης καὶ προπαγάνδας, προσπαθεῖ νὰ
καθιερώσει προϊόντα καὶ ποιότητα, ταυ-
τότητα καὶ νοοτροπία στὸ καταναλωτικὸ
κοινό.

Συγχρόνως εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ
σημαντικοὺς φορεῖς πού προωθοῦν καὶ
διαμορφώνουν «καταναλωτικὲς» συν-
ήθειες στὶς εὐρύτερες κοινωνικὲς μάζες.
Σάν μέσο ἐπικοινωνίας λειτουργεῖ μονο-
σήμαντα ἀπὸ τοὺς λίγους πρὸς τοὺς πολ-
λοὺς (μάζες, τὶς ὁποῖες ἐπηρεάζει ἐκπο-
λιτιστικά περισσότερο ἀρνητικά παρά
θετικά), καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ μέσα «ἐκφρα-
στές» τῆς ἐξουσίας πού μονοπωλεῖται

ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις καὶ τοὺς ὁργανι-
σμούς, πού ἔχουν καὶ τὴ μεγαλύτερη δυ-
νατότητα ἐξαγορᾶς τῆς προβολῆς τους
στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον.

Ἡ ἐμπορικὴ διαφήμιση (τὸ περιεχό-
μενό της, οἱ τρόποι πού ἐκφράζεται, τὰ
μέσα καὶ τὰ πρότυπα πού χρησιμοποιεῖ)
συντελεῖ σημαντικὰ στήν αὐξηση τῆς
περιβαλλοντικῆς ἀναρχίας. Εἰδικότερα,
τὰ πρότυπα πού εἰσάγεται καὶ προσπα-
θεῖ νὰ καθιερώσει, συνήθως ἄσχετα μὲ
τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες καὶ συνήθειες
τοῦ κοινοῦ, ἀποπροσανατολίζουν τὴν
πορεία ἀνάπτυξης τοῦ κοινωνικοῦ συν-
όλου καὶ προκαλοῦν κοινωνικὲς ἀλλαγές
οἱ ὁποῖες βοηθοῦν ἀκόμα περισσότερο
τὴν ἐξάπλωση τῆς ἱμπεριαλιστικῆς νο-
οτροπίας. Γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀναπτυ-
χθοῦν μέσα στὸ λαὸ ἐκεῖνοι οἱ ἀμυντικοί
μηχανισμοὶ πού θά μποροῦν νὰ τὴν
«ἀποδυναμώσουν» ἀπὸ τὰ ἐκάστοτε ἀρ-
νητικὰ της στοιχεῖα ἢ νὰ τὴν καταργή-
σουν τελείως ὅταν εἶναι ἀπαραίτητο.

Τὰ κίνητρα τῶν ἐπιχειρήσεων, προκει-
μένου νὰ διαφημίσουν, ἐνῶ ἀποβλέπουν
γενικότερα στήν ἄμεση ἐμπορικὴ ἐπιτυ-
χία τῶν προϊόντων τους, ταυτόχρονα
ἀποβλέπουν στήν ἐπιτυχημένη καθι-
έρωση τῆς ταυτότητας τῆς ἐπιχείρησης
(«τ' ὄνομα») ὅταν πρόκειται νὰ ἐφαρμο-
σουν εὐρύτερα διαφημιστικὰ προγράμ-
ματα - ἐταιρικά προγράμματα ἢ προ-
γράμματα ἐπιχειρησιακῆς ταυτότητας. Σ'
αὐτὰ τὰ εὐρύτερα διαφημιστικὰ προ-
γράμματα, τὰ ἐπιχειρησιακὰ κέρδη, ξε-
περνώντας τὸ ἐμπορικὸ κύκλωμα, μετα-
σχηματίζονται καὶ γίνονται κοινωνικά.
Οἱ ἐπιχειρήσεις ἀποκτώντας κοινωνικὴ
δύναμη παίρνουν μέρος στήν πολιτικὴ
ἐξουσία.

Τὰ κριτήρια, πού στὶς μικρὲς ἐπιχει-
ρήσεις μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς
ἐκπαίδευσης καὶ τῆς νοοτροπίας τοῦ
ἴδιου τοῦ ἐπιχειρηματία, εἶτε ἀποβλέ-

πουν στο «σουςουδισμό» και στις διαμορφωμένες «ανάγκες» μιας μεγάλης μερίδας της άστικής τάξης, είτε στην Ελλάδα των υγιών άμυντικών μηχανισμών μπροστά στα έλκυστικά διαφημιζόμενα προϊόντα και πρότυπα ζωής. Κι αυτοί οι καταναλωτικοί άμυντικοί μηχανισμοί δεν έχουν αναπτυχθεί άκριτως από την έλλειψη αυτογνωσίας που χαρακτηρίζει ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας: αποτέλεσμα της άπορροσανατολισμένης εκπαίδευσής της.

Προκειμένου λοιπόν να δημιουργηθούν από τη μία «ανάγκες» στο καταναλωτικό κοινό και από την άλλη εύνοχη-σμένες και άπορροσανατολισμένες καταναλωτικές συνήθειες, είναι άπαραίτητη η ύπαρξη ενός κοινωνικού συστήματος και μιας ύποδομης τέτοιας που το διαμορφωμένο εύλωτο άτομο να παρασύρεται από τις έκαστοτε προσφορές, αλλαγές και προκλήσεις του πλήθους των παραγομένων προϊόντων και νοοτροπιών (μόδα, στυλ, κ.λπ.).

Οι παραγωγικές σχέσεις στο καπιταλιστικό σύστημα δημιουργούν άκριτως τις συνθήκες όπου το άλλοτριωμένο άτομο-ειδικός (specialist), μη ολοκληρωμένο, αποξενωμένο και χωρίς προσωπικότητα, αναζητά την ταυτότητά του στην κάθε διαφημιζόμενη μόδα ή προϊόν — ή μόδα παρουσιασμένη μ' ένα σύνολο προϊόντων, εκφράζει στην ουσία ένα πρότυπο τρόπου ζωής που ο καθένας μας το αναζητά προκειμένου να το χρησιμοποιήσει σαν έκφραση-ταυτότητα του έαυτού του.

Πράγματι, η διαφήμιση λειτουργεί σαν παράγωγο των συγκεκριμένων μηχανισμών μετασχηματισμού, που προωθούνται από το καπιταλιστικό σύστημα που επικρατεί στις κοινωνίες των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και ειδικότερα στην καπιταλιστική μητρόπολη των Η.Π.Α. Όμως, αν και είναι παράγωγο σχέσεων, αποτελεί δυναμικό φαινόμενο που έχει διαλεκτική σχέση με το περιβάλλον. Έπηρεάζει και επηρεάζεται απ' αυτό. Έφτασε να γίνει αυτοσκοπός με τη βοήθεια των μηχανισμών που την κατεύθυναν και που τελικά καθιέρωσαν το «λειτούργημά» της, διευρύνοντας τον κύκλο των εφαρμογών της και καταξιώνοντας την κοινωνική της «αναγκαιότητα». Από το σημείο αυτό και πέρα συμβαίνει να γίνεται, από παράγωγο σχέσεων που ήταν, διαμορφωτής σχέσεων, πράγμα αναγκαίο προκειμένου να υποστηριχθεί και να διατηρηθεί το σύστημα και οι μηχανισμοί που από τη μεριά τους εξασφαλίζουν την ύπαρξή της. Είναι αξιοσημείωτο ότι μέσα από τις διεργασίες εφαρμογής και κοινωνικής καταξίωσης ή διαφήμιση έχει αρχίσει να καθιερώνεται σαν μία ανεξάρτητη έκφραση, μωρφή τέχνης χαρακτηριστική της περιόδου της «καταναλωτικής κοινωνίας» που διατρέχουμε.

Μπορούμε να πούμε ότι προκειμένου να διαμορφωθούν οι κατάλληλες σχέσεις μεταξύ επιχείρησης-καταναλωτή, που απαιτούνται για να λειτουργεί ή διαφήμιση, χρειάζεται, αν δεν υπάρχουν, να επιβληθούν συγγενή συστήματα και μηχανισμοί λίγο ή πολύ όμοιοι μ' αυτά των καπιταλιστικών χωρών — πρότυπα. Κι αυτά τα πρότυπα συστήματα επιβάλλονται άλλοτε βίαια (περίοδος δικτατορίας) και άλλοτε «διπλωματικά» (μεταπολεμική και σημερινή περίοδος) από τα ντόπια και ξένα μονοπώλια και συμφέροντα. Αυτά, αποδίδοντας συγχρόνως στο έμπορικό και πολιτικό υπερέκδο, καλλιεργούν στο λαό τη νοοτροπία που χρειάζεται προκειμένου να διαμορφωθούν αγορές στις οποίες από τη μία «άπαιτούνται» τα προϊόντα τους, από την άλλη «δεσμεύονται» από αυτά. Η διαφήμιση σαν όργανο στα χέρια των οργανισμών, επιχειρήσεων ή συστημάτων που αναφέραμε, συμμετέχει σημαντικά στη διαμόρφωση της κοινωνίας του πολίτη-«καταναλωτή».

Στη διαφήμιση υπάρχει ένα σημαντικό χαρακτηριστικό: η ευελιξία, όπως αυτή έχει καταπληκτικά αναπτυχθεί βοηθούμενη από τα συνδυασμένα μέσα των συστημάτων ενημέρωσης (ραδιόφωνο, TV, εφημερίδες, περιοδικά κ.ά.). Μία γραφική παρουσίαση της διαφήμισης μπορεί να είναι μικρή σε μέγεθος (άγγελια μερικών αράδων) καταχώριση σ' εφημερίδα (μέρος της σελίδας, σελίδα ή πολλαπλάσιό της). Μεγαλώνοντας σε μέγεθος (λόγω απόστασης και ταχύτητας από το δέκτη-πεζό ή οχούμενο) μπορεί σαν άφισα να αναρτηθεί από κτίριο ή να στηθεί στους δρόμους (billboards). Παίρνοντας ποικίλες άλλες μορφές, σαν αποτέλεσμα της ευελιξίας και δυναμικής της εξέλιξης, μπορεί να φτάσει σε «μεγέθη» που είναι δύσκολο να μετρηθούν με τα καθιερωμένα μέτρα χρόνου και χώρου-λεπτά, δευτερόλεπτα, μέτρα, τ.μ. κ.ά.

Είναι γεγονός ότι δεν χρησιμοποιούνται πλέον μόνο οι «παραδοσιακές» μορφές διαφήμισης και μέθοδοι μετάδοσης πληροφοριών από τα μέσα ενημέρωσης, όπως είναι αυτές των εφημερίδων, των περιοδικών, του ραδιοφώνου ή της τηλεόρασης. Συνδυάζεται ποικιλία μεθόδων και μέσων, που επηρεάζουν και τις σχέσεις πέρα από το συνειδητό. Η κλίμακα της διαφήμισης εξάλλου έχει ξεπεράσει τη μονόπλευρη εφαρμογή, όπως π.χ. συμβαίνει στην καταχώριση μιας και μόνης διαφήμισης προϊόντος είτε στο ραδιόφωνο είτε στην εφημερίδα, είτε και στα δύο μαζί.

Με το συνδυασμό ποικίλων μέσων και τη συνεργασία όλων των παραγόντων που έχουν σχέση με το προϊόν — νοοτροπία — εταιρία (εταιρικά προγράμματα — corporate image programs) ή διαφήμιση

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΝΑΖΗΤΕΙ ΠΡΟΣ ΑΓΟΡΑΝ

διὰ συγκεκριμένων πέλσας της

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

*Αναζητείται: κ. Καρατζάν, τηλ. 790.236 — 933.6851.

DR. BOHM + VLADI — HAMBURG — BALLINDAMM 9 — W. GERMANY — TEL.: 325.444 — TLX: 2-163182 BVL

διαμορφώνει πρότυπα ζωής, μόδα, στυλ, εμφάνιση, φαινόμενα τα οποία επιδρούν σφαιρικά στο κοινό.

Προκειμένου να διευκρινιστούν περισσότερο ορισμένα σημεία από τις παρατηρήσεις που παραθέτουμε, και επειδή το θέμα είναι μεγάλο και άτελειωτο, θα περιοριστούμε σε δύο παραδείγματα διαφημίσεων που δημοσιεύθηκαν στον καθημερινό τύπο:

1. Η καταχώριση-διαφήμιση του «Φοίνικα» ανήκει στη συνηθισμένη κατηγορία όπου η άπεικόνιση του θέματος συνδυάζεται μ' ένα κείμενο-στόχο που βασίζεται στις προσωπικές μας αντιλήψεις, καταγραφμένες εμπειρίες, αξίες κ.λπ. Αποτελεί δε ένα «έκμοντερισμένο» παράδειγμα της διαφημιστικής κατήλευσης. Πόσο κακόγουστο και «κακόμοιρο» για μίαν εταιρία σαν κι αυτή... που θα 'θελε να φαίνεται. Η διαφήμιση του «Φοίνικα», προκειμένου να χρησιμοποιήσει ένα γνωστό σημείο αναφοράς για να γνωστοποιήσει το «νέο ιδιόκτητο μέγαρό της» (στην περίπτωση της χρησιμοποίησης ενός γνωστού ήθοποιου, θα μπορούσε να χρυσοπληρώσει τη... Βουγιουκλάκη, ως πούμε) ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΕΤΑΙ σαν «πρωταγωνιστή» το άγαλμα του Κολοκοτρώνη, που είναι άνεκτίμητη έθνικα ιστορική επένδυση στο μυαλό του κάθε Έλληνα. Καταλήγει έτσι να μάς πει ότι το μέγαρό της «τό δείχνει κι ο Κολοκοτρώνης»!!!

Μία τέτοια τεχνοτροπία έχει σαν αποτέλεσμα τη φθορά μέσα απ' το έμπορικό κύκλωμα έννοιών και αξιών που μάς χρειάζονται γι' αυτήν άκριτως την αυτογνωσία μας, προκειμένου να προσδιορίσουμε την ταυτότητά μας σαν λαός. Επί πλέον, εισηγείται πρόταση μεταχείρισης του διαφημιστικού μέσου, που όταν θα εξαπλωθούν, επαναλαμβανόμενα στο όνομα της «κατανάλωσης» και των παραγωγών της, θα καταργήσουν τις αξίες που προσπαθήσαμε και προσπαθούμε να φτιάξουμε με τόσους κόπους.

Με την κατάργηση λοιπόν των δικών μας αξιών, ο δρόμος θα μείνει ανοιχτός για τις «αξίες» που οι εταιρίες θέλουν να «έγκαταστήσουν» για τα δικά τους συμφέροντα, οικονομικά και πολιτικά. Τυπικό παράδειγμα «πολιτισμού» που έχει σαν χαρακτηριστικό του τη φθορά των ελεύθερων ανθρώπινων αξιών (αλλοτρίωση) από το έμπορικό κύκλωμα του υπερέκδους είναι οι ΗΠΑ. Σ' αυτή τη

χώρα. Ένα υπερεύχρηστο και καλοστημένο δίκτυο, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα ενημέρωσης και προπαγάνδας (μιά και τέτοια είναι η σύγχρονη μορφή της διαφήμισης) επιβάλλει τις αξίες του και καθορίζει-ελέγχει τον τρόπο ζωής της «σιωπηλής πλειονότητας» του λαού της - μέχρι σήμερα τουλάχιστο.

2. Η διαφήμιση της γερμανικής εταιρείας που δημοσιεύθηκε σε ημερήσια εφημερίδα «ζητά προς αγοράν ελληνικά νησιά». Σ' αυτήν, η εταιρεία «κοινοποιεί» την προσφορά της και η καταχώρισή της θα μπορούσαμε να πούμε ότι ανήκει στην κατηγορία των «αγγελιών». Σέ αντίθεση με την καταχώριση-διαφήμιση του «Φοίνικα», για την οποία όμως θα μπορούσαμε επίσης (θεωρητικά) να δεχτούμε ότι και αυτή «κοινοποιεί» την ίδρυση «καινούργιου μεγάρου».

Πράγματι τό διαφημιστικό περιεχόμενο της ανώδυνης (κατά μέγεθος) «μικρής αγγελίας» επιφανειακά δημιουργεί ερωτηματικά και σκέψεις διαφορετικές απ' αυτές της διαφήμισης του «Φοίνικα». Είναι αξιοσημείωτο όμως να αναφέρουμε ότι στη διαφήμιση συμβαίνουν σύγχρονα δύο φαινόμενα τά οποία εξελίσσονται σε δύο διαφορετικά επίπεδα. Τό «μπροστινό» επίπεδο, τό οποίο διαδάζεται εύκολα, διαφημίζει τό προϊόν ή την ταυτότητα μιάς επιχείρησης. Τό «δεύτερο» επίπεδο, τό οποίο συνήθως δέν διαδάζεται, εφόσον δέν προτίθεται, λειτουργεί σάν πλατφόρμα (ground) υποστήριξης του πρώτου και διαφημίζει δομές, συστήματα, νοοτροπίες, πρότυπα ανθρώπινων σχέσεων. Αυτό τό «δεύτερο»-άφανές επίπεδο, τό οποίο αποτελεί και τό ούσιολογικό μήνυμα, είναι και τό πλέον «επικίνδυνο». Είναι αυτό ακριβώς που πρέπει κανείς νά διαβάσει σε κάθε διαφήμιση. Γενικά, τό

Η κόκα-κόλα πάει μέ όλα. 'Ακόμα και μέ... αντι-αμερικανικά συνθήματα όπως αυτό που κάποιος ταίριαξαν τόσο πετυχημένα στη διαφημιστική άφίσα κάποιου τοίχου...

διαφημιζόμενο προϊόν-αντικείμενο αποτελεί τό «μέσον» μεταφοράς ενός μηνύματος, όχι απαραίτητα όμως και τό περιεχόμενο του (πραγματικού) μηνύματος. 'Αραγε ή διαφημιστική άγγελία της γερμανικής εταιρείας «συμπλέει» μέ τίς κυ-

βερνητικές εξαγγελίες και άφορισμούς για τόν εθνικό μας προσανατολισμό, ότι δηλαδή «ή 'Ελλάδα ανήκει στη Δύση»;...

Τελειώνοντας, μεταφέρουμε τό θέμα μας απ' την ανάλυση στη σχέση του μέ τά προοδευτικά μέσα ενημέρωσης και ειδικότερα τίς εφημερίδες και τά περιοδικά. Μιά και σάν λαός έχουμε άφεθεί στό έλεος εκείνης της κοινωνικής εκπαίδευσης που προωθείται από ξένους προς τόπο μας οργανισμούς και επιβάλλεται από συστήματα ανάπτυξης τά όποια έχουν σάν τελικό τους αποτέλεσμα την αλλοίωση των χαρακτηριστικών της κουλτούρας μας. (Βλέπε τό άφιέρωμα - πρό καιρού - της ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ - άφιέρωμα κυριολεκτικά στους άπολογητές ενός και μόνο συστήματος διαφήμισης).

Θεωρούμε λοιπόν ότι είναι πρωταρχική ύποχρέωσή τους ή ενημέρωση και ή ενεργοποίηση του κοινού σε ό,τι έχει σχέση μέ τούς μηχανισμούς κατανάλωσης και ιδιαίτερα της διαφήμισης, ή όποία αποτελεί πλέον σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης του τρόπου ζωής μας. 'Αποδίδοντας έμφαση στό γεγονός ότι ή διαμόρφωση αυτή είναι αποτέλεσμα περισσότερο της παρουσίας (σε δεύτερο επίπεδο) του πρότυπου συστήματος ζωής, παρά του αντικειμένου-προϊόντος που διαφημίζεται.

Ένα πρωτοπόρα ενημερωμένο και ενεργοποιημένο καταναλωτικό κοινό, έχει αναπτύξει εκείνους τούς μηχανισμούς άμυνας οι όποιοι περιορίζουν στό ελάχιστο τίς ιμπεριαλιστικές διαφημίσεις... Τόν ιμπεριαλισμό σε κάθε έκφρασή του.

Σωτήρης Ν. Παπαδόπουλος

Ο ΣΤ ΤΟΜΟΣ είναι έτοιμος

Οί τόμοι του «ΑΝΤΙ», πανόδετοι, μέ πλήρη πίνακα περιεχομένων προσφέρονται για τή μελέτη:

- της πολιτικής ζωής του τόπου, μέ αναλυτικές και αποκαλυπτικές έρευνες
- της σύγχρονης ιστορίας μας και της 'Αντίστασης
- της οικονομίας, της παιδείας, της κοινωνικής ζωής
- της διεθνούς επικαιρότητας
- των προβλημάτων ιδεολογίας και της πνευματικής ζωής

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΟΥΤΟΠΙΚΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τοῦ Γώργου Μουστάκη
Δρα Κοινωνιολογίας τῆς Θρησκείας

ΟΙ ΡΙΖΕΣ κάθε προσπάθειας νά οἰκοδομηθοῦν σοσιαλιστικές κοινότητες ἀπό τοὺς χριστιανούς σέ κάθε ἐποχὴ βρίσκονται στό κοινοβιακὸ πείραμα τῶν τριῶν πρωτοχριστιανικῶν αἰώνων (33 μ.Χ. – 313). Γι' αὐτὴ τὴν ἐφηβικὴ περίοδο τοῦ χριστιανισμοῦ γράφει ὁ ἀκριβολόγος Φρειδερίκος Έγκελς σέ μελέτη του «Ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ πρώτου χριστιανισμοῦ»:

«Ἡ ἱστορία τοῦ πρωτόγονου χριστιανισμοῦ ἔχει πολλὰ ἀξίολογα σημεῖα ὁμοιότητας μέ τὸ σύγχρονο ἐργατικὸ κίνημα. Ὅπως τὸ παγκόσμιο ἐργατικὸ κίνημα περιλαμβάνει τοὺς φτωχοὺς καὶ καταπιεσμένους τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας ἔτσι καὶ ὁ χριστιανισμὸς τῆς Ρωμαϊκῆς περιόδου περιλάμβανε τὰ κοινά τῶν τοῦ φτωχοῦ, τοὺς κατατρεγμένους καὶ καταπιεσμένους τῆς ρωμαϊκῆς δουλοκτησίας».

ΑΡΑ, ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ τόσο ὀρθολογιστὴς Έγκελς ἀναγνωρίζει τίς κοινοβιακές δάσεις καὶ δομές τοῦ πρωτόγονου χριστιανισμοῦ οἱ ὁποῖες στηρίζονται στὶς παρακάτω θεμελιακές ἀρχές τῆς βιβλικῆς κοινοκτημοσύνης.

α) «Ὅλοι, χωρὶς ἐξαίρεση, ἔχουν κοινοκτημοσύνη καὶ ἡ μοιρασιά γινότανε στὸν καθένα σύμφωνα μέ τίς ἀνάγκες του» (Πραξ. 2,44).

β) «Αὐτὸς πού ἔχει δύο πανωφόρια νά δώσει σ' αὐτόν πού δέν ἔχει» (Λουκ. 3,11).

γ) «Ὁ ἐργάτης εἶναι δίκιο νά παίρνει (ὅχι ἐλεημοσύνη) μὰ τὸ μισθὸ τοῦ κόπου του» (Λουκ. 10,7).

δ) «Μακάριοι εἶναι αὐτοὶ πού διώκονται γιὰ τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη» (Ματθ. 5,10).

ΚΑΙ τέλος αὐτὸ πού τὸ Σοβιετικὸ Σύνταγμα τοῦ 1936 στό 12ο ἄρθρο του συμπεριλάβε χωρίς βέβαια τὴν ἐπιβλημένη παραπομπή, ἔνδειξε ἀντικειμενικότητα:

«Αὐτὸς πού δέν θέλει νά δουλεύει δέν πρέπει καὶ νά τρώει» (Θεσ. 3,10) (βλ. ANTI 79 σελ. 51).

Μ' ΑΥΤΗ λοιπόν τὴ σοσιαλιστικὴ κληρονομιά στὴν πλάτη τοὺς ξεκίνησαν, πιστοὶ στό χριστιανισμὸ καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ σεμνοὶ θεράποντες, πολυάριθμοι χριστιανοὶ τοῦ μεσαίωνα, πού θέλησαν νά χτίσουν τίς κοινοβιακές οὐτοπίες τους, ἀπὸ τὸ φτωχούλη τοῦ θεοῦ Ἀῆ Φραγκίσκο τῆς Ἀσίζης μέχρι τὸν Τόμας Μόρ καὶ τὸν Θωμὰ Μύντσερ, τὸν ἐμπνευστὴ τῆς ἐξέγερσης τῶν χριστιανῶν γερμανῶν χωρικῶν πού κατάνιξε ὁ διπλωμάτης Λούθηρος, μέχρι τὸν χριστιανομαρξιστὴ παπὰ Καμίλλο Τόρρες στὰ χρόνια τὰ δικά μας.

Τὰ μεσαιωνικά κοινοβιακὰ ἰδανικά

ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕ μέ πάθος τὸ μεσαίωνα καὶ τὸν λέμε σκοτεινὸ. Σέ πολλὰ σημεῖα εἶναι, σέ ἄλλα ὅμως δέν εἶναι, ὅπως στό ἰδανικὸ τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς πού ἀναπτυσσότανε γύρω ἀπὸ τίς μεγάλες μοναστικές ἀδελφότητες, ἡ γύρω ἀπὸ τὰ φεουδαρχικά τιμάρια. Ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος εἶχε τὴν αἴσθηση ὅτι κάπου ἀνῆκε, γεγονός πού τοῦ δημιουργοῦσε ἕνα αἶσθημα σιγουρίας καὶ ἀσφάλειας τόσο χαμένο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς δι-

ομηχανικῆς μας κοινωνίας. Ὁ διαπρεπὴς ἀκαδημαϊκὸς δάσκαλός μας τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας δρ Έριχ Φρόμμ στὸ κλασικὸ πιά ἔργο του πού κυκλοφορεῖ στὴν 25ῃ ἐκδόσει τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτότυπου μέ τίτλο «Escape From Freedom» (κατὰ τὴν ἄστοχη μετάφρασή του στὰ ἑλληνικά «Ὁ φόβος μπροστὰ στὴν ἐλευθερία») παρατηρεῖ μέ ἀντικειμενικότητα:

«Αὐτὸ πού χαρακτηρίζει τὸ μεσαιωνικὸ ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀτομικῶν δικαιωμάτων ὅπως αὐτὰ ἀνεπτύχθηκαν στὴν Ἀναγέννηση καὶ κληρονομήθηκαν στὴν ἐποχὴ μας. Ὁ βιοτέχνης ἦταν ὑποχρεωμένος νά πουλήσει τὰ προϊόντα του σέ μιά φετιχισμένη τιμὴ καὶ ὁ ἀγρότης σ' ἕνα προκαθορισμένο καὶ ἐλεγχόμενο ἀπὸ τὸ φεουδάρχην παζάρι. Οἱ συντεχνίες καὶ τὰ μέλη πού ἀνῆκαν σ' αὐτές ἦταν ἀνστηρά ἀπαγορευμένο νά κοινοποιήσουν τὰ συντεχνιακὰ μυστικά στοὺς ἑξῶ. Ἔτσι τὸ ἐπάγγελμα ἐστεγανοποιεῖτο καὶ ἀσφικτιοῦσε μέσα στὴν κάστα τῶν ἐιδικῶν (artisans). Ἔτσι ἡ ζωὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου, τῆς οἰκογένειάς του καὶ τῆς κοινωνίας γενικότερα κυλοῦσε ἡβημα, κάτω ἀπὸ «ἀναλλοιώτους» θεοκρατικούς νόμους, ἀλλὰ χωρὶς περιπέτειες καὶ ψυχολογικὰ τραύματα πού δημιουργεῖ ἡ ἰδεολογικὴ σύγχυση, ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ κοινωνικὴ μοναξιά. Ἀλλὰ ἂν καὶ ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος δέν εἶχε τὰ σύγχρονα δικαιώματα πού ὁ δυτικοευρωπαῖος πολίτης δέν ξέρεי πῶς νά τὰ ἐπενδύσει, ἐντούτοις δέν αἰσθανότανε ἄλλοτριωμένος ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο πού ἀποτελοῦσε γι' αὐτόν τὴν εὐρύτερη οἰκογένεια, πού τὴ δεχόταν ὅπως δεχόταν τὰ γύρω του φυσικὰ φαινόμενα. Στὴ μεσαιωνικὴ κοινωνία δέν ὑπῆρχε χώρος γιὰ πολλές ἀμφισβητήσεις γιὰτὶ ὁ κοινωνικὸς νόμος ἐπιστεῦετο ὅτι ἀποτελεῖ θεόδοτο δίκαιο καὶ φυσικὸ νόμο στὸν ὁποῖο ἀναντίρρηση καὶ παραδοσιακὰ ἔπρεπε τὸ κάθε πρόσωπο νά ὑποτάσσεται. Αὐτὴ ἡ κοινωνικὴ ὑποταγὴ πού συνόδευε τὸν πολίτη ἀπὸ γέννας μέχρι θανάτου ἀπομάκρυνε τοὺς κινδύνους τῆς μαζικοποίησης τοῦ προσώπου του. Τότε ἤξερε ὁ καθένας τί καὶ ποιά εἶναι ἡ λειτουργία του μέσα στό κοινωνικὸ σῶμα, ἐνῶ σήμερὰ οἱ πολλοὶ πάσχουν ἀπὸ ὑπαρξιακὴ κρίση τῆς ταυτότητάς τους. Δέν ξέρουν ποιοὶ εἶναι καὶ, περισσότερο, δέν ξέρουν, οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι, τί θέλουν».

Οἱ μεσαιωνικές χριστιανοσοσιαλιστικές ἀδελφότητες

ΜΕΣΑ λοιπόν σ' αὐτὸ τὸ κοινοτικὸ καὶ ταυτόχρονα καταπιεστικὸ κλίμα πού διαπότιζε τὴ μεσαιωνικὴ ἀτμόσφαιρα ἀναπτύχθηκαν τὰ χριστιανικά κοινοβία, δέν ἐννοοῦμε ἐδῶ τὰ μοναστικά τάγματα (Βενεδικτίνων, Φραγκισκανῶν ἢ Δομινικανῶν) ἀλλὰ τίς ἀντιφεουδαρχικὲς καὶ γιὰ τοῦτο ἀποκηρυγμένες ἀπὸ τὸ καθολικὸ ἱερατεῖο, ὡς αἰρετικές, κοινότητες τῶν λαϊκῶν πού ἀπὸ τὸ 12ο αἰῶνα ἄρχισαν σάν μανιτάρια νά φτυρώνουν στὸν ἀντιφατικὸ εὐρωπαϊκὸ χώρο, καὶ τίς ὁποῖες ὁ Κάουτσκυ χαρακτηρίζει σάν «προκομμουνιστικά κομμουνιστικά πειράματα» θρησκευτικῆς βέβαια μορφῆς καὶ προέλευσης.

Βαλδένσιοι: Αἰρετικούς τοὺς ὀνομάζουν καθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι ἀπὸ κοινὸ γιὰτὶ ἔτσι τοὺς συμφέρει. Στὴν πραγματικότητα ὅμως τὸ κίνημα τῶν Βαλδενσίων πού ἰδρύθηκε στὴ Λυῶνα τῆς Γαλλίας στὶς ἀρχές τοῦ 12ου αἰῶνα ἦταν μιά ἀντίδραση κατὰ τῆς διαφθαρμένης ἐκκλησίας μέ σύνθημα γιὰ ἐπιστροφή στὶς πηγές καὶ τὸ κοινοβιακὸ πολίτευμα τοῦ ἀρχέγονου χριστιανισμοῦ. Ἔτσι τὸ μεγάλο λοιμὸ τοῦ 1173 μ.Χ. οἱ Βαλδένσιοι πούλησαν τίς περιουσίες τους καὶ σύστησαν μεγάλες κολλεκτίβες ὅπου ἡ μοιρασιά γινόταν στοὺς ἐργαζόμενους στὸν καθένα σύμφωνα μέ τίς οἰκογενειακές του ἀνάγκες. Σέ 10 χιλιάδες ἀριθμοῦνται τὰ μέλη τῶν κοινοβίων γύρω ἀπὸ τὴ Λυῶνα στὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνα. Στὴν ἀρχὴ τοὺς πέρασαν γι' ἀγαθούς, ὅσο ὅμως ἀπλωνόντουσαν ἄρχισαν νά ἀποτελοῦν πρόκληση γιὰ τὴ φεουδαρχικὴ κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ σύμφωνα μέ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὑπόδικος (αἰρετικός) λογαριαζόταν καὶ ὡς δράστης τοῦ πολιτικοῦ ἐγκλήματος τῆς ἀντίστασης κατὰ

της κρατικής εξουσίας. Γι' αυτό ο ιδρυτής του Βαλδενσιανού κινήματος της κοινοκτημοσύνης, Βάλδος άφου κλήθηκε από τον πάπα Άλέξανδρο να λογοδοτήσει για τις αίρετικές του δοξασίες κι άρνήθηκε να παρουσιαστεί, άρχισε ο διωγμός έναντιόν του που κορυφώθηκε επί πάπα Λεύκιου του Γ' που κατάδίκασε στην τοπική σύνοδο της Βερόνας, τό Βάλδο, τούς βάλδιους και τά συγγενή φιλοαγροτικά κινήματα τών Ουμίλιατών μέ κέντρο τό Μιλάνο και τούς «πτωχούς Λομβαρδούς» που κατέφυγαν στά βουνά για νά γλυτώσουν τόν παπικό κατατρεγμό και τήν κοινωνική περιφρόνηση που συνεπαγόταν ένας έκκλησιαστικός άφορισμός.

ΑΠΟ τή Γαλλία τό κίνημα μεταφέρθηκε στίς όρεινές περιοχές της Βόρειας Ιταλίας όπου μέχρι σήμερα υπάρχουν οι άγροτικές κολλεκτίβες τους, και οι ύποδειγματικοί γεωργικοί συνεταιρισμοί τους σταδρόπέδια τών Άλπεων.

Θαδωρίτες — Άδαμίτες: Η εξέγερση του θεολόγου Ιωάννη Χούς έναντια στίς καταχρήσεις του παπικού θεσμού και κλήρου γενικότερα, δέν πήρε ένα μονόπλευρο έκκλησιοκεντρικό χαρακτήρα αλλά και βαθύτατα κοινωνικοπολιτικό. Ο Χούς σάν άκαδημαϊκός δάσκαλος και μάλιστα πρύτανης του Πανεπιστημίου της Πράγας είχε μία σφαιρική αντίληψη της ζωής και γι' αυτό τά πυρά του είχαν δύο στόχους: τήν άπελευθέρωση τών ψυχών από τήν παπική καταπίεση και τών σωμάτων από τή δουλειά τών φεουδαρχών. Ο Χούς όργάνωσε και ξεσήκωσε τούς χωρικούς έναντιόν της έκκλησίας και πολιτείας, ιδιαίτερα όμως της πρώτης τήν όποία όνόμαζε «ξενοκίνητη έκπορνεύτρια του τσέχικου έθνους» γιατί σ' αλήθεια ο πάπας νοιαζόταν πίο πολύ νά τά 'χει καλά μέ τούς δυνατούς γερμανούς πρίγκιπες παρά μέ τούς «πειναλέους» τσέχους. Οι γερμανοί καταπίεζαν τούς τσέχους, ο πάπας πήγε ως συνήθως μέ τό μέρος τών καταπιεστών για νά γίνει μισητός από τό πληγωμένο έπαναστατημένο έθνικό φιλότιμο τών τσέχων τό όποιο ξεσήκωσε μέ τά διεγερτικά κηρύγματά του ο φημισμένος θεολόγος. Τ' άποτελέσματα είναι γνωστά. Σφοδρή σύγκρουση του Χούς μέ τόν άρχιεπίσκοπο της Πράγας που τόν άποκαλούσε «προδότη του τσέχικου λαού». Ο άρχιεπίσκοπος διέταξε τή σύλληψη του Χούς και τήν προσαγωγή του σέ δίκη. Τό δικαστήριο τόν καταδίκασε στόν διά της πυράς θάνατο και πρίν άπ' αυτόν τά διδλία του. Ο άφανισμός του πρωτοπόρου θρησκευτικοκοινωνικού μεταρρυθμιστή από τό πολιτικό προσκήνιο (1415) άπογοήτευσε τούς πολυάριθμους όπαδούς του που αντί νά συνεχίσουν τήν πάλη έγκατέλειψαν τό δημόσιο πολιτικό βίο και τούς κοινωνικούς άγώνες για νά φτιάξουν τά θαδωρικά κοινόδια τους όνομάζοντας τούς έαυτούς τους θαδωρίτες. Στην πενταετία που άκολούθησε τό κάψιμο του Χούς, τά δάση της Βοημίας είχαν γεμίσει από κοινότητες καταδιωγμένων χωρικών που είχαν πάρει μέρος στην έθνικοχριστιανική εξέγερση του Χούς κατά της παποκαισαρικής άπολυταρχίας. Η λειτουργία της κοινότητας ήταν στηριγμένη σ' ένα έθελοντισμό τών μελών της στή δουλειά, στην παραγωγή και στην κατοχή τών μέσων παραγωγής που τά διαχειριζόταν ένα κεντρικό συμβούλιο έκλεγμένο από τή δάση. Έπειδή όμως μία μερίδα τών θαδωριτών θεώρησε ότι ο σοσιαλισμός τών κοινοτήτων δέν ήταν αρκετά αύστηρός άλλα άφηνε στά μέλη νά έχουν τήν ιδιοκτησία ενός σπιτιού, μερικών βασικών κατοικιδίων ζώων και λίγων μέτρων γής γύρω από κάθε σπίτι, έγκατέλειψε τίς κοινότητες κι έφυγε για τά βουνά όπου μέσα στα θαθύσκια δάση όργάνωσε ένα πρωτόγονο κομμουνισμό που έφτασε μέχρι τήν κοινοκτημοσύνη τών γυναικών και τήν κοινογαμία παίρνοντας τό όνομα Άδαμίτες. Οι Θαδωρίτες όμως για νά έκδικηθούν τούς πρώην συντρόφους τους συνεννοήθηκαν μέ τούς καθολικούς κι ένωμένοι οι δύο έπιτέθηκαν έναντιόν τους και άντίστασης μή υπάρχουσας, γιατί οι Άδαμίτες γύριζαν γυμνοί μέσα στή φύση σέ μία «προπρωτική φυσική ειδυλλιακή κατάσταση» χωρίς όπλα στα χέρια, κατασφάγιγκαν από τούς αντιπάλους τους.

Άναβαπτιστές: Στά 1525 ο Κόνραντ Γκρέμπελ άποσπάστηκε από τούς Θαδωρίτες και ίδρυσε τό κίνημα τών Άναβαπτιστών

στή Τσεχοσλοβακία που άποτέλεσε τήν άριστερή πτέρυγα της μεταρρύθμισης του Σβίγγλιου στή Ζυρίχη. Ο Γκρέμπελ, όπως ήταν φυσικό, έστρεψε τά πρώτα πυρά του κατά της κρατικής παπικής έκκλησίας και σύστησε νά επανέλθει τό έκκλησιαστικό πολίτευμα στην προκωσταντίνηνα κατάσταση, όπου η έκκλησία ήταν χωρισμένη από τό κράτος, μέ ζωντανό κοινοτικό πνεύμα. Ο ιστορικός του πολιτισμού Will Durant χαρακτηρίζει τούς Άναβαπτιστές σάν «Τολστοϊκούς άναρχικούς τρεις αιώνες πρίν από τόν Τολστού» και σάν «Χριστιανούς κομμουνιστές» πρίν του Κομμουνισμού.

ΠΙΝ ακόμη κλείσει χρόνος από τήν ίδρυση του κινήματος μέ τήν πραγματοποίηση του βαπτίσματος του πρώτου έφηβου της κοινότητας (ο νηπιόβαπτισμός είχε καταργηθεί) ο Γκρέμπελ πιάστηκε από παπικό στρατιωτικό άπόσπασμα και κλείστηκε στή φυλακή όπου πέθανε από φυματίωση στην ηλικία τών 28 του χρόνων. Ο θάνατός του έδωσε τό έναυσμα για νέους άγώνες τών καταπιεσμένων κατά της «μοιχείας» κράτους κι έκκλησίας και για τή δημιουργία πρωτόγονων κοινοδιών. Τά ιδανικά του κινήματος τών Άνα-βαπτιστών που πήραν τό όνομα αυτό γιατί ξαναβάφτιζαν όλους τούς όπαδούς τους που είχαν βαφτιστεί σέ νηπιακή ηλικία, άρα χωρίς τή δική τους θέληση, άπλώθηκε στα κατώτερα λαϊκά στρώματα του τσέχικου λαού που πήρε τό δρόμο της θρησκευτικής μετανάστευσης στή φιλόξενη Μοραβία για νά γλυτώσει από τούς διωγμούς τών παπικών στην Πράγα. Τούς 200 χιλιάδες μετανάστες στή νέα πατρίδα (γή της έπαγγελίας), όδήγησε ο διάδοχος του Γκρέμπελ, Χάνς Χούτ, θεωρούμενος ως δεύτερος Μωϋσης του νέου Ισραήλ, και τούς έγκατέστησε έξω από τήν πόλη Άούστερλιτς σέ μικρές κομμούνες, 500 ατόμων ή κάθε μία, που διατηρήθηκαν για 170 χρόνια. Βασιλικό διάταγμα του 1695 κατέστρεψε τίς κοινότητες που είχαν γίνει μία διαρκής άπειλή έναντια στο βασίλειό και τούς εύγενείς, τόν κληρο και τούς γαιοκτήμονες. Έτσι καταπιέστηκε χωρίς όμως νά σήσει άφου σέ άλλες περιοχές επαναλήφθηκε τό χριστιανοκομμουνιστικό αυτό πείραμα του Άούστερλιτς που άπαιτούσε κοινή προσευχή, κοινή δουλειά κοινό συσσίτιο, κοινή μόρφωση και ψυχαγωγία, κοινή άνατροφή τών παιδιών και πρίν άπ' όλα κοινή κατοχή τών μέσων παραγωγής και άπόλυτα ισότιμη μοιρασιά τών κερδών του κοινόδιου.

Τό πείραμα του Τόμας Μύνζερ

Η θρησκευτική Μεταρρύθμιση του Λούθηρου άκολούθησε και πολιτική εξέγερση τών γερμανών άγροτών που κατέληξε σέ πόλεμο άνάμεσα στην άγροτιά και τούς ήγемόνες-πρίγκιπες ύποστηρικτές του Μαρτίνου Λούθηρου, που τόν πίεσαν νά άφορίσει τήν άγροτική επανάσταση, πράγμα που τό έκανε μέ προθυμία. Έξαιτίας αυτής της συμμαχίας, Λούθηρου-ήγεμόνων, και της αίματηρης καταστολής της εξέγερσης στην όποία ο «μέγας μεταρρυθμιστής» πρωτοστάτησε στα 1525, όπου 100 χιλιάδες περίπου χωρικοί έχασαν τή ζωή τους, ή θρησκευτική μεταρρύθμιση έχασε τό γοητρό της και ο Λούθηρος απέκτησε πολλούς έχθρους άνάμεσα στους όποιους υπήρξε ο Θωμάς Μύντσερ που από τήν άρχή της μεταρρύθμισης είχε ιδρύσει χριστιανικές κομμουνιστικές κοινότητες μέσα σέ χτήματα που κατάσχεσε από θακούφια, κάστρα και φέουδα ήγεμόνων. Στην άντεπίθεση που έγινε στα 1525 για νά καταπνιγεί ή εξέγερση τών χωρικών, μέ τίς «εϊλογίες» βέβαια του Λούθηρου, ο Μύντσερ κατακρεουργήθηκε και οι κομμούνες διαλύθηκαν.

Η ούτοπία του Σέρ Τόμας Μούρ

ΕΙΝΑΙ γνωστή ή καταδίκη σέ θάνατο του Σέρ Τόμας Μούρ, που υπήρξε μία από τίς εύγενέστερες μορφές της πολιτικής ιστορίας της Άγγλίας, από τόν Έρρίκο τόν 8ο, που για χάρη του γάμου του μέ τήν Άννα Μπόλεϋν διαζεύχθηκε τή Ρωμαιο-καθολική Έκκλησία. Στο διωγμό τών καθολικών που έπακο-

λούθησε και στην «άποστασία» του βασιλιά από τον Πάπα αντιτάχθηκε ο Μούρ και άρνήθηκε να συμπράξει στην αναγνώριση του διαζυγίου του βασιλιά που στρεφόταν ενάντια στη Ρωμαιοκαθολική διδασκαλία και αποσύρθηκε από την πολιτική ζωή της Αγγλίας. Ο Κρόμβελ ύποπτη της διαζυγίου του βασιλιά και υποκινητής της ανταρσίας κατά του Πάπα θεώρησε την άρνηση του Μούρ σαν συνωμοσία. Τον πέρασε από δικαστήριο και μαζί με τον Έρρίκο τον 8ο τον καταδίκασαν σε απαγχονισμό στα 1535.

ΕΙΚΟΣΙ χρόνια μετά το θάνατό του στα 1555 κυκλοφόρησε το απαγορευμένο κορυφ του συγγραφέα του έργου «De insula utopia», «Το νησί της Ουτοπίας» που επιτάχυνε με το χριστιανικό του ανθρωπισμό την ευρωπαϊκή Αναγέννηση. Στο έργο του αυτό γράφει για την εκμεταλλευτική κοινωνία της εποχής του:

«Ο πλούσιος προσπαθεί να μειώσει το ημερομίσθιο του φτωχού είτε με προσωπικό δόλο, είτε με νομοθετικά και γενικά μέτρα»

ΣΤΟ νησί όμως της Ουτοπίας (... Ου τόπος), που πουθενά δεν υπάρχει, ή νομοθεσία έχει σαν κύριο σκοπό τη θρησκευτική, διανοητική, κοινωνική, διοικητική ευημερία της κοινότητας και της τάξης των χωρικών κι εργατών. Οι χειρωνακτικά εργαζόμενοι είναι ανάγκη ν' αναπαύονται σωματικά γιατί ποτέ δεν πρόκειται να φτιαχτεί μία ισορροπημένη, ειρηνική, χωρίς αντιθέσεις κοινωνία. Αν οι εργαζόμενοι δεν έχουν ώρες για σωματική ανάπτυξη και πνευματική καλλιέργεια.

ΣΤΟ νησί της ουτοπίας το έγκλημα πριν να τιμωρείται θα προλαβαίνεται γιατί:

«Αν ληψήσθε διότι οι άνθρωποι του λαού είναι άμόρφωτοι και «διεφθαρμένοι» εκ παιδών και αν τους τιμωρήτε κατόπιν, όταν ένηλικιωθούν, δι' έγκλήματα, τά όποια, ούτως ειπείν, έθήλασαν με τό μητρικόν γάλα, τί άλλο κάνετε παρά νά δημιουργήτε κλέπτας και νά τους τιμωρήτε έπειτα;»

ΑΛΛΕΣ αρχές που ξεπήδησαν απ' τό έργο του Μόρ είναι:

– «Πίσω στην καλλιέργεια της γης»

– «Κατάργηση της περιουσίας με απόλυτη κοινοκτημοσύνη».

– «Μοίρασμα των κοινών αγαθών στον καθένα κατά την ανάγκη του».

– «Πολιοδομία σύμφωνα με τις ανάγκες των κατοίκων της νήσου της Ουτοπίας για υγιεινά σπίτια, καθαρούς τόπους εργασίας και ευρύχωρους ανθρώπινους παιδότοπους για την ψυχσωματική διάπλαση των παιδιών».

– «Μεσημεριανά συσσίτια και κοινά δείπνα κατά οικοδομικά τετράγωνα με υγιεινή τροφή, συνοδεία ποίησης, μουσικής και χορού, για νά σπάσει ή πουριτανική αντίληψη της ζωής».

– «Ανοχή σ' όλες τις θρησκείες, τά πιστεύω, και τις αντιλήψεις και άρση της απαγόρευσης των μνηστευμένων νά δούν ό ένας τον άλλο γυμνό πριν τό γάμο».

ΑΝ θελήσει ό έρευνητής ν' αποτιμήσει όλα ταυτα τά ευρωπαϊκά κινήματα της χριστιανικής ουτοπίας και κοινοκτημοσύνης θά βρει πολλά ανθρώπινα στοιχεία, καλσύνης, καλής θέλησης, ειρηνισμού (pacifism), που αποτέλεσαν όπωδ ήποτε μία αντίδραση στους βασιλιάδες, φεουδάρχες και παπάδες της μεσαιωνικής και μεταμεσαιωνικής εποχής. Έκείνο όμως που δεν θά βρει κανείς είναι τό στοιχείο της μονιμότητας στα ριζοσπαστικά, πλην όμως περιθωριακά, αυτά κινήματα του χριστιανικού ανθρωπισμού.

ΤΟ έρώτημα που προβάλλει για τον ιστορικό είναι τούτο: Γιατί απέτυχαν τά κινήματα αυτά που τόσο ένθουσιασμό διέθεταν, προκειμένου ν' απλώσουν τά σοσιαλιστικά ιδεώδη στις λαϊκές μάζες; Στην προσωπική μας εκτίμηση οι λόγοι είναι πολλοί, αλλά σχηματικά μόνο θά παραθέσουμε τους τρεις κυριότερους:

1. Τά κινήματα του χριστιανικού ευρωπαϊκού κοινοτισμού ήσαν ουτοπιστικά (Ου τόπος), δεν είχαν τόπο νά σταθούν άρα και μέρος νά εφαρμοστούν σ' ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Παρέμειναν απ' την αρχή μέχρι τό τέλος άριστοκρατικά κινήματα φυγής των «προορισμένων από Θεού, των εκλεκτών». Δεν μπήκαν μέσα στο πετσί της κοινωνίας, ώστε νά τό μπολιάσουν με μαχητικά, έπιστημονικά, σοσιαλιστικά ιδεώδη, όπως έγινε στό 19ο αιώνα κάτω από τή Μαρξιστική Έπίδραση. Από την αρχή μέχρι τό τέλος οι χριστιανοί Σοσιαλιστές της μεσαιωνικής και μεταμεσαιωνικής περιόδου παρέμειναν κοινωνικοί φυγάδες.

2. Ο ριζοσπαστικός τους πασιφισμός – ειρηνισμός, διδλκός δέβαια στις ρίζες του και άγνός, δεν τους επέτρεψε νά χρησιμοποιήσουν τή βία, ακόμη και σαν άμυνα, πράγμα που τους έκανε εύκολο θύμα και δορά των λυσσαλέων έχθρών τους βασιλιάδων, ευγενών φεουδαρχών και παπάδων.

3. Δεν δρυσκόντουσαν τά κινήματα της χριστιανικής κοινοκτημοσύνης μέσα στο προτσές της ιστορικής εξέλιξης, ώστε νά μπορούν νά επηρεάσουν ώλληλοδιάδοχα την ήγεσία και τή λαϊκή μάζα, αντίθετα λειτουργούσαν σε βάση περισσότερο ιδεολογικο-χριστιανική. θέτοντας σε δεύτερη μοίρα τά βασικά κοινωνικοϊστορικά προβλήματα της εποχής τους.

ΠΑΡ' ΟΛΑ αυτά δέβαια, τιμούμε σήμερα την πρόθεση, εφόσον ερμηνεύουμε τά γεγονότα αυτά μέσα στα ιστορικά πλαίσια και δεδομένα της εποχής τους. έπιστημαίνουμε όμως την αδυναμία των κινήματων αυτών νά λύσουν μόνιμα και καθολικά τό κοινωνικό πρόβλημα της εποχής τους και νά δώσουν σοσιαλιστικά θεμέλια για μελλοντικούς μετασχηματισμούς.

ή ΜΑΦΑΛΝΤΑ και ό ΚΟΣΜΟΣ της

του ΚΟΥΙΝΟ

ΕΡΩΤΙΚΗ ΦΛΟΓΑ

ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΛΑΪΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Η πρώτη και βασική αναστολή που αναχαίτιζε ή που καθόριζε ανέκαθεν κάθε απόπειρα πρόσβασης προς οποιαδήποτε έκφραση της λαϊκής κουλτούρας εκ μέρους ενός λόγιου μελετητή, στάθηκε η προκατάληψη. 'Η αναστολή αυτή δεν πρέπει καταρχήν να έννοηθεί ούτε ήθικα ούτε λογικά: Δεν εκφράζει ούτε την έλλειψη μιάς οποιασδήποτε καλής θέλησης εκ μέρους του μελετητή απέναντι στο αντικείμενό του, ούτε πιστοποιεί ένα έστω και υπερατομικά - ιστορικά αιτιολογμένο σκεπτικό λάθος. 'Η άρνητική στάση του διαφωτισμένου Α. Κοραή και των πατριαρχικών - εκκλησιαστικών κύκλων του 18ου αιώνα απέναντι στα προϊόντα της συγκαρινής τους λαϊκής λογοτεχνίας αντικαθρέφτιζε, παρά τα διαμετρικά αντίθετα μεταξύ τους κίνητρα, μιά παράλληλη απορριπτική απόφαση έναντιον μιάς ορισμένης, ιστορικά υποταγμένης εκ μέρους μιάς άλλης, εξέισου ιστορικά άρχουσας κουλτούρας. Έπρεπε προηγουμένως να δημιουργηθούν άλλες ιστορικές προϋποθέσεις, για ν' αλλάξει η στάση των λογίων απέναντι στη λαϊκή λογοτεχνία: 'Ο Σολωμός, που θά πρωτοαγκαλιάσει τον πρώην περιφρονημένο «Ερωτόκριτο» και τ' άλλα φτηνά προϊόντα μιάς πρωτογενώς λαϊκής ή δευτερογενώς λαϊκίζουσας λογοτεχνίας, κ' οι λόγιοι της εποχής του έλληνικού ήθρογραφικού νατουραλισμού, ως τον 1ο παγκόσμιο πόλεμο, θά εκφράσουν μιάν άλλη, μοντέρνα στάση της άρχουσας απέναντι στην υποταγμένη λαϊκή κουλτούρα: στη στάση ενός όστικού λαϊκισμού που θά διερμηνεύσει, κατά τις περιστάσεις και τούς φορείς του, είτε τη θέληση ενός διαφωτισμένου, προοδευτικού άστισμού, είτε μιάν έπεκτατικά - άλυτρωτικά - υπεραξιακά έξωραϊσμένη έθνική ιδεολογία, ή, τέλος, μιάν αίσθητικά μοπλιασμένη στροφή προς τις «άμόλυντες» μορφικές πηγές της λαϊκής έκφρασης. 'Ο «Ερωτόκριτος», που είχε πεταχτεί απ' τον Κοραή στον κάλαθο των πνευματικών - λογοτεχνικών άχρηστων, θ' αναγνωριστεί τώρα απ' τό Σεφέρη ως άριστούργημα της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

'Η τελευταία αυτή στάση ενός άνεπιφύλαχτου, απόλυτου κι άκριτου θαυμασμού προς κάθε τί τό λαϊκό (ό δερθίσκος εκστασιασμός ενός μη λαϊκού κοινού απέναντι στο λαϊκό, ρεμπέτικο τραγούδι του πρώην ύποκόσμου και τό λαϊκό θέατρο σκιών άποτελεί την πιό πρόσφατη έκδήλωσή του) δεν είναι παρά ή αντίστροφως άνάλογη όψη της παλιάς, απορριπτικής ή περιφρονητικής, στάσης απέναντι στα πολιτισμικά άπαυγάσματα μιάς κοινωνικής ομάδας έτεροκαθοριζόμενης ως «λαού» εκ μέρους μιάς άλλης, «άνώτερης» πολιτισμικά ομάδας, αυτόκαθοριζόμενης ως «μη λαού».

Τήν ίδια στάση της πολιτισμικά καθορίζουσας ομάδας μαρτυρεί κ' ή όρολογιακή άμχανία μπροστά στα πολιτισμικά προϊόντα της καθοριζόμενης: Τή νεότερη λαϊκή λογοτεχνία τη χαρακτήρισαν ως «παραλογοτεχνία» ή «ύπολογοτεχνία» (paralittérature, infra-littérature), ως «μυθιστόρημα της δεκάρας» (dime novel, Groschen-

roman), ή ως «λογοτεχνία των τριόδων» (Trivialliteratur). Είναι έκδηλη ή αντίδιαστολή προς τα λογοτεχνικά προϊόντα της άρχουσας πολιτισμικής ομάδας, που εκφράζεται μέσω της όρολογίας αυτής. 'Ετσι ως μόνος σχετικά ούδέτερος όρος για τό χαρακτηρισμό του έξοχότερου είδους της νεότερης λαϊκής λογοτεχνίας παραμένει ό όρος «λαϊκό μυθιστόρημα» (roman populaire, Populärroman), παρόλο που κι αυτός δεν είναι άπαλλαγμένος ούτε απ' τις ιστορικές-ιδεολογικές προκαταλήψεις της άρχουσας ομάδας (του «μη λαού»), ούτε απ' την κοινωνιολογική άσάφεια της έννοιας «λαός», που ύποκρύπτεται στο πρώτο μέρος του όρου. Μολοντούτο ή χρήση του όρου είναι αναπόφευκτη κι όπωσδήποτε άνεκτή, υπό την προϋπόθεση ότι ό μελετητής καθορίζει τό έκάστοτε συγκεκριμένο ιστορικό περιεχόμενο της έννοιας «λαός».

Μέ τις προϋποθέσεις αυτές δεν είναι δύσκολο να έντοπιστεί ό ιστορικά νέος φορέας της νεότερης και της σύγχρονης λαϊκής λογοτεχνίας σ' αντιπαράθεση προς την παλιότερη: Έφόσον οι ρίζες της είναι δυνατόν ν' αναζητηθούν και ν' άνευρεθούν στον όψιμο 18ο και στον 19ο αιώνα στις έθνικές λογοτεχνίες των καπιταλιστικά πιό προχωρημένων εύρωπαϊκών χωρών, είναι φανερό ότι ή γένεση κ' ή ανάπτυξη της είναι συνεξάρτηση της εμφάνισης νέων αναγνωστικών μαζών στις ίδιες χώρες - μαζών διαπιστωμένα ά σ τ ι κ ώ ν ³. Δεν είναι για τη μετέπειτα εξέλιξη της λαϊκής λογοτεχνίας καθόλου τυχαίο ότι στο λίκνο της θά παρασταθούν από τούς πρώτους δυό γυναίκες: 'Η γερμανίδα Sophie von La Roche θά έγκαينιάσει στο 1771 με την «Ιστορία της δεσποινίδας φόν Στερνχάιμ» τό νεότερο αισθηματικό μυθιστόρημα⁽⁴⁾ και ή άγγλιδα Ann Radcliffe θ' άνοίξει στο 1794 με τό περιπετειώδες της μυθιστόρημα «Τά μυστήρια του Ουδόλφου» τό δρόμο στους άναριθμητους μιμητές της στο 19ο αιώνα⁽⁵⁾. Στη Γαλλία θά γεννηθεί και θά διαδοθεί εύρύτατα, μετά τό 1830, ένα νέο «είδος» λαϊκού μυθιστορήματος, τό μυθιστόρημα σε συνέχειες (romman feuilleton). 'Ενα άπ' τά πρωιμότερα δείγματά του, «Τά μυστήρια του Παρισίου» (1842/1843) του Eugène Sue, τό μεγαλύτερο bestseller της εποχής του, θά φέρει κατάδηλα τά ίχνη της καταγωγής του απ' την άγγλιδα προμήτορά του.

'Η μεταβολή αυτή θ' άγκαλιάσει άναγκαστικά όλους τούς φορείς της παραγωγής του νέου έμπορεύματος: Ένώ κ' οι πιό έξελιγμένες μέθοδοι αντιγραφής χειρογράφων στον όψιμο μεσαίωνα (ύ π α γ ό ρ ε υ σ η του προς άναπαραγωγή κειμένου σε μιάν ό μ ά δ α καλλιγράφων, που «άντέγραφαν» ταυτόχρονα τό κείμενο που άκουγαν) δεν μπορούσαν να ξεπεράσουν τό στάδιο της οκοτεχνίας που καθόριζε και την ύπόλοιπη, ύλική παραγωγή, ή έφεύρεση του χειροκίνητου πιεστηρίου στον πρώιμο, βιοτεχνικό καπιταλισμό θά δημιουργήσει τη βασική προϋπόθεση για τη μηχανική και γρήγορη άναπαραγωγή μερικών τουλάχιστον εκατοντάδων

αντιτύπων. Τώρα, σ' ένα πολύ πιό προχωρημένο, καθαρά βιομηχανικό στάδιο παραγωγής, το αυτόματο, κυλινδρικό πιεστήριο θα καταστήσει δυνατή την παραγωγή δεκάδων κι' αργότερα εκατοντάδων πανομοιότυπων αντικειμένων της αισθητικής - λογοτεχνικής, όπως ακριβώς και της υπόλοιπης, υλικής, κατανάλωσης. 'Αλλά κι' ο ατομικός παραγωγός αυτού του προϊόντος, ο λογοτέχνης, θ' αναγκαστεί να προσαρμόσει τον τρόπο της εργασίας του στις νέες ανάγκες της παραγωγής: 'Ακριβώς γιά δυό απ' τους παραγωγικούς-τερους συγγραφείς λαϊκών μυθιστορημάτων του 19ου αιώνα, τους Alexandre Dumas, πατέρα και γιό, είναι πιστοποιημένο ότι γιά την παραγωγή του εμπορεύματος πού πουλούσαν μέ τό «σήμα» τους, απασχολούσαν στο «εργαστήριό» τους μέχρι 73 συνεργάτες⁷. Τέλος κ' η μορφή του νέου λογοτεχνικού προϊόντος θ' αναγκαστεί ν' ακολουθήσει τις επιταγές της παραγωγής του: Τό απόθεμα ενός ορισμένου αριθμού μοτίβων, ή εναλλακτικότητα των θεμάτων, ή επανάληψη έκφραστικών και λεκτικών στερεοτύπων, πού μπορεί νά διαπιστώσει ο σημερινός γραμματολόγος - μελετητής στις σελίδες του αντικειμένου του, δέν μπορούν νά εξηγηθούν (παρά πη διαπιστωμένη, μερική τουλάχιστον, ρουπαρξή τους στη μεσαιωνική - προαστική - άγροτική λαϊκή λογοτεχνία), παρά άν αναχθούν έρμηνευτικά στην - αναγκαστική - μηχανικότητα της παραγωγής του λογοτεχνικού αυτού είδους.

σο προχωρούμε πρὸς τίς μέρες μας, ή σημασία των δυό αυτών συστατικών παραγόντων του λογοτεχνικού αυτού προϊόντος - του τρόπου παραγωγής του και του κοινού του, δηλαδή του τρόπου κατανάλωσής του - γίνεται όλο και περισσότερο καταφανής κ' έρμηνευτικά αποφασιστική: Οι ανάγκες μιάς όλο και πιό μαζικής κατανάλωσης (μόνο στις γερμανόφωνες χώρες της Κεντρικής Εύρώπης ήταν απασχολημένοι, στά 1894, 45.000 γυρολόγοι πού μέ την πνευματική τροφοδοσία ενός αναγνωστικού κοινού 20.000.000 περίπου)⁸ θά υπαγορέψουν τώρα μιάν όλο και πιό μαζική παραγωγή - καταρχήν μιάν όλο και πιό έντακτη απομύζηση του συγγραφέα - παραγωγού: Τά μυθιστορήματα πού έγραφαν οι δυό δημοφιλέστερες συγγραφείς λαϊκών αισθηματικών μυθιστορημάτων στις πέντε δεκαετίες πρίν από τον τελευταίο πόλεμο, ή Dely (ψευδώνυμο της Marie Petitjean de la Rosière, 1875 - 1947, και, εύκαιριακά, του αδερφού της Frédéric, 1876 - 1949) κ' ή Hedwig Courths - Mahler (1867 - 1950), άνέρχονται σέ μερικές εκατοντάδες τόμους. 'Απ' τά έργα της τελευταίας πουλήθηκαν, μόνο στη Γερμανία, τουλάχιστον 30.000.000 αντίτυπα!⁹

Όστόσο, μετά τον πόλεμο, ή ατομική άντοχή έ ν ό ς συγγραφέα, όσο κι άν είναι διατεθειμένος νά επαναλαμβάνει τον έαυτό του - και τους συναδέλφους του - σέ κάθε «νέο» του έργο, δέ θά έπαρκει γιά την κάλυψη των άναγκών μιάς υπερτροφικά διεγερμένης αναγνωστικής αγοράς: Γιά τά μυθιστορήματα πού θά δημοσιέψουν τώρα τά λαϊκά περιοδικά μεγάλης κυκλοφορίας (μόνο ένα απ' αυτά, τό Stern, έχει ένα τираζ 1 1/2 εκατομμυρίου κ' ένα πραγματικό αναγνωστικό κοινό 10 εκατομμυρίων περίπου),¹⁰ θά έπιστρατευτούν όλόκληρα έπιτελεία συγγραφέων-γραφιδών, πού, κάτω από έ ν α ψευδώνυμο, θά παραγάγουν, μαζικά και όμαδικά, ακριβώς όπως λ.χ. κ' οι «συνάδελφοί» τους σ' ένα έργοστάσιο παραγωγής αυτοκινήτων, τίς έβδομαδιαίες συνέχειες των μυθιστορημάτων τους, πάνω σ' ένα προμελετημένο σχήμα υπόθεσης, κατασκευασμένο κι' αυτό σύμφωνα μέ τά πορίσματα της έμπειρικής-έμπορικης έρευνας άνάμεσα στό δυνάμει και στό de facto αναγνωστικό τους κοινό. 'Ετσι, άκόμα κι' απ' τους ελάχιστους συγγραφείς πού έξακολουθούν νά πουλάνε τό ίδιο έμπόρευμα, σ' εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα κάθε φορά, όπως λ.χ. ο Johannes Mario Simmel, δέ θ' απομείνουν ούτε καν τά ξεφτίδια μιάς οποιασδήποτε συγγραφικής προσωπικότητας. 'Η άνώνυμη υπεραγορά (super market) θά υπαγορέψει και στό «πνευματικό αγαθά» τους δικούς της νόμους μαζικής παραγωγής και κατανάλωσης, αφήνοντας έναν ελάχιστο ελεύθερο χώρο γιά τη διακίνηση των «πνευματικών αγαθών» μιάς ολιγάριθμης πνευματικής «élite», ακριβώς όπως δίπλα στό super market θά φυτοζωήσει ή boutique ως αγοραστικό καταφύγιο μιάς άλλης, κ' έντονους αντίστοιχης καταναλωτικής «élite». Είναι φανερό ότι ο χαρακτήρας του «περιθωριακού», πού προσπαθεί νά υποβάλει γιά τά προϊόντα της σύγχρονης λαϊκής λογοτεχνίας ή όρολογία πού άνάφερα παραπάνω, άρμόζει περισσότερο στό προϊόντα της «λόγιας» λογοτεχνικής παραγωγής.

'Η έντατικοποίηση της παραγωγής θά έπιβάλει νέες μορφές κατανόμης της εργασίας - και στό καθαρά συγγραφικό έπίπεδο: Οι συγγραφείς θ' αναγκαστούν νά ειδικευτούν στην παραγωγή ενός λογοτεχνικού είδους - κι' αυτό θά καταδειχτεί στό γραμματολο-

γικό έπίπεδο μέ τη σαφή, αύστηρή διαμόρφωση των πρίν συγκεχυμένα κ' έμβρυακά αναπτυγμένων λογοτεχνικών ειδών: του αισθηματικού, του αστυνομικού, του κατασκοπευτικού, του περιπετειώδους, του φανταστικού, του ούδεστερν μυθιστορήματος. Τέλος, ή τυποποίηση των προϊόντων της υλικής παραγωγής, ή παραγωγή κατά σειράν (production sérielle) θά εισβάλει άναγκαστικά και στό διάθεση των προϊόντων της πνευματικής παραγωγής. 'Ετσι θά γεννηθεί ή νέα μορφή πούλησης μαζικά παραγόμενων λογοτεχνικών προϊόντων: ή σειρά. Μιά τέτοια σειρά θ' αποτελέσουν τά τεύχη ή φυλλάδια περιοδικά εκδιδόμενων αυτότελων λαϊκών αναγνωσμάτων κάτω από μιάν όρισμένη μάγκα - τίτλο.

'Η θεωρητική ένασχόληση μέ τό φαινόμενο της μαζικής - λαϊκής λογοτεχνίας δέν είναι έντελώς νέα - οι πρώτες κρούσεις έγιναν στις πιό προχωρημένες χώρες, τίς αγγλοσαξωνικές, ήδη κατά τά μέσα του περασμένου αιώνα, έστω και μέ κριτήρια καταρχήν ήθικά-άντιρρητικά. 'Απ' τίς πρώιμες μελέτες γιά τό λαϊκό μυθιστόρημα μεγάλης κυκλοφορίας ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ή άνάλυση του λαϊκού bestseller πού άνάφερα παραπάνω, των «Μυστηρίων του Παρισιού» του E. Sue, απ' τον K. Marx στό πλαίσιο της έκτεταμένης μελέτης του «'Η άγία οικογένεια» (1844)¹¹. 'Ο στόχος της μελέτης αυτής του K. Marx ήταν διπλός. Μέ άφετηρία μιά νέα, κοινωνιολογική άνάλυση του «σοσιαλιστικού» μυθιστορήματος του E. Sue ο K. Marx (μέ τη συνεργασία του Fr. Engels) μπόρεσε νά καταδείξει ταυτόχρονα τη φαντασιώδη διαστρέβλωση της έγγελιακής φιλοσοφίας απ' τους όψιμους «όπαδούς» της απ' τον κύκλο του Bruno Bauer και τίς ιδεολογικοπολιτικές πηγές του ίδιου του έργου του E. Sue, άνάγοντάς τις στό ιστορικά πρότυπά τους, στις ούτοπικές, προεπιγεγονότες «σοσιαλιστικές» θεωρίες ενός Fourier, ενός Proudhon κ' ενός Owen.

Πολύ αργότερα, στις άρχές της δεκαετίας 1930 - 1940, ένας νεότερος μαρξιστής, ο Antonio Gramsci, θά ενδιαφερθεί, άνάμεσα στους τοίχους της φυλακής του, γιά τό σύγχρονο του Ιταλικό λαϊκό μυθιστόρημα¹². Οι σχετικές σημειώσεις του έντούτοις δέ θά μπορέσουν, λόγω της αναγκαστικής άποσπασματικότητάς τους, νά ξεπεράσουν τά όρια ενός πρώτου σκαριφήματος, πού χαρακτηρίζουν και τό μεγαλύτερο μέρος του υπόλοιπου έργου του.

έ χώρες όπως ή 'Ιταλία κ' ή 'Ελλάδα δέ θά υποβρεξει ουσιαστικό έ π ι σ τ η μ ο ν ι κ ό ενδιαφέρον γιά τά νεότερα προϊόντα της γραφτικής λαϊκής κυκλούρας: στην 'Ιταλία ώστόσο ένας σκηνοθέτης, ο F. Fellini, θά παρωδήσει κινηματογραφικά - σατιρικά μέ την ταινία του «Lo Sceicco bianco» (1952) τη διαστροφή της λαϊκής ιδεολογίας μέσ' απ' τά μυθιστορήματα των λαϊκών φυλλαδιών-σειρών.

Στόν έλληνικό χώρο μπορούμε σήμερα νά πιστοποιήσουμε ένα πολύ πρώιμο ενδιαφέρον γιά ένα εύρωπαϊκό λαϊκό μυθιστόρημα, ακριβώς γιά τό πολυδιαβασμένο μυθιστόρημα «Τά μυστήρια του Λονδίνου» (1844) του Paul Féval, ενός διακεκριμένου μιμητή του E. Sue - ενδιαφέρον έντοπισμένο στό πρόσωπο ενός «έθνικού ποιητή» - άν άποκρυπτογραφήσουμε σωστά μιάν ιδιόχειρη σημείωση του Δ. Σολωμού σ' ένα απ' τά τετράδιά του, πού δημοσιεύτηκαν πρόσφατα σέ πανομοιότυπη έκδοση¹³.

Και τό έλληνικό άστικολαϊκό μυθιστορήματος οι μακρινές ρίζες μπορούν ίσως ν' αναχθούν στόν όψιμο 18ο αιώνα, άν δεχτούμε ότι τό «Σχολείον των ντελικάτων έραστών» (1790) του Ρήγα Βελεστινλή, πού περιέχει πράγματι αρκετά τετριμμένα άφηγηματικά στοιχεία και τρόπους, προοριζόταν γιά ένα νέο, ταυτόχρονα άστικό και λαϊκό, κοινό. 'Η άπαραγνώριστη διαφωτιστική πρόθεση του συγγραφέα του, πού χαρακτήριζε, όπως είδαμε, κι' άλλα παρόμοια λαϊκίζοντα προϊόντα του εύρωπαϊκού διαφωτισμού, και του πρώιμου, ούτοπικού σοσιαλισμού, δέ θ' αποτελούσε καταρχήν έμπόδιο γιά μιά τέτοια κατάταξη.

Όπως δέποτε, σ' όλόκληρο τον έλληνικό 19ο αιώνα οι αναγνωστικές ανάγκες ενός άλφαθητισμένου, λίγο ή πολύ άστικού κοινού θά ίκανοποιηθούν απ' τίς μεταφρασμένες εισαγωγές ξένων, εύρωπαϊκών προϊόντων της άστικολαϊκής λογοτεχνίας. Τά μυθιστορήματα της Ann Radcliffe, του Eugene Sue και του Paul Féval πού άνάφερα παραπάνω, άλλα και τά έντελώς άνάλογα έργα του Alexandre Dumas (πατέρα), του Frédéric Soulié και άλλων, θά βρουν, σέ μετάφραση, άγνωστο πόσους, άγνωστες άνάμεσα στό νέο τους, τό έλληνικό αναγνωστικό κοινό¹⁴.

'Εχω έντούτοις την πεποίθηση ότι, γιά την 'Ελλάδα, δέν μπορούμε νά μιλήσουμε άκόμα γιά ένα γνήσιο άστικολαϊκό μυθιστόρημα μέ τη γνήσια σημασία του όρου - γιά τό λόγο ακριβώς ότι λείπει άκόμα ένα εύρύτερο άστικολαϊκό κοινό, πράγμα πού όφείλεται στην καθυστερημένη οικονομιοβιομηχανική άνάπτυξη της 'Ελλάδας. Γιά τό λόγο αυτό ή λαϊκή λογοτεχνία πού θά έπικρατήσει, ως μαζικό τουλάχιστον άνάγνωσμα, σ' όλη αυτή την περίοδο,

θά εξακολουθήσει να είναι η παλιά λαϊκοδημοτική λογοτεχνία, ή παλιά «φυλλάδα» – γέννημα και θρέμμα ενός αγροτικού πολιτισμού. Άκόμα και στις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας, ένας άθνησος εκδότης, ο Σαλιβερός, ειδικευμένος στην παραγωγή λαϊκών αναγνωσμάτων, θά επιμένει ν' αναπαράγει, μ' ελάχιστες κι' ασήμαντες τροποποιήσεις, τὰ παλιά λαϊκά βιβλία τῆς τουρκοκρατίας.

Ἔτσι τούς ἄμεσους προγόνους τοῦ σύγχρονου λαϊκοῦ μυθιστορηματος στήν Ἑλλάδα θά πρέπει μάλλον νά τούς ἀναζητήσουμε ἀνάμεσα στοὺς ἐκπαιστώμενους τοῦ ἑλληνικοῦ νατουραλισμοῦ, ἀπ' τὴ στιγμή τουλάχιστον πού ἐγκαταλείπουν τὴ χωριάτικη ἡθογραφία καὶ στρέφονται σὲ μιά – μὲ τὴν ἐτυμολογικὴ σημασία τῆς λέξης – ἀστική θεματική. Τὴ μετάβαση αὐτὴ ἀπὸ μίαν ὁπωσδήποτε «λόγια» λογοτεχνία γιὰ ἕνα ἐλιγάρισμο, μορφωμένο ἀστικό κοινὸ σὲ μιά λογοτεχνία γιὰ ἕνα ἐνρύτερο, ἀπλῶς ἀλφαριθμημένο ἀστικολαϊκὸ κοινὸ θά τὴν ἐνσαρκώσει μὲ τὸν πιὸ ἀνάγλυφο τρόπο ὁ Γρ. Ξενόπουλος. Στὰ μυθιστορήματα τοῦ Ξενόπουλου βρίσκουμε, γιὰ πρώτη φορὰ συσσωρευμένα, τὰ περισσότερα μοτίβα πού θά γίνουν ἀργότερα κοινοὶ τόποι στὸ λαϊκὸ, ἰδιαίτερα τὸ αἰσθηματικὸ, μυθιστόρημα τοῦ μεσοπολέμου καὶ τοῦ δευτέρου μεταπολέμου ὡς τίς μέρες μας: τὸ παραστρατημένο κορίτσι καὶ τὸν «κατήφορο», τὸν – κοινωνικὸ καὶ οικονομικὸ – «ξεπεσμό», τὴν – «οἰκογενειακή» κι' ἀδερφική – «τιμὴ», «τις ἐπιφανειακὲς ἀντιθέσεις «πλοῦσιοι/φτωχοί», «τίμιοι/ἀτιμιοί», «τυχεροί/ἀτυχοί», τὸ φτωχοκόριτσο πού ἐρωτεύεται τὸ ἀρχοντόπουλο ἢ, ἀντίστροφα κι' ἀνάλογα, τὴν κόρη τοῦ ἐκατομμυριούχου πού ἐρωτεύεται τὸ φτωχόπαιδο, τὴ βίλλα καὶ τὴν γκαρσονιέρα, τὴ γυναίκα-σατανά καὶ τὴ γυναίκα-ἄγγελο, τὸ δνεῖρο τῆς «εὐτυχίας» καὶ τὴν παντοδυναμία τῆς «μοῖρας». Ὁ Ξενόπουλος θά εἶναι ἐπιπλέον ὁ πρῶτος ἑλληνας λογοτέχνης πού θά

μεταβάλει τὸ λογοτεχνικὸ «λεϊτούργημα» σὲ συγγραφικὸ ἐπάγγελμα.

Ἰ ἄμεσοι διάδοχοι τοῦ Ξενόπουλου, ὁ Διον. Κόκκινος (Μυστική φωλιά, 1924· Ἰλιγγος, 1927) κι' ὁ Ἄγγ. Δόξας (Τζίν, 1937/41· Βάνα· Ντόρα· Εὐα, 1945), πρόσθεσαν στὸ μυθιστόρημα νατουραλιστικὴς καταγωγῆς, γιὰ χάρι ἑνὸς μοντερνιστικοῦ, σμάρτ κοινοῦ, ἕνα ἐπίχρισμα κοσμικότητας, κοσμοπολιτισμοῦ κι' ἐκλεπτυσμένα ἐκχυδαϊσμένον ἐρωτισμοῦ, πράγμα πού τούς ἐξασφάλισε, μαζί μὲ τὴ ρεγουλαρισμένη παραγωγικότητά τους, μίαν ἐνδιάμεση θέση ἀνάμεσα στὸ «λόγιο» καὶ τὸ καθαρὰ «λαϊκὸ» μυθιστόρημα.

Ἡ μηχανοποίηση τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς τοῦ Ξενόπουλου (δημοσίεψε συνολικὰ περὶ τὰ 100 μυθιστορήματα, ἀλλὰ κι' ἕνα ἄλλο, ὀγκῶδες καὶ ποικίλο, λογοτεχνικὸ ἔργο, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ὁ βαθμὸς ἀνάπτυξης τῆς παραγωγῆς κι' ἡ κατανομή ἐργασίας στὸν τομέα αὐτὸ στήν Ἑλλάδα δὲν ἐπέβαλλαν ἀκόμα τὴν ἀπόλυτη ἐξειδίκευση) ἦταν ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῆς διεύρυνσης τῆς ἀγορᾶς καὶ συνεπόμενα τῆς κατανάλωσης.

Ἡ λαϊκοποίηση μιᾶς ὀχι ἐκ γενετῆς λαϊκῆς λογοτεχνίας θά ἐπιτευχθεῖ καὶ στήν περίπτωση αὐτὴ μέσω τῆς τυποποίησης, τῆς ἐπανάληψης καὶ τῆς τριβῆς τῶν θεμάτων, τῶν μοτίβων καὶ τῶν ἐκφραστικῶν τρόπων, πού εἶχαν ὀρχικὰ ἐφευρεθεῖ γιὰ ἕνα μὴ λαϊκὸ κοινὸ πού συνακόλουθα ἐνεῖχαν, κατὰ τὴ «στιγμὴ» τῆς νεόκοπης χρήσης τους, χαρακτηριστὰ πρωτότυπης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας: Ἡ τυποποίηση καὶ τοῦ ὕλικου καὶ τοῦ πνευματικοῦ προϊόντος συνεπάγεται ἀναγκαστικὰ τὴν ἀναίρεση τῆς «πρωτοτυπίας» του.

Ὅλα σχεδὸν τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ξενόπουλου θά δημοσιευτοῦν, στήν πρώτη τους μορφή, σὲ συνέχειες στίς λιγότερο ἢ περισσότερο λαϊκὲς ἐφημερίδες καὶ στὰ λαϊκὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς του. Τέλος, ὁ Ξενόπουλος θά εἶναι ὁ πρῶτος κι' ὁ μόνος ἑλληνας μυθιστοριογράφος πού τὰ ἔργα του θά δημοσιευτοῦν μαζί μὲ τὰ πολυάριθμα ἀνάλογα προϊόντα τῶν ξένων προτύπων καὶ συναδέλφων του σὲ μίαν ἀπ' τίς πρῶτες ἐλληνικὲς σειρὲς αὐτοτελῶν, σχεδὸν ἀποκλειστικὰ αἰσθηματικῶν, μυθιστορημάτων – στὸ ἑβδομαδιαῖο «περιοδικό» «Διάθασέ με», πού θά ἐγκαινιάσει τὴν ἐκδόσή του στὰ 1934¹⁵.

Αὐτὴ πρέπει νά εἶναι χοντρικὰ ἡ ἐποχὴ τῆς μαζικῆς ἐμφάνισης τοῦ λαϊκοῦ μυθιστορηματος στήν Ἑλλάδα – ἡ τρίτη ἢ ἡ τέταρτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας: Τὸ παραπάνω ἔτος, 1934, θά κυκλοφορήσει κι' ἄλλη μιά σειρά αὐτοτελῶν, κυρίως αἰσθηματικῶν, λαϊκῶν μυθιστορημάτων μὲ τὸν τίτλο «Ρομάντσο» σ' ἑβδομαδιαία φυλλάδια, ἐνῶ ἕνα ἔτος ἀργότερα, στὰ 1935, θά κυκλοφορήσουν ταυτόχρονα δύο σειρὲς αὐτοτελῶν ἀστυνομικῶν μυθιστορημάτων, τὸ «Μυστήριον» κι' ἡ «Μάσκα».

Μετά τὸν πόλεμο τὴ λαϊκὴ ἀναγνωστικὴ ἀγορὰ θά τὴ διεκδικήσουν δύο σειρὲς αὐτοτελῶν αἰσθηματικῶν μυθιστορημάτων, τὸ «Ἀριστούργημα» καὶ κυρίως ὁ «Ζέφυρος», πού θά συνεχίσει τὴν ἐκδόσή του ὡς τίς μέρες μας, γιὰ νά ρίξει συνολικὰ στήν ἀγορὰ, στίς τέσσερις ἐπανελημμένες «περιόδους» τῆς κυκλοφορίας του, περὶ τὰ 500 λαϊκὰ μυθιστορήματα.

Στὸ μεταξύ τὴ διευρυμένη ζήτηση θάληκαν νά ικανοποιήσουν ἕνα ἐτερόκλητο πλῆθος λαϊκῶν ἀναγνωσμάτων, ἀπ' τὰ «περιοδικὰ ποικίλης ὕλης» «Θησαυροί», «Πάνθεον» καὶ «Ρομάντσο» ὡς τὸ «Πρῶτον», τὸ «Φαντάζιο» καὶ τὸ «Ντομινόν». Στὰ ἐντυπα αὐτὰ πρέπει νά προστεθοῦν κι' οἱ «λαϊκὲς» ἐκείνες ἐφημερίδες πού δημοσιεύουν ταχτικά, ἰδίως μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο, μυθιστορήματα σὲ συνέχειες γιὰ τὸ «λαϊκὸ» κοινὸ τους. Ὡς ἡ ἐντυπωσιακότερη περίπτωση ἑνὸς τέτοιου roman-feuilleton πρέπει, νομίζω, νὰ θεωρηθεῖ ἐκείνη τοῦ «Τζακιτζή», πού ἔφτασε τίς 2.000 περίπου συνέχειες στὴ μεταπολεμικὴ «Ἀκρόπολη».

Ὁ νέο στοιχεῖο πού συναντᾶμε στὰ λαϊκὰ φυλλάδια καὶ περιοδικὰ καὶ στίς λαϊκὲς ἐφημερίδες μετὰ τὸν πόλεμο, εἶναι ἡ παρουσία ἑλλήνων συγγραφέων· τὴ μόνη ἴσως προπολεμικὴ ἐξαίρεση, τὸν Ξενόπουλο, ἐπισήμανα παραπάνω. Τὸ γεγονός ὅτι ὅπως κι' ἐκείνον, ἔτσι κι' αὐτοὶ θά πατήσουν πάνω στ' ἀχνάρια τῶν ξένων προτύπων τους, δὲν ἔχει στήν περίπτωση αὐτὴ ἰδιαίτερη σημασία: Ἡ «μίμηση» ἀποτελεῖ καὶ στήν περίπτωση αὐτὴ, ἀκριβῶς ὅπως καὶ στήν παλιότερη, τὴν ἀγροτικοδημοτικὴ λογοτεχνία, εἴτε γραφτὴ, εἴτε προφορικὴ, ὀχι καταστρατήγηση, ἀλλ' ἀντίθετα, ἐπιβεβαίωση τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς δημιουργίας. Ἡ οὐσιαστικὴ διαφορά ἀνάμεσα στίς δύο «φάσεις» τῆς λαϊκῆς λογοτεχνίας πρέπει, πιστεύω, ν' ἀναζητηθεῖ σὲ μίαν ἐντελῶς ἄλλη κατεύθυνση – στοὺς ὅρους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κατανάλωσής τους: «Παραγωγός» καὶ «καταναλωτής» τῆς παλιᾶς, ἀγροτικοδημοτικῆς λογοτεχνίας ἦταν, ἰδωμένος κοινωνιολογικά, τὸ ἴδιο κοινωνικὸ στρώμα – πομπὸς καὶ δέκτης ταυτόχρονα· στὴ

νεότερη, αστικολαϊκή λογοτεχνία (και στο νεότερο, αστικολαϊκό, «ευρωπαϊκό» τραγούδι) ο «παραγωγός» είναι χωρισμένος απ' τόν «καταναλωτή» – ο δέκτης δέχεται παθητικά τα μηνύματα του πομπου. Η εξέλιξη αυτή στο επίπεδο της πνευματικής παραγωγής ακολούθησε «άπλά» την αντίστοιχη εξέλιξη στο επίπεδο της υλικής παραγωγής: την αποξένωση του καταναλωτή απ' τα μέσα παραγωγής.

Μιά ανανέωση ή έναν «έκμοντερνισμό» του σύγχρονου αυτότε-
λους λαϊκού αναγνώσματος, σέ συνδυασμό με τη διεύρυνση και
ἀποκρυστάλλωση των ειδών του («αισθηματικά», «περιπετειώδη»,
«αστυνομικά») και μιάν εξειδίκευση των παραγωγών-συγγραφέων
του, μπορεί νά διαπιστώσει ο μελετητής γιά τίς τελευταίες δεκα-
ετίες. Η άλλωστε αυτή είναι πιθανότατα συνέκφανση μιάς σχετική
ἀξιόλογης συγκέντρωσης κεφαλίδων και στόν τομέα αυτό. Τρείς
κυρίως «παραγωγοί» του είδους θά κυριαρχήσουν τώρα στήν ἀγο-
ρά: οί εκδόσεις «Ἀγκύρας», «Πεχλιθανίδη» και «Παπύρου» («Βί-
περ»). Τά προϊόντα των παραπάνω εκδοτικών οίκων θά προσλά-
θουν τώρα μικρότερο, εύχρηστοτερο «σχήμα» – κι' είναι κι' αυτό
μιά, ἔστω κι' ἐξωτερική, ἔνδειξη τοῦ «έκμοντερνισμού» τους.

Η γραμματολογική διερεύνηση μιάς τόσο διαδομένης λογοτε-
χνίας προσκρούει καταρχήν σέ ἀσυνήθιστα και δυσπέραστα ἐμ-
πόδια ἐξωτερικής-πρακτικής μορφής: Τά λαϊκά φυλλάδια και περι-
οδικά πού ἀνάφερα παραπάνω, οὔτε οί δημόσιες βιβλιοθήκες τά
συλλέγουν, οὔτε οί ἐπίσημες βιβλιογραφίες τ' ἀναγράφουν – κι'
εἶναι κι' αὐτό μιά ἐπιπλέον μαρτυρία γιά τήν προκατειλημμένη
στάση δύο ἐξ ὀρίσμου «ἀντικειμενικών» κι' «οὐδέτερων» πολιτι-
σμικῶν φορέων ἀπέναντι στά γραφτά τεκμήρια τῆς λαϊκῆς λογο-
τεχνίας στήν Ἑλλάδα.

Ἔτσι, ὁ μελετητής εἶναι ἀναγκασμένος νά φέρει μόνος του σέ
πέρας προκαταρκτικές εὐρετικές και βιβλιογραφικές ζητήσεις.
Ὅπωςδήποτε, μιά πρώτη, ἔστω και στοιχειώδη, βοήθεια τοῦ προσ-
φέρουν οί κατάλογοι των ἐκδοθέντων ἔργων πού ἐπισυνάπτονται
στά τεύχη των περισσότερων σειρῶν πού ἀνάφερα παραπάνω. Ὁ
ὅγκος και ἡ ποικιλία τοῦ ὑλικοῦ ἐπιβάλλουν μιά πρώτη ἐπιλογή κι'
ἐνα θεματικό περιορισμό τῆς μελέτης. Γιά τό λόγο αὐτό στήν
πρώτη αὐτή προσέγγιση ἐνός τόσο πλατιοῦ και παρθένου θέματος
θά συγκεντρώσουμε τό ἐρευνητικό μας ἐνδιαφέρον πάνω στό «αι-
σθηματικό» μυθιστόρημα, ἴσως τό ἀντιπροσωπευτικότερο κι'
ὅπωςδήποτε τό δημοφιλέστερο εἶδος τῆς σύγχρονης λαϊκῆς λογο-
τεχνίας στήν Ἑλλάδα.

Ἐσχότερος ἐκπρόσωπος τοῦ είδους εἶναι ἀναμφισβήτητα
ἡ Ἰωάννα Μπουκουβάλα-Ἀναγνώστου (ἔργα της ἔχουν
παρουσιαστέι και μέ τά ψευδώνυμα Ι. Ἀθηναίου και Ζάν
Ἀνά)¹⁶ – ὅχι θέθαια μέ τήν ἔννοια τῆς «δημιουργικῆς»
συγγραφικῆς ὑπεροχῆς ἢ πρωτοτυπίας. Ἡ ἐπιβολή κι' ἡ δημοτικό-
τητά της ὀφείλονται στή μακρόχρονη κι' ἐπίμονη θητεία της στό
εἶδος (γράφει αἰσθηματικά μυθιστορήματα ἀπ' τά 1939), ἀπό τήν
ἀπόλυτη εἰδίκευσή της (ἀπ' τοὺς ἄλλους συναδέλφους της ὁ Ν.
Μαράκης λ.χ. γράφει κυρίως «περιπετειώδη» μυθιστορήματα και
παρέργως κι' «αισθηματικά», ἐνῶ ὁ Χρ. Χαϊρόπουλος ἀσχολήθηκε
και μ' ἄλλα εἶδη τῆς ἀστικολαϊκῆς λογοτεχνίας, ὅπως τό «ευρωπαϊ-
κό» λαϊκό τραγούδι) και προπαντός ἀπ' τήν παραγωγικότητά της:
Παρόλο πού ἡ λεπτομερῆς καταγραφή τοῦ ἔργου της εἶναι πρὸς
τό παρόν ἀδύνατη (εἶναι σκορπισμένη, ἐκτός ἀπὸ τά ἐλάχιστα βι-
βλία της, στίς «λαϊκές» ἐφημερίδες – κυρίως στή «Θραδυνή» – και
στά δυσπρόσιτα ἐθδομαδιαία φυλλάδια), μπορούμε νά διαθεβαιώ-
σουμε ὅτι ξεπερνά τόν ὄγκο των 100 μυθιστορημάτων.

Ὡστόσο, οὔτε ἡ συγγραφική κυριαρχία τῆς Ι. Μπουκουβάλα -
Ἀναγνώστου στό εἶδος, οὔτε τό κοινό του μᾶς ἐπιτρέπουν νά χα-
ρακτηρίσουμε τό λογοτεχνικό αὐτό εἶδος ὡς «γυναικεῖο μυθιστό-
ρημα». Πρώτα-πρώτα: Ἡ παρουσία μιάς γυναικῆς ἀνάμεσα στούς
συγγραφείς-παραγωγούς του, ὅσο ἐπιβλητική και ἂν εἶναι, δέν
συνεπάγεται κανέναν ἰδιαίτερο εἰδολογικό ἢ μορφολογικό καθορι-
σμό. Ἐπειτα: Ἡ πιθανότατη ἐπικράτηση τοῦ γυναικεῖου φύλου στό
ἀναγνωστικό κοινό τοῦ είδους αὐτοῦ (λείπει μιά ἀξιόπιστη στατι-
στική, τά γυναικεῖα ὀνόματα των κτητόρων-ἀναγνωστῶν πάνω
στά πολυμεταχειρισμένα φυλλάδια πού ἔχω στή συλλογή μου, ἐν-
ισχύουν ἐντούτοις μιά παρόμοια παραδοχή) δέ συνεπάγεται ἀναγ-
καστικά ἕναν καθορισμό κατά φύλο – τό κοινό, εἴτε ἀντρικό, εἴτε
γυναικεῖο, πρέπει νά μπορεί νά καθοριστεῖ κοινωνικῶς.

Ὅπωςδήποτε, και στήν περίπτωση τῆς Ι. Μπουκουβάλα-
Ἀναγνώστου ἡ ἄμεση κι' ἀπόλυτη ἐξάρτηση ἀπ' τά ξένα – κυρίως
τά γαλλικά κι' ἀγγλικά – πρότυπα τοῦ είδους εἶναι ἀναμφισβήτητη:
Μερικά ἀπ' τά πρώτα της μυθιστορήματα, ὅπως λ.χ. τό «Ἀμαρτίες
γονέων» και τό «Εἶσαι ὁ ἀγγελός μου», ἔχουν καθαρά ξένη ὑπό-
θεση – γαλλική τό πρώτο, ἀγγλική τό δεύτερο. Ὁ «ἐξελληνισμός»

τοῦ είδους συνοδεύτηκε, ὅπως θά διαπιστώσουμε, ὅχι μόνο ἀπ' τή
μετάθεση των θεμάτων του στὸν ἑλληνικό χώρο, ἀλλά και – κυρίως
– ἀπ' τήν ἐνωμάτωση σ' αὐτό εἰδικά «ἐλληνικῶν» ἰδεολογικῶν
στοιχείων¹⁷.

Ἦδη οί τίτλοι των μυθιστορημάτων αὐτῶν ἐπιβάλλουν μιά πρώτη
ἐρμηνευτική παρατήρηση: Συνήθως εἶναι προγραμματικοί, ὅπως –
ἐκτός ἀπ' τοὺς δύο παραπάνω τίτλους – οί τίτλοι: «Πληγωμένη
ἀγάπη», «Ἀμάρτημα και ἐξιλέωσις», «Στή σκιά μιάς ἄλλης», «Τό
δρόμα μιάς ἀθώας». Ὁ χειραγωγημένος ἀναγνώστης προσδοκᾷ
πίσω ἀπ' τοὺς τίτλους αὐτοὺς ἕνα ὁ ρ ι σ μ έ ν ο περιεχόμενο. Τό
ἴδιο συχνά ὅμως ὁ τίτλος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα γ υ ν α ι κ ε ἷ ο ὄνο-
μα: Μελίνα, Νάντα, Λιάνα Μαρτέλη, Ρίτα. Στήν περίπτωση αὐτή ὁ
ἀπλός, ὀνομαστικός τίτλος ἀποτελεῖ ἕνα μήνυμα-πρόσκληση πρὸς
τόν ἀγοραστή - ἀναγνώστη - μήνυμα πού κάτω ἀπ' τή φαινομενική
ποικιλία του προσπαθεῖ νά καλύψει τήν πραγματική ἐναλλακτικό-
τητα ἢ ταυτότητα, κι' ἐπομένως τήν ἐμπορευματικότητα τοῦ προσ-
φερόμενου προϊόντος. Μέ τόν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο θά ριχτοῦν
στήν ἀγορά μόνο κατ' ὄνομα διαφορετικά ὑλικά (RERSIL, TIDE),
τῶν ὁποίων ἡ πραγματική ὑπαρξη, δηλαδή ἡ χημική σύστασή τους,
παρουσιάζει ἐλάχιστα και γιά τή χρηστική τους ἀξία ἐντελῶς
ἀσήμαντες διαφορές.

Ἡ ὑπόθεση των μυθιστορημάτων αὐτῶν, πού ὁ ἀριθμός τους
ἀνέρχεται σέ πολλές ἑκατοντάδες, δέν ξεπερνά τά 5-10 βασικά
σχήματα – πού κι' αὐτά μποροῦν πάλι ν' ἀναχθοῦν σέ μιάν ἀπλού-
στατη τριμερῆ δομή: **Ἀ φ ε τ η ρ ί α:** Ἐρωτας (γάμος). **Π ε ρ ι π έ -**
τ ε ι α: Δοκιμασία (διατάραξη τῆς ἀρχικῆς σχέσης). **Λ ύ σ η:** Εὐτυ-
χία (ἐπαναφορά τῆς ἀρχικῆς θέσης). Τό μυθιστόρημα «Θέλω ν' ἀρ-
χίσω μιά καινούργια ζωή» τῆς Ι. Μπουκουβάλα-Ἀναγνώστου λ.χ.
παρουσιάζει τόν ἐξῆς ἀφηγηματικό σκελετό:

Ἀ φ ε τ η ρ ί α: Δυὸ ἀδερφές διαφορετικοῦ τύπου: Ἡ Φανή (Φ),
ἀπὸ μικρῆ ξεβγαλμένη κι' ἀκαμάτρα, ἡ Τερέζα (Τ), σεμνή και προ-
κομμένη (δίπλωμα ἱατρικῆς). Ἡ Φ «ἀγαπάει» τό Δημήτρη (Δ), ἕναν
ὁμορφο κι' ἐπιτυχημένο δικηγόρο (μένει στό Κολωνάκι), παντρεύ-
εται ὅμως τόν Ἀλέξη (Α), ἕναν εὐπορο και μορφωμένο ἀξίωματικό
τῆς ἀεροπορίας (μένει στήν Πλάκα), πού τόν ἀγαπάει ἡ Τ. Ἀπ' τό
γάμο τους γεννιέται ἕνα κοριτσάκι (π).

Π ε ρ ι π έ τ ε ι α: Ὁ γάμος τῆς Φ μέ τόν Α δέν πάει καλά. Χωρί-
ζουν. Ἡ Φ ἐτοιμάζεται νά παντρευτεῖ τό Δ. Στό μεταξύ ξεσπάει ὁ
πόλεμος (1940). Ὁ Δ κι' ὁ Α φεύγουν γιά τό μέτωπο. Τό π χάνεται
κατά τό θορμαδισμό τοῦ Πειραιᾶ. Ἡ Φ ἀναζητᾷ τό π. Ὁ Δ ἐπι-
στρέφει ἀπ' τό μέτωπο. Τέλος τοῦ πολέμου. Ὁ Α ἐπιστρέφει ἀπ' τό
ἐξωτερικό (Αἴγυπτο), ὅπου εἶχε καταφύγει. Ἡ Φ βρίσκει τό π.

Λ ύ σ η: Ἡ Φ ἀνακαλύπτει τόν πραγματικό ἔρωτά της γιά τόν Α. Ἡ
Τ ἀνακαλύπτει τόν πραγματικό ἔρωτά της γιά τό Δ. Ἡ Φ (Ξανα)παν-
τρεύεται τόν Α. Τό π ξαναβρίσκει τοὺς γονεῖς του. Ἡ Τ παντρεύ-
εται τό Δ.

Ἡ ὑπόθεση αὐτῆ φαίνεται, σέ σύγκριση μέ τό ἀπλούστατο ἀφη-
γηματικό σχῆμα πού παραθέσαμε παραπάνω, ἀρκετά πολυπλοκή,
και θά φαινόταν ἀκόμα πολυπλοκότερη, ἂν τήν ἀποδιδαμε διεξο-
δικότερα. Αὐτό ὅμως ὀφείλεται σ' ἕνα πολύ συνηθισμένο συγγρα-
φικό τέχνασμα: Ἐχει διπλασιαστεῖ ἀπλά ἡ σειρά των προσώπων
τῆς ἀπλούστατης ἀφηγηματικῆς γραμμῆς. Τά ὑπόλοιπα ἀφηγημα-
τικά στοιχεία, εἴτε πρόσωπα, εἴτε ἐπεισόδια, ἀνήκουν στήν κατη-
γορία τοῦ μοτίβου, κι' ἡ ἐναλλαγή τους ἢ ἡ συσώρευση τους ἀφή-
νεται μόνο φαινομενικά στήν ἀπόλυτη διάθεση τοῦ συγγραφέα:
Ὅ,τι ντύνει τόν ἀφηγηματικό σκελετό ἀποτελεῖται μέν, σ' ἕνα
πρώτο ἀναγνωστικό ἐπίπεδο, ἀπὸ ἕνα θεωρητικά ἀπειρο ἀριθμό
μοτίβων, πού μποροῦν ὅμως σ' ἕνα δεύτερο, ἀφαιρετικό ἐπίπεδο,
ν' ἀναχθοῦν δομικά σ' ἕνα καθορισμένο ἢ τουλάχιστον καθορισίμο
ἀριθμό ἀφηγηματικῶν τόπων: Ὅπως και στήν παλιότερη λαϊκή λο-
γοτεχνία, ἔτσι και σ' αὐτή ἡ βασική ἔννοια πού μπορεί νά χα-
ρακτηρίσει ἀρμόδια τό ἐκάστοτε μεμονωμένο ἔργο, εἶναι ἡ κατηγο-
ρία τῆς παραλλαγῆς. Ἔτσι λ.χ. τά μοτίβα «φτωχοκόριτσο», «πλού-
σιος θιομήχανος», «βίλλα στήν Κηφισιά», «λιμουζίνα», «χρυσή
ταμπακίερα» και «χρυσός ἀναπητής», «ταξίδι στό ἐξωτερικό»
παραλαμβάνονται ἐλεύθερα ἀπ' τό ἕνα μυθιστόρημα στό ἄλλο και
μάλιστα στήν ἴδια λειτουργική σχέση.

Ἄλλά και τά ἐκφραστικά μέσα πού χρησιμοποιοῦνται γιά
τήν ἀνάπλαση τοῦ ἀφηγηματικοῦ ὑλικοῦ, ἀντλοῦνται
ἀπὸ ἕνα κοινό σ' ὅλους τοὺς συγγραφείς τοῦ είδους
μορφικό-λεκτικό ἀπόθεμα – μιά ἐπίμονη και συστηματική
νεοπλασία ἐκ μέρους τοῦ ἀτόμου-συγγραφέα θά σήμαινε και στήν
περίπτωση αὐτῆ μετάβαση σ' ἄλλο γένος, στίς ὑψηλές σφαῖρες
τῆς «λόγιας» λογοτεχνίας. Ἡ ἔννοια τοῦ «κοινοῦ τόπου» διατηρεῖ
ἐδῶ ὅλη τήν ἐτυμολογική της ἐγκυρότητα: Τά ἐπιθετα λ.χ. πού
συναντᾶμε στό μυθιστορήματα αὐτά, εἶναι ἀκριβῶς γιά τό λόγο

αυτό πολυχρησιμοποιούμενα, επειδή είναι έξω απ' τα μυθιστορήματα αυτά πολυχρησιμοποιημένα. Έτσι λ.χ. τα «μάτια» είναι «μελαγχολικά», «μεγάλα», «όνειροπόλα» ή «ώραία», τα «ξυπλά» «ἀκριβά», τα «καπρίτσια» «τρελλά», ο «λαϊμός» (της) «υπέροχος», τα «λουλούδια» «σπάνια», η «ἀνθοδέσμη» «θαυμάσια» κ.τ.δ. (Β). Μέ τον τρόπο αυτό το επίθετο χάνει την οποιαδήποτε σημασία του και το ουσιαστικό τον οποιοδήποτε προσδιορισμό του – ή λεκτική ύπαρξη της λέξης έχει διασταλεί σέ βάρος της νοηματικής της ύπαρξης.

Ανάλογη είναι η χρήση των παρομοιώσεων: «Έννοιωσε τά μπράτσα του νά τήν σφίγγουνε σάν πυρωμένες τανάλιες». «Τό θλέμμα του τρύπωνε σά φίδι μέσα στό κοριτσιόστο ντεκολτέ». (Η Μαρίνα) «φλουαρούσε σάν ξένοιαστο πουλί». «Κάθε γραμμή του, κάθε λέξη χωνόντουσαν βαθιά, σάν πυρωμένα θέλη, μέσα στη ψυχή της» (Ξ 6, 13, 17, 68).

Εντυπωσιακή είναι η θέση που κατέχει ο διάλογος στα μυθιστορήματα αυτά: Τουλάχιστον 80% του κειμένου αποτελείται από διαλόγους. Η προσφερόμενη εξήγηση του φαινομένου, ότι δηλαδή ο διάλογος αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ανάγνωσης εκ μέρους του ανάσκητου αναγνώστη, ικανοποιεί όπωσδήποτε την άποψη της λειτουργίας του. Η γραμματολογική του αφετηρία δεν τούτοις πρέπει πιθανότατα ν' αναχθεί στο λογοτεχνικό πρόγονο του είδους, το νατουραλιστικό μυθιστόρημα, στο οποίο ο έκτενης διάλογος επικαλείται μία φωνογραφική απόδοση της – ομιλούμενης – πραγματικότητας.

Όπως φαίνεται απ' την απλούστατη αφηγηματική δομή που παράθεσα παραπάνω, το κεντρικό θέμα των περισσότερων απ' τα μυθιστορήματα αυτά μπορεί νά συνοψιστεί στο τριαδικό σχήμα «Έρωτας – γάμος – ευτυχία». Τό σχήμα θεωρείται ως αδιάσπαστο καί κάθε επόμενο μέλος του ως υψηλότερη φάση του προηγούμενου· ή ευτυχία τό αποκορύφωμα καί, συχνά, τό συνώνυμο του γά-

μου – πολλές φορές βρίσκονται συνδυασμένα ήδη στον τίτλο του μυθιστορήματος (Π). Τί είναι ο «Έρωτας» μās τό έξηγει, έν είδει όρισμού, ή Ι. Μπουκουβάλα-Αναγνώστου μέ τό στόμα μιάς ήρωίδας της: «Άφού μέ ρωτās, θά σοϋ απαντήσω. Σ' αγαπώ! Ο Έρωτας είναι τρελλός! Όταν μιλά ή καρδιά, Τζέημς, ή λογική παύει νά υπάρχει!» (Β55). Η «καρδιά» είναι γιά τόν Έρωτα» ό,τι ή Πυθία γιά τό Μαντείο τών Δελφών – ό χαρακτηρισμός του λαϊκού αναγνώσματος ως «μυθιστορήματος της καρδιάς» δέν είναι άδικοιολόγητος. Μέ τήν όρολογία τών έργων αυτών τό «έρωτεύομαι» λέγεται «δίνω» ή «χαρίζω τήν καρδιά μου»: «Η δική μου καρδιά έχει όλοκληρωτικά καί γιά πάντα δοθεί άλλου», έξομολογείται μιά ήρωίδα του Χρ. Χαιρόπουλου (Ι 70). Παρ' όλα αυτά ό έρωτας δέν κερδίζεται εύκολα (άλλά τί κερδίζεται εύκολα στόν κόσμο τών αναγνωστών); τά θύματά του μεταβάλλονται σέ άλώσιμα – καί καταναλώσιμα – φρούρια: ό άντρας σέ θήραμα της γυναίκας, ή γυναίκα σέ ένα είδος... γραβάτας γιά τόν άντρα: «Θέλεις νά παλαίψουμε τίμια; Δικαιώμα σου θέβαια καί σένα νά δοκιμάσεις νά τόν κατακτήσεις. Άλλά έγώ δέν θά υποχωρήσω εκτός αν ιδώ πραγματικά πώς προτιμάει έσένα, πώς σέ διάλεξε», προτείνει ή Βίκη στήν άδερφή της Φοίβη σ' ένα μυθιστόρημα της Ι. Μπουκουβάλα-Αναγνώστου (Ε25).

γάμος είναι τό επιδιωκόμενο, καθότι νόμιμο, επιστέγασμα του έρωτα: «Γιαγιά! Μόνου πού τό σκέφτομαι πώς θά παντρευτώ μουρχεται νά κλαίω καί νά γελώ από ευτυχία», αναφωνεί ή νεαρή Φοίβη (Ε22). «Δέν μένει παρά νά όλοκληρωθεί ή ευτυχία σας μέ τήν ένωση σας», εύαγγελίζεται ένας καλός φίλος της Ρίτας στό «Ρομάντο μιάς μικρής άρρωστης» του Χρ. Χαιρόπουλου (Ι 69). Τό ίδιο δρομολόγιο πρός τήν ευτυχία υποδεικνύει καί ή έρωτευμένη Φανή στόν αγαπημένο της στήν «Πληγωμένη αγάπη» της Ι. Μπουκουβάλα – Αναγνώστου: «Όταν θάμαι γυναίκα σου, Δημήτρη, ή πιό ευτυχισμένη γυναίκα του κόσμου» (Ζ6). Οι ίδιοι έρωτευμένοι παρακολουθούν ένα ξένο γάμο (στόν Άγιο Διονύση τόν Άρεοπαγίτη – πού άλλού;) καί συμπεριφέρονται ως πραγματικοί ήδονοβλεψίες: «Ο Δημήτρης κ' ή Φανή τήν κύτταζαν (τή νύφη), όπως θάθλεπαν κάποιο όραμα άφθαστης ευτυχίας» (Ζ14). Άπαραίτητο συμπλήρωμα του γάμου καί συστατικό της «ευτυχίας» είναι ένα παιδί· ή παρουσία του αποτελεί ήδη μέρος του προγαμίου «όνειρου» καί συγκεκριμενοποιείται στό δωματικό του παιδιού, πού προβλέπεται στό σχέδιο του διαμερίσματος – της «φωλιάς» αυτής της «ευτυχίας»· όταν τό θάλπει ή έρωτευμένη Ρίτα, όνειροπολεί: «Ο Έρωτάς της όλοκληρωμένος μ' ένα παιδί! Δέν είχε νά ποθήσει τίποτ' άλλο στή ζωή...» (Ι 80). Τό παιδί έρχεται πραγματικά μέσα στα προβλεπόμενα, νόμιμα κ' ιδεώδη χρονικά όρια: «Κι' άπάνω στό χρόνο ένα κοριτσάκι ήρθε νά όλοκληρώσει τήν ευτυχία τους» (Ι 10).

Η «ευτυχία» είναι ή έννοια κ' ή λέξη πού διατρέχει τά μυθιστορήματα αυτά απ' τήν πρώτη ως τήν τελευταία σελίδα τους – ή άξεπέραστη συχνότητα κ' ή άνελέητη επανάληψη της σάν ν' αποτελεί τήν ήχώ τό άσταμάτητο όνειρου καί κυνηγητού της εκ μέρους τών συγγραφέων, τών ήρώων καί προπαντός τών αναγνωστών τους. Η «ευτυχία» τους πραγματοποιείται σέ μιάν αποκλειστικά δυαδική σχέση· δέν είναι συνάρτηση κ' άπόρροια της σχέσης τους μέ τούς συνανθρώπους τους, άλλ', αντίθετα, της άπομόνωσης, της άπομάκρυνσης καί του χωρισμού απ' αυτούς: Οι έρωτευμένοι «χειροπιασμένοι τραβούσαν ίσια μπροστά τους. Ούτε ήξεραν πού πήγαιναν, ούτε τούς ένοιαζε. Ήξεραν μονάχα πώς τραβούσαν στήν ευτυχία» (Ζ28). Η «ευτυχία» είναι δυνατό ποιό: Οι παραπάνω έρωτευμένοι «ήταν μεθυσμένοι από ευτυχία» (Ζ29). «Στους δρόμους, ό Παύλος περπατούσε σά μεθυσμένος... Κι ήτανε πραγματικά μεθυσμένος από τήν υπερβολική ευτυχία» (Ι 30). Η λειτουργία του όνειρου της «ευτυχίας» γιά μιάν έστω καί φανταστική φυγή απ' τήν πραγματικότητα είναι άναντίρρηση όμολογημένη: «Ήτανε τόσο ή ευτυχία της, πού τήν έκανε νά ξεχνάει ή θλίβερή της πραγματικότητα» (Ξ87). Έρχεται όμως ή στιγμή πού πραγματοποιείται τό «όνειρο της ευτυχίας»: «Ζαλισμένη από τό όνειρο της ευτυχίας της, πού γινότανε τώρα χειροπιαστή πραγματικότητα, ή Ρίτα έκλεισε τά μάτια της γιά μιά στιγμή. Όταν τά ξανάνοιξε, έβριζε πάλι μιά ματιά στό σχέδιο του σπιτιού της» (Ι 79-80). Καί νά πώς συμπληρώνεται: «Μείνανε έτσι κ' οι δυό τους άγκαλιασμένοι σφιχτά, άμίλητοι, δοσμένοι όλοκληρωτικά στήν ευτυχία τς ύπέροχης έκείνης στιγμής!... Δίπλα τους, ή Ρηνούλα τούς κύτταζε κι' αυτή μέ τά ματάκια της πλημμυρισμένα από δάκρυα ευτυχίας...» (Κ91).

Άκόμα κ' ή συνταχτική δομή τών προτάσεων στό παραπάνω, απόσπασμα κάνει διάφανη τή λειτουργία του «παιδιού» στό σύμπλεγμα αυτό της «ευτυχίας»: Τό παιδί δέν αποτελεί αυτόνομο μονάδα «ευτυχίας», δέν είναι παρά άπλό έξάρτημα ή συμπλήρωμα της «ευτυχίας» δύο άλλων προσώπων. Άλλά κ' ή «ευτυχία» υπό-

κειται στο νόμο της φθοράς, δέν κρατάει αλώνια – τίποτα δέν είναι σίγουρο στο βασίλειο αυτό της άθεβαιότητας και της ανασφάλειας: «Όταν κανείς αγαπά τρελλά, φοβάται, μὴν διαλυθεῖ ἡ εὐτυχία του σάν ὄνειρο...» (Β35). Παντοῦ παραμονεύουν ἐκεῖνοι πού ἐπιβουλεύονται τή δυαδική αὐτή «εὐτυχία»: «Στά ἴδια αὐτά χέρια σου κράτησες κάποτε τήν εὐτυχία μου... Ἄν τήν ἄφῃς νά ξεφύγει, δέν φταίς ἐσύ, ἀγαπημένο μου, φταίν οἱ περιστάσεις, φταίει ἡ κακία ἐνός ἀνθρώπου, πού, γιά νά ἐξυπηρετηθεῖ τήν ταπεινή του ἐκδίκηση, κατάφερε νά σκορπίσει τό σπιτικό μας», γράφει μιά τέως «εὐτυχισμένη» ἡρωίδα στόν ἄντρα πού τήν ἐγκατέλειψε (Κ63). Ἐνας ἄλλος ἥρωας «εἶχε στερηθεῖ τά πάντα, χωρίς ἡ στερηση αὐτή νά τοῦ δώσει, ἐκτός ἀπό τήν πικρή συναίσθηση τῆς ὁλοκληρωτικῆς θυσίας, καί τήν ἀπόλυτη εὐτυχία... Νά τήν ἡ εὐτυχία! Εἶχε περάσει μπροστά του, εἶχε μιά στιγμή σταματήσει πλάι του, καί εἶχε χαθεῖ...» (Ν18).

ἡ συγγραφεῖς ὁμως τῶν μυθιστορημάτων αὐτῶν ξέρουν ν' ἀπογειώνουν τούς ἀκόρεστους ἀναγνώστες, μετά ἀπό κάθε συντριπτική προσέγγισή τους στή «θλιβερή πραγματικότητα», στούς αἰθέρες μιάς νέας ὄνειρεμένης «εὐτυχίας»: «Μετά τήν δυστυχία ἔρχεται σάν φυσικός νόμος ἡ εὐτυχία» (Ε70). Ὁνειρο καί ναυάγιο διαδέχονται τό ἓνα τό ἄλλο – ὁ ἀναγνώστης ὁδηγεῖται διαρκῶς ἀπ' τούς ἀτμούς μιάς καυτερῆς σάουσας στά νερά ἐνός παγωμένου ντοῦς, κι' ἀντίστροφα.

Μιά βασική διανόηση σχέση κυριαρχεῖ στά μυθιστορήματα αὐτά: ἡ σχέση «ἄντρας-γυναίκα». Αὐτή ἡ ἀντιθετική ἐννοημένη διχοτόμηση τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους προδίδεται κι' ἀπ' τίς πιό ἀπλές, κ' ἐντούτοις τυπικά ἀντιπροσωπευτικές συμπεριφορές ἢ καταστάσεις: Τό ἐρωτευμένο ζευγάρι διασκεδάζει στά νυχτερινά κέντρα «ρουφώντας ἐκεῖνος ἓνα οὐίσκι, ἐκείνη ἓνα λικέρ» (Ε71). Ἡ κατανομή τῶν κοινωνικῶν ρόλων ἀνάμεσα στόν ἄντρα καί τή γυναίκα διαγράφεται μέ ἀπόλυτη σαφήνεια: «Σέ ἓνα ζευγάρι συζύγων, ἂν ὁ ἄντρας εἶναι αὐτός πού ἔχει τό προβάδισμα στίς ἐμπορικῆς συναλλαγές, στίς συμφωνίες, ἡ γυναίκα ὁμως ἔχει, φυσιολογικά, τήν πρωτοκαθεδρία στίς φέστες καί στά πανηγύρια πού ἀκολουθοῦν!» (Π84). Τό μόνο αὐτοκαθαριζόμενο πρόσωπο σ' αὐτή τή σχέση εἶναι ὁ ἄντρας: ὁ ἰδεώδης τύπος του περιγράφεται γιά λογαριασμό μιάς ἡρωίδας: «Ἦταν ἀπό τούς τύπους τῶν ἀνδρῶν πού τραβᾶνε τίς γυναῖκες. Κομψός, ὁμορφος, πολιτισμένος, πλούσιος, μέ τρόπους λεπτούς, εὐγενικός. Ὅλα τά κορίτσια τοῦ κόσμου ὀνειρεύονται ἓνα τέτοιο σύζυγο» (Τ52). Ἡ γυναίκα ἐτεροκαθορίζεται σημείο ἀναφοράς τῆς εἶναι πάντα ὁ ἄντρας: ἡ σχέση τους εἶναι σχέση κηδεμονα - κηδεμονευομένου. Ὁ ρόλος τοῦ ἐραστή καί τοῦ συζύγου δέν ἀπέχει πολύ ἀπό τό ρόλο τοῦ νταβατζή: «Ὁ ἐρωτας κι' ὁ φόβος τῇ σπρώξανε μέ δύναμη στά γερά μπράτσα αὐτοῦ τοῦ ὠραίου νέου, πούδειχνε καθαρά ὅτι ἤξερε καί ν' αγαπάει καί νά προστατεύει...» (Μ13). Ἀλλά κ' ἡ ἴδια ἡ γυναίκα ἀντανακλᾷ τό ἴδιο αὐτό συναίσθημα τῆς ἐξάρτησης¹⁸: «Δέν ἀρκεῖ γιά μιά γυναίκα νά τή λατρεύει κάποιος. Πρέπει νά τῆς δίνει καί τό συναίσθημα τῆς ἀσφαλείας» (Ν81). «Εσύ θέβαι! Ποιός εἶναι ὁ φυσικός μου προστατής; Ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ...» (Ε39).

Ἀλλά καί τό εἶδος «γυναίκα» ἔχει ὑποβληθεῖ σ' αὐτή τή δυαδική σχέση σέ μιάν ἀπόλυτη διχοτόμηση: Ὑπάρχει καταρχήν ἡ «γυναίκα-ἄγγελος» (ὅσο εἶναι ἀκόμα ἐρωμένη): «Εσένα, Φοίθη, σ' αγαπῶ ἀλλοιωτικά ἀπ' ὅλες τίς γυναῖκες πού πέρασαν ὡς τώρα τῇ ζωῇ μου. Γιατί κι' ἐσύ εἶσαι ἀλλοιωτική. Εἶσαι ἀγνή. Ἀγαπῶ τήν ἀγνότητά σου... Ὅταν γελᾷς, νομίζω πῶς ζωντανεύουν μπροστά μου τά παραμύθια γιά τούς ἀγγέλους πού μούλεγαν ὅταν ἦμουν μικρός. Γι' αὐτό σ' αγαπῶ...» (Ε27). Τό τελευταῖο μέρος αὐτῆς τῆς déclaration τοῦ ἐρωτευμένου ἄντρα κάνει διάφανο τό ψυχολογικό ὑπόστρωμά τῆς: εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἔλληνα ἄντρα μέ τή μητέρα του, πού τήν προβάλλει ὑποσυνείδητα στήν ἐρωμένη του: τό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ ρήματος (τᾶ παραμύθια... πού μούλεγαν) προσπαθεῖ ἀπεγνωσμένα νά συγκαλύψει αὐτή τήν ἀποκάλυψη. Δέν εἶναι παράδοξο ὅτι, ὅταν ἡ «γυναίκα-ἄγγελος» (ὅσο ἦταν ἐρωμένη) γίνει γυναίκα-σύζυγος, ἐξελλίσσεται, γιά τό νόμιμο ἄντρα τῆς, σέ «μιά ἐντελῶς ἀσήμαντη γυναικούλα» (Μ22), καί, γιά τό νέο, ἐξώγαμο ἐρωμένο τῆς, σέ μιά «χαδίαρ γατίτσα» (Τ55) ἢ «μιά χαριτωμένη ἀλλά ἀνόητη κουκλίτσα» (Τ56). Ὁ ὑπηρετικός - διακομητικός ρόλος τῆς γυναικῆς - συζύγου ἀποκαλύπτεται ἀπ' τό γέρο-πατέρα πού φροντίζει γιά τήν ἀποκατάσταση τοῦ γιοῦ του – καί τή δική του: «Κι ὕστερα, συμπλήρωσε ὁ γέρο - Στράλης, πάντα χρειάζοτανε μιά γυναίκα ἐδῶ μέσα, ἀνάμεσα σέ μᾶς, τούς δύο μαγκούφδες!... Θά μᾶς μαγειρεύει, θά μᾶς συγγιρίζει, θά γεμίσει μέ τό κρυστό ἀλλινό γέλιο τῆς τό πληχτικό μας σπίτι...» (Ι 61). Τό «φιλοφρόνημα» πού κάνει ὁ ἴδιος γέρο-πατέρας γιά τήν ὑποψήφια νύφη του μπροστά στο γιό του, ἐκφράζει, ἀκριβῶς λόγω τοῦ λεκτικά φαινομενι-

κοῦ παραλογισμοῦ του, τή θαυμάτη περιφρόνηση τῆς γυναικῆς ἐκ μέρους ἐνός «θαυμαστή» τῆς: «Ὅχι! ἡ Ρίτα δέν εἶναι γυναίκα! εἶναι ἄνθρωπος!» (Ι 60).

ὁ ἀναγκαστικό συμπλήρωμα κ' ἰδεολογικό ἀντίβαρο τῆς «γυναίκα-ἄγγελου», τῆς «ἀγνῆς κοπέλας» καί τῆς «συζύγου-γυναικούλας» στόν κόσμο αὐτό τῶν ἀπόλυτων, ἀλληλοαποκλειόμενων κι ὡς ἐκ τούτου εἰκονικῶν ἀντιθέσεων εἶναι ἡ «γυναίκα-σατανάς»: Ἦδη οἱ τίτλοι μερικῶν ἀπ' τά μυθιστορήματα αὐτά, καί σ' αὐτό τό σημείο προγραμματικοί, διασαλπίζουν αὐτή τή μανιχαϊκή διχοτόμηση τοῦ γυναικείου «εἶδους»: «Ἡ γόησσα τοῦ ὁλέθρου» καί «Κίρκη» τιτλοφοροῦνται τά δύο μέρη ἐνός μυθιστορήματος τοῦ Χρ. Χαϊρόπουλου (Μ-Ν). Ἡ ἡρωίδα του, ἡ Λουίζα Κερμῆ, μιά «ἐπικίνδυνη ὁμορφῇ» «Ἀθηναία ἐταίρα», πού μένει, ἐννοεῖται, σ' «ἓνα πραγματικό παλατάκι ἀπό ἐξ ὁδομᾶτια στόν πιό ἀριστοκρατικό δρόμο τοῦ Κολωνακίου» (Μ18), μεταβάλλει τούς ἐραστές τῆς σέ μοντέρνα γουρουνία: Ὁ «πανίσχυρος χρηματιστής», πού ἡ «μοιραία γυναίκα» τοῦ ροκάνισε σάν παζμαδί τήν περιουσία, αὐτοκτονεῖ, ἐνῶ ὁ διάδοχός του, ἓνας «πάμπλουτος ἐφοπλιστής», «μ' ὅλο πούχε περιφέρει τήν ἀντρική του πείρα, ἀπάνω στά καράβια του, στά τέσσερα σημεία τῆς Ὑδρογείου, ἦρθε τελικά ν' ἀράξει ὑποταγμένος στά πόδια τῆς ὠραίας Ἀθηναίας ἐταίρας» (Μ10). Στή συνέχεια ἡ «ἀκαταμάχητη» αὐτή γυναίκα στέλνει στόν τάφο μερικούς ἀκόμα ἄντρες καί ξεκοκαλίζει ἰσάριθμες περθεύσιες, ὥσπου νά καταλήξει στά σωτήρια χέρια ἐνός γοητευτικοῦ γιαιτροῦ-ψυχαναλυτῆ. Ὁ Ἕλληνας αὐτός γελωτοποιός τοῦ Freud ἐφαρμόζει πάνω τῆς τό μάθημα του μ' ἓνα εἶδος συνοπτικῆς διαδικασίας καί μετά ἀπό μιά τρίμηνη ψυχαναλυτική «θεραπεία»-ἀστραπή τήν ἐπαναφέρει στήν ὁμάδα τῶν γυναικῶν - ἀγγέλων, γιά νά τήν παντρευτεῖ καί νά τήν ὁδηγήσει κατευθεῖαν στό στεγανό ἀποστειρωμένο χώρο τῆς συζύγου - νοικοκυράς.

Ἡ συμπλήρωση τοῦ κυκλώματος «γυναίκα-ἄγγελος / γυναίκα-σατανάς» κάνει διάφανη τή φαινομενικότητα τῆς τυπολογικῆς διχοτόμησης τῆς γυναικῆς στόν ἰδεολογικό κόσμο τῶν συγγραφέων καί τῶν ἀναγνωστῶν τῶν μυθιστορημάτων αὐτῶν.

Δέν εἶναι καθόλου ἐκπληκτικό ὅτι τό «φιλοφρόνημα» πού κάνει στή «σατανική» Λουίζα ὁ ἐραστής τῆς, φαίνεται σάν ἀπλή παραλλαγή τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς «ἀγγελικῆς» Ρίτας ἀπ' τό μέλλοντα πεθερό τῆς, πού παραθέσαμε παραπάνω: «Λουίζα, τῆς εἶπε μέ παράπονο. Γιαί ἐννοεῖς νά εἶσαι μόνο ὁμορφῇ γυναίκα καί καθόλου ἄνθρωπος;» (Μ5). Πραγματικά: Ἡ «γυναίκα - σατανάς» δέν εἶναι παρά ἡ ἄλλη ὅψη καί τό διαλεκτικό πιστό ἀντίστοιχο τῆς «γυναίκας ἀγγέλου» - μιάς δυαδικῆς ἐννοίας τῆς γυναικῆς, ὅπως ἔχει διαμορφωθεῖ ἰδεολογικά στή συνείδηση τοῦ «δημιουργοῦ» τῆς, τοῦ ἄντρα. Ἡ πολωμένη σχέση τοῦ πατρικά καταπιεσμένου καί μητρικά χειραγωγημένου ἄντρα πρὸς τή γυναίκα ἐκφράζεται ἀναγκαστικά διχοτομικά: Στή γυναίκα-μαντόνα μεταρσιώνει τή μητρική κληρονομημένη ἐφεσή του γιά μιά γαλήνια συζυγομητρική ἀποκατάσταση, ἐνῶ στή γυναίκα-δαίμονα ἐκτονώνει τίς πατρικά κληρονομημένες φοβίες του, τίς σχετικές μέ τή νέα, ἐτερόφυλη δέσμευσή του: Στό ἐξῆς ἡ νέα αὐτή ἐτερόφυλη σχέση του θά καθοριστεῖ ὡς μιά παλινδρομική κίνηση ἀνάμεσα στήν οἰκογενειακή ἐστία καί στόν οἶκο ἀνοχῆς.

Τά πρόσωπα τῶν μυθιστορημάτων αὐτῶν, εἴτε ἄντρες, εἴτε γυναῖκες, εἶναι ὁλοκληρωτικά ἀπογυμνωμένα ἀπ' τήν ἀτομική τους ψυχολογία – ἔχουν ἀποσκελετωθεῖ σ' ὀρισμένους τύπους. Στή θέση τῆς ψυχολογικῆς διαφοροποίησης τῶν προσώπων ὑπείσπρεχεται ἡ περιγραφή τῆς «τυπικῆς», ἐξωτερικῆς τους ἐμφάνισης. Ἰδοῦ πῶς παριστάνεται λ.χ. ἓνας «ρομαντικός γυναικεῖος τύπος»: «Τό δέμα τῆς ἦταν διάφανο, λεῖο, σάν πολῦτιμο κερί τό πρόσωπό τῆς μέ τέλει ὠρείδες σχῆμα μέ κάδρο μαλλιά πλούσια, κατάμαυρα, κυματιστά. Μέσα σ' αὐτό τό πλαίσιο κυριαρχοῦσαν δύο μάτια πελώρια, μαύρα, ὕγρα, παθητικά, πού πότε ἐπαίρναν μιά πονεμένη ἐκφραση θυζαντινῆς ἀγιογραφίας, καί τήν ἄλλη στιγμή ἀστραφταν γεμάτα παιδιὰτικη διαολιά» (Δ 9). Ἰδοῦ ὁ «τύπος τοῦ ὠραίου ἄντρα»: «Ἦταν ἀναμφισβήτητο ὁ τύπος τοῦ ὠραίου ἄντρα ὁ Μάκης Λόντας. Ψηλός, ἴσως κάπως περισσότερο ἀπό τό κανονικό, σβέλωτος, χωρίς νά εἶναι ἀδύνατος, μέ πρόσωπο μάλλον στρογγυλό, χλωμό, χωρίς νά εἶναι ἀσθενικό, μέ μαλλιά ὁλόμαυρα κυματιστά καί μέ μάτια σκοῦρα γαλανά» (Δ 79). Καί ἰδοῦ, τέλος, ὁ «τύπος τοῦ μοντέρνου νέου»: «Ἦταν ἓνας νεαρός λιγνός τύπος μπορεῖ καί δεκασχτῶ μπορεῖ καί εἴκοσι πέντε χρονῶν. Φοροῦσε κοντό σχιστό σακάκι, μαῦρο ποκαμίσο καί σωληνωτό παντελόνι σέ στυλ Ἄντονι Πέρκινς, μέ κάποια διαφορά στό ἀνάστημα. Δέν ἦταν τόσο ψηλός» (Υ9). Ἡ τυποποίηση αὐτή τῶν ἀνθρώπων προσώπων ἀντιστοιχεῖ στήν τυποποίηση τῶν ὑλικῶν προϊόντων σ' ἓνα σύστημα παραγωγ-

γής, πού παράγει ταυτόχρονα τό τυποποιημένο προϊόν καί τόν τυποποιημένο καταναλωτή

(1) Τήν ορολογία αὐτή ἐλέγχει ὁ Marc Angenot, *Le roman populaire. Recherches en paralittérature*, Les Presses de l' Université du Québec, Μοντρεάλ 1975, σ. 3-8. Ζητήματα ορολογίας θίγει καί τό πολύ κατατοπιστικό ἄρθρο τοῦ Albert Klein, *Trivalliteratur*, στό: *Handlexikon zur Literaturwissenschaft*, ἐκδ. D. Krywalski, Ehrenwirth, Μόναχο 1974, σ. 487-493. Ὁ ὅρος Kitsch (κακοτέχνημα) χρησιμοποιήθηκε καί γιά τό χαρακτηρισμό τοῦ λογοτεχνικοῦ αὐτοῦ «εἶδους» (βλ. Walther Killy, *Deutscher Kitsch* (= *Kleine Vandenhoeck Reihe*, 1125), 7η ἐκδόση, Γοτtingη 1962, ἐπικράτησε ἐντούτοις μόνο στήν ἱστορία τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν.

(2) Τόν ὅρο αὐτό χρησιμοποιεῖ ὁ Jean Tortel στό ὁμότιτλο ἄρθρο του στήν *Histoire des Littératures. III. Littératures françaises, connexes et marginales* (*Encyclopédie de la Pléiade*), Gallimard, Παρίσι 1958, σ. 1579-1603. Ὁ ὅρος *Populärroman*, ὅπως τόν χρησιμοποιεῖ ὁ H. - J. Neuschäfer (βλ. παρακάτω), δέ φαίνεται νά καλύπτει καί τό νεότερο λαϊκό μυθιστόρημα.

(3) Τίς ρομαντικές ρίζες τῆς νεότερης λαϊκῆς λογοτεχνίας ἐξετάζει ἡ Marianne Thalmann, *Die Romantik des Trivialen* (= *List Taschenbücher der Wissenschaft*, 1442), Μόναχο 1970.

(4) Γιά τήν S. von La Roche βλ. Martin Greiner, *Die Entstehung der modernen Unterhaltungsliteratur* (= *Rowohlts Deutsche Enzyklopädie*, 207), Ράμπεργκ (Αμβούργο) 1964, σ. 34-45.

(5) Γιά τήν A. Radcliffe βλ. πρόχειρα Albert C. Baugh (ἐκδ.), *A. Literary History of England*, 2η ἐκδ., Routledge Kegan, Λονδόνιο 1967, σ. 1194-1195 καί γιά τ' ἀγγλικά λαϊκά ἀναγνώσματα τοῦ 19ου αἰῶνα γενικότερα τό πλούσιο βιβλίο τοῦ Richard D. Altick, *The English Common Reader*, The University of Chicago Press, Σικάγο / Λονδόνιο 1967.

(6) Γιά τό μυθιστόρημα τοῦ E. Sue βλ. εἰδικά M. Angenot, *παράπάνω*, σ. 71-82 καί H. - J. Neuschäfer, *Populärromane im 19. Jahrhundert* (= *Uni Taschenbücher*, 524), Fink, Μόναχο 1976, σ. 182-183.

(7) Helmut Melzer, *Trivalliteratur I.*, R. Oldenbourg, Μόναχο 1974, σ. 14.

(8) Armin Volkmar Wernsing/Wolf Wucherpfennig, *Die «Groschenhefte»: Individualität als Ware*, Athenaiion, Βιμπάντεν 1976, σ. 6.

(9) Gertrud Willenborg, *Adel und Autorität*, στό: *Trivalliteratur, Literarisches Colloquium Berlin*, Βερολίνο 1964, σ. 192, σημ. 5.

(10) Walter Hollstein, *Der deutsche Illustriertenroman der Gegenwart* (= *Uni Taschenbücher*, 214), Francke, Μόναχο 1973, σ. 28. Οἱ ἀριθμοί ἀναφέρονται στό ἔτος 1965.

(11) Βλ. K. Marx/Fr. Engels, *Werke*, τ. 2ος, Dietz, Βερολίνο 1962, σ. 172-221 (Κεφ. VIII). Οἱ σχετικές παρατηρήσεις τοῦ Peter Demetz, *Marx, Engels und die Dichter* (Ullstein Buch, 4021/4022), Φραγκφούρτη-Βερολίνο 1969, σ. 101-107, δέν ξεπερνᾶνε τό ἐπίπεδο μιᾶς ἐπιπόλαιης περιγραφῆς.

(12) Antonio Gramsci, *Marxismo e letteratura*, Editori Riuniti, Ρώμη 1975, σ. 130-178 (Κεφ. *Letteratura popolare e folklore*).

(13) Διονυσίου Σολωμοῦ, *Αὐτῶν ἔργα*, ἐκδ. Α. Πολίτης, Θεσσαλονίκη 1964. Τό βιβλίο, πού τόν τίτλο του ἀναφέρει ὁ Σολωμός σέ ἰταλική μετάφραση (*I misteri di Londra*) καί πού μένει ἀταύτιστο ἀπ' τόν ἐκδότη τοῦ Σολωμοῦ (πρβλ. σ. 604), πρέπει νά εἶναι ἀναμφίβολα τό μυθιστόρημα τοῦ P. Féval.

(14) Εἶναι εὐκόλη ἡ ἀνεύρεσή τους μέ τή βοήθεια τοῦ εὐρετηρίου στήν Ἑλληνική Βιβλιογραφία, τ. 3, Ἀθήνα 1939-1957 τῶν Δ. Γκίνη καί Β. Μέξα.

(15) Μιά πρώτη, ποσοτική ἐντύπωση παρέχει ἡ βιβλιογραφία τοῦ Ξενόπουλου στή Νέα Ἑστία, τόμ. 50, τεύχ. 587 (ἱρηγόριοι Ξενόπουλος, Χριστούγεννα 1951), σ. α'-λ'. βλ. ἰδίως τούς ἀρ. 327-422.

(16) Λίγα διογραφικά στοιχεία γιά τήν I. Μπουκουβάλα-Ἀναγνώστου βρίσκονται στό σημείωμα πού ἐπισυνάπτεται στό μυθιστόρημά της «Ἀμαρτίες γονέων» (= Ἀριστοῦργημα, ἀρ. 10), σ. 4. βλ. καί Ν. Παππάς, Ἡ ἀληθινή ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Τύμφη, Ἀθήνα 1973, σ. 428-429.

(17) Οἱ ἀναλυτικές παρατηρήσεις πού ἀκολουθοῦν, βασίστηκαν σέ 21 τεύχη λαϊκῶν μυθιστορημάτων. Γιά νά ἐξοικονομηθεῖ χώρος, οἱ παραπομπές γίνονται στά ἐξῆς μ' ἓνα γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου γιά κάθε τεύχος· ὁ ἀριθμός πού τό συνοδεύει, ἀναφέρεται στή σελίδα· ἡ ὀρθογραφία μένει ὅπως ἔχει: (Α): I. Μπουκουβάλα-Ἀναγνώστου, Ἀμαρτίες γονέων (= Ἀριστοῦργημα, 10)· (Β): Εἶσαι ὁ ἀγγελός μου (= Ζέφυρος, 42)· (Γ): Θέλω ν' ἀρχίσω μιά καινούργια ζωή (= Ζέφυρος, 43)· (Δ): Ζωή χωρίς ἀγάπη (= Ζέφυρος, 16)· (Ε): Νάντα (= Ζέφυρος, 17)· (Ζ): Πληγωμένη ἀγάπη (= Ζέφυρος, 28)· (Η): Ἐρωτική συμφωνία (= Ζέφυρος, 29)· (Θ): Χρ. Χαϊρόπουλος, Ρίτα (= Ζέφυρος, 20)· (Ι): Τό ρομάντο μιάς μικρῆς ἀρρωστῆς (= Ζέφυρος, 21)· (Κ): Τό δράμα μιᾶς ἀθώας (= Ζέφυρος, 65)· (Λ): Λιάνα Μαρτέλη (= Ζέφυρος, 66)· (Μ): Ἡ γόησσα τοῦ ὀλέθρου (= Ζέφυρος, 73)· (Ν): Κίρκη (= Ζέφυρος, 74)· (Ξ): Τό δράμα μιᾶς «εὐτυχημένης» (= Ζέφυρος, 83)· (Ο): Ὁ κλέφτης μιᾶς νύχτας (= Ζέφυρος, 84)· (Π): Ὁ γάμος καί ἡ εὐτυχία (= Ζέφυρος, 131)· (Ρ): Ἀκάνθινα στέφανα (= Ζέφυρος, 132)· (Σ): Ν. Μαρράκης, Ἐρωτική φλόγα (= Ζέφυρος, 99)· (Τ): Στή σκιά μιᾶς ἄλλης (= Ζέφυρος, 100)· (Υ): Παγίδες κοριτσιῶν (= Ζέφυρος, 1)· (Φ): Ἀμάρτημα καί ἐξιλέωσις (= Ζέφυρος, 2).

(18) Ἐντυπωσιακό εἶναι τό ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐρευνας-ἐρωτηματολογίου ἀνάμεσα στίς γυναῖκες γνωσῶν ἐλλήνων πολιτικῶν, πού δημοσιεύτηκε πρὶν ἀπό μερικoὺς μῆνες σέ μιά σοβαρή πρωινῇ ἐφημερίδα τῆς Ἀθήνας: Ὅλες τους, χωρίς ἐξαίρεση, ἐξέφρασαν τήν ἀπόλυτη ἐξάρτησή τους ἀπ' τόν ἄντρα τους, τό σῆμα τῆς προσωπικότητάς τους πίσω ἀπ' τήν προσωπικότητα τοῦ συζύγου τους.

Κάλλιο πέντε καί στό χέρι
παρά δέκα καί καρτέρι

... Τώρα πιά δέν ὑπάρχει καρτέρι: μέ
τό «ANTI» στό χέρι καί 10% καί 20%
ἐκπτώση σέ δίσκους καί κασέτες!

Χάρητος 38 στό Κολωνάκι
Μόνιμη ἐκθεση δίσκων

Μιά «εἰδική προσφορά» ἐνός εἰδικoῦ
μαγαζιοῦ

Η ΑΥΓΗ
κάθε πρωΐ
• ζωντανή ενημέρωση
• αδέσμευτη έρευνα • ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ
κάθε Κυριακή
16 σελίδες
• με πλούσιο περιεχόμενο
• με νέο έπιτελείο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ
στήν πρώτη γραμμή τής πάλης
γιά τή δημοκρατία καί τήν ανεξαρτησία
τής Χώρας
γιά τήν ενότητα καί τήν ανανέωση
τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος

**ἀγοράζετε
διαδίδετε
τήν
ΑΥΓΗ**

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Τό Σ.Ν. για τὰ Πανεπιστήμια

Μετά τό 'Επιστημονικό Διδακτικό Προσωπικό καί τούς φοιτητές (ΕΦΕΕ) ό Πανεπιστημιακός 'Ομιλος καθηγητών - ύφηγητών πού συγκροτήθηκε μέ σκοπό νά βοηθήσει στόν εκδημοκρατισμό καί τήν αναδιοργάνωση τών άνωτάτων εκπαιδευτικών ίδρυμάτων, άπόρριψε τό περιβόητο κυβερνητικό σχέδιο τού νόμου - πλαίσιου γιά τήν παιδεία καί ζήτησε νά σχηματιστεί επιτροπή (καθηγητές, επιστημονικό προσωπικό, φοιτητές, κόμματα) πού θά φτιάξει νέο.

Διάτρητο, τό κυβερνητικό σχέδιο επιστρέφεται έτοιμό στά χέρια τών δημιουργών του - Ένα ακόμα χειροπιαστό δείγμα τού τρόπου μέ τόν όποϊον αντιμετώπιζει ή «Ν. Δημοκρατία» τό πρόβλημα τής φοιτητικής νεολαίας. Καί μετά ζητάμε... «ψήφο στά 18»!

«ΟΙ ΜΙΚΡΟΑΣΤΟΙ»

Συνεχίζονται γιά δεύτερη χρονιά οί παραστάσεις τών «Μικροαστών» τού Μαξίμ Γκόρκι από τό θίασο Κατερίνας Βασιλάκου - Θανάση Μυλωνά. Τό έργο άνέθηκε γιά πρώτη φορά τό 1902 στό Θέατρο Τέχνης τής Μόσχας, σέ σκηνοθεσία Στανισλάφσκι, καί είχε μεγάλη επιτυχία. Μιά έποχή ακριβώς πού οί μαρξιστικές καί σοσιαλιστικές ιδέες είχαν κατακτήσει τό μεγαλύτερο μέρος τής εργατικής τάξης, όπως γράφει ό Λένιν: «Γιά πρώτη φορά Ένας συνειδητός ήρωας τού προλεταριάτου ζωγραφίζει τόσο έντονα, τόσο ξεκάθαρα, μέσα σ' ένα θεατρικό έργο».

Ένα Άλφαθητάρι

Ό Άντώνης Κέπετζης ζωγράφιζε πρόσφατα ένα άλφαθητάριο γιά παιδιά μέ κύρια επίδιωξη νά συμβάλλει άποτελεσματικά - πέρα από τή γνώση - στην πρόκληση τής φαντασίας καί τής δη-

μιουργικότητας τού παιδιού (Πολύπλανο 1977). Τό στόχο του αυτόν τόν πέτυχε όλοτετα ό καλλιτέχνης - δημιουργός αυτού τού άλφαθητάριου μέ θέμα τά ζώα καί μέ πιό μόνιμες ανάμεσά τους αναφορές: τό ψάρι, τή γάτα, τήν κουκουδιά, σέ διάφορες έμπνευσμένες, ένλλακτικές ζωγραφικές λύσεις. Μέρος από τίς εικόνες αυτές πού παρουσιάστηκαν στό χώρο τού Πολύπλανου είχε δείξει ό Κέπετζης παλιότερα στό 'Ινστιτούτο Γκαίτε, σέ άτομική παρουσίαση τού έργου του μέ τόν τίτλο «Άνθρωποι καί Ζώα». Γεμάτες έμπνευση καί φαντασία οί παραστάσεις τών ζώων είναι φτιαγμένες γιά νά καλλιεργούν μέ τή σωστή αισθητική πού τίς χαρακτηρίζει τή δημιουργικότητα τού παιδιού, δίχως νά τό καταδυναστεύουν. Ό Κέπετζης συμπλήρωσε μέ τό έργο του αυτό ένα μεγάλο κενό στό χώρο τού παιδικού βιβλίου στόν τόπο μας. Δέν πρόκειται γιά σχηματοποιημένες, άψυχες, καλλιτεχνικά τυποποιημένες εικόνες αλλά γιά μία ούσιαστική καλλιτεχνική προσφορά.

Ντ.Ρ

Όμάδα γιά τήν

Έπικοινωνία

καί τήν Έκπαίδευση στην Τέχνη:

Όπωσδήποτε παραδειγματική - όπως άλλωστε κι ή όλη ιδέα τής κίνησης - ήταν ή εκδήλωση-έκθεση τής ομάδας γιά τήν επικοινωνία καί τήν εκπαίδευση στην τέχνη, στό βιβλιοπωλείο «Γκαζέτ». Δεκαοχτώ καλλιτέχνες μέλη τής ομάδας προσέφεραν τά έργα τους γιά νά συγκεντρωθεί τό ποσό πούταν διαλεχτεί γιά τήν έξεύρεση στέγης καί τήν εγκατάσταση πειραματικού εργαστηρίου γιά τή διδασκαλία τών εικαστικών τεχνών. Πέρα από τήν ίδρυση τού εργαστηρίου αυτού, ή ομάδα προβλέπει κύκλους διαλέξεων μέ θεωρητικά μαθήματα (Ιστορία τής τέχνης, αισθητική, σημειολογία κ.ά.) καθώς κι εκπαιδευτικές εκδηλώσεις στίς διάφορες συνοικίες τής Άθήνας. Καλοστημένη ή έκθεση αυτή - μέ έργα πούταν διαλεχτεί μέ προσοχή από τούς καλλιτέχνες - χαρακτηρίζεται από κάτι πού λείπει από τίς περισσότερες όμαδικές παρουσιάσεις: από μία «συνοχή». Τό γνώρισμα αυτό είναι μία ακόμα άπόδειξη γιά τή σοβαρότητα καί τή συνέπεια πού διακρίνει τήν ομάδα. Οί καλλιτέχνες πού πήραν μέρος μέ τά έργα τους είναι οί: Βογιατζόγλου, Γράββαλος, Δεκουλάκος, Δημητράς, Δίγκα, Διοχάντη, Ζογγολόπουλος, Κοκκινίδης, Κυριάκης, Κωνσταντίνου, Λουκόπουλος, Μιχαλέα, Μίχα, Μπάτς, Νικολαΐδης, Ξανάκης, Παπαδημητρίου, Σόρογκας.

Γιά τή διάδοση τού βιβλίου

Ό Ένωση Έλλήνων Βιβλιοθηκάρων, στά πλαίσια τού Ά' Πανελληνίου Συνεδρίου τής, πού έγινε από τίς 12 έως 14 'Οκτωβρίου, καλεί όλα τά κόμματα νά ένσωματώσουν στίς δραστηριότητές τους, συγκεκριμένα καί έπαρκή προγράμματα γιά τίς βιβλιοθήκες στην Έλλάδα.

Ό Ένωση τονίζει ιδιαίτερα τήν ανάγκη νά δοθεί εύρύτατη συμπαράσταση στό θεσμό τής βιβλιοθήκης από όλους - σ' έναν τομέα πού έχει τεράστιες έλλείψεις καί άνάγκες - καί προτείνει μεταξύ άλλων: «νά ψηφισθεί συγχρονισμένος νόμος - πλαίσιο γιά τίς ελληνικές βιβλιοθήκες καί τήν βιβλιοθηκονομία».

Άς τό λάβουν λοιπόν υπ' όψη τους τά κόμματα γιά μετά τίς εκλογές πιά.

Σέ εβδομαδιαία καλλιτεχνική επιθεώρηση, μέ τίτλο «τολήρη παρουσία στό ελληνικό τραγούδι», βλέπουμε τήν παραπάνω φωτογραφία τής δεσποινίδος κι από κάτω: συνέχεια στή σελίδα 9...

Γεμάτοι άγωνία γυρίσαμε σελίδα, αλλά ή συνέχεια ήταν διαφορετική από αυτήν πού περιμέναμε, όπως στή φωτογραφία (κάτω)

Υπήρχε όμως ένα ενδιαφέρον κείμενο. Τό άναδημοσιεύουμε άσχολιάστα-είναι πραγματικά ή γυμνή αλήθεια:

ΣΤΑ «Δελινά» Θεσσαλονίκης υπάρχει μία έκρηκτική χοπέλλα, πού τραγουδά καί δείχνει τό ταλέντο τής. Είναι ή Άλέκα Καλαφάτη, μία πανέμορφη ξανθείά, πού σήμερα θά επιχρίσουμε νά οικιαγραφίσουμε: σάν άνθρωπο καί σάν καλλιτέχνη.

ΤΗΝ συναντήσαμε στόν χώρο τής δουλειάς τής καθώς καί στό σπίτι τής. Παντού είναι ή ίδια προσωπικότητα, ό ίδιος χαρακτήρας.

Μέ άνεση λόγου μās μίλησε. Καί μās περιέγραψε τό παρελθόν τής καί τό παρόν τής. Γιά τό μέλλον τής μιλούμε έμεις καί λέμε. Ό Άλέκα Καλαφάτη σύντομα θά κάνει όλο τόν κόσμο νά συζητή γι' αυτή...

Άλλά ως τήν άκούσουμε τήν Άλέκα:

- «Όπως οί άναγνώστες τής «Μ.Ν.» νά σκαριστούν από τίς φωτογραφίες πού άφησα νά μου θγάλετε. Γιατί τό Έκανα; Γιά νά δείξω κάτι πού δέν ντρέπομαι νά δείξω, καί γιά νά δώσω τό σύνθημα άπελευθερώσεως τών γυναικών τραγουδιστριών. Τό ένδυμα δέν δίνει τήν σοβαρότητα στό χαρακτήρα, αλλά όλα όσα συνιστούν αυτόν.

Ό γυναικα τραγουδίστρια δέν είναι μόνο φωνή. Είναι καί εμφάνιση... είναι καί ψυχική πρόκληση.

Μή ξεχνάτε ότι τά περισσότερα τραγούδια όμιλούν γιά Έρωτα, γιά πάθος. Δέν μπορείς νά μιλάς γιά όλα αυτά φορώντας «σοβαρά» ένδύματα... Χρειάζεται μία νέα τομή στό τραγούδι. Αυτό ψάχνω θά δρώ κάνοντας τόλημρες εμφανίσεις...»

Ἐξομολόγηση γιὰ τὶς σκέψεις αὐτὲς ἦταν ἡ κυκλοφορία ἐνὸς βιβλίου τοῦ κ. Gerard de Villiers, ἀπὸ τοὺς πρῶτους πετυχημένους ἐκπροσώπους αὐτοῦ τοῦ εἶδους μὲ συνολικὴ παραγωγή τὰ τελευταῖα 12 χρόνια 46 πανομοιότυπων ἀφηγημάτων μὲ διαφορετικὸ φόντο, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιο βασικὸ ἱστό. Τίτλος τοῦ βιβλίου: «Δολοφονία στὴν Ἀθήνα» καὶ ἀντικείμενό της ἡ δολοφονία τοῦ Ἀλέκου Παναγούλη.

Ἡ πλοκὴ τοῦ ἀφηγήματος: ἡ Αὐτὴ Γαληνοτάτη Ὑψηλότης Μάλκο Λίνκε (ἡ SAS, ἀπὸ τὰ ἀρχικά τοῦ τίτλου του), διακεκριμένος πράκτωρ τῆς πλέον φημισμένης μυστικῆς ὑπηρεσίας τοῦ «ἐλευθέρου κόσμου», τῆς CIA, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς καὶ ἀκαταμάχητος κεντρικὸς ἥρωας ὧν τῶν βιβλίων τοῦ κ. Villiers – κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Μαίκαρ, τοῦ Σέρλοκ Χόλμς, τοῦ Τζαίμς Μπόντ κ.ἀ. – ἀναλαμβάνει ἑπτακτὴ ἀποστολὴ στὴν Ἑλλάδα γιὰτὶ ἐκεῖ συμβαίνει κάτι πολὺ σοβαρὸ πού θέτει σὲ ἄμεσο κίνδυνο τὰ συμφέροντα τῶν ΗΠΑ καὶ γενικότερα ὅλου τοῦ ἐλεύθερου κόσμου: τὰ ἀρχεῖα τῆς ΕΣΑ ἔχουν χαθεῖ καὶ περιέχουν στοιχεῖα πού ἐκθέτουν διάφορους πολιτικούς.

Γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀρχείων ὑπάρχουν διάφοροι ὑπαινιγμοὶ μὲ μυθιστορηματικὲς προεκτάσεις πού παρουσιάζουν ἐντυπωσιακὲς ὁμοιότητες μὲ τοὺς ὑπαινιγμούς πού κατὰ καιροὺς διατύπωνε κυρίως ὁ ἀντιδραστικὸς τύπος. Σημεῖο πρῶτο, καὶ ὄχι μοναδικό, τῆς ἐντυπωσιακῆς πληροφόρησης τοῦ συγγραφέα γύρω ἀπὸ τὴ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας.

Τὰ ἀρχεῖα αὐτὰ τὰ ἀναζητᾷ καὶ ἡ ἡγεσία τῆς χούντας. πού τοποθετεῖται ἐξ ἀντικειμένου σὲ στρατόπεδο τῶν «κακῶν», τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐλεύθερου κόσμου, διὸ θέβαια ἐπειδὴ ἔχει ὀλοκλήρωσις τὰς τάσεις ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπιδιώκει... τὴ σχετικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, βασιζομένη στους «Κανταφικούς» προσανατολισμούς της!

Τὰ ἐπίμαχα αὐτὰ ἀρχεῖα τὰ ἔχει ὁ δημοσιογράφος τῆς «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ» Γιώργος Στέφανος(!) φυλαγμένα σὲ σπῆτι μὲς ἐλληνοαγγλικῆς φιλίας του.

Μὲ βάση αὐτὰ τὰ δεδομένα ὁ SAS ἔρχεται στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ δράση ἀρχίζει: μὲ τὸν ἀχώριστο βοηθό του Ἐλκο Κριζαντέμ διακινδυνεύουν ἄπειρες φορὲς τὴ ζωὴ τους γιὰ «τὸ καλὸ τῆς ἐλευθερίας» μὲ φόντο τὴν περιοχὴ τῆς Ἀθῆνας καὶ πεδίο δράσης ὅλους τοὺς ἄμεσους ἡ ἔμμεσους ἐνδιαφερόμενους γιὰ τὰ ἐπίμαχα ἀρχεῖα. Ἔτσι, οἱ πληροφορίες γιὰ τὴν ἐλληνικὴ πολιτικὴ ζωὴ δίνονται «ἐν διελεύσει», σάν ἀπαραίτητο καὶ εὐπείλοτο συμπλήρωμα τῆς ὅλης

SAS: «ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ» ΚΑΙ ΑΛΛΑ «ΛΙΑΝ ΥΠΟΠΤΑ» ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ!...

Τοῦ Πέτρου Παπασαραντόπουλου

ΤΑ μυθιστορήματα «δράσης» σὲ βιβλία τσέπης, – πρόχειρες μεταφράσεις ἢ κακὲς «πρωτότυπα» –, νεώτερη ἐξέλιξη τοῦ αστυνομικοῦ βιβλίου, κατακλύζουν ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια τὴν ἐλληνικὴ καὶ παγκόσμια ἀγορά, ἀπευθύνονται σὲ ἓνα καθορισμένο ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ ὅπως ὅποτε ἀποτελοῦν «σταθερὲς συνιστώσες ἐνὸς πολιτιστικοῦ ἐποικοδομήματος μὲ ὁλοένα αὐξανόμενο εἰδικὸ βάρος.

ΜΕ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ ἐνέχονται σὲ μικρὸ ἢ μεγάλο βαθμὸ στὴ δημιουργία μιᾶς περιρρέουσας ἀτμόσφαιρας πού διαποτίζει ὅλες τὶς κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς συνιστώσες ἐνὸς τόπου. Φαινόμενο κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸ ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ διαφύγει ἀπὸ τὸ βελη-νεκὲς τῆς προοδευτικῆς σκέψης σάν περιθωριακό, ἀλλὰ ἀντίθετα πρέπει νὰ ἀναλυθεῖ ὅπως καὶ τόσα ἄλλα παραμελημένα «περιθωριακά» θέματα. Ἀλλωστε, ὅπως τόνιζε καὶ ὁ Γκράμσι, «γιὰ νὰ θροῦν οἱ διανοούμενοι ποῖα εἶναι τὰ πρῶτα ριζωμένα λάθη τὸν «κοινὸ νοῦ» χρειάζεται συστηματικὸς ἔλεγχος τῆς περισσότερου διαδεδομένης καὶ ἀποδεκτῆς ἀπὸ τὸ λαὸ φιλολογίας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν κριτικὴ τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων τοῦ παρελθόντος, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἔχει ἀφήσει ἓνα κατακάθι πού νὰ συνδυάζεται μὲ διαφορετικὸ τρόπο μὲ τὰ προηγούμενα καὶ μὲ τὰ ἐπόμενα». («Ἡ ὀργάνωση τῆς κουλτούρας», σελ. 75).

πλοκῆς. Γιὰ παράδειγμα: οἱ 27 ἀριστεριστικὲς ὁργανώσεις πού ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα σὲ μόνον σημεῖο πού συμφωνοῦν εἶναι σὲ «νὰ ρίχνουν κοκταίηλ Μολότωφ στὴν Ἀμερικανικὴ Πρεσβεῖα», σχολιάζουν οἱ κύκλοι στοὺς ὁποίους κινεῖται ὁ SAS. Παράλληλα ὑπάρχουν ἀρκετὲς λεπτομέρειες γιὰ τὴ διάσπαση τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, τὸν ἐμφύλιο, τὶς συνθήκες δολοφονίας τῶν σταθμάρχων τῆς CIA στὴν Ἑλλάδα Γουέλτς, τὴν ΕΟΚΑ Β' κ.λ.π.

Ὁ SAS μετὰ ἀπὸ συγκρούσεις μὲ τοὺς χουντικούς καὶ μὴ ἀποπειρά δολοφονίας του, καταφέρει νὰ βρεῖ τὸ δημοσιογράφου καὶ νὰ συζητήσει μαζί του. Ὁ δημοσιογράφος εἶναι ἓνας τίμιος καὶ ἀνεξάρτητος Ἑλληνας πού σύμφωνα μὲ τὴν ὀπτικὴ γωνία τοῦ κ. Villiers σημαίνει ὅτι «εἶναι φίλος τῶν ΗΠΑ» καὶ ἐχθρὸς τῶν χουντικών πού θέλουν τὴν ἀνεξαρτησία!

● Χαρακτηριστικὸ: ὁ SAS ἐπιδιώκει νὰ βρεῖ τὰ ἀρχεῖα πού ἐκθέτουν τὴν τριωνὴ κυβέρνηση γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ ἢ ἀμερικανικὴ κυβέρνηση σὰ μέσο ἐκδίασμου, ἀποκλείοντας ὅποιο-ὅποτε περιθώριο γιὰ ἀνεξαρτητοποίηση τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης!...

Ὁ δημοσιογράφος πείθεται νὰ δώσει σὲ SAS τὰ ἀρχεῖα καὶ ἐνὺπηγαίνου μὲ τὸ αὐτοκίνητό του γιὰ νὰ τὰ πάρουν, ἓνα ἄλλο αὐτοκίνητο περνᾷ δίπλα τους, κόρνει, ὁ δημοσιογράφος γυρίζει νὰ δεῖ (γιατὶ ἀναγνώρισε ἓνα

γνωστὸ τοῦ πρόσωπο), τὸν τυφλώνουν μὲ ἓνα φλάς καὶ πέφτει πάνω σὲ ἀδιέξοδο. Ὁ θάνατος...

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴ τὴν πρωτότυπη ἐξήγηση τῆς δολοφονίας τοῦ Παναγούλη, ὁ SAS συνεχίζει τὴν ἀναζήτηση τῶν ἀρχείων, πού σὲ τέλος φυσικὰ βρίσκει, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ ἀπαραίτητες δολοφονίες καὶ οἱ ἄλλες σκληρὲς «δράσεις, βίας καὶ ἔρωτα», ὅπου θέβαια ὁ ἥρωας μας εἶναι ἀσυναγώνιστος.

● Ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὴ σύντομη ἐξιστόρηση οἱ πολιτικὲς καὶ κυρίως οἱ ἰδεολογικὲς συνιστώσες ἀφηγημάτων αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι ἀρκετὰ σημαντικὲς ἀν καὶ ὄχι τόσο εὐκρινεῖς.

Χωρὶς νὰ καταγράφουν τὶς κοινωνικὲς ἐξελίξεις, τὶς μυθοποιεῖν διατηρώντας πάντα τὸ βασικὸ τοῦ σενάριο. Ἀπέναντι σὲ μιὰ περίπλοκη συγκυρία, ἡ διατήρηση τῆς ἰσορροπίας μὲ κάθε μέσο, χωρὶς καμιά παρεκτροπὴ ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο στόχο, εἶναι ἡ γραμμὴ πλεύσης τοῦ ἥρωα. Αὐτὸ συνακόλουθα εἶναι καὶ τὸ μοντέλο κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς πού προσφέρεται σὲ ἀναγνώστη. Ἀς τὰ δοῦμε ὅλα αὐτὰ κάπως πρὶν συγκεκριμένα:

Τόσο στὴν περιπέτεια πού σκιαγραφήσαμε ὅσο καὶ σὲ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἀφηγήματα ὑπάρχουν:

- οἱ σύμμαχοι τοῦ Μάλκο
- οἱ ἀντίπαλοί του.

Παράλληλα ὑπάρχουν ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους μάχεται ὁ SAS (προϊστάμενοί του, κρατικοὶ θεσμοί, – ὅπως ἡ CIA –, ἠθικοὶ θεσμοί, πατρογονικὲς ἀξίες καὶ ἰδανικά) καὶ ἐκεῖνοι πού ἐναντίον τους μάχεται ὁ SAS (προϊστάμενοί τῶν ἀντιπάλων του, θεσμοὶ καὶ καταστάσεις πού συγκεντρώνουν ἀνεξάρτητα ὅλες τὶς ἰδιότητες πού ἡ ἀντικομμουνιστικὴ προπαγάνδα ἔχει συστηματοποιήσει).

Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Μάλκο εἶναι νὰ ἀποκαταστήσει τὴν ἰσορροπία σὲ ὄφελος τῶν προϊσταμένων του. Αὐτὸ σημαίνει ἀποφυγὴ τοῦ χτυπήματος πού ὁ διευθυντικὸς πυρήνας τῶν ἀντιπάλων τοῦ SAS θέλει νὰ κἀταφέρει ἐναντία σὲ διευθυντικὸ πυρήνα τοῦ SAS καὶ τὸν συνεργατῶν του. Ἐκτός ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις – μιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἡ ἐλληνικὴ περιπέτεια – ὁ διευθυντικὸς πυρήνας εἶναι εἴτε ἡ Μόσχα εἴτε τὸ Πεκίνο. Βέβαια, οἱ ὑπαινιγμοὶ γιὰ τὰ στρατόπεδα ἐργασίας εἶναι συχνότατοι, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀπογοητευτικὴ τοῦ ἐπιτελείου τῆς CIA.

Ὅλα αὐτὰ συνθέτουν τὸν κεντρικὸ ἄξονα τῶν περιπετειῶν τοῦ κ. Villiers, πού συναντᾷ τεράστια ἐπιτυχία σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Μόνον στὴ Γαλλία ἡ πρώτη ἐκδοσὴ κάθε βιβλίου του κυκλοφορεῖ σὲ 500.000 ἀντίτυπα.

● Ἀλλὰ γιὰτὶ αὐτὴ ἡ ἐπιτυχία;

Πρῶτα–πρῶτα, ἔχει ἀνακαλύψει μιὰ ἀφηγηματικὴ μηχανὴ πού παράγει προϊόντα σειρᾶς. Ἐχοντας διαβάσει κάποιος μιὰ ἀπὸ τὶς 46 περιπέτειες τοῦ SAS εἶναι σάν νὰ τίς ἔχει διαβάσει ὅλες. Ἡ συνδυαστικὴ τῶν θεμάτων καὶ ἡ λογικὴ τῆς δομῆς τοὺς ἐξασφαλίζουν τὴν εὐκολία τῆς ἀνάγνωσης. Ἡ ἐπιτυχία λοιπὸν τῆς παραγωγῆς τοῦ κ. Villiers θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ σὲ «ἐπαληθεύσιμο» τοῦ κειμένου του σὲ σχέση μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο.

Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ διαπιστώσουμε αὐτὸ τὸ «ἐπαληθεύσιμο» χρειάζεται νὰ θροῦμε τίς βασικὲς ἰδεολογικὲς συνιστώσες πού διαποτίζουν τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα καὶ ἀποτελοῦν τὸ «μήνυμα» πού μεταφέρεται σὲ ἀναγνώστη.

1) Τὸ πολιτιστικὸ πρότυπο πού ἀποδέχεται, ὑπερασπίζεται καὶ σὲ τελευταία ἀνάλυση διαδίδει ὁ ἥρωας τοῦ κ. Villiers Μάλκο Λίνκε σάν ἱπτάμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, μὲ τὸ ἀζημίωτο φυσικά.

Τὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰτὶ ὁ ἥρωας μας εἶναι κοσμοπολίτης, ταξιδεύει σὲ ὅλο τὸν κόσμο, μὲ σαφὴ προτίμηση σὲ ὑπανάπτυκτες ἢ ἀναπτυσσόμενες χώρες, παλιὰ κέντρα τῆς ἀνικονοκρατίας καὶ σὲ μεγάλο ἢ μικρὸ βαθμὸ ἐξαρτημένα ἀπὸ τὸν ἀμερικανικὸ ἱμπεριαλισμὸ, καθὼς

καί σέ χώρες τοῦ ἀνατολικοῦ μπλόκ. Γίνεται λοιπόν ἕνας διαυ-
λος μεταφορᾶς πολιτιστικῶν
προτύπων καί τρόπου ζωῆς ἀπό
τίς χώρες τοῦ ἀναπτυγμένου κα-
πιταλισμοῦ πρὸς τίς ἀναπτυσσό-
μενες.

Ἔτσι βλέπουμε τὸ SAS νά
καταλύει στὰ ἀκριβότερα ξενο-
δοχεῖα τῶν χωρῶν στίς ὁποῖες
ἀναλαμβάνει δράση, νά πίνει
σαμπάνια «Dom Perignon», οὐί-
σκυ, «J & B» καί κονιάκ «Gaston
de Lagrange», σταθερά, σέ κάθε
περιπέτεια.¹ Νά ἀπεχθάνεται τὸ
ἀτημέλητο ντύσιμο, καί νά θαυ-
μάζει τοὺς γερο - Ἀγγλους πού
ἦταν ἱκανοί νά φορέσουν σμόκιν
γιά νά δειπνήσουν ὁλομόναχοι
μέσα στὴ ζούγκλα.

Βέβαια ὅλα τὰ ἐπεισόδια τοῦ
διανθίζονται ἀπὸ περιγραφές
συμπεριφορῶν ἀξεστον ἰθαγενῶν
πού δέν κάνουν τίποτα ἄλλο ἀπὸ
τὸ νά ζοῦν σέ ἀθλιές συνθήκες,
ἀπὸ τὸ νά θρωμίζουν τίς πόλεις
τους καί νά καταστρέφουν τὰ
ἐπιτεύγματα τοῦ δυτικοῦ πολιτι-
σμοῦ, ἀπὸ τὸ νά εἶναι ἀντίθετοι
σέ κάθε εἶδους πρόοδο πού τοὺς
ἐπαγγέλλονται οἱ φορεῖς τοῦ πο-
λιτισμοῦ τοῦ ἐλεύθερου κόσμου
καί ἀπὸ τὸ νά ἐγκαταλείπουν
στὴν τύχη τους ὅλα τὰ ἐπιτεύ-
γματα τῆς ἀποικιοκρατικῆς ἐξάρ-
τησης.

Παρατηρώντας τὸ τοπίο ἀπὸ
τὸ δωμάτιο τοῦ καθὼς πρέπει ξε-
νοδοχείου του, πού διαθέτει σύ-
στημα κλιματισμοῦ, σὲ μικρο-
σκοπικὴ νηράκι Γιανούκα σημει-
ώνει: «Ἡ θέα ἦταν ὑπέροχη ἀλλὰ
λίγο - λίγο τὸ τοπίο ἄλλαξε. Τὰ
ὄμορφα σπίτια χάνονταν καί ἔδι-
ναν τὴ θέσιν τους σ' ἕνα τεράστιο
τροπικὸ τενεκομαχαλά ὅπου κυ-
ριαρχοῦσε ἡ λάσπη καί ἡ κυματι-
στὴ λαμαρίνα (...) στοὺς δρόμους
ἔτρεχαν παιδιά ξυπόλυτα καί κο-
πέλλες τυλιγμένες σέ φανταχτερά
ὑφάσματα». (σελ. 40, 59 καί 62).
Ἔτσι καί στὴν περιγραφή του γιά
τὴν Ἀθήνα ὁ SAS καταλήγει μέ
κάποια διαφορὰ στοῦ ξενοδοχείου
«Grand Bretagne», ἀπὸ δὲν βρί-
σκει δωμάτιο σὲ «μόνο καθὼς
πρέπει ξενοδοχεῖο τῆς Ἀθήνας»,
τὸ «Χίλτον»...

Μέσα ἀπὸ τέτοιες λεπτομερεῖς
περιγραφές καί χαρακτηρισμοῦ
τοῦ χώρου, πού καλύπτουν με-
γάλο ἀριθμὸ ἀπὸ τίς σελίδες κάθε
περιπέτειας, μόνιμο ἄλλωστε χα-
ρακτηριστικὸ ὅλων τῶν περιπε-
τειῶν αὐτοῦ τοῦ εἶδους,² οἱ «ἐν
διελύσει» πολιτικές παρατηρή-
σεις καί ἐξηγήσεις τῆς πολιτικῆς
κατάστασης τῶν χωρῶν πού δια-
δραματίζονται τὰ ἐπεισόδια, γί-
νονται πολὺ πιο εὐπεπτες καί
ἀνώνυμες.

Βέβαια δέν λείπουν καί οἱ συν-
εχεῖς αἰχμές κατὰ τοῦ τρόπου
ζωῆς, συνθηκῶν διαβίωσης καί
ἀντιλήψεων γιά τοὺς κατοίκους
τῶν χωρῶν πού εἶναι στὴ δικαι-
οδοσία τοῦ ἀντιπάλου διευθυντι-
κοῦ πυρήνα: τῶν Σοβιετικῶν καί
τῶν Κινέζων. Γιά παράδειγμα,
γιά τὸ Βουκουρεστί γράφει: «Οἱ
δρόμοι τοῦ Βουκουρεστίου ἦταν
σκυθρωποί... μέ κατασκήματα πού
θύμιζαν τίς χειρότερες μέρες τῶν
στερησῶν τῆς πολεμικῆς περι-
όδου. Ὅλα μοιάζαν φτιαγμένα
ἀπὸ χαρτόνι... Τὰ ἀπογεύματα τὸ
μπάρ τοῦ «Ἀτενέ - Παλάς», ἐνός
ἀπὸ τὰ καλύτερα ξενοδοχεῖα τοῦ
Βουκουρεστίου, γμίξε ἀπὸ νο-
σταλγίους τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος
κι ἀπὸ νεαροὺς πού ὁ ἐγκέφαλός
τους, δέν εἶχε ἀρκετὰ ξεπλυθεῖ μέ
τὴν κομμουνιστικὴ προπαγάνδα,
διψασμένους νά παρατηροῦν
τοὺς ξένους».

Ἐπίσης, δέν παραλείπει νά
κατακρίνει τοὺς ἀνατολικούς πού
παρακολουθοῦν τοὺς ξένους τους
μέ μικρόφωνα: «Γιά τοὺς ἀνατο-
λικούς τὸ μικρόφωνο ἀποτελεῖ
τμήμα τῆς ἐπιπλώσεως ἐνός σπι-
τιοῦ, ὅπως ἡ κεντρικὴ θέρμαν-
ση». Βέβαια ἡ Αὐτοῦ Γαληνοτάτη
Ἰψηλότης κ. Μάλκο Λίνκε δέν
ἔχει ἀντιρροήσεις ἥθικοῦ χαρα-
κτήρα γιά ὅλα αὐτά, μιάς καὶ ἔξε-
ρει ὅτι καί οἱ μυστικὲς ὑπηρεσίες
τοῦ ἐλεύθερου κόσμου καί οἱ
ὑπάλληλοί τους χρησιμοποιοῦν
τέτοια μέσα. Ὅμως, καί ἐδῶ φαί-
νεται νά βρίσκεται ἡ εἰδοποιὸς
διαφορὰ, οἱ Ἀμερικανοὶ τὰ κά-
νουν μέ πολὺ μεγαλύτερη διακρι-
τικότητα καί φινέτσα, πολὺ πιο
ραφινάτα.

Ἔτσι δέν εἶναι καθόλου τυχαῖο

ὅτι ἡ ἑλληνικὴ περιπέτεια ἔχει
λεπτομερεῖς περιγραφές τοῦ
Yacht - Club, μέ τὴν ταράτσα
του πού μοιάζει μέ πλώρα πλοίου
κ.λ.π., τῆς σάλας τοῦ «Ναυτικοῦ
Ὀμίλου», σκηνῶν σέ ὄνειρεμένες
βίλες στὰ προάστια τῆς Ἀθήνας
καί γενικά ἀναφορὲς ὅλων αὐτῶν
τῶν χωρῶν πού συνθέτουν ἕνα
δεδομένο τρόπο ζωῆς.

Ἔτσι τὸ κεντρικὸ σημεῖο ὅλων
αὐτῶν τῶν περιγραφῶν εἶναι ἡ...
τεράστια ὑπεροχὴ τοῦ «δυτικοῦ
τρόπου ζωῆς». Κι ὅπως πολὺ εὐ-
στοχα παρατηρεῖ ὁ Π. Μαρτινί-
δης³, ὅλη αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ὅπου
δέν τίθεται ζήτημα σύγκρουσης
πολιτισμῶν, ἀλλὰ ἀντίθετα ζή-
τημα ἐπέκτασης τοῦ πολιτισμοῦ,
εἶναι ὀργανικὸ χαρακτηριστικὸ
πλειάδας ἱμπεριαλιστικῶν πρα-
κτικῶν καί ἰδεολογιῶν, μέ πιο
κραυγαλέο παράδειγμα τὴ χιτλε-
ρικὴ ἑμπειρία.

2) Ὅλες οἱ περιπέτειες ἔχουν
σάν βασικὸ χαρακτηριστικὸ τους
τὴ σύγκρουση τῶν δυνάμεων τοῦ
«καλοῦ» μέ τίς δυνάμεις τοῦ
«κακοῦ».

Αὐτὴ ἡ ἠθικοποίηση τῶν γεγο-
νῶτων πρέπει νά συνδυαστεῖ μέ
τὴν ἐπόμενη ἰδεολογικὴ «σταθε-
ρά» τῶν ἀφηγηματικῶν τοῦ κ. Vil-
liers, πού εἶναι ἡ διαπλοκὴ φαν-
ταστικῶν γεγονότων καί κατα-
στάσεων μέ πραγματικά, πού τίς
περισσότερες φορὲς εἶναι πολὺ
ἐπικαίρα καί φλέγοντα, ἔτσι ὥστε
ὁ μῦθος νά γίνεται ἕνα μέ τὴν
πραγματικότητα. Τό παρακάτω
λογικὸ τετράγωνο τοῦ Π. Μαρτι-
νίδη εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ:

3) Δίπλα στὰ φανταστικὰ στοι-
χεῖα - π.χ. ὁ δημοσιογράφος Γι-
ώργος Στέφας πού κατεῖχε τὰ ἀρ-
χεῖα τῆς ΕΣΑ, ἀντὶ γιὰ τὸν πρα-
γματικὸ ὑποτιθέμενο κάτοχό τους
Ἀλέκο Παναγιώτη, - ὑπάρχει
σωρεῖα πραγματικῶν περιστά-
σων καί γεγονότων, πολιτικῶν
ἀναλύσεων καὶ ἐκτιμήσεων πού
συντελοῦνται μέσα σέ συγκεκρι-
μένο χρόνο καί χρονο, καί ἔτσι ὅ,τι
τελικά περιβάλλει τὰ φανταστικά
στοιχεῖα, φαίνεται σάν πραγμα-
τικὸ.

Ἔτσι ἡ πραγματικότητα παρα-

μορφώνεται, συσκοτίζεται, μυ-
σικοποιεῖται καί βέβαια σέ κα-
μιὰ πραγματικότητα δέν ἐρμη-
νεύεται.

Δέν εἶναι δύσκολο σὲ σημεῖο
αὐτὸ νά ἐντοπίσουμε μιὰ παρό-
μοια ἰδεολογικὴ κατάσταση κυ-
ρίως τῶν μεσαίων στρωμάτων
πού ἀσκοῦνται στὴν ἀπλή παρα-
τήρηση ὅλων ὅσων συμβαίνουν
γύρω τους ἀναζητώντας διέξοδο
σέ καταστάσεις πού ὠραιοποιοῦν
τὰ τεκταινόμενα χωρὶς βέβαια νά
διανοοῦνται οὔτε σὲ ἐλάχιστο
νά τὰ ἀλλάξουν.

4) Τελικά ἀπὸ ὅλο αὐτὸ τὸ
πλαῖσιο ξεπηδαεῖ καί μιὰ ὀρι-
σμένη ἀντίληψη γιά τὴν ἱστορία,
καθόλου πρωτότυπη βέβαια. Σύμ-
φωνα με' αὐτή, τὰ πάντα παλ-
ζονται στὰ ἀνώτατα κλιμάκια
τῶν ὑπερδυνάμεων - πού ἔτσι
ἀποκτάνε μεταφυσικὲς διαστά-
σεις - πού μέ τὰ ὄργανά τους,
τοὺς διάφορους κατασκόπους
κ.λ.π., προσπαθοῦν νά διατηρή-
σουν τὸν ὑπάρχοντα συσχετισμὸ
δυνάμεων.

Ὅποιος δέν ἀναμειγνύεται σέ
ὅλες αὐτές τίς θρωμίες - καί ὁ
SAS σέ ὥρες ἐξομολογήσεων τὸ
παραδέχεται ὅτι οἱ ἀπειροὶ φόνοι
καί οἱ ἄλλες συναφεῖς ἐνέργειες
πού κατὰ καιροὺς ἔχει διαπράξει
δέν εἶναι τίμια μέσα, ἀλλὰ ἀναγ-
κάζεται νά τὰ κάνει «γιά τὸ καλὸ
τοῦ ἐλεύθερου κόσμου» - ὅποιος
δέν ἀνακατεύεται στὰ κοινὰ καί
πολὺ περισσότερο στὴν πολιτικὴ,
εἶναι ὅχι μόνον ἀσφαλῆς ἀλλὰ σέ
τελευταία ἀνάλυση καί κερδοσμέ-
νος. Τὰ πάντα εἶναι «μοιραῖο» νά
ρυθμίζονται ἀπὸ τὰ ἀνώτερα
κλιμάκια καί τὰ πιόνια τους.

Ἔτσι ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση
τῆς πραγματικότητος, ἡ ἐρμηνεία
τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, ἡ σύγ-
κρουση τῶν παραγωγικῶν δυνά-
μεων καί τῶν παραγωγικῶν σχέ-
σεων, ἀντικαθίσταται μέ τὴν
«ἀστυνομικὴ ἀντίληψη τῆς ἱστο-
ρίας», σύμφωνα μέ τὴν ὁποία αἰ-
τία γιά μιὰ κλοπὴ π.χ. δέν εἶναι
τὸ σύστημα τῆς ἰδιοκτησίας καί ἡ
ἀνισότητα, ἀλλὰ ὁ διεστραμμένος
χαρακτήρας τοῦ κλέφτη. Ἔτσι
καί ἐδῶ ἡ μόνιμη ἐξήγηση ὅλων
τῶν γεγονότων πού ἀναφέρονται
καί περιγράφονται δέν εἶναι οἱ
ὑπαρκτές κοινωνικὲς συγκρού-
σεις, ἀλλὰ ἡ ἀέναη πάλη δύο
μεταφυσικῶν ὄντοτήτων, τοῦ
«καλοῦ» καί τοῦ «κακοῦ», πού
βρίσκουν τίς συγκεκριμένες ἐν-
σάρκωσεις τους στὸν «ἐλεύθερο
κόσμο», ἀπὸ τὴ μιὰ, καί τὸν ὀλο-
κληρωτικὸ - κομμουνιστικὸ, ἀπὸ
τὴν ἄλλη. Πρόκειται γιά αὐτὸ
πού ὁ Π. Μαρτινίδης ἀναφέρει
σάν «ἐπίπεδο μηδέν τῆς ἱστορί-
ας»:

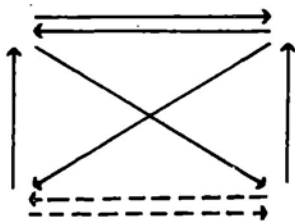
5) Μοιραῖα λοιπόν ὁ ἀναγνώ-
στης μορφοποιεῖ δῆμα πρὸς δῆμα
μιὰ ὀλοκληρωμένη στάση ἀπέ-
ναντι στίς κοινωνικὲς ἐξελίξεις.
Ἡ στάση τῆς παθητικότητος καί
τῆς ἐγκατάλειψης, μέ τὴν παρὰλ-

Τεχνολογικὴ
τελειότητα
Πολυτέλεια
Ἀφθονία
Μεγαλουπό-
λεις

Δυτικὸς
κόσμος
(Καπιταλισ-
τὸς χώρος)

Πολιτιστικὸ
ἀποκορύφωμα
Ἀριστοκρατι-
κότητα
Ἐκλεκτικώ-
τητα
Ὑπαρξὴ πα-
ράδοσης καί
σεβασμὸς τῆς

Εὐγενὴς Εὐ-
ρώπη
(Μή σσοσι-
λιστ. χώρος)

Ἀνατολικὸς
Κόσμος
(Σοσιαλιστὸς
χώρος)

Ἀξεστὴ Ἀφ-
ρικὴ, Μ. καί
Α. Ἀνατολή,
Ν. Ἀμερικὴ
(Μὴ καπιτα-
λιστ. χώρος)

Τεχνολογικὲς
ἀδυναμίες
Ἀθλιότητα
Πολιτιστικὴ
καθυστέρηση
Τεράστια χω-
ρία

Πρωτογονι-
σμός
Κακογουσιὰ
Στέρηση
Ἀναπτυξιακὴ
στασιμότητα

ληλη μυθοποίηση καταστάσεων που τόν βοήθωνε να αποστασιοποιείται από αυτό τον μάταιο και βρωμερό κόσμο, που καλλιέργειται από την αντίληψη για το ιστορικό γίνεσθαι που διαποτίζει τα έργα του κ. Villiers επιτείνεται και από τις μεγάλες όμοιότητες που παρουσιάζει ή φόρμα της κάθε περιπέτειας του SAS. Η συνθετική ανάγνωση είναι άχρειαστη. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, έχοντας διαβάσει κάποιους μιά περιπέτεια του SAS είναι σαν να τις έχει διαβάσει όλες. Αυτό του είδους τα κείμενα δεν ζητάνε καμιά συμμετοχή από τον αναγνώστη τους. Τόν τροφοδοτούν με μιά τυποποιημένη διομηχανική τροφή με αντίδοτο την ποικιλία των περιγραφών και των χώρων και με συνέπεια την έμμεση αλλά σαφή υπόδειξη της παθητικότητας και της μη συμμετοχής σε κάθε επίπεδο.

Αν σιγά – σιγά συνδέσουμε τα προϊόντα του κ. Villiers, με όλα τα όμοιοιδη αναγνώσματα, θεάματα και ακροάματα – αρκεί εδώ να θυμηθούμε μονάχα τα ποικιλώματα «κόμικς» για μικρά παιδιά – έχουμε ένα προϊόν που μαζί με άλλα που διοχετεύονται από διαφορετικά κανάλια, συγκροτούν ένα σύνολο αντιλήψεων που σφηνώνεται βαθιά μέσα στον «κοινό νού» και σηματοδοτεί καθημερινά τη συμπεριφορά του σε όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Έτσι φτάνουμε σε μιά φανταστική σχέση του ανθρώπου με τις πραγματικές συνθήκες της ύπαρξής του, με αποτέλεσμα, όπως γράφει και ο Άλτουσερ, «τό άτομο να εγκαλείται ως ελεύθερο υποκείμενο για να υποταχτεί στις εντολές του υποκειμένου, για να αποδεχτεί επομένως την ύποταγή

του, άρα για να «εκτελέσει οικειοθελώς» τις πράξεις και τις χειρονομίες της ύποταγής του. Δεν υπάρχει υποκείμενο παρά μόνο χάρη στην ύποταγή του. Γι' αυτό «πορεύεται με τη θέλησή του».⁽⁴⁾

Χωρίς να θέλουμε να προχωρήσουμε παραπέρα σε αυτό το σημείο, αξίζει να παρατηρήσουμε, σάν επίλογο, ότι και οι πιο μικρές συνιστώσες της κοινωνικής ζωής – αστυνομικά μυθιστορήματα – μάς δείχνουν τη μεγάλη αλλαγή στους δρους της κοινωνικής σύγκρουσης. Πράγμα που συνεπάγεται μια ριζική αλλαγή στους δρους της έμφυνης της και πολύ περισσότερο της μεθόδου της.

(1) Καί επειδή ζούμε σ' ένα κόσμο που λογική του είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, ο αξιοτισμός κ. Villiers επωφελείται από όλα αυτά για να ανανεώνει την κάβα του από τις διαφημιζόμενες εταιρίες, αν και δυσκολεύεται κάπως να «σπιντάρει» αυτά τα προϊόντα στις σκηνές του. Τα παραπάνω τα δήλωσε με περισσή ελικρίνεια ο ίδιος σε «συνέντευξη» του στο γαλλικό φασιστικό περιοδικό INITIATIVE NATIONALE (Απρίλιος 1975). Ο κ. Villiers δεν παραλείπει να εκμεταλλευτεί ακόμα και το όνομα του SAS, που συμπιπτει με τα αρχικά αεροπορικής εταιρίας, προμηθευόμενος δωρεάν εισιτήρια!

(2) Ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις στο σημείο αυτό βλέπε στο άρθρο του Π. Μαρτινίδη, στο περιοδικό «ΚΩΔΙΚΑΣ» τ. 3 σ. 145, που εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη από Χ. Καμπουρίδη – Α. Τσοχατζίδη. Στο πολύ σημαντικό κείμενο του Π. Μαρτινίδη περιέχονται λεπτομερείς αναλύσεις της συνολικής παραγωγής του κ. Villiers. Απ' το κείμενο αυτό αντλήθηκαν και οι βασικές θέσεις αυτού του σημειώματος.

(3) Οπ. παρ. σ. 146.

(4) Α. Άλτουσερ. «Για την Ίδεολογία». («Πολίτης», 3 – 4 σελ. 80).

•βιβλίο•

Ο Βασίλης Βασιλικός γράφει για την ποιητική συλλογή του ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΝΤΟΥ ΦΩΤΟΤΥΠΙΕΣ

Έκδοσεις «Κέδρος»

Ο Γιάννης Κοντός είναι ένας ιδιόρρυθμος ποιητής που μάς αγιγίζει ή απλουστευμένη και γι' αυτό ουσιαστική έκφρασή του. Σε μιά εποχή πληθωριστική σε λέξεις («αισθημάτων νομίσματα») όπως λέει κ' ή Καρέλη, ο Κοντός μάς προσφέρει τις «φωτοτυπίες» των αισθημάτων.

Φράσεις μονόχρωμες και πάντα άσπρες. Ούτε συζήτηση να παίξει κανένα πνευστό όργανο – ως πούμε κλαρίνο. Μόλις που αναπνέει. (Από το «Σχέδιο για διήγημα»). Τό τελευταίο ρήμα μάς μπάζει στην υπαρκτική αγωνία του Γ. Κ.: την αναπνοή. Λέει κάποιος («Απόγευμα στην Αθήνα»): «Λύνω πολιτικά σταυρόλεξα./ Πέντε καθεώς. Πέντε υποδορίως./ Λέξη με έφτα γράμματα./ Άναπνοή».

Προβληματίστηκα πολύ πάνω στην κρυφή όμορφιά της ποιήσής του. Καί τελικά νομίζω πως τό δοήκα: είναι τό ξαναβάπτισμα του καθημερινού, του εβδομαδιαίου, του μηνιατικού, αν θέλετε, αυτά που βλοι λέμε κι βλοι νι-

ώθουμε, μέσα στα νάματα της Κασταλλίας Πηγής που είναι τό ποιητικό θαύμα.

Ο Κοντός σε τούτο πρωτοτυπεί: ότι περνά τό μήνυμα με τά λιγότερα μέσα. Καί τό μήνυμα, ως μη θεωρηθεί ότι θέλει να «πεί τόν κόσμο». Λέει: «Τυλιγμένος στη νικοτίνη χωρίς λυγισμούς/ ακούγοντας τά ποντίκια να τρέχουν/ στις δημόσιες υπηρεσίες, δέν ελ-δα/ τό πάτωμα να φεύγει και έμεινα μετώρος».

Αυτή ή έκκρεμότητα του ποιητή πάνω στον κόσμο «κλειδώνει» θά λέγαμε ποιητικά τά περισσότερα ποιήματα, έμπεριέχοντας την καθαρή που είναι ή έκφραση του καυμού, δηλαδή τό ίδιο τό ποίημα, ή λέξη, τό σήμα.

Σ' ένα κόσμο που μάς κατακλύζει καθημερινά με στίχους και άγχη, ο Κοντός καταφέρνει να έχει την προσωπική του φωνή, που ξεχωρίζει με τό ανεπιτήδευτο της ελικρίνειάς της.

Κι ενώ περιμένουμε πολλά απ' τόν Κοντό, ήδη νομίζω πως έχει πολλά δώσει. Γιατί τό να μπορείς να εκφράσεις μιά «στάση» δίχως αυτό να 'ναι αντίσταση, επανάσταση, ανάσταση, κατάσταση, τόσο νέος είναι ήδη κάτι που μετράει πολύ.

ΜΠΑΜΠΗ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ

Οί Βάσεις του Θανάτου στην Ελλάδα

Έκδ. Χρόνος, Αθήνα 1977

Πρόκειται για δημοσιογραφική έρευνα που έγινε από τό συγγραφέα και που τό μεγαλύτερο μέρος της είναι δημοσιευμένο στο «Ριζοσπάστη» με τη μορφή του ρεπορτάζ. Περιέχει μιά σειρά από αξιόλογα στοιχεία που μαζεύτηκαν από διάφορες πηγές αλλά και από επιτόπιες έρευνες στις περισσότερες αμερικανικές βάσεις που υπάρχουν στη χώρα μας. Καινούργια στοιχεία και φωτογραφικό υλικό συμπληρώνουν μιά σαφή εικόνα για τόν «κίνδυνο» που συνιστούν για την εθνική ανεξαρτησία και έδαφική ακεραιότητα της χώρας «οί βάσεις του θανάτου».

ΜΠΑΜΠΗ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ

Στό Άρχιπέλαγος Αιγαίο

Έκδ. Χρόνος, Αθήνα 1977

Η μόνη σχέση που έχει τό κείμενο με τόν τίτλο του βιβλίου είναι πως όλα μαρτυρούνται στα τέσσερα ρεπορτάζ που τό αποτελούν συμβαίνουν «στή χώρα του αρχιπελάγους Αιγαίο», δηλαδή στην Ελλάδα. Ίσως ο συγγραφέας να θέλησε να δώσει μιά απάντηση στο «αρχιπέλαγος

Γκουλάγκ». Άνεξάρτητα όμως απ' αυτό, τό βιβλίο επιχειρεί μιά ίχνηλάτηση του βαθμού στον οποίο «άποκαταστάθηκε» ή πολιτική δημοκρατία στον τόπο μας στη διάρκεια των τριών χρόνων της μεταπολίτευσης. Ο συγγραφέας – ρεπόρτερ στο Ριζοσπάστη – παραθέτει μιά σειρά από μαρτυρίες της τριετίας, «δπου και έπίσημα είχαν καταπατηθεί τά ανθρώπινα δικαιώματα». Για να καταλήξει πως ή δημοκρατία της μεταπολίτευσης είναι μιά «δημοκρατία σακατεμένη στο κεφάλι από τά γκλόπς της δεξιάς». Τά τέσσερα ρεπορτάζ που περιέχονται είναι: Οί κραυγές, Η κάμερα, Η μεθόδευση και Ο Άέρας.

ΛΕΥΚΙΟΥ ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ

Ποιήματα

Λευκωσία, 1976

Δείγμα γραφής: Η Αθήνα κοιμάται / – και πότε δεν κοιμότανε θα μου πεις / μέρα είναι ή νύχτα δεν θυμάται. / η μνήμη της δουλιάζει πεθαίνει... / Όμως η άλλη Αθήνα / – του προδομένου Δεκέδρη. / του προδομένου Νοέμβρη – / μόνο αυτή δεν κοιμάται / κι αγρυπνάει πίσω απ' το φινιστρίνι / του Νίκου Μπελογιάννη / μ' ένα

...ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΑΠΟ ΣΤΙΧΟΥΣ, ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΜΗΝΙΑ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΝΤΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ «ΚΕΔΡΟΣ» ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΤΙΜΕΤΩΝ

Ένα συγκλονιστικό φωτογραφικό ντοκούμέντο από στίχους και κείμενα που άφιέρωσε ο Έλληνικός λαός στο Α' έτήσιο μνημόσυνο για τούς Νεκρούς του Πολυτεχνείου.

αγρυπνισμένο φεγγάρι / πιο κόκκινο κι απ' το αίμα του / πιο κόκκινο κι απ' το γαρούφαλο / που κρατούσε στο στρατοδικείο. (Η άλλη Αθήνα).

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΟΖΑΝΗ

Σπουδή στο Σολωμό: Τό δραμα της καταστροφής.
'Εκδόσεις Δωδώνη

Μετά το περσινό βιβλίο. «Τό δαιμονιακό ύψιστο», ο Σ.Ρ. επιχειρεί για μία ακόμη φορά τη διερεύνηση των πηγών έμπνευσης του Διονυσίου Σολωμού. Ξεκινώντας, στην προσπάθειά του αυτή, από τα Ιταλικά συνθήματα του ποιητή και καταλήγοντας στις κορυφαίες ποιητικές του συλλήψεις «Λάμπρο» και «Κρητικό», ολοκληρώνει την άποψή του για τον πνευματικό κόσμο του Σολωμού, που τον εντάσσει ανάμεσα στις μέγιστες μορφές του ευρωπαϊκού ρομαντισμού.

ΣΤΑΥΡΟΥ Π. ΧΑΤΖΗΑΝΔΡΕΟΥ

Τόνοι φωνήεντα και πολιτική ώριμότης.
Θεσσαλονίκη 1977

Χωρίς να έχει καμιά φιλοδοξία ο συγγραφέας, με τό βιβλίο του αυτό να δημιουργήσει την απαρχή μιας ευρύτερης συζήτησης, καταγράφει απλά τις σκέψεις του σχετικά με την ελληνική ορθογραφία, εκθέτοντάς τις όπως θά τις εξέθετε ένας μέσος Έλληνας, με μόνο οδηγό τό κοινό μυαλό και με την «πρακτικότητα» που απαιτεί η εποχή μας.

ΤΩΝΗ Π. ΣΠΗΤΕΡΗ

'Ανταποκρίσεις
(καλλιτεχνικά διώματα)
Πολύπλανο, 1977

Πρόκειται για ένα τόμο στον οποίο περιλαμβάνονται οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του γνωστού τεχνοκρίτη Τ.Σ., που είδαν τό φώς στην εφημερίδα «Έλευθερία» με τη μορφή ανταποκρίσεων. Και είναι πραγματικά πολύ ενδιαφέρον να βλέπει κανείς και ν' ακούει από πρώτο χέρι τις εντυπώσεις ενός ανθρώπου που ήρθε σε επαφή και γνώρισε τα πιο σημαντικά ρεύματα και ανθρώπους του καιρού του, καθώς ο συγγραφέας αυτού του βιβλίου καθόλου δέν διστάζει, προκειμένου να ενημερώσει τους αναγνώστες του, να μετατρέπεται τότε σε δημοσιογράφο και τότε σε τεχνοκρίτη, ανάλογα με τις ανάγκες του αντικείμενου του.

Β.Η. ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ

'Ιχνηλασία
Ποιήματα 1966-1976

Στό βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται ποιήματα και αποσπάσματα από ευρύτερες στιχουργι-

κές εργασίες, που εκδόθηκαν στη δεκαετία 1966-1976, τά όποια βοηθούν τον αναγνώστη να διακρίνει την προσπάθεια του γνωστού ποιητή Β.Β. όχι τόσο ν' αποδώσει μία ποιητική γραφή όσο νά την εντοπίσει, μέσα στον κυκλώνα των λέξεων και των συναισθημάτων. Και μπορεί νά πει κανείς ότι τό πετυχαίνει αυτό στις καλές του στιγμές, όπου τό εκφραζόμενο και ο τρόπος του πλησιάζματος του αποκτούν, και τά δύο μαζί, μιάν ιδιάζουσα ποιητική ύψη.

IBAN BAZΟΦ

Κάτω από τό ζυγό
'Εκδόσεις Ποσειδώνας

Τό μυθιστόρημα αυτό του Ίβαν Βαζόφ, που θεωρείται ο πατριάρχης της βουλγαρικής λογοτεχνίας, έχει μεταφραστεί ήδη σε πάνω από 35 γλώσσες και παρουσιάζει τεράστιο ενδιαφέρον, καθώς καλύπτει ένα ευρύ πανόραμα της εθνικής και της κοινωνικής ζωής των Βουλγάρων, του παρόντος και του παρελθόντος. Είναι μαζί έπικό και επαναστατικό και μέσα από τις σελίδες του προβάλλει μιά αληθινή πινακοθήκη μορφών, και τελειώνει με την τραγικότητα της εξέγερσης, την τελευταία συγχροδία της πεντακοσάχρονης σκλαβιάς, πριν από την έλευση του ρωσικού απελευθερωτικού στρατού.

ΧΡΙΣΤΟΥ ΖΑΦΕΙΡΗ

Τό μονοτονικό σύστημα
(αναγκαιότητα της ελληνικής παιδείας)
'Εγνατία, 1977

Τό πραγματικά πολύ ενδιαφέρον αυτό βιβλίο έχει εκδοθεί με αποκλειστικό σκοπό νά καταστήσει ευρύτερα κατανοητό ότι υπάρχει ανάγκη τονικής μεταρρύθμισης και για τό σκοπό αυτό απευθύνεται στους προοδευτικούς όλων των κοινωνικών τάξεων που έχουν συνειδητοποιήσει ότι τά γλωσσολογικά εκπαιδευτικά προβλήματα είναι από τά καιρία της νεοελληνικής παιδείας και κοινωνίας, γιατί αποτελούν τό θεμέλιο για την πνευματική μας ολοκλήρωση.

ΒΟΥΛΑΣ ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΥ

'Ανθολόγιον του «Έλευθερου Κόσμου»
'Αθήνα 1977

Τό βιβλίο αυτό της Βούλας Δαμιανάκου περιλαμβάνει σχόλια που γράφθηκαν τά τρία πρώτα χρόνια της δικτατορίας από αντίδραση στα δημοσιεύματα εφημερίδων της εφταετίας. Παρατίθεται δηλαδή η έδση ή τό σχόλιο της εφημερίδας και σχολιάζεται από τη συγγραφέα με χιούμορ και καταλυτικά. 'Η Β.Δ. έγραψε αυτά τά σχόλια με σκοπό τή δημοσίευσή τους στον παράνομο τύπο, που όμως τελικά δέν στάθηκε δυνατή.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΙΚΟΥ

Χερρόνησος (ποιήματα)
μέ λιθογραφίες του Παν. Τέτση
Πολύπλανο, 1977

Πρόκειται για μία πολυτελέστατη έκδοση που περιλαμβάνει, εκτός από τέσσερις έγχρωμες λιθογραφίες, και δυό ακόμη ιδιόχειρα φιλοτεχνημένες του Τέτση. Στή «Χερρόνησο» συμπεριλαμβάνεται τό σύνολο της ποιητικής δουλειάς του γνωστού ποιητή Γιώργου Λίκου, που έχει νά παρουσιάσει ποιήματά του από τό 1949, και που τή χαρακτηρίζει ή βαθιά πίστη πως ή ποίηση, όπως και ή κάθε τέχνη, δέν μπορεί και δέν πρέπει νά έξυπηρετεί ξένα πρὸς την ούσία της συμφέροντα.

ΑΜΑΛΙΑΣ ΤΣΑΚΝΙΑ

Τό δέντρο
(ποιήματα)
'Αθήνα, '77

Τό βιβλίο αυτό της γνωστής από τις πολύ πετυχημένες μεταφράσεις της της κινέζικης ποίησης 'Αμαλίας Τσακνιά, χωρισμένο σε μικρές ενότητες με κοινό θεματικό υπόστρωμα, αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη παρουσία της ποιήτριας στό χώρο της ποίησης. Και απ' αυτή την άποψη αποτελεί μιάν ευχάριστη έκπληξη, καθώς διακρίνει ο αναγνώστης, μέσ' από τις σελίδες του, όχι μόνο την ύπαρξη και την εκφραση μιας πολύ ευαίσθητης ιδιοσυγκρασίας, αλλά και την ικανότητα αυτής της ευαισθησίας νά είσχωρει, χωρίς νά άλλοιώνεται στην ούσία της, σε ξένα καλούπια και φόρμες, κάτι που απαιτεί ιδιαίτερη, πρόσθετη, ευαισθησία και ποιητική γνώση.

τράμ

ENA OXHMA

6

συνεργάζονται

Γιάννης Ρίτσος
Δημήτρης Νόλλας
Τάσος Λειβαδίτης
Βασίλης Στεριόδης
Βασίλης Καραβίτης
'Αλέξανδρος Κοτζιάς
Γιάννης Ύφαντης
Δημήτρης Τ. 'Αναλίσ
Πάνος Έξαρχόπουλος
Τάσος Κόρφης
Γιάννης Μιχαηλίδης
'Ανδρέας 'Αγγελάκης
Παύλος Βασιλειάδης
Σωτήρης Κακίσης
Παντελής Καλιότσος
Λευτέρης Κανελλής
Σταύρος Βαθούρης
Γιώργος Βέης
Η.Χ. Παπαδημητράκοπουλος
Θεοτόκης Ζερβάς
Χριστόφορος Λιοντάκης
Μιχάλης Μπουρμπούλης
Δημήτρης Καραβελάκης
Χρήστος Βακαλόπουλος
'Αντώνης Δεκαβάλλης
Θανάσης Βαλτινός
'Αλέξανδρος 'Ισαρης
Στέλιος Σκοπελίτης
Κώστας Μαυρουδής

κυκλοφόρησαν

ΔΗΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΟΣ

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Γιατί χάθηκε ή λαϊκή έξουσία του Ε.Α.Μ
(1940-1945)

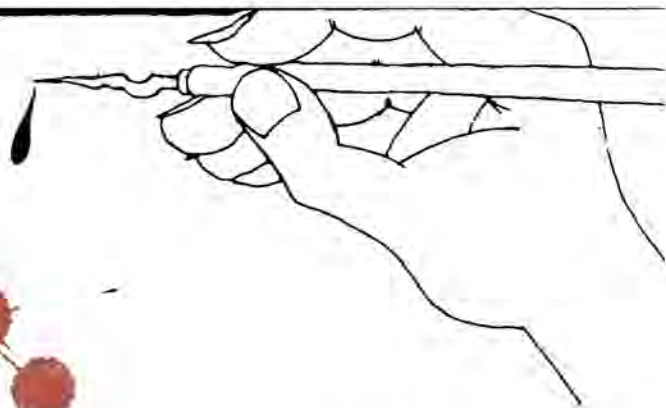

gutenberg

αναμνησεί
για τον
K. ΜΑΡΚ

DIETZ F.A.G. - Gutenberg

Ο αναγνώστης μας Σ.Α. από τον Κορυδαλλό διαμαρτύρεται γιατί ο κ. Νικολινάκος (τ. 83) συνθηματολογεί για το ΠΑΣΟΚ, μέσω μιας «δηθεν ανάλυσης». Και προσθέτει:

1. Οι φορείς των λαϊκών αγώνων δεν είναι μόνο τα πολιτικά κόμματα, είναι και τα πολιτικά κόμματα.

Φορείς επίσης είναι τα σωματεία, οι συνδικαλιστικές ενώσεις, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί καθώς και η τοπική αυτοδιοίκηση. Τα κόμματα είναι οι πολιτικοί φορείς του λαϊκού κινήματος που στην εποχή μας δεν μπορούν να πείσουν τον κόσμο με τη μοναδικότητά τους, πράγμα που οδηγεί στο δογματισμό και στον ήγεμονισμό ή πίο απλά στο κατέλωμα του λαϊκού κινήματος.

Η αλήθεια δεν μπορεί στη σημερινή εποχή να μονοπωληθεί. Μόνο με την κριτική και την ανάλυση των διαφόρων προδλημάτων σε συνεργασία με τις διάφορες θέσεις των διαφόρων φορέων μπορεί να κατακτηθεί η αλήθεια για πραγματικό όφελος του λαϊκού κινήματος.

2. Είναι θεαματική η επίθεση του κ. Μ.Ν. στη Συμμαχία και ιδίως στη Σοσιαλιστική Πορεία. Κάνει λάθος και μεγάλο ο κ. Μ.Ν. διότι δεν γεννήθηκε η Σοσιαλιστική Πορεία από μία διαμαρτυρία, αλλά είναι η συνέχιση της αντιδικτατορικής οργάνωσης Δημοκρατική Άρμυ. Μήπως το ξεχνάει αυτό ο κ. Μ.Ν.; Όσο για την αντιπαράθεση του κ. Κ.Κ.Ε. εσωτερικού με τα Κ.Κ. Ισπανίας, Ιταλίας και Γαλλίας είναι τουλάχιστον άτυχη. Διότι για να εκπροσωπούν λαϊκές μάζες αυτά τα κόμματα δεν ξεκίνησαν τη δράση τους με όσα μέλη έχουν σήμερα. Ούτε φωτίστηκαν οι οπαδοί τους και οι φίλοι τους σε μία μέρα και εντάχθηκαν ξαφνικά σ' αυτά, και ούτε οι συνθήκες ήταν ίδιες με τις ελληνικές. Πώς λοιπόν περιμένει ο κ. Μ.Ν. να δει μάζες να εκφράζονται μέσα από το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού μέσα σε 3 χρόνια νομιμότητας, ύστερα από 30 χρόνια παρανομίας και κατόπιν ήττας του λαϊκού εσωτερικού κινήματος;

Ξεχνάει ακόμα ο κ. Μ.Ν. ότι το ΚΚΕ εσωτερικού είναι το μόνο κόμμα εκ των 2 κομμουνιστικών που πήρε την ευθύνη για να δείξει τα λάθη και ποια αίτια προ-

κάλεσαν την ήττα του λαϊκού κινήματος. Επίσης το Κ.Κ.Ε. εσωτερικού δεν έχει σκοπό όπως το ΠΑΣΟΚ να αποτελέσει «κεντρικό φορέα» του λαϊκού κινήματος αλλά να βρει τους καλύτερους δυνατούς τρόπους έκφρασης του λαϊκού κινήματος μαζί με τις άλλες αριστερές δυνάμεις που συνεργάζονται χωρίς άρχηγισμούς, μοναδικότητες, ήγεμονισμούς και κατελώματα, προσπαθώντας να φτιάξει μία καλύτερη σοσιαλιστική κοινωνία από τις ήδη υπάρχουσες στην Α. Ευρώπη.

3. Πραγματική περιφρόνηση δείχνει προς τους αριστεριστές ο κ. Μ.Ν. λέγοντας ότι οι αριστεριστές δεν μπορούν να παίξουν πολιτικό ρόλο. Και όμως οι αριστεριστές μπορούν σε πολλές περιπτώσεις να αντιπαρατίθενται σε πολλά τοπικά προβλήματα με καλύτερο τρόπο απ' ότι κόμματα με πλατιά βάση. Επίσης πάνω σ' αυτούς εφαρμόζονται τα πρώτα κυβερνητικά και αστυνομικά μέτρα των εκάστοτε αυταρχικών κυβερνήσεων που περιλαμβάνουν και τους εντός κοινοβουλίου εκφραζόμενους αριστερούς, για τον περιορισμό του λαϊκού κινήματος. Νωπά παραδείγματα υπάρχουν στη Δ. Γερμανία και στη χώρα μας.

4. Για να μιλήσουμε «ντόμπρα» κ. Νικολινάκο πιστεύετε ότι το ΠΑΣΟΚ θα είχε τόσους ψηφοφόρους το '74 και ίσως περισσότερους τώρα αν δεν υπήρχε η παρουσία του κ. Α. Παπανδρέου; Πιστεύω πως ούτε 4% δεν θα είχε. Με διάφορους πολιτικούς του κέντρου, με ασαφή ιδεολογική γραμμή θα ήταν σε χειρότερη μοίρα.

Πιστεύετε κ. Νικολινάκο ότι από τις 3/9/74 που ανακοινώθηκαν οι άρχες του ΠΑΣΟΚ ως τις 17/11/74 που έγιναν οι εκλογές ο λαός αφομοίωσε σε χρόνο ρεκόρ πράγματα που η αριστερά τάχα έλεγε χρόνια με συγκεκριμένη ιδεολογία και στρατηγική; Η προσωπικότητα του κ. Α. Παπανδρέου και η συμβολή των παλιών κομματαρχών του Κέντρου έδωσαν το προσοστό που έδωσαν στο ΠΑΣΟΚ. Βέβαια εδώ θα διαφωνείτε αλλά αν είναι ψέματα ποιές είναι οι ιδεολογικές αρχές

που ακολουθεί το ΠΑΣΟΚ; Γιατί έγιναν διαγραφές και αποχωρήσεις ομάδων και όχι ατόμων, αυτά κ. Νικολινάκο δεν σας προβληματίζουν; Η ή μόνη σκέψη σας είναι πως θα βάλει το ΠΑΣΟΚ πίσω του τις λαϊκές μάζες για να ήγηθεί αυτό ησυχά και χωρίς αντιδράσεις από τη βάση του στην εξουσία, στο όνομα της λαϊκής θέλησης; Αν κάποτε λοιπόν μία σωστή ανάλυση θα υπήρχαν λοιπόν κ. Νικολινάκο και οι απαραίτητες εξηγήσεις στα ερωτήματά μου, και όχι ψεύτικα και κουτοπόνηρα επιχειρήματα προεκλογικών συγκεντρώσεων. Κι ως μήν ξεχνάμε ποτέ κ. Νικολινάκο μία και ένταχθήκατε στο λαϊκό κίνημα ότι η αλήθεια είναι πάντα επαναστατική.

Περιμένω μία απάντηση έστω και σύντομη.

Μετά τιμής
Σ.Α.
Κορυδαλλός

σης, με την επιστολή του κ. Παπανδρέου στους πολιτικούς αρχηγούς. Το καλοκαίρι του '77, την περίοδο της συνδιάσκεψης του ΠΑΣΟΚ, ο κ. Παπανδρέου εμφανίζεται σηματοφόρος της αντιενότητας, δηλώνοντας ότι το ΠΑΣΟΚ θα κατέλθει αυτοτελώς στις εκλογές και ότι το κόμμα του είναι ο φορέας της αλλαγής. Μετά τη συνδιάσκεψη, σε συνέντευξη του στο Λούη Δάνο ('Ελευθεροτυπία) δάζει δέκα δρους - προϋποθέσεις, για την πραγματοποίηση της συνεργασίας, που στην ουσία αποτελούν άτοφιο το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ. Με αυτό το σχέδιο ο κ. Παπανδρέου απέκλειε τη δυνατότητα για παραπέρα συζήτηση. Και στους προεκλογικούς του λόγους ο αρχηγός του ΠΑΣΟΚ έκανε πρόταση για μετεκλογική συνεργασία των δημοκρατικών δυνάμεων.

ΚΚΕ: Κατεβαίνει μόνο του στις εκλογές, αλλά υποστηρίζει ότι θέλησε την ενότητα, ενώ οι

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

● Τις ευθύνες των κομμάτων για τη μη επίτευξη συνεργασίας στο χώρο της Αντιπολίτευσης θίγει ο φοιτητής Γ. Γράφας. Μεταξύ άλλων λέει:

ΕΔΗΚ: Πριν από την προκήρυξη των εκλογών μιλούσε για ενότητα. Άλλα ήθελε την ενότητα στη βάση της συσπείρωσης των κεντρογενών δυνάμεων του 53%, ενότητα ιστορικά ξεπερασμένη, γιατί δεν περιλαμβάνει σποινές κόλπους της, το σύνολο των κοινωνικών δυνάμεων που ενδιαφέρονται για την αλλαγή. Ο κ. Μαύρος, επίσης, τορπίλισε κάθε σκέψη για ενότητα στο παρελθόν, αφού ο ίδιος πρότεινε τις «διμερείς επαφές», αποκλείοντας την πολυμερή συνεργασία. Πού θα 'ταν ένα βήμα για ενότητα δημοκρατική συνεννόηση.

ΠΑΣΟΚ: Το Γενάρη του '76, σε συνέντευξη του κ. Παπανδρέου στο «Χίλτον», ελπώθηκε ότι το ΠΑΣΟΚ προωθεί την ενότητα στη βάση. Το Νοέμβρη του '76 το ΠΑΣΟΚ σχηματικά εμφανίζεται υπέρμαχο της ενότητας των δυνάμεων της αντιπολίτευ-

σας δυνάμεις την αποκορδούν. Όσο, πως θα αποδείξουμε, η πραγματικότητα είναι τελείως διαφορετική. Σε συνέντευξη του, ο κ. Φλωράκης (τόν Αύγουστο στην «Ελευθεροτυπία») είπε «Είμαστε έτοιμοι να συνεργαστούμε, βεβαίως και εκλογικά, με γά άλλα κόμματα της δημοκρατικής αντιπολίτευσης για να αφαιρεθεί η κυβερνητική εξουσία από το κόμμα της Ν.Δ.». Σε προηγούμενη του ομιλία, όμως, στη Θεσσαλονίκη υποστήριξε ότι η δημοκρατική συνεργασία δεν λύνει κανένα πρόβλημα, και πρότεινε την αντιμονοπωλιακή - αντιμπεριαλιστική συσπείρωση. Κατόπιν στο Περιστέρι (19.10) είπε: «Στις προσεχείς εκλογές ο λαός έχει να επιλέξει ανάμεσα σ' δύο πολιτικές α) ή μία της ΝΔ και β) ή άλλη του ΚΚΕ». Έξ άλλου, την ίδια ώρα που ο εκπρόσωπος της «Συμμαχίας» στη Διακομματική Επιτροπή για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, πάλευε για να δοθεί ισοτιμία χρόνος τηλεοπτικής προβολής και στο ΚΚΕ, ο Γ. Φωράκος στα εγκαίνια του εκλογι-

κού κέντρου του ΚΚΕ στην Αθήνα μιλούσε για απο - «κόμματα» που «συγκροτούν τη θλιβερή Συμμαχία».

«ΣΥΜΜΑΧΙΑ»: Όλα σχεδόν τα κόμματα και οι κινήσεις που την αποτελούν λίγο - πολύ αγωνιζόντουσαν για την ενότητα πολύ πριν την προκήρυξη των εκλογών. Το ΚΚΕ παρουσίασε πρώτο, απ' όλα τα κόμματα, την περίοδο μετά τη χούντα ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα για την πορεία προς τη δημοκρατική αναγέννηση και το σοσιαλισμό. Η ΕΔΑ και η «Πρωτοβουλία» (όπως και το ΚΚΕ έσ.), ζητούσαν ενότητα δράσης, εκλογική και μετεκλογική ενότητα, κατάσχεση «μίνιμουμ» εκλογικού προγράμματος, ενότητα στη βάση της ισοτιμίας χωρίς αποκλεισμούς και χωρίς ηγεμονικές τάσεις. Ενότητα επίσης ήθελαν η «Σοσιαλιστική Πορεία» και η «Χριστιανική Δημοκρατία». Η δημιουργία της Συμμαχίας και το πρόγραμμά της δίνει λύση στο «πρόβλημα κυβέρνησης».

Τό συμπέρασμα: η ΕΔΗΚ και το ΠΑΣΟΚ συναγωνίζονται για τη θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης, το δε ΚΚΕ θέλει να κατέβει μόνο του σαν γνήσιο προλεταριακό κόμμα επιδιώκοντας να δει τη δύναμή του(...) 'Ο λαός πριν πάει στην κάπη, πρέπει να σκεφτεί πολύ τι θα ψηφίσει. Θα επιλέξει με την ψήφο του τη δεξιά για μια ακόμα τετραετία ή θα βάλει τα θεμέλια για την αλλαγή που θα έρθει μέσα από την ενότητα όλων των προοδευτικών και αριστερών δυνάμεων;

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΡΑΨΑΣ
Φοιτητής 'Οδοντιατρικής

Η «ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ»

● Πάνω στο θέμα εκκλησία και αριστερά σήμερα, ο αναγνώστης 'Α. Κιναρίσιος, φοιτητής, γράφει:

'Αγαπητό 'Αντί,

μέ αφορμή τις πρόσφατες εξελίξεις στον χριστιανικό χώρο θά ήθελα να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις μου πάνω στο θέμα της «Θεολογικής 'Αριστεράς» τόσο σαν διεθνούς φαινόμενου όσο και σαν ντόπιου μιάς που αρχίζει να παίρνει έκταση και βάθος στην Ελλάδα.

Η 'Εκκλησία από τότε που επισημοποιήθηκε έχει συνδέσει το όνομά της με ότι πιο αντιδραστικό στην ανθρώπινη ιστορία. Παράλληλα, όμως, με την ύπαρξη αυτών των αντιδραστικών δυνάμεων στην 'Εκκλησία δρούσαν πάντοτε - έλάχιστοι ίσως - γνήσιοι και συνεπείς χριστιανοί που πάλεψαν πλάι στο λαό, για το λαό.

Στη διάρκεια τούτου του αιώνα που ζούμε - ή μάλλον απ' τα μισά

του περασμένου - πλάι στους δεσποτάδες και τους χριστιανούς που πίστευαν σ' ένα χριστιανισμό πιστό ύπρετη των κρατούντων, οργανώθηκαν κι αναπτύχθηκαν αρκετά και χριστιανοί που ένωσαν το επαναστατικό μήνυμα του Ευαγγελίου. Λίγο ή πολύ πρόσφεραν στον αγώνα για ένα πιο δίκαιο και πιο ανθρώπινο κόσμο. Ήταν οι «χριστιανοί σοσιαλιστές» της 'Αγγλίας, ή «'Εταιρεία Χριστιανοσοσιαλιστών» των ΕΠΑ, κι εδώ στην Ελλάδα ο 'Απόστολος Μακράκης με το σύλλογό του «'Ιωάννης ο Βαπτιστής» που φυλακίστηκε κι εξορίστηκε αρκετές φορές.

Σήμερα, μετά τη νέα χρησιμοποίηση του Χριστιανισμού για τα ταξικά συμφέροντα της άρχουσας τάξης με τις «Χριστιανικές Δημοκρατίες» της Δυτικής Ευρώπης, οι χριστιανοί που περνούνε στο στρατόπεδο της αλλαγής γίνονται πιο πολλοί και οργανώνουν τη δράση τους σε άνωτερο επίπεδο.

Μέ την αρχή της δεκαετίας του '60, ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων που μέχρι τώρα ύποστήριζε τη δεξιά αρχίζει να αλλάζει. Κι όχι απλά να αλλάζει αλλά και να αγωνίζεται με δύναμη και συνέπεια για την αλλαγή. Είναι οι χριστιανοί που βλέποντας το τί συμβαίνει γύρω τους, ξαναξετάζουν τα πράγματα και αγωνίζονται για το σοσιαλισμό ακριβώς επειδή είναι Χριστιανοί.

'Ο Καμίλο Τόρρες, ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, ο Πατρις Λουμούμπα πέφτουν στον αγώνα για το δίκιο των καταπιεσμένων στρωμάτων της κοινωνίας. Στη Λατινική 'Αμερική ή 'Εκκλησία γίνεται εστία αντίστασης ενάντια στο Φασισμό. Στη Γαλλία και στην 'Ιταλία οι Χριστιανοί παλεύουν μαζί με τους κομμουνιστές και τους σοσιαλιστές για το χτίσιμο της Σοσιαλιστικής κοινωνίας. Σ' όλες τις χώρες του κόσμου γεννιούνται κινήματα «Χριστιανών για το Σοσιαλισμό».

Στην Ελλάδα ή «Χριστιανική Δημοκρατία» είναι ή μόνη σ' όλη την Ευρώπη που παλεύει πλάι στο λαό κι είναι ο κύριος εκφραστής αυτού του ρεύματος στον 'Ελληνικό χώρο.

Σ' αυτό το σημείο θά ήθελα να τονίσω ότι οι Χριστιανοσοσιαλιστές της Ελλάδας κατέχουν μία πρωτοπορία μιάς που είναι αυτοί που έχουν ιδρύσει το πρώτο Χριστιανικό κίνημα σ' όλο τον κόσμο που μάχεται για το σοσιαλισμό και που συνεργάζεται με σοσιαλιστές και κομμουνιστές, σαν ξεχωριστό κόμμα στη βάση της ισοτιμίας.

Τούτη ή καινούργια κατάσταση που διαμορφώνεται στο χώρο της πλατύτερης αριστεράς, τό ότι δηλαδή εμπλουτίζεται από δυνάμεις που μέχρι χτές είχαν μία στάση

στις επάλξεις της Δημοκρατίας ή ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

ή απογευματινή σου
έφημερίδα

κυκλοφορεί .

ΓΙΑΝΝΗΣ Π. ΦΟΥΡΑΚΗΣ
ΣΙΩΝΙΣΤΙΚΕΣ
ΣΥΝΩΜΟΣΙΕΣ

ΠΑΤΙ ΚΑΙ ΠΩΣ Ο ΣΙΩΝΙΣΜΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕ:

• Την καταστροφή του 1897 • Τους Βαλκανικούς πολέμους • Τον 'Εθνικό μας διχασμό του 1915-1917 • Τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο • Την Μικρασιατική καταστροφή • Τον 'Ελληνικό εμφύλιο πόλεμο • Την 'Εθνικοπολιτική κρίση του 1953-1967 • Το Κυπριακό • Το παρακράτος και υπερκράτος του 1955-67 • Την δικτατορία 1967-1974 • Την Κυπριακή τραγωδία • Την 'Ελληνοτουρκική κρίση

ΠΑΤΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΕΘΟΔΕΥΕΙ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΦΟΡΑ
ΜΕ ΣΤΟΧΟ: Την Κύπρο, την Κρήτη και τα Δωδεκάνησα.

ΓΡΑΜΜΗ

έχθρική απέναντί της, είναι ένα θετικό και ελπιδοφόρο σημείο για το μέλλον. Γι' αυτό και όλη τούτη η στρουφή που συντελείται πρέπει να ιδωθεί από τις ύπολοι- πες δυνάμεις της αριστεράς με κατανόηση και συμπαράσταση. Το νέο στοιχείο που εκπλουτίζει σήμερα την αριστερά έχει μία δυ- ναμική πρωτόγνωρη που μπορεί να συντελέσει σε μεγάλο βαθμό στην οικοδόμηση μίας κοινωνίας ελευθερίας και αλληλοσεβασμού, μιάς πραγματικά σοσιαλιστικής κοινωνίας.

Αυτής της δυναμικής κι αυτής της αγωνιστικότητας ο Τόρρες, ο Καμάρα, ο Ψαρουδάκης κι οι Σφακιανοί παπιάδες είναι τά πρώτα δείγματα.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία

Μ' έχτιμηση

"Αγγελος Κυπαρίσσιος
Φοιτητής Φιλοσοφικής

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ

● Κι ένα αναπάντεχο γράμμα - διευκρίνιση από το ζωγράφο κ. Γιώργο Ίωάννου:

"Αγαπητό «'Αντί»

Στο τεύχος 84 του περιοδικού, διάβασα: «τά σκίτσα που περι- έχονται σ' αυτό το τεύχος και η επιμέλεια της παρουσίασής τους, είναι του Γ. Ίωάννου».

Η αναφορά μόνο του αρχικού Γ του μικρού ονόματος, όπως πο- τε δημιουργεί σύγχυση, μιά και κατά την 25ετή καλλιτεχνική μου σταδιοδρομία χρησιμοποιώ τό πραγματικό μου ονοματεπώνυμο Γιώργος Ίωάννου. Δεδομένου ότι ένας ζωγράφος, μπορεί να ασχο- ληθί και με την γελοιογραφία, ή σύγχυση γίνεται απόλυτη. Από- δειξη ότι πήρα πολλά τηλεφωνή- ματα, να με ρωτήσουν για τη νέα επίδοσή μου στην γελοιογραφία.

Θά παρακαλέσω πολύ, στο μέλλον να αναφέρεται ολόκληρο τό μικρό όνομα του συνεργάτου σας, πριν τό επώνυμο που χρησι- μοποιεί, δηλαδή Γιάννης Ίωάν- νου, για να αποφεύγεται ή σύγ- χυση.

Ευχαριστώ πολύ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ζωγράφος

**Ο ΦΛΙΤ ΠΑΙΕΙ
ΓΙΑ ΨΑΡΕΜΑ**

Σοφία Ζαχαρούκα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ 84-7

‘Οδηγός Έκλογών απ’ τό 1961

ΕΛΑΒΟΝ...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΕΡΓΟΣ

**Πλήρη εκλογικά αποτελέσματα και
βουλευτές κατά περιφέρεια**

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

‘Εβδομαδιαίο

όργανο αρχών του ΠΑΣΟΚ

ΑΝΤΙ-

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60

Αθήνα 601.

Τηλ: 732.713 - 732.819

● Έκδοτης:

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ

Δεινοκράτους 131

● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:

ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ

Βασ. Αλεξάνδρου 26

‘Αγ. Ανάργυροι.

● Φωτοστοιχειοθεσία:

«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ

Βασ. Αλεξάνδρου 2, Χίλτον.

Τηλ. 748.314 - 713.604

● Εκτύπωση:

‘Εργοστ. Γραφικών Τεχνών

Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ

‘Ιαίου 5, Περιστέρι.

● Κάθε ένυπόγραφο άρθρο
εκφράζει την προσωπική
άποψη του συγγραφέα του.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:

Έξαμ. 260 δρχ. - Έτήσια 520

Έτήσια Όργανισμών,

Τραπεζών, κ.λπ. 1.200 δρχ.

Για φοιτητές έκπτωση 15%.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:

Εύρωπη - Μεσογ. χώρες:

έξάμηνη: απλή δολ. 10

αεροπ. δολ. 13

έτήσια: απλή δολ. 20

αεροπ. δολ. 25

Η.Π.Α. - Καναδάς - ‘Αν. ‘Ασία:

έξάμηνη: απλή δολ. 10

αεροπ. δολ. 17

έτήσια: απλή δολ. 20

αεροπ. δολ. 34

Αυστραλία - ‘Ωκεανία:

έξάμηνη: απλή δολ. 10

αεροπ. δολ. 24

έτήσια: απλή δολ. 20

αεροπ. δολ. 47

● Έμβάσματα, έπιταγές:

ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ

Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.

● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20

● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ 30 ΔΡ.

Κεντρική διάθεση:

● για τά βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:

Στά γραφεία του «ΑΝΤΙ»

Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713

● για τά βιβλιοπωλεία

Β. Ελλάδας:

Βιβλιοπωλείο «Ένας Τύπος»

Ν. Κοτζιάς και Σία Ο.Ε.

Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720,

Θεσ/νίκη

τό βημα τό βημα
 δλόκληρη ἡ Ἑλλάδα
 δλόκληρος ὁ κόσμος

ΤΟ ΒΗΜΑ

κάθε πρωί
 στα χέρια σας.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΥΝΟΣ
 ΔΕΡΒΕΝΙΩΝ 9 - ΤΗΛ 3604812

κεραμικά
 από τό εργαστήριο

“αντικείμενο,,

Φτιαγμένα με κέφι και αγάπη
 σε καινούργιες πάντα φόρμες και σχέδια
 έκλεκτά δώρα για τούς απαιτητικούς
 φίλους σας.

Θά τά βρῆτε στό εργαστήριο,
 Φανερωμένης 48 - Χολαργός
 τηλ. 65.21.725

Στή Θεσσαλονίκη αντικείμενα
 του εργαστηρίου θά βρῆτε
 κατ' αποκλειστικότητα στό μαγαζί
 “αντικείμενο,, Δημητρίου Γούναρη 30.

ΘΟΥΡΙΟΣ

κεντρικό ὄργανο του
‘ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ’

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ζαλόγγου 9, τηλ. 36.19.724

ΤΖΟΥΖΕΠΕ ΦΙΟΡΙ

Αντόνιο Γκράμσι. Η
ζωή ενός επαναστάτη

ΣΕΛΕΣΤΕΝ ΦΡΕΝΕ

Τό σχολείο του λαού

ΛΟΥΤΣΙΟ ΚΟΛΕΤΙ

Γιά τό νεαρό Μάρξ

ΑΓΚΝΕΣ ΧΕΛΕΡ

Επανάσταση καί καθημερινή ζωή

Gutenberg

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΣΟΛΩΝΟΣ 103 ΤΗΛ. 626.684,
624.606, 600.127

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΗΜΟΥ ΘΕΣΠΡΩΤΟΥ:

- Αὐτοκρατική
(γιατί χάθηκε ἡ λαϊκή ἐξουσία τοῦ ΕΑΜ).

"DIEZ" Γ.Λ.Δ:

- Αναμνήσεις γιά τόν Μάρξ.

ΝΕΡΟΥΔΑ:

- Ωδή στό Λένιν-Ρεκαβάρρεν

Ε. ΜΑΝΤΕΛ:

- Ο ὕστερος καπιταλισμός
(Δ' τόμος)

Π. ΑΒΛΕΛΙΔΗ:

- Ο συνεταιρισμός στίς συνθήκες τοῦ
καπιταλισμοῦ.

Κ. ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ:

- Βουλγαρία
(ὁ σοσιαλισμός σέ μιά μικρή χώρα)

ΠΕΠΗ ΔΑΡΑΚΗ:

- Κουκλοθέατρο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ:

- Πολιτική Οικονομία Τόμος Α'
(σέ 5 τόμους)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΣ:

- Καίρης-Κούμας:
(Δύο ἐλευθερόφρονες στοχαστές)

Π. ΚΑΛΟΔΙΚΗ:

- Τό συνταχτικό τῆς δημοτικῆς γλώσσας
(ἀνατύπωση)

ΘΑΝΑΣΗ ΦΩΤΙΑΔΗ:

- Καραγκιόζης, ὁ πρόσφυγας
(Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου Σκιῶν)

Μ. ΒΕΜΠΕΡ:

- Ἡ προτεσταντική ἠθική καί τό πνεῦμα
τοῦ καπιταλισμοῦ.

(μετάφραση ΚΥΠΡΑΙΟΥ ἐπιμέλεια-θεώ-
ρηση: Β. ΦΙΛΙΑ)

